

بسم الله الرحمن الرحيم

کار، سرآغاز تمدن‌ها و والاترین جلوه‌ی زیست جمعی انسان است و هیچ جامعه‌ای بدون ارزش‌گذاری بر تلاش آگاهانه به شکوفایی نرسیده است. در روزگار پیچیدگی‌های اقتصادی، بازاندیشی در جایگاه نیروی انسانی متخصص و متعهد، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای هر نظام توسعه‌ای است؛ از این‌رو، هفته‌ی کار و کارگر، آینه‌ای تمام‌نما برای سنجش عزم ملی و پایبندی به مؤلفه‌های پیشرفت پایدار به‌شمار می‌آید.

رهبر فرزانه‌ی انقلاب، سال جدید را سال «اقتصاد مقاومتی در سایه‌ی وحدت ملی و امنیت ملی» نامگذاری کرده‌اند که پیوندی ناگسستنی میان سه رکن توان درونی اقتصاد، همبستگی اجتماعی و ثبات کشور ترسیم می‌کند. در این سه‌گانه، «کار مولد» نه حلقه‌ای گمشده، بلکه گره‌گاه اصلی و نقطه‌ی اتکاست؛ چراکه اقتصاد مقاومتی بدون بهره‌وری نیروی کار و ارتقای سرمایه‌ی انسانی، شعار بی‌پشتوانه می‌ماند و امنیت ملی در عصر کنونی، با استقلال اقتصادی گره خورده که خود جز در بستر تولید پویا و کارآفرینی خستگی‌ناپذیر معنا نمی‌یابد.

شعار امسال هفته‌ی کار و کارگر، «برخیز و بکوش؛ ایران، هنگام کار است» طنین‌انداز شده که نه ندایی عاطفی، بلکه فراخوانی راهبردی برای عبور از آزمون‌وخطا و ورود به عصر بهره‌وری، هم‌افزایی و عمل جمعی است. این پیام، تقدیری است از تمام زنان و مردانی که در کارگاه‌ها، آزمایشگاه‌ها، مزارع و خطوط تولید، آینده‌ی کشور را با دست‌های خویش می‌سازند؛ آنان سرمایه‌ی اصلی سرزمین‌اند و پاسداشت منزلت‌شان، پاسداشت عزت ملی است.

از منظر علوم اجتماعی و اقتصاد کار، رابطه‌ی «کار مولد» و «تاب‌آوری اقتصادی» از بنیادی‌ترین قواعد توسعه است. جوامع با سرمایه‌ی انسانی کارآمدتر و نظام تأمین اجتماعی پویاتر، در برابر تلاطم‌های اقتصادی سریع‌تر به تعادل بازمی‌گردند. بنابراین حمایت همه‌جانبه از جامعه‌ی کارگری، هوشمندانه‌ترین سرمایه‌گذاری ملی برای تضمین آینده‌ی تاب‌آور و شکوفاست و تقویت مهارت‌های حرفه‌ای، اصلاح معیشت و ارتقای منزلت اجتماعی کارگران باید در صدر سیاست‌گذاری کلان کشور باشد؛ چراکه هر ریال هزینه‌شده در این مسیر، ده‌ها برابر در قالب تولید بیشتر، اشتغال پایدار و امید اجتماعی بازخواهد گشت.

ماهانمای «کار و جامعه» خود را متعهد به ایفای نقشی مؤثر در این مسیر می‌داند و رسالت خود را فراهم‌آوری فضایی برای تبادل اندیشه‌های نو، نقد منصفانه‌ی سیاست‌ها و ارائه‌ی راهکارهای عملیاتی بر پایه‌ی یافته‌های علمی و تجارب میدانی می‌شمارد؛ همچنین می‌کوشد با انتشار مقالات تخصصی، روان و کاربردی، پلی میان نظریه و عمل و میان برنامه‌ریزی کلان با واقعیت‌های عینی فضای کار ایجاد کند.

بهار پیش رو، نویدبخش رویش اندیشه‌های نو و اراده‌های مصمم است. با همتی والا، نگاهی علمی و دست‌هایی پرتوان، ایران را به خانه‌ای آبادتر، اقتصادی مقاوم‌تر و افقی روشن‌تر خواهیم رساند. آن‌گاه که کار، عبادت؛ تلاش، سرمایه‌گذاری؛ و تولید، ضامن عزت باشد، هیچ دشواری مانعی جدی در مسیر اعتلای این سرزمین نخواهد بود. اینک هنگام کار است؛ برخیزیم و بکوشیم.

ابراهیم صادقی فر

رئیس موسسه کار و تامین اجتماعی

و مدیرمسئول ماهنامه کار و جامعه

کار و جامعه

ماهنامه اجتماعی، اقتصادی

علمی و فرهنگی

شماره ۲۷۴ - بهار ۱۴۰۵

صاحب امتیاز: مؤسسه کار و تأمین اجتماعی

مدیر مسئول: ابراهیم صادقی فر

مدیر داخلی: حمیدرضا محمدی

صفحه آرا و طراح جلد: سید حامد رضوی

نشانی: تهران، ستارخان، سروش یکم، پلاک ۲۳

تلفن: ۵-۶۶۵۵۶۸۰۱

نمابر: ۶۶۵۵۶۸۱۳

کد پستی: ۱۴۵۵۹۶۳۱۱

Website: <http://karojamehe.lssi.ir>

Bookshop: <https://www.lssipub.ir>

Email: karojamehe@lssi.ir

۳۸

ارزیابی تأثیر انگیزه‌ها و شایستگی‌های کارآفرینانه
بر قصد دیجیتال سازی کسب و کارهای تثبیت شده
با نقش تعدیل گر گرایش به توسعه پایدار: شواهدی
از کشورهای منتخب منا

۶۰

بررسی تأثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر
مشارکت عمومی شهروندان و نگرش نسبت به
آینده با نقش میانجیگری احساس امنیت و اعتماد
عمومی

۸۲

شناسایی چالش‌های ساختاری فراروی توسعه
تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی

۱

۴

پیام رهبر انقلاب به مناسبت روز کارگر و روز معلم

۶

پیام دکتر پزشکیان به مناسبت روز کارگر

۸

سخنرانی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی به
مناسبت روز کارگر

مقاله علمی

۱۰

اشتغال و کارشایسته برای صلح و تاب‌آوری:
خلاصه‌ای از اولین گزارش نظارت عمومی بر
توصیه‌نامه ۲۰۵ مصوب ۲۰۱۷ سازمان بین‌المللی
کار (۲۰۲۶)

۲۶

هویت تیم‌های کارآفرینانه در کسب و کارهای
خطرپذیر

۱۰۶

مطالعه تطبیقی به کارگیری فناوری در مبارزه با فساد در کشورهای منتخب

۱۵۰

نقش شرکتهای تعاونی در توسعه و بهره‌وری اقتصاد مقاومتی (اقتصاد ملی)

۹۲

آسیب‌شناسی تعیین مزدکارگران در مشاغل نوظهور

۱۵۸ اخبار

۱۷۲ همراهی مردم یکی از کلیدهای اصلی حل مشکلات اقتصادی

۱۷۶ تقدیر از پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی به مناسبت روز کارگر و معلم

۱۷۸ آغاز نخستین دوره تربیت مربی کارآفرینی ویژه طلاب حوزه‌های علمیه در قم

۱۷۹ توسعه بازار مشاغل خانگی و تولید خانواده محور

۱۸۱ سازماندهی ظرفیتهای مردمی دفاع رمضان در قالب شبکه‌ای منسجم

۱۸۳ روایت‌گری، زمینه‌ساز موفقیت مدیران در تحول و تغییر

۱۸۵ حمایت‌های معیشتی، هدفمند و مبتنی بر افزایش قدرت خرید دهک‌های پایین

۱۸۷ مأموریت موسسه، گسترش دانش تخصصی به ویژه در حوزه کارآفرینی

۱۵۸ روندهای اشتغال و اجتماعی ۲۰۲۶: خطرات فزاینده بازار کار ناشی از بحران خاورمیانه

۱۶۰ لحظه‌ای برای انتخاب؛ بهره‌گیری از هوش مصنوعی برای کار شایسته

۱۶۳ اقتصاد غیررسمی همه‌جا هست؛ بیش از نیمی از کارگران جهان شغل غیررسمی دارند

۱۶۵ حقوق کار با ایمنی خبرنگاران و آزادی مطبوعات مرتبط است

۱۶۶ بخشنامه مزد سال ۱۴۰۵ ابلاغ شد

۱۶۸ پرهیز از تجمل‌گرایی و اسراف، کلید تحقق اقتصاد مقاومتی

پیام رهبر انقلاب به مناسبت روز کارگر و روز معلم

حضرت آیت‌الله سیدمجتبی خامنه‌ای در پیامی به مناسبت روز کارگر و روز معلم ضمن تقدیر از مقام و منزلت آنان، بر اهمیت شکست و ناامیدسازی دشمنان پیشرفت و تعالی ایران در جهاد اقتصادی و فرهنگی، همچون عرصه نبرد نظامی تأکید کردند و معلمان را مؤثرترین حلقه در نبرد فرهنگی و کارگران را از مؤثرترین عناصر در نبرد اقتصادی و به منزله‌ی ستون فقرات عرصه‌ی فرهنگ و اقتصاد دانستند.

متن پیام رهبر انقلاب به این شرح است:

بسم الله الرحمن الرحيم

دو روز یازدهم و دوازدهم اردیبهشت، روزهایی است که در آن از مقام کارگر و منزلت معلم تقدیر به‌عمل می‌آید. فارغ از تجلیل زبانی و نمادین که به‌نوبه‌ی خود، کار بجا و صحیحی است، پیشرفت هر کشوری رهینِ دو بال علم و عمل است. معلم در اولین مرحله‌ی تحقق از این مقصود نقش‌آفرینی می‌کند.

مسئولیت خطیر آموزش دانش، افزایش مهارت، و بخش مهمی از رشد بینش و قالب‌ریزی هویت نسل آینده برعهده‌ی او است.

دانش‌آموزان و دانشجویان و طلابی که در کنار هر معلمی رشد می‌کنند، در آینده نه‌چندان دور، مهارت‌های آموخته و دانش‌های یادگرفته خود را به‌کار بسته و ای بسا در خلق‌وخو و رفتار و گفتار خود در انواع عرصه‌ها از محفل گرم خانواده تا محیط کار و کوچه و خیابان، چون آینه‌ای، نمایش‌دهنده‌ی رفتارها و گفتارهای معلمین خود خواهند بود.

همانطور که ملت عزیز ایران با حضور در میادین و خیابانها از نیروهای نظامی کشور خود حمایتی در خور به عمل می آورند، شایسته است در یاری کردن معلمان و کارگران هم پشتیبانی قوی ای از خود نشان دهند.

از جمله باید تعامل خانواده های دانش آموزان و دانشجویان در اداره ی مدارس و دانشگاهها، بیشتر از پیش فراهم شود، و همچنین باید با اولویت دادن به مصرف کالاهای ساخت داخل کشور از کارگران مولّد پشتیبانی نموده و به خصوص صاحبان کسب و کارهای آسیب دیده، تا حدّ ممکن از تعدیل نیرو و جداسازی نیروی کار خود، چه در واحدهای تولیدی و چه واحدهای خدماتی اجتناب نمایند و بلکه هر کارگری را به منزله ی ثروت آن واحد تولیدی و خدماتی، منظور دارند؛ و البته دولت محترم هم در حدّ مقدور از این عمل خیر خواهانه حمایت نماید.

ایران عزیز، همچنان که در پی سالها تلاش در جایگاه یک قدرت نظامی ظاهر شده، ان شاء الله و به فضل الهی با ترسیم خطوط هویت ایرانی اسلامی و رسوخ هر چه بیشتر آن در اذهان و نفوس جوانان این کشور به دست مربیان و معلمان و با اولویت دادن به مصرف کالاهای تولید داخل که نتیجه تلاش کارگران زحمتکش ایرانی است، مسیر عبور به سوی قله های پیشرفت و تعالی را خواهد پیمود و این البته با دعای خیر و وساطت سرورمان عجل الله تعالی فرجه الشریف هرچه سریعتر و بهتر صورت خواهد پذیرفت. باذن الله تعالی.

والسلام علیکم و رحمت الله و برکاته

سیدمجتبی حسینی خامنه ای

۱۱ اردیبهشت ۱۴۰۵

از سوی دیگر، عرصه ی کار، صحنه ی وسیعی است به وسعت کشور که از داخل خانه ها، ادارات و واحدهای کسب و کار و مساجد گرفته تا مزارع و کارگاهها و کارخانه ها و معادن و انواع زیادی از مشاغل خدماتی کشیده می شود. هرچقدر این پهنه ی وسیع از دو عنصر سخت کوشی و تعهد که از ارکان هر توفیق بزرگی بشمار می روند بیشتر بهره مند باشد، پیشرفتگی کشور، بیشتر و بهتر تضمین می گردد.

می دانیم یک کارگر در پرتو تعهد و حسن عمل، گاه آن چنان جایگاهی می یابد که شایسته است همچون دست پرمهر معلم و مربی، بر دست توانا و هنرمند او هم بوسه ی تشکر و امتنان زده شود. این البته امری است که از دامان اولین مربیان هر کسی، یعنی پدر و مادر او و پس از آن از درک محضر معلم قابل تأمین است.

اینک که جمهوری اسلامی ایران بعد از بیش از چهل و هفت سال مجاهدت، با تکیه به فضل الهی در نبرد نظامی با دشمنان پیشرفت و تعالی خود، بخشی از توانمندی چشمگیر خود را به جهانیان ثابت کرده است، در مرحله ی جهاد اقتصادی و فرهنگی نیز باید آنان را ناامید کرده و شکست دهد.

معلمان، مؤثرترین حلقه در نبرد فرهنگی و کارگران مؤثرترین عناصر در نبرد اقتصادی خواهند بود؛ به طوری که می توان ادعا کرد که این دو، به منزله ی ستون فقرات عرصه ی فرهنگ و اقتصاد هستند. از این رو لازم است به اهمیت جایگاه خاص خود و فراتر از یک شغل - که در قبال فعالیت در آن، دستمزدی دریافت میشود - بخوبی واقف باشند.

همچنانکه باید به موازات این امر، توجه داشت که تجلیل های زبانی سالیانه یا هر چند وقت یکبار، گرچه بجا و مناسب است ولی قدردانی از تلاشهای این دو قشر باید عمیق تر و عملی تر از این حد باشد. بنده تصور میکنم

پیام دکتر پزشکیان به مناسبت روز جهانی کارگر؛

دولت وفاق ملی صیانت از حقوق و معیشت کارگران را وظیفه خود می‌داند

رئیس‌جمهور با تجلیل از نقش‌آفرینی جامعه کارگری در پیشرفت، تولید و پایداری کشور، کارگر بودن را فراتر از یک شغل و نماد عزت، ایستادگی و آینده‌سازی توصیف و بر عزم دولت برای صیانت از حقوق، امنیت شغلی و بهبود معیشت کارگران تأکید کرد.

به گزارش پایگاه اطلاع‌رسانی دولت، دکتر مسعود پزشکیان در پیامی به مناسبت روز جهانی کار و کارگر، با نگاهی قدردانه و همدلانه از زنان و مردانی یاد کرد که با دستان توانمند، اراده‌های خلل‌ناپذیر و ذهن‌های خلاق، ستون‌های اصلی آبادانی و پیشرفت ایران را استوار نگاه داشته‌اند.

رئیس‌جمهور در این پیام با اشاره به تجربه شخصی خود از کارگری در سال‌های نوجوانی، این قشر را نماد زیست عزتمندانه، صبوری و مسئولیت‌پذیری دانست.

دکتر پزشکیان همچنین با مرور نقش تاریخی کارگران در عبور کشور از مقاطع حساس، از روزهای انقلاب و دفاع مقدس تا شرایط ناشی از تحریم‌ها و جنگ‌های تحمیلی اخیر، تأکید کرد که جامعه کارگری همواره پشتوانه‌ای مطمئن برای استقلال، تاب‌آوری و تداوم تولید ملی بوده و دولت تأمین کرامت، امنیت شغلی و بهبود معیشت آنان را به‌عنوان پیش‌شرط توسعه کشور وظیفه خود می‌داند.

متن پیام رئیس‌جمهور به شرح زیر است:

«بسم الله الرحمن الرحيم

روز جهانی کار و کارگر، فرصتی است برای قدردانی از زنان و مردانی که با دستان توانمند، اراده‌های خلل‌ناپذیر، ذهن‌هایی خلاق و دل‌هایی سرشار از امید، ستون‌های اصلی پیشرفت و آبادانی این سرزمین را استوار نگاه داشته‌اند. اینجانب که خود در سال‌های نوجوانی طعم کارگری را چشیده و نان پربرکت این شغل شریف را خورده‌ام، به‌خوبی می‌دانم که کارگر بودن تنها یک شغل نیست، بلکه زیستن با عزت، ایستادگی در برابر دشواری‌ها و ساختن آینده‌ای بهتر برای خانواده و میهن است. جامعه کارگری ایران، همواره با نجابت، صبوری و مسئولیت‌پذیری، بار سنگین تولید و توسعه کشور را بر دوش کشیده و در سخت‌ترین شرایط، امید را در دل همه ایرانیان زنده نگاه داشته است.

تاریخ ما از گذشته تا اکنون به‌روشنی گواهی می‌دهد که در عبور از گردنه‌های دشوار، از روزهای پراشتاب انقلاب اسلامی تا سال‌های دفاع مقدس و در مواجهه با چالش‌ها و مشکلات ناشی از تحریم‌ها و جنگ‌های تحمیلی دشمن آمریکایی صهیونی در ماه‌های اخیر، این کارگران شریف بوده‌اند که با حضور مؤثر در عرصه تولید و پشتیبانی، نقش‌آفرینی کرده و پشتوانه‌ای مطمئن برای استقلال و پایداری کشور فراهم آورده‌اند و امروز نیز در شرایط خطیر کشور، دوشادوش نیروهای مسلح و دیگر جان‌فدایان ایران، در خط مقدم تلاش برای خودکفایی، تاب‌آوری و پیشرفت ملی ایستاده‌اند، گو این‌که بازوان پرتوان کارگران عزیز بهترین تکیه‌گاه دولت در مسیر بازسازی خرابی‌های جنگ تحمیلی است.

دولت وفاق ملی از بدو آغاز به کار، خود را متعهد کرد که با نگاهی مسئولانه و توأم با همدلی، در مسیر صیانت از حقوق کارگران، ارتقای امنیت شغلی، بهبود معیشت،

افزایش بهره‌وری و تحقق عدالت در محیط‌های کار گام بردارد، زیرا باور قلبی من این است که پیشرفت ایران، جز با تأمین کرامت، آرامش و امید برای جامعه کارگری، میسر نخواهد بود.

ایمان دارم که با اتکال به خداوند متعال، همبستگی ملی و کوشش خستگی‌ناپذیر کارگران، مسیر پیشرفت و سربلندی ایران اسلامی باقوت ادامه خواهد یافت. در پایان ضمن گرامیداشت یاد و خاطره شهدای والامقام جامعه کارگری، روز جهانی کار و کارگر را به‌تمامی کارگران عزیز کشور تبریک عرض می‌کنم و از درگاه خداوند متعال، سلامتی، عزت و توفیق روزافزون برای آنان آرزومندم.

مسعود پزشکیان

رئیس‌جمهوری اسلامی ایران»

کارگران ستون اصلی تولید و تکیه‌گاه اقتصاد کشور

دکتر احمد میدری، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی گفت: کارگران ستون اصلی تولید و تکیه‌گاه اقتصاد کشور هستند و بدون حضور آنان، هیچ برنامه توسعه‌ای به نتیجه نخواهد رسید.

به گزارش روابط عمومی موسسه کار و تامین اجتماعی به نقل از مرکز روابط عمومی و امور بین الملل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، "احمد میدری"، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی به مناسبت فرا رسیدن یازدهم اردیبهشت‌ماه، روز کارگر، از خط تولید و شیفت شب شرکت ایرانول در باقرشهر بازدید کرد. این بازدید با حضور جمعی از مدیران، کارشناسان و کارگران این مجموعه صنعتی صورت گرفت.

در این مراسم، وزیر کار، ضمن تبریک روز کارگر، از تلاش‌ها و فداکاری‌های کارگران و کارکنان شرکت ایرانول قدردانی کرد.

وی با اشاره به گزارش‌هایی مبنی بر رشادت کارگران این مجموعه در دوران جنگ تحمیلی، این تعلق خاطر کارگر به واحد صنعتی خود را سرمایه‌ای بزرگ برای کشور و نشان‌دهنده وجدان کاری و انسانیت کارگران ایرانی دانست.

میدری این روحیه را مشابه ایثارگری کارگران در پالایشگاه آبادان در دوران جنگ توصیف کرد.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی همچنین به دیدارهای سالانه رهبر معظم انقلاب با جامعه کارگری اشاره کرد و انتظارات ایشان از دولت، کارفرمایان و کارگران را برشمرد.

شود، این استمرار کار شماسست که باعث می‌شود مردم بتوانند مقاومت کنند و توطئه‌ها خنثی شود.

وی در پایان با قدردانی از تلاش کارگران ایرانول افزود: مسئولیتی که امروز بر دوش شما و مدیران این مجموعه قرار دارد، مسئولیتی تاریخی است و از اینکه در این شرایط سخت در کنار مردم و فرماندهان کشور در سنگر تولید ایستاده‌اید، صمیمانه سپاسگزارم.

در ادامه این بازدید، «جواد نجم‌الدین» مدیرعامل شرکت ایرانول گزارشی از اقدامات و عملکرد این شرکت در دوران «جنگ رمضان» ارائه کرد.

وی با تاکید بر تداوم تولید، اجرای برنامه‌های افزایش بهره‌وری و مدیریت پایدار تأمین مواد اولیه، بر نقش‌آفرینی ایرانول در حفظ جریان تولید و پشتیبانی از بازار داخل تأکید کرد.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی همچنین در جریان حضور خود در بخش‌های مختلف خط تولید، از نزدیک در روند فعالیت‌ها قرار گرفت و با تعدادی از کارگران گفت‌وگو کرد. کارگران نیز در این دیدار مهم‌ترین مطالبات و پیشنهادهای خود را در حوزه بهبود وضعیت معیشتی، رفاهی و ارتقای تجهیزات ایمنی مطرح کردند.

«حسین کمالی» وزیر اسبق کار نیز در این بازدید گفت: ۱۵۰ سال پیش بعد اعتراضات گسترده کارگران در ایالت شیکاگو و سرکوب و استثمار آنها، سازمان بین‌المللی کار تأسیس شد و ایران جز اولین کشورها بود که به این سازمان بین‌المللی پیوست.

وی افزود: روز جهانی کارگر نمادی برای احترام به حقوق و کرامت کارگران است.

کمالی با بیان که کارگران پای کار انقلاب هستند، گفت: کارگران در جنگ اول، دوم و سوم در میدان تولید ایستادند و حتی یک روز تولید کشور متوقف نشد. در جنگ تحمیلی سوم کارخانجات کشور نیز میدان جنگ و نبرد بود.

وی گفت: حمایت از کارگران، تأمین مسکن، امنیت شغلی، کاهش حوادث ناشی از کار و رعایت حقوق کارگران از جمله مواردی بود که ایشان وظیفه‌ای بر دوش دولت و کارفرمایان می‌دانستند. از سوی دیگر، ایشان بر اهمیت مهارت‌آموزی، دقت و وجدان کاری تأکید داشتند.

میدری با بیان اینکه از این رهنمودها می‌توان منشور کار و تولید را استخراج کرد، افزود: آنچه رهبران انقلاب به دنبال آن بوده‌اند، عزت و استقلال ایران است.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی با اشاره به تجربه موفق چین در ایستادگی در برابر فشارها و تبدیل شدن به قدرت بزرگ جهانی، کشورهای وابسته را دچار افول دانست.

وی ضمن اذعان به شرایط سخت اقتصادی و فشار تورم بر زندگی کارگران، از تحمل این سختی‌ها توسط آنان به دلیل علاقه به آرمان‌های کشور و همراهی نظام و دولت قدردانی کرد.

میدری گفت: مسئله کارگر همواره در اولویت دولت‌ها بوده، هرچند به دلیل شرایط دشوار کشور، فراهم کردن شرایط مطلوب برای کارگران آنگونه که باید، محقق نشده است.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی به دستاوردهای دوران جنگ تحمیلی اشاره کرد و افزود: بسیاری از دستاوردهای مهم حوزه کار و تأمین اجتماعی کشور، از جمله قانون کار، توسعه نظام تأمین اجتماعی و گسترش خدمات درمانی، در همان دوران شکل گرفت.

وی گفت: در شرایط جنگ، همبستگی و حس تعلق میان مردم تقویت می‌شود. در این جنگ دوماهه نیز شاهد چنین همبستگی‌ای بودیم. همان‌طور که گفته شد، اگر میدان و خیابان دو سنگر اصلی هستند، کارخانه سنگر سوم است و شما کارگران سربازان و فرماندهان این سنگر سوم هستید.

میدری گفت: جنگ تنها در میدان و خیابان تعیین تکلیف نمی‌شود؛ بلکه تداوم تولید در کارخانه‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در پایداری کشور دارد. اگر جنگ فرسایشی

اشتغال و کار شایسته برای صلح و تاب آوری

خلاصه‌ای از اولین گزارش نظارت عمومی بر توصیه‌نامه ۲۰۵

مصوب ۲۰۱۷ سازمان بین‌المللی کار (۲۰۲۶)

تهیه کننده: دکتر الهام امیری

مقدمه

مجموعه حاضر، خلاصه‌ای راهبردی از گزارش نظارت عمومی ۲۰۲۶ سازمان بین‌المللی کار با عنوان «اشتغال و کار شایسته برای صلح و تاب‌آوری (Employment and Decent Work for Peace and Resilience)» است که توسط کمیته کارشناسان ILO برای یکصد و چهاردهمین نشست کنفرانس بین‌المللی کار (ژنو، ۱-۱۲ ژوئن، ۲۰۲۶) تهیه شده است. این گزارش نخستین بررسی جامع توصیه‌نامه شماره ۲۰۵ (۲۰۱۷) است - تنها سند بین‌المللی که به طور خاص به نقش اشتغال و کار شایسته در ساختن صلح و تاب‌آوری در شرایط بحران می‌پردازد. کمیته کارشناسان در تهیه این گزارش، بر اساس ماده ۱۹ اساسنامه ILO عمل کرده و یافته‌های خود را بر پایه ۱۲۸ گزارش دولتی، ۳۰ مشاهده از سازمان‌های کارگری، ۱۴ مشاهده از سازمان‌های کارفرمایی و تجارب میدانی از بیش از ۵۰ کشور درگیر بحران استوار ساخته است. انتخاب این موضوع برای نظارت عمومی، در نوامبر ۲۰۲۳ توسط هیئت مدیره ILO مورد تأکید قرار گرفت. استدلال اصلی این بود که در شرایط کنونی جهان - با بحران‌های به هم پیوسته ناشی از درگیری‌های مسلحانه، بلایای طبیعی و فشارهای ژئوپلیتیک - نیاز مبرمی به بررسی نظام‌مند وضعیت قانون، سیاست و عمل در کشورهای عضو وجود دارد. این گزارش، همچنین فرصتی است برای روشن‌سازی بیشتر مأموریت ILO در زمان بحران، و بررسی اقداماتی که می‌تواند از اثرات ویرانگر بحران‌ها بر اقتصادها و جوامع بکاهد.

محتوای گزارش از چهار بخش اصلی تشکیل شده است: بخش اول، به چارچوب نظری و اصول راهنما (شامل چهارده اصل و رویکرد چندبعدی مرحله ای می‌پردازد. بخش دوم و سوم، به تحلیل تأثیر بحران بر چهار رکن کار شایسته (اشتغال، حقوق بنیادین کار، حمایت اجتماعی و گفتگوی اجتماعی) و نیز وضعیت یازده گروه ویژه آسیب‌پذیر (از آوارگان داخلی و پناهندگان تا زنان، کودکان، معلولان و کارگران غیررسمی) اختصاص دارد. بخش چهارم، شامل درس‌آموخته‌های پروژه‌های موفق ILO در کشورهای بحران‌زده و توصیه‌های عملی برای سیاست‌گذاران و شرکای اجتماعی است.

پیشگفتار: ماهیت و جایگاه

این گزارش نخستین نظارت عمومی بر توصیه‌نامه شماره ۲۰۵ (مصوب ۲۰۱۷) است که توسط کمیته کارشناسان ILO تهیه شده است. این کمیته بالاترین نهاد فنی ILO در زمینه نظارت بر اجرای استانداردهای بین‌المللی کار است. گزارش بر اساس ۱۲۸ گزارش دولتی، ۳۰ مشاهده از سازمان‌های کارگری، ۱۴ مشاهده از سازمان‌های کارفرمایی و تجارب میدانی از بیش از ۵۰ کشور درگیر بحران تدوین شده است.

سه نوآوری کلیدی گزارش نسبت به توصیه‌نامه پیشین (شماره ۷۱، ۱۹۴۴):

- * گسترش دامنه از «بازسازی پس‌اجنگ» به کل چرخه مدیریت بحران (پیشگیری، آمادگی، پاسخ، بازسازی)
- * شمول صریح بلایای طبیعی و همه‌گیری‌ها در کنار درگیری‌های مسلحانه
- * ادغام چهار رکن دستور کار کار شایسته (اشتغال، حقوق بنیادین کار، حمایت اجتماعی، گفتگوی اجتماعی)

یافته اصلی گزارش را می‌توان در دو چرخه متقابل یا متضاد خلاصه کرد: نخست، چرخه معیوبی که در آن بحران، به اختلال اقتصادی، نابودی شغل‌ها، بیکاری و کمبود کار شایسته و در نهایت تشدید خشونت منجر می‌شود. دوم، چرخه مطلوب که در آن، کار شایسته (با چهار رکن خود) امنیت، کرامت و عدالت اجتماعی را پدید می‌آورد و زمینه‌ساز صلح و ثبات می‌گردد. این چارچوب تحلیلی نشان می‌دهد که بیکاری و نبود کار شایسته نه تنها پیامد جنگ، بلکه خود عامل بازتولید خشونت است – و برعکس، سرمایه‌گذاری در کار شایسته، سرمایه‌گذاری در صلح پایدار محسوب می‌شود.

این خلاصه راهبردی، برای استفاده سیاست‌گذاران، مدیران و کارشناسان توسعه و شرکای اجتماعی سه‌جانبه (دولت، تشکلهای کارگری و تشکلهای کارفرمایی) تدوین شده است. در تدوین آن، تأکید بر حفظ امانت متن اصلی، دقت در نقل مستندات، و ارائه توصیه‌های عملیاتی و قابل اجرا بوده است. خواندن کامل این خلاصه، خواننده را با

بخش اول: چهارچوب نظری - اصول راهنما و رویکرد راهبردی

حال که با ماهیت گزارش آشنا شدیم، نخستین پرسش این است که بر اساس چه مبانی و اصولی می‌توان در بحران‌ها اقدام کرد؟ در این بخش، چهارده اصل راهنما و رویکرد «چند بعدی مرحله ای» را مرور می‌کنیم که ستون فقرات تمام توصیه‌های بعدی را تشکیل می‌دهند.

۱.۱. چهارده اصل راهنما

توصیه‌نامه ۲۰۵ مصوب ۲۰۱۷، چهارده اصل راهنما برای طراحی اقدامات مدیریت بحران تعیین می‌کند. مهم‌ترین آنها:

اصل	مضمون	کار بست عملی
الف	ترویج اشتغال کامل، مولد و آزادانه انتخاب‌شده و کار شایسته	هدف اصلی حتی در بحران
ب	احترام به اصول و حقوق بنیادین کار و سایر حقوق بشر	تعلیق ناپذیر
ج	عدم تبعیض و برابری	توجه به تأثیر متفاوت بحران بر زن و مرد
د	بومی‌سازی اقدامات	راهکارهای محلی به جای نسخه‌های یکسان
ه	مبتنی بر ماهیت خاص بحران	انعطاف‌پذیری
و	مبارزه با تبعیض، تعصب و نفرت	بر اساس نژاد، رنگ، جنسیت، مذهب، عقیده سیاسی، ملیت، طبقه اجتماعی، معلولیت، سن یا گرایش جنسی
ز	تضمین برابری فرصت و رفتار برای زن و مرد	توجه به تأثیر متفاوت
ح	توجه ویژه به افراد و گروه‌های به‌ویژه آسیب‌پذیر	کودکان، جوانان، اقلیت‌ها، بومیان، معلولان، آوارگان، مهاجران، پناهندگان
ط	شناسایی و پایش پیامدهای منفی	اصل «آسیب نرسان»
ی	گذار عادلانه به سوی اقتصاد پایدار زیست‌محیطی	بازسازی سبز
ک	گفتگوی اجتماعی برای صلح و آشتی	هسته مرکزی
ل	آشتی ملی	بازسازی انسجام اجتماعی
م	پاسخ بین‌المللی هماهنگ	همکاری جهانی
ن	هماهنگی بین کمک‌های بشردوستانه و توسعه	رویکرد

۱.۲. رویکرد راهبردی: رویکرد مرحله‌ای و چندبعدی

با داشتن اصول راهنما، قدم بعدی طراحی یک نقشه عملیاتی است. در اینجا با مفهومی آشنا می‌شویم که امروزه در مدیریت بحران‌های جهانی «پیوند بشردوستی-توسعه-صلح» (HDP Nexus)^۱ شناخته می‌شود. این رویکرد شامل موارد زیر است:

بُعد	توضیح
مرحله ای	حساس به مراحل مختلف بحران (پیشگیری، آمادگی، پاسخ، بازسازی)
چندمسیره	پرداختن همزمان به مسائل به هم پیوسته (اشتغال، حمایت اجتماعی، حقوق کار، گفتگو)
هماهنگ	همسویی اقدامات بشردوستانه، توسعه و صلح‌سازی

1- Humanitarian-Development-Peace Nexus

مثال اوکراین: دولت با حمایت ILO همزمان به حمایت فوری از درآمد و ایجاد معیشت (برنامه‌های سرمایه‌گذاری کارمحور) و بازسازی بلندمدت نهادها (رسمی‌سازی، نظام حمایت اجتماعی شوک‌پذیر، تقویت نقش سازمان‌های کارفرمایی) می‌پردازد.

۱.۳. هشدار: عدم اجرای این رویکرد در مناطق درگیری

اما همیشه میان تئوری و عمل فاصله است. در ادامه نگاهی می‌اندازیم به مناطقی که نه تنها از این رویکرد فاصله گرفته‌اند، بلکه چهار رکن کار شایسته در آنها به طور فعال نفی شده است.

کمیته با نگرانی عمیق گزارش می‌دهد که در بسیاری از مناطق درگیری، چهار رکن کار شایسته نه تنها تضعیف، بلکه اغلب به طور فعال نفی می‌شوند. علت این وضعیت، برتری اهداف نظامی و سیاسی است؛ جایی که زندگی اقتصادی به طور عامدانه تضعیف می‌شود.

شواهد تلخ از کشورهای درگیر جنگ:

کشور	وضعیت
سودان	نابودی زیرساخت‌های اقتصادی - سرکوب اتحادیه‌ها - افزایش کار اجباری - برچیده شدن فضای مدنی
میانمار	پس از کودتا: سیستماتیک‌ترین سرکوب اتحادیه‌ها (کشتار، بازداشت، محاکمه صوری) - کار اجباری نهادی - مسدودسازی کمک‌ها
فلسطین (غزه)	تخریب تقریباً کامل کسب‌وکارها - مفاهیم حقوق کار و حمایت اجتماعی «بی‌معنا» - کل جمعیت در فقر چندبعدی - نقض بی‌سابقه اصول حقوق بشردوستانه
ارتره	بخش قابل توجهی از جمعیت در «خدمت ملی اجباری» با دوره‌های نامحدود بدون حق تشکل - نقض تفسیر استثنای کنوانسیون ۸۷

بخش دوم: چرخه معیوب و مطلوب – هسته تحلیلی گزارش

با دیدن این نمونه‌های تلخ، این پرسش اساسی مطرح می‌شود: رابطه جنگ و کار شایسته دقیقاً چیست؟ پاسخ در دو چرخه متضاد خلاصه شده است که مفهوم کانونی گزارش را شکل می‌دهند.

۲.۱. چرخه معیوب

درک چرخه معیوب، کلید فهم این واقعیت تلخ است که بیکاری و نبود کار شایسته نه فقط پیامد جنگ، بلکه عاملی برای بازتولید خشونت هستند.

بحران (جنگ یا بلایای طبیعی)

اختلال در توسعه اقتصادی پایدار

کاهش کمی و کیفی شغل‌ها

بیکاری + کمبود کار شایسته

نارضایتی، بی‌عدالتی، طرد اجتماعی (عوامل کلیدی ایجاد یا تشدید منازعه)

بازگشت به بحران (تشدید خشونت)

نتیجه راهبردی: بیکاری و کمبود کار شایسته نه تنها پیامد جنگ، بلکه «علت بازتولید خشونت» هستند.

۲.۲. چرخه مطلوب

راه برون‌رفت از چرخه معیوب، سرمایه‌گذاری در چرخه مطلوب است. چرخه‌ای که در آن کار شایسته، امنیت و کرامت را پدید می‌آورد و زمینه‌ساز صلحی پایدار می‌گردد.

کار شایسته (اشتغال مولد + حقوق + حمایت اجتماعی + گفتگو)

ایمنی شغلی، کرامت، حس عدالت اجتماعی

صلح و ثبات اجتماعی

شکوفایی اقتصادی و جامعه

ایجاد شغل و بهبود کیفیت

بازگشت به کار شایسته (تقویت چرخه)

نتیجه راهبردی: سرمایه‌گذاری برای کار شایسته در زمان بحران، سرمایه‌گذاری برای «صلح پایدار» است.

بخش سوم: تحلیل عمیق چهار رکن کار شایسته در بحران

حال با درک چرخه‌های معیوب و مطلوب، تأثیر بحران را بر هر یک از چهار رکن کار شایسته به تفکیک بررسی می‌کنیم: اشتغال، حقوق بنیادین کار، حمایت اجتماعی و گفتگوی اجتماعی.

۳.۱. رکن اول: اشتغال مولد و بیکاری

وضعیت جهانی :

- * ۲.۱ میلیارد کارگر در اشتغال غیررسمی (نزدیک به ۵۸٪ نیروی کار جهانی)
- * ۴۰۸ میلیون نفر در «شکاف اشتغال جهانی» (خواهان کار اما بدون دسترسی)

تأثیر بحران بر اشتغال :

- * نرخ بیکاری در کشورهای درگیر جنگ به طور قابل توجهی بالاتر از میانگین جهانی
- * اشتغال باقی‌مانده به سمت مشاغل روزمزد، بدون قرارداد، بدون بیمه و بدون ایمنی سوق داده می‌شود

ابزار کلیدی: سرمایه‌گذاری اشتغال کار محور (EHP)^۱

در شرایط جنگی که زیرساخت‌ها نابود شده، کارخانه‌ها تعطیل اند و میلیون‌ها نفر بیکار شده‌اند، برنامه‌های سرمایه‌گذاری کار محور یک راهکار عملی و اثبات شده از سازمان بین‌المللی کار است: به جای ماشین آلات سنگین و گران قیمت، از نیروی کار محلی و مواد اولیه بومی برای بازسازی جاده‌ها، پل‌ها، مدارس، کانال‌های آبیاری و شبکه‌های آب استفاده می‌کند. این روش در هر دلار سرمایه‌گذاری، چندین برابر اشتغال بیشتری نسبت به روش‌های ماشینی ایجاد می‌کند، به کارگران دستمزد عادلانه، تجهیزات ایمنی، بیمه حوادث و آموزش مهارت می‌دهد و مهمتر از همه، با گرد هم آوردن آوارگان، جوامع میزبان و گروه‌های مختلف در یک پروژه مشترک، انسجام اجتماعی را تقویت و زمینه را برای صلح پایدار فراهم می‌آورد – دقیقاً همان چیزی که یک کشور جنگ زده به آن نیاز دارد.

کشور	بحران	دستاورد
مالی	بحران امنیتی	۹,۷۶۴ روزکاری – ۱۲۰ کارگر (۳۵٪ زن) – بازسازی ۳۵۰ متر خیابان
فیلیپین	درگیری مسلحانه میندانائو	۶,۷۰۰ خانوار – ۱,۲۴۹ شغل – بازسازی سیستم آبی
ماداگاسکار	سیل ۲۰۲۲	۲۷.۶۵ کیلومتر کانال – حفاظت ۷۰,۰۰۰ کشاورز – ۵۰۲ شغل (۴۴.۶٪ زن)
اردن	بحران پناهندگان سوریه	آموزش روش‌های جدید و دوست‌دار محیط زیست برای ساخت جاده به ۴۳ مهندس – آموزش مهارت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک و سبز به ۱۲۴ زن – درآمد پایدار برای ۷۰ زن با تأمین مالی سبز (تأمین مالی پروژه‌هایی با مزیت زیست‌محیطی)

نکته کلیدی، (بند ۳۲۶) EHP: با گرد هم آوردن افراد از گروه‌های متخاصم در یک پروژه مشترک، انسجام اجتماعی را تقویت می‌کند.

1- Employment-Intensive Investment Programmes

۳.۲. رکن دوم: حقوق بنیادین کار

اما اشتغال به هر قیمتی کافی نیست. در بحران، نخستین حقوقی که به خطر می‌افتند، حقوق بنیادین کار هستند. مرور کنیم که این حقوق کدامند و در میدان عمل چه بر سر آنها می‌آید.

اصول پنج‌گانه :

۱. آزادی تشکیل اتحادیه و به رسمیت شناختن حق مذاکره جمعی
۲. حذف همه اشکال کار اجباری
۳. حذف مؤثر کار کودکان
۴. حذف تبعیض در استخدام و اشتغال
۵. محیط کار ایمن و بهداشتی

موضع کمیته در بحران :

- * بحران‌ها تعهدات ناشی از کنوانسیون‌های تصویب‌شده را معلق نمی‌سازند.
- * هرگونه تحدید باید موقت، محدود، متناسب و مبتنی بر قانون باشد.
- * اقدامات تضعیف‌کننده قوانین کار، تنها انسجام اجتماعی را تضعیف می‌کنند.

مستندات نقض حقوق بنیادین در بحران‌ها:

کشور	نقض
میانمار	اتحادیه‌ها هدف کشتار و بازداشت
سودان	سرکوب اتحادیه‌ها، افزایش کار اجباری
اریتره	خدمت ملی اجباری نامحدود بدون حق تشکل (نقض استثنای محدود کنوانسیون ۸۷)

اما الگوهای موفق :

کشور	اقدام موفق
اوکراین	اتحادیه‌ها هتل‌ها و آسایشگاه‌ها را به پناهگاه تبدیل کردند - ۱۰۰,۰۰۰ شب اسکان
نپال	(درگیری ۲۰۰۵) «ابتکار کسب‌وکار برای صلح (NBI) - پلتفرم گفتگو بین دولت، گروه‌های مائوئیست و بنگاه‌ها
سری‌لانکا	ائتلاف کسب‌وکار برای صلح (BPA) - ثبت شده در زمان آتش‌بس ۲۰۰۱

۳.۳. رکن سوم: حمایت اجتماعی

سومین رکن، چتر حمایتی است که از سقوط آزاد کارگران جلوگیری می‌کند. در بحران، این چتر نخستین و آسیب‌پذیرترین نقطه سیستم است که از هم می‌گسلد. آمارهای زیر، ابعاد این فاجعه را نشان می‌دهد.

شکاف جهانی :

شاخص	رقم
جمعیت بدون هیچ شکلی از حمایت اجتماعی	۴۷,۶٪ (حدود ۳.۸ میلیارد نفر)
پوشش در کشورهای کم درآمد	فقط ۹,۷٪
افرادی که به دلیل هزینه‌های درمانی به فقر نسبی سقوط می‌کنند (۲۰۱۹)	۱.۳ میلیارد نفر
افرادی که به دلیل هزینه‌های درمانی به فقر مطلق سقوط می‌کنند (۲۰۱۹)	۳۴۴ میلیون نفر

نقش کف حمایت اجتماعی (Social Protection Floor) :

حال با وجود این شکاف عمیق، چه راهکاری وجود دارد؟ ILO پاسخ روشنی دارد: کف حمایت اجتماعی. حداقل تضمینی که هیچ کارگری نباید از آن پایین‌تر سقوط کند.

* شامل تضمین‌های پایه: دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی ضروری + امنیت درآمد پایه در طول چرخه زندگی در

بحران، این کف حمایت، خط مقدم دفاع در برابر شوک است

شواهد از کشورهایی که کف حمایت اجتماعی مؤثر داشتند :

* کامبوج: حداقل تضمین درآمد، پوشش همگانی سلامت، کمک به معلولان، مهاجران و آوارگان

* مصر: حمایت از کارگران غیررسمی (دسترسی به سلامت، کمک‌های مالی، بیمه حوادث)

۳.۴. رکن چهارم: گفتگوی اجتماعی

و آخرین رکن، اما شاید مهمترین آنها: گفتگوی اجتماعی است. این همان مکانیزمی است که می‌تواند مانع از فروپاشی روابط کار شود. اما در بحران، اولین چیزی که تعطیل می‌شود، همین گفتگوهاست.

تعریف گفتگوی اجتماعی: انواع مذاکره، مشورت یا تبادل اطلاعات بین نمایندگان دولت‌ها، کارفرمایان و کارگران.

نقش حیاتی گفتگوی اجتماعی در بحران :

* تضمین اینکه اقدامات بحران مبتنی بر احترام به حقوق کار است

* متناسب با شرایط ملی و پاسخگو به نیازهای بازار کار

* ترویج حس مالکیت و انطباق بیشتر

* کلید آشتی ملی پس از بحران

اما شکست در اجرا در بسیاری از درگیری‌ها به وضوح دیده می‌شود. در میانمار، اتحادیه‌های کارگری هدف کشتار و بازداشت سیستماتیک قرار گرفتند. در سودان، فضای مدنی برچیده شد و کار اجباری افزایش یافت. در غزه، مفاهیم حقوق کار و حمایت اجتماعی عملاً بی‌معنا شد. این نمونه‌ها نشان می‌دهند که در غیاب اراده سیاسی، حتی بهترین چارچوب‌های نظری نیز به نتیجه نمی‌رسند. حال پرسش این است: چه عواملی مانع از اجرای مؤثر گفتگوی اجتماعی در شرایط بحران می‌شوند؟

موانع :

* احترام به آزادی تشکیل اتحادیه و حق مذاکره جمعی (غیرقابل تعلیق)

* چارچوب قانونی و نهادی مساعد

* دسترسی به اطلاعات و ظرفیت‌سازی

* امنیت فیزیکی و نهادی

* اراده سیاسی برای گفتگوی صادقانه

بخش چهارم: گروه‌های به‌ویژه آسیب‌پذیر – تحلیل یازده گروه

همه کارگران در بحران به یکسان آسیب نمی‌بینند. برخی گروه‌ها بسیار بیشتر از دیگران در معرض خطر هستند. در این بخش، یازده گروه آسیب‌پذیر را با هم مرور می‌کنیم و توصیه‌های مشخص برای هر کدام را می‌خوانیم. گزارش حاضر یازده گروه را به عنوان «به‌ویژه آسیب‌پذیر در بحران» شناسایی می‌کند. برای هر گروه، توصیه‌های مشخص و مستند ارائه شده است.

۴.۱. آوارگان داخلی، بندهای ۶۷۵-۶۵۲

وضعیت جهانی: ۷۲.۱ میلیون نفر (۵۹٪ جمعیت آواره جهانی)

چالش‌ها:

- * نرخ بیکاری بالا (اوکراین: ۳۴،۱٪)
- * فشار به اشتغال غیررسمی و بدون حمایت
- * تنش با جوامع میزبان
- * ریسک بالای کار اجباری (به ویژه زنان)

توصیه‌های سیاستی:

۱. برنامه‌های فعال بازار کار با تمرکز بر آوارگان داخلی (بند ۱۲)
۲. حمایت از معیشت، آموزش و اشتغال، بند ۱۴ (a)
۳. تقویت تاب‌آوری جوامع میزبان، بند ۱۴ (b)
۴. تسهیل بازگشت داوطلبانه و ایمن، بند ۱۴ (c)
۵. اقدام فوری برای پیشگیری و حذف کار اجباری (بند ۱۷)

۴.۲. پناهندگان و آوارگان اجباری (بندهای ۵۹۹-۵۵۹)

وضعیت جهانی: ۱۲۳.۲ میلیون نفر (تا پایان ۲۰۲۴) – شامل ۳۶.۹ میلیون پناهنده و ۸.۴ میلیون پناهجو

توصیه‌های کلیدی:

- * دسترسی غیرتبعیض‌آمیز به بازار کار، بند ۳۰ (a)
- * تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های اقدام ملی، بند ۳۰ (b)
- * گنجاندن پناهندگان در آموزش فنی و حرفه‌ای، بند ۳۳ (a)
- * تسهیل شناسایی مهارت‌ها و صلاحیت‌ها، بند ۳۳ (c)
- * توجه ویژه به زنان، جوانان و سایر گروه‌های آسیب‌پذیر، بند ۳۳ (e)

ابتکارات موفق منطقه‌ای:

- * اتحادیه اروپا: دستورالعمل حمایت موقت برای پناهجویان اوکراینی
- * آمریکای لاتین: (Cartagena+40) چارچوب همکاری منطقه‌ای کشورهای آمریکای لاتین برای حمایت از پناهندگان و آوارگان است و ETPV ابتکار عملی کلمبیا در این چارچوب برای منظم‌سازی وضعیت میلیون‌ها مهاجر ونزوئلایی و فراهم کردن دسترسی آنها به کار شایسته، سلامت، آموزش و سایر حقوق اساسی است.
- * آسیا: اعلامیه ASEAN ۲۰۲۳ برای حمایت از کارگران مهاجر در بحران
- * آفریقا: پروتکل IGAD برای جایی آزاد افراد در بحران؛ به معنای حذف تدریجی موانع مرزی برای عبور و مرور اتباع کشورهای عضو در منطقه شرق و شاخ آفریقا

۴.۳. زنان و دختران (بندهای ۶۵۱-۶۲۳)

تأثیر نابرابر بحران:

- * نرخ بیکاری زنان در بحران به طور قابل توجهی بالاتر از مردان
- * افزایش خشونت مبتنی بر جنسیت (درگیری‌ها، اردوگاه‌ها، قرنطینه‌ها)
- * افزایش بار مراقبتی بدون مزد (تعطیلی مدارس، تخریب زیرساخت‌ها)
- * ریسک جایگزینی اجباری با بازگشت مردان به بازار کار

توصیه‌های سیاستی:

۱. تضمین برابری فرصت و رفتار بدون تبعیض، بند ۱۵ (a)
۲. توجه ویژه به خانوارهای زن سرپرست، بند ۱۵ (b)
۳. جلوگیری از جایگزینی اجباری زنان توسط مردان، بند ۱۵ (c)
۴. توانمندسازی زنان برای مشارکت در تصمیم‌گیری‌های بازسازی، بند ۱۵ (d)
۵. پیشگیری و مجازات خشونت مبتنی بر جنسیت، بند ۱۵ (e)
۶. دسترسی برابر زنان و دختران به آموزش و آموزش‌های حرفه‌ای، بند ۲۰

۴.۴. کودکان و کار کودکان (بندهای ۷۳۵-۷۲۲)

وضعیت در کشورهای درگیر جنگ:

- * شیوع کار کودکان ۷۷٪ بالاتر از میانگین جهانی
- * شیوع کار خطرناک ۵۰٪ بالاتر از میانگین جهانی
- * سربازگیری کودکان توسط نیروهای مسلح و گروه‌های مسلح (بدترین شکل کار کودکان)

توصیه‌های سیاستی:

۱. مبارزه با کار کودکان ناشی از بحران و یا تشدیدشده توسط بحران، بند ۱۶ (a)
۲. اقدام فوری برای پیشگیری، شناسایی و حذف بدترین اشکال کار کودکان (از جمله قاچاق و سربازگیری)، بند ۱۶ (b)
۳. ارائه خدمات حمایت اجتماعی برای کودکان و خانواده‌هایشان (کمک نقدی، مسکن، کمک آموزشی، کمک سلامت)، بند ۱۶ (d)
۴. بازپروری، ادغام اجتماعی و آموزش برای کودکانی که قبلاً وابسته به نیروهای مسلح بوده اند، بند ۱۶ (c)

۴.۵. جوانان (بندهای ۷۴۶-۷۳۶)

چالش کلیدی: جوانان در بحران شدیدترین آسیب را از نظر در دسترس بودن و کیفیت شغل می‌بینند. نبود اشتغال، آنها را برای جذب توسط گروه‌های افراطی، جرایم سازمان‌یافته و باندها آسیب‌پذیر می‌کند.

توصیه‌های سیاستی:

۱. تأمین فرصت‌های درآمدزایی، اشتغال پایدار و کار شایسته برای جوانان، بند ۱۳ (a)
۲. ادغام مؤلفه اشتغال جوانان در برنامه‌های خلع سلاح، عادی‌سازی، بازسازی
۳. مشارکت خود جوانان در ارزیابی تأثیر برنامه‌ها

۴.۶. افراد دارای معلولیت (بندهای ۷۱۰-۶۹۳)

وضعیت: حدود ۱۵٪ جمعیت جهان - نرخ اشتغال پایین‌تر از افراد بدون معلولیت - تبعیض تشدیدشده در بحران

چالش در بحران:

- * تخریب زیرساخت‌های دسترس پذیر (رمپ، آسانسور)
- * عدم دسترسی به اطلاعات و خدمات اضطراری
- * طرد از برنامه‌های اشتغال و آموزش

توصیه‌های سیاستی:

۱. تضمین فرصت‌های اشتغال، بند ۱۵ (h)
۲. بازپروری، آموزش، راهنمایی حرفه‌ای تخصصی، آموزش و بازآموزی، بند ۱۵ (h)
۳. مشارکت سازمان‌های نماینده افراد دارای معلولیت در طراحی و اجرای اقدامات

۴.۷. افراد سابقاً وابسته به نیروهای مسلح (بندهای ۶۹۲-۶۷۶)

- چالش کلیدی:** بازگشت به زندگی غیرنظامی و اشتغال مولد، در غیر این صورت ریسک بازگشت به خشونت
- توصیه‌های سیاستی:**

۱. آموزش حرفه‌ای و بازآموزی برای بهبود قابلیت اشتغال، بند ۸ (l)
۲. بازپروری، ادغام اجتماعی و آموزش برای کودکان و جوانان سابقاً وابسته، بند ۱۶ (c)
۳. تسهیل دسترسی به اشتغال و درآمد، بند ۱۱ (i)
۴. حمایت اجتماعی فراگیر، بند ۲۱ (c)
۵. ترویج آشتی ملی، بند ۷ (l)

۴.۸. کارگران مهاجر در بحران (بندهای ۵۵۸-۵۰۷)

- وضعیت:** ۱۶۷.۷ میلیون کارگر مهاجر بین‌المللی (۶۴.۹ میلیون زن) - ۴.۷٪ نیروی کار جهانی
- آسیب‌پذیری در بحران:**
- * عدم دسترسی به حمایت اجتماعی (به دلیل وضعیت قانونی یا موقتی)

- * محرومیت از کمک‌های اضطراری (COVID-19) در برخی کشورها
 - * ریسک کار اجباری (۱۴ نفر از هر ۱۰۰۰ کارگر مهاجر در کار اجباری - بیش از سه برابر غیرمهاجران)
- توصیه‌های سیاستی:**

۱. حذف کار اجباری و قاچاق انسان، بند ۲۶ (a)
۲. تضمین حقوق کار و محیط ایمن، بند ۲۶ (c)
۳. ترویج ادغام در جوامع میزبان، بند ۲۶ (b)
۴. توجه به نیازهای مهاجران در پاسخ به بحران، بند ۲۶ (d)
۵. تسهیل بازگشت داوطلبانه، بند ۲۶ (e)
۶. ترویج برابری فرصت و رفتار، بند ۲۷ (a)-(d)

۴.۹. افراد بازگشته (Returnees)، بندهای ۶۱۳-۶۰۰

- افراد بازگشته (Returnees) پناهندگان یا آوارگانی هستند که پس از پایان بحران یا برقراری ثبات نسبی به کشور یا منطقه مبدأ خود بازگشته‌اند.

توصیه‌های سیاستی:

- * همکاری بین‌المللی برای بازگشت داوطلبانه، ایمن و با کرامت (بند ۳۷)
- * برنامه‌های خاص برای بازگشت به بازار کار و بازسازی اقتصادی-اجتماعی (بند ۳۸)
- * تقویت تاب‌آوری کشورهای مبدأ (بند ۳۹)

۴.۱۰. مردمان بومی و قبیله‌ای (بندهای ۷۲۱-۷۱۱)

چالش‌ها:

- * بیش از حد تحت تأثیر بلایای اقلیمی
- * گرفتار شدن در درگیری‌های محلی بر سر زمین و منابع طبیعی
- * تبعیض و طرد که خود علت ناآرامی‌های اجتماعی است

توصیه‌های سیاستی:

- * مشورت با افراد بومی از طریق نهادهای نماینده آنها بند ۱۵ (g)
- * مشارکت مستقیم در تصمیم‌گیری، به ویژه اگر سرزمین‌های آنها تحت تأثیر بحران قرار گرفته باشد
- * به رسمیت شناختن توانایی آنها در مدیریت بحران (دانش سنتی برای تطبیق با اقلیم)

۴.۱۱. کارگران اقتصاد غیررسمی (بندهای ۳۸۷-۳۷۶)

وضعیت (بند ۳۷۹): ۵۸٪~ اشتغال جهانی غیررسمی - بیش از ۲ میلیارد کارگر
رابطه دوطرفه با بحران (بند ۳۸۰):

- * غیررسمی بودن می‌تواند علت بحران باشد (احساس طرد و بی‌عدالتی زمینه ساز نا آرامی اجتماعی)
- * بحران، بخش غیررسمی را تشدید می‌کند (چاره‌ای جز کار غیررسمی نیست)
- توصیه‌های سیاستی (بندهای ۳۸۷-۳۸۱):

- * استفاده از بحران به عنوان فرصت برای انتقال به اقتصاد رسمی (فرمال سازی)
- * حمایت از معیشت و درآمد کارگران غیررسمی در بحران
- * احترام به اصول و حقوق بنیادین کار برای کارگران غیررسمی

بخش پنجم: شش درس از پروژه‌های موفق ILO در کشورهای بحران‌زده

تئوری بدون عمل کافی نیست. ILO در کشورهای مختلف، پروژه‌های عینی و موافقی را اجرا کرده که هر کدام، یک درس عملی برای سیاست‌گذاران و شرکای اجتماعی است. در این بخش، شش درس کلیدی را مرور می‌کنیم.

درس ۱: سرمایه‌گذاری کار محور (EHP) مؤثرترین ابزار است.

پس از مرور چهار رکن و یازده گروه آسیب‌پذیر، اکنون به سراغ تجربه عملی ILO می‌رویم. اولین و مهم‌ترین درسی که پروژه‌های میدانی به ما می‌آموزند، قدرت «سرمایه‌گذاری کارمحور» است؛ روشی که در بحران، هم زیرساخت می‌سازد، هم اشتغال ایجاد می‌کند، هم انسجام اجتماعی را تقویت می‌نماید. شواهد زیر نمونه‌ای از این تأثیرگذاری است.

کشور	پروژه	دست‌آورد	تأثیر اجتماعی
مالی (۲۰۲۵-۲۰۲۶)	۹,۷۶۴ روزکاری، ۱۲۰ کارگر (۳۵٪ زن)	بازسازی جاده، ۳۵۰ متر خیابان	تقویت انسجام بین آوارگان و جوامع میزبان
فیلیپین (۲۰۲۲-۲۰۱۹)	بازسازی آب در میندانائو	۶,۷۰۰ خانوار، ۱,۲۴۹ شغل	کاهش تنش‌های قومی، افزایش اعتماد به نهادها
ماداگاسکار (۲۰۲۲)	بازسازی کانال‌های آبیاری	۲۷,۶۵ کیلومتر، حفاظت از ۷۰,۰۰۰ کشاورز، ۵۰۲ شغل (۴۶,۶٪ زن)	جلوگیری از مهاجرت اجباری کشاورزان

درس ۲: مدیریت استمرار کسب و کارها (BCM^۱)، ضرورتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEs)

ایجاد اشتغال کارمحور، تنها یک سوی ماجراست. سوی دیگر، حفظ بنگاه‌هایی است که این اشتغال را ممکن می‌کنند. در اینجا پای مفهوم «تداوم کسب‌وکار» به میان می‌آید.

- کمتر از نیمی از بنگاه‌ها در COVID-19 دارای (BCP^۲) به معنای «برنامه تداوم کسب‌وکار» بودند و به طور خاص آسیب‌پذیر بودند

توصیه: طراحی BCP ساده و قابل اجرا برای SMEs با حمایت ILO

درس ۳: سیستم‌های هشدار زودهنگام (EWS^۳) جان و بنگاه‌ها را نجات می‌دهند

مدیریت تداوم کسب‌وکار به بنگاه‌ها کمک می‌کند در بحران دوام بیاورند، اما بهترین راهکار همیشه پیشگیری است. اینجاست که سیستم‌های هشدار زودهنگام وارد می‌شوند؛ ابزاری که می‌تواند جان انسان‌ها و بنگاه‌ها را پیش از وقوع فاجعه نجات دهد.

گرجستان - سیستم هشدار زود هنگام خطرات چندگانه (multi-hazard EWS) با هشدارهای بخشی (کشاورزی، مدیریت آب، واکنش اضطراری)

توصیه: سرمایه‌گذاری در EWS با مشارکت اتحادیه‌ها و کارفرمایان

درس ۴: استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال در بحران

اشتغال کارمحور، تداوم کسب‌وکار و هشدار زودهنگام، همگی نیازمند بستری برای اجرا هستند. اما وقتی بمباران،

1- Business Continuity Management

2- Business Continuity Plan

3- Early Warning System

زیرساخت‌های ارتباطی را نابود می‌کند و مدارس تعطیل می‌شوند، چه باید کرد؟ تجربه اوکراین و نروژ نشان می‌دهد: پلتفرم‌های دیجیتال می‌توانند چراغ امید را در تاریکی بحران روشن نگه دارند.

* اوکراین: «آموزش حرفه‌ای آنلاین» برای تداوم آموزش فنی و حرفه‌ای (TVET)

* نروژ: پرداخت سریع از طریق کیف پول دیجیتال

توصیه: طراحی سیستم‌های جایگزین دیجیتال برای مناطق با قطعی برق و اینترنت

درس ۵: هماهنگی بین‌المللی - جنوب-جنوب و منطقه‌ای

همکاری جنوب-جنوب همان همکاری بین کشورهای در حال توسعه (که در نیمکره جنوبی زمین قرار دارند)، بدون دخالت کشورهای ثروتمند است و همکاری منطقه‌ای، همکاری بین کشورهای همسایه یا واقع در یک منطقه جغرافیایی خاص برای حل مشکلات مشترک است.

ابتکارات موفق:

۱. آسیا: اعلامیه ASEAN در مورد حمایت از کارگران مهاجر در بحران ۲۰۲۳
۲. آمریکای لاتین: کارتاخنا+۴۰ و اساسنامه حفاظت موقت برای مهاجران ونزوئلایی (کلمبیا)
۳. آفریقا: پروتکل IGAD برای جا به جایی آزاد افراد ۲۰۲۱
۴. اروپا: دستورالعمل حفاظت موقت اتحادیه اروپا: مکانیسمی که در صورت هجوم گسترده آوارگان (مانند جنگ اوکراین) فعال می‌شود. به آوارگان اجازه می‌دهد بلافاصله مجوز اقامت موقت، دسترسی به بازار کار، مسکن، حمایت اجتماعی و مراقبت‌های بهداشتی دریافت کنند - بدون نیاز به طی کردن روال عادی پناهندگی.

درس ۶: بازسازی نهادها از روز اول بحران

همه درس‌های قبلی - از EIHP تا EWS - ابزارهای قدرتمندی هستند، اما یک اشتباه رایج می‌تواند همه را بی‌اثر کند: منتظر ماندن برای پایان جنگ. درس ششم و آخر: بازسازی نهادهای کار را از روز اول بحران آغاز کنید، نه وقتی که آتش‌بس برقرار می‌شود.

اوکراین - همزمان با پاسخ بشردوستانه، بازسازی نهادهای کار (رسمی‌سازی، بیمه، برابری جنسیتی)

توصیه: منتظر پایان جنگ ننماید - بازسازی نهادها از روز اول بحران شروع شود.

بخش ششم: چالش‌های اجرا و موانع

اما مسیر هموار نیست. در این مسیر، موانع جدی وجود دارد که اگر نادیده گرفته شوند، هر اقدامی را بی‌اثر خواهند کرد. کمیته این موانع را به شرح ذیل دسته‌بندی کرده است:

موانع	توضیح
غیررسمی بودن اقتصاد	۵۸٪ اشتغال جهانی در اقتصاد غیررسمی
ظرفیت نهادی محدود	کمبود بازرسان کار آموزش‌دیده
داده‌های ناقص بازار کار	عدم وجود سیستم‌های اطلاعات بازار کار (LMIS) کارآمد
هماهنگی ضعیف بین سطوح دولت	عدم هماهنگی بین وزارتخانه‌ها و استان‌ها
موانع مالی	کمبود بودجه
تهدیدات علیه چندجانبه‌گرایی	کاهش کمک‌های توسعه و بشردوستانه

بخش هفتم: توصیه‌های نهایی کمیته

در پایان، کمیته به صورت شفاف و دسته‌بندی شده، به هر یک از بازیگران این صحنه می‌گوید: حالا نوبت شماست. چه کاری می‌توانید انجام دهید؟ و از کجا شروع کنید؟

۷.۱. برای دولت‌ها

۱. اتخاذ رویکرد چندبعدی مرحله ای (HDP Nexus) حتی به صورت پیشگیرانه
۲. حفظ حقوق بنیادین کار – بحران، تعهدات را معلق نمی‌سازد
۳. سرمایه‌گذاری در EIIP (اشتغال کار محور) برای اشتغال فوری و بازسازی زیرساخت
۴. تقویت سیستم‌های حمایت اجتماعی از جمله کف حمایت اجتماعی
۵. بازسازی نهادهای بازار کار (بازرسی کار، سیستم‌های اطلاعات بازار کار، کاریابی)
۶. توجه ویژه به گروه‌های آسیب‌پذیر (زنان، کودکان، معلولان)
۷. جلوگیری از مارپیچ نزولی شرایط کار – و به جای آن استقرار چرخه مطلوب

۷.۲. برای سازمان‌های کارگری و کارفرمایی

۱. مشارکت فعال در طراحی، اجرا و پایش اقدامات بحران
۲. حفظ گفتگوی اجتماعی حتی در شرایط سخت
۳. حمایت از اعضا در برابر نقض حقوق کار
۴. ارائه نظرات به ILO در چارچوب ماده ۲۳ اساسنامه سازمان

۷.۳. برای ILO و جامعه بین‌المللی

۱. حفظ و تقویت رهبری ILO در ترویج کار شایسته در ^۱HDP Nexus (پیوند بشر دوستی، توسعه و صلح)
۲. تقویت ظرفیت عملیاتی ILO در مراحل اولیه بحران
۳. هماهنگی بیشتر بین نهادهای بین‌المللی (UN, IFIs, NGOs)
۴. حمایت فنی و مالی از کشورهای درگیر بحران

۷.۴. سخن پایانی کمیته

«از زمان تأسیس ILO در ۱۹۱۹ به عنوان بخشی از معاهده ورسای که به جنگ جهانی اول پایان داد، این سازمان بر اساس این اصل عمل کرده است (صریحاً در مقدمه اساسنامه ILO تأکید شده است) که «صلح جهانی و پایدار بدون عدالت اجتماعی قابل استقرار یا نگهداری نیست». کتیبه‌ای که در ۱۹۲۶ بر سنگ بنای ساختمان ILO در ژنو حک شد: «اگر خواهان صلحی، عدالت را پرورش بده». توصیه‌نامه شماره ۲۰۵ (۲۰۱۷) و این گزارش، تجسم عملی این شعار در جهان کار هستند.

منبع: ILC.114/III(B) – Employment and Decent Work for Peace and Resilience, ILO, 2026

۲۵۹ صفحه: تعداد صفحات

قابل دسترس در سایت سازمان بین‌المللی کار: متن کامل گزارش

1- Humanitarian-Development-Peace Nexus

هویت تیم‌های کارآفرینانه در کسب و کارهای خطرپذیر^۱

کامبیز طالبی - دکتری مدیریت کارآفرینی

محمد تقی رمضانزاده - دکتری مدیریت کارآفرینی

مرضیه طهماسبی - دکتری رشته کارآفرینی کسب و کارهای جدید

بیان مسئله

کارآفرینی یک محرک اقتصادی اجتماعی نیرومند است که منجر به پیشرفت‌های تکنولوژیکی، رشد اقتصادی و تحرک اجتماعی می‌شود. بیشتر کسب‌وکارهای جدید به‌جای این که توسط یک فرد آغاز شود توسط تیم‌های کارآفرینی تأسیس می‌شوند که شامل دو یا چند نفر تعریف می‌شوند که یک ایده کسب‌وکار جدید را دنبال می‌کنند، در مدیریت بعدی آن مشارکت دارند و مالکیت آن را به اشتراک می‌گذارند (Klotz et al., 2014; Lazar et al., 2020) ویژگی‌های ترکیبی تیم‌ها برای شکل‌گیری موفقیت‌آمیز کسب و کارهای جدید ضروری هستند، زیرا بر فرآیندهای تیمی (مانند تصمیم‌گیری، هماهنگی و پردازش اطلاعات) و نتایج تیم (مانند دسترسی به منابع، دانش، سرمایه مالی، انسانی یا اجتماعی) تأثیر می‌گذارد (Knight et al., 2020). در ادبیات کلاسیک کارآفرینی، مفهوم «تیم کارآفرینانه» اغلب به‌صورت کلی و جهان‌شمول تعریف شده است، گویی صرف حضور دو یا چند فرد برای راه‌اندازی یک کسب‌وکار، برای اطلاق این عنوان کافی است. این رویکرد، تفاوت‌های بنیادین میان انواع کسب‌وکارها از حیث ظرفیت رشد، پیچیدگی محیطی، ساختار منابع، انگیزه‌های بنیان‌گذاران و سبک‌های مدیریتی را نادیده می‌گیرد. در حالی که شواهد نظری و تجربی نشان می‌دهند کسب‌وکارهای بقا و سبک زندگی، اغلب بر خوداشتغالی و هویت شغلی فردی استوارند، اما کسب‌وکارهای با رشد مدیریت‌شده و به‌ویژه رشد تهاجمی، در محیط‌های

۱- این طرح با حمایت مالی موسسه کار و تأمین اجتماعی انجام شده است.

کوئی^۴ (۲۰۰۵) تیم‌های کارآفرینی را به عنوان «دو یا چند نفر که منافع مالی قابل توجهی دارند و به طور فعال در توسعه شرکت مشارکت می‌کنند» توصیف می‌کند. با این حال، تمرکز فقط بر روی اعضای تیم با منافع مالی در ایجاد کسب‌وکارهای جدید، به طور بالقوه کسانی را که دارای پست‌های رهبری کلیدی هستند، اما سهم مالی قابل توجهی در شرکت ندارند، نادیده می‌گیرد. در عین حال، مشارکت دادن تمام افرادی که به طور فعال در توسعه کسب‌وکارهای جدید مشارکت دارند، می‌تواند شامل سرمایه‌گذارانی باشد که نقش عملکردی در شرکت ندارند یا اعضای هیئت مدیره‌ای که فعالانه در عملیات و تصمیمات استراتژیک شرکت ندارند. از آنجایی که بیشتر تحقیقات بر رهبری اولیه کسب و کارهای جدید متمرکز بود، از اصطلاح تیم کسب و کار جدید (NVT) برای توصیف گروهی از افرادی استفاده می‌کنیم که مسئول اصلی تصمیم‌گیری استراتژیک و عملیات جاری یک کسب‌وکار جدید هستند. در جدول زیر به مرور و بررسی تعاریف مرتبط با تیم‌های کارآفرینانه می‌پردازیم.

4 Cooney

پرابهام، رقابتی و نوآور فعالیت می‌کنند که بدون تیم‌هایی با گرایش و هویت کارآفرینانه قوی قابل هدایت نیستند. از سوی دیگر، گرایش کارآفرینانه به‌عنوان یک سازه رفتاری سازمانی، شامل ابعادی همچون نوآوری، ریسک‌پذیری، پیش‌نگری، رقابت تهاجمی و استقلال عمل است. این ابعاد تنها زمانی به کنش پایدار منجر می‌شوند که در سطح فردی و جمعی با «هویت کارآفرینانه» پیوند بخورند، یعنی اعضا خود را به‌عنوان کنشگران کارآفرین معنا کنند و رفتارهایشان را در راستای این معنا تنظیم نمایند. خلاصه‌ای در پژوهش‌های موجود آن است که پیوند میان نوع کسب‌وکار، سطح گرایش کارآفرینانه و شدت هویت کارآفرینانه در قالب یک چارچوب منسجم تبیین نشده است. در نتیجه، تعریف واحد از تیم کارآفرینانه، پاسخگوی الزامات متنوع مدل‌های کسب‌وکار، به‌ویژه استارت‌آپ‌های مقیاس‌پذیر و نوآور نیست.

این پژوهش با مرور مطالعات تیم‌های کارآفرینانه و انواع هویت و با تکیه بر طبقه‌بندی انواع کسب‌وکار و تلفیق آن با مفهوم گرایش و هویت کارآفرینانه، به دنبال بازتعریف تیم‌های کارآفرینانه متناسب با زمینه‌های رشد سریع و تهاجمی است تا تمایزهای واقعی میان انواع تیم‌ها و مسیرهای رشد آن‌ها روشن شود.

تیم‌های کارآفرینانه

تیم‌هایی که کسب‌وکارهای جدید را رهبری می‌کنند با عبارات مختلفی از جمله تیم‌های موسس^۱ (FT)، تیم‌های کارآفرینانه^۲ (ET)، یا تیم‌های استارت‌آپی^۳ (ST) نامیده می‌شوند. تعاریف قبلی از این اصطلاحات مرتبط، اساساً بر این موضوع متمرکز شده است که آیا اعضا مستقیماً در شرکت سرمایه‌گذاری کرده‌اند یا خیر. به عنوان مثال،

- 1- Founding Teams
- 2- Entrepreneurial Teams
- 3- Start-up Teams

تعاریف تیم‌های کارآفرینانه

نویسنده	تعریف
رونستاد ^۱ (۱۹۸۴)	یک تیم کارآفرین را به عنوان دو یا چند نفر تعریف می‌کنیم که به طور مشترک کسب‌وکاری را ایجاد می‌کنند که در آن منافع سهام (مالی) دارند. این افراد در مرحله قبل از راه اندازی شرکت، قبل از اینکه واقعاً شروع به عرضه کالاها یا خدمات خود به بازار کنند، حضور دارند
واتسون و همکاران ^۲ (۱۹۹۵)	یک تیم کسب‌وکار جدید دو یا چند نفر هستند که به طور مشترک کسب‌وکاری را تأسیس کرده و فعالانه در آن مشارکت دارند
ویاکارنام و همکاران ^۳ (۱۹۹۷)	به عنوان "تیم برتر" از افرادی که مسئول ایجاد و مدیریت کسب‌وکار هستند مطرح شده است
کام و همکاران ^۴ (۱۹۹۰)	تیم کارآفرینانه را یک تیم کارآفرین دو یا چند نفر هستند که به طور مشترک در مرحله راه اندازی یک کسب‌وکار را ایجاد می‌کنند که در آن منافع مالی برابری دارند.
آیزنهارت و شونهوون ^۵ (۱۹۹۰)	تیم کارآفرینانه گروهی از افراد است که در طول فرآیند تأسیس یک کسب و کار جدید، سمت‌های اجرایی دارند.
کام و نوریک ^۶ (۱۹۹۳)	تعهد مشترک تیم کارآفرینانه زمانی ایجاد می‌شود که دو یا چند نفر به طور رسمی یک کسب‌وکار جدید را ایجاد کنند که در آن مالکیت مشترک دارند.
کوپر و برنو (۱۹۹۷)	یک تیم کارآفرینانه فراتر از یک گروه است، زیرا شامل یک تعهد مشترک به کسب‌وکار جدید است در حالی که تعهد مشترک مهم است
شپرد و کروگر ^۷ (۲۰۰۲)	تنها زمانی تیم را کارآفرین می‌نامند که بر جستجوی فعال و خلاقانه برای فرصت‌ها با هدف ایجاد کالاها و خدمات آینده متمرکز باشد.
کاتزنباخ و اسمیت (۲۰۰۳)	آنچه باید توسط تیم کارآفرینانه به اشتراک گذاشته شود، مسئولیت پذیری است.
رابینز و جاج ^۸ (۲۰۰۸)	یک تیم کارآفرین شامل دو یا چند نفر، متقابل و وابسته به یکدیگر است که برای دستیابی به اهداف خاصی گرد هم آمده اند
هارپر ^۹ (۲۰۰۸)	گروهی از کارآفرینان با یک هدف مشترک تعریف می‌کنند که تنها با ترکیب مناسب اقدامات کارآفرینانه فردی قابل دستیابی است
کولتز و همکاران ^{۱۰} (۲۰۱۴)	تیم کسب‌وکار جدید (NVT) را به عنوان «گروهی از افراد که مسئولیت اصلی تصمیم‌گیری استراتژیک و عملیات جاری یک کسب‌وکار جدید را بر عهده دارند

1- Ronstadt

2- Watson et al.,

3- Vyakarnam, S., Bailey, A., Myers, A., & Burnett, D

4- Kamm J, Shuman J, Nurick A

5- Eisenhardt & Schoonhoven,

6- Kamm J, Nurick A

7- Sheperd and Krueger,

8- Robbins and Judge

9- Harper, D. A.

10- Klotz et al

تعریف	نویسنده
یک تیم کارآفرین متشکل از دو یا چند نفر است که منافع مالی و غیر آن در آینده و موفقیت ماجراجویی و تعهد دارند. که کارشان در تعقیب اهداف مشترک و موفقیت مخاطره آمیز به یکدیگر وابسته است. کسانی که به تیم کارآفرینی و کسبوکار پاسخگو هستند؛ کسانی که در مراحل اولیه کسبوکار، از جمله تأسیس و راه اندازی، در سطح اجرایی با مسئولیت اجرایی در نظر گرفته می شوند	شیوت و کروس ^۱ (۲۰۰۹)
هرگاه از واژه «تیم کارآفرینی» نام می بریم، منظور تیم کارآفرینی از افرادی است که فرآیند تأسیس یک شرکت نوپا را آغاز کرده اند و اینها کارآفرینان نوپا هستند.	دیاکاناستاسی و همکاران ^۲ (۲۰۱۸)
بیان کردند که یک تیم کارآفرین متشکل از «دو یا چند نفر است که منافع مالی قابل توجهی دارند و به طور فعال در توسعه شرکت مشارکت می کنند».	جورجی و پاراستاتی ^۳ (۲۰۲۰)

انواع هویت براساس انواع کسبوکار

در این مرحله، پرسش بنیادینی مطرح می شود: آیا همه کسبوکارها یکسان اند؟ و آیا صرفاً وجود دو یا چند فرد برای راه اندازی یک کسبوکار، برای تعریف یک تیم کارآفرینانه کافی است؟ یا این که نیازمند تعریفی دقیق تر و مبتنی بر زمینه های خاص هر نوع کسبوکار هستیم؟ در پاسخ باید گفت: همه کسبوکارها شبیه به یکدیگر نیستند. بر اساس طبقه بندی کوراتکو و موریس (۲۰۲۰)، می توان کسبوکارها را دست کم در چهار دسته اصلی جای داد. این تمایزها ناشی از تفاوت در عواملی همچون ظرفیت رشد صنعت، سبک های رهبری، میزان گرایش کارآفرینانه، ویژگی های صنعت، منابع مالی در دسترس، و انگیزه های مالی مؤسسان است. (Morris & Kuratko, 2020)

هویت به صفات پایدار، باورها، ویژگی های شخصیتی، ظاهرها و بیان هایی اشاره دارد که یک فرد، گروه یا سازمان را تعریف می کند. این مفهوم حس منحصربه فرد بودن و تداوم در زمان را ایجاد می کند و باعث می شود یک موجودیت در مقایسه با سایرین قابل تمایز شود (Carter, 2013; Whetten, 2006). نیز تأکید کرده است که فرد و هویت او، تعیین کننده های اصلی در ایجاد کسبوکارهای جدید هستند. در همین راستا، شاه و تریپساس^۴ (۲۰۰۷) در مطالعات خود بر روی کارآفرینان تصادفی نشان دادند که چگونه هویت فردی کارآفرین بر استراتژی های بعدی و مسیر رشد شرکت تأثیر می گذارد (Shah & Tripsas, 2007).

از سوی دیگر، هویت نیز نقش اساسی در رفتار کارآفرینانه دارد. افراد گرایش دارند هویت هایی شکل دهند که بازتابی از برداشت بنیادی آن ها از خود باشد، مانند اینکه خود را یک شهروند سخت کوش، وطن دوست، یا مادری مهربان بدانند (Stryker & Burke, 2000). هویت ها در سطح سازمانی نیز ظاهر می شوند. بر اساس تعاملات مکرر میان اعضای سازمان، مجموعه ای از باورها درباره اینکه چه چیزی در یک سازمان «مرکزی، متمایز و پایدار» است، شکل می گیرد (Whetten, 2006). این هویت ها می توانند به تمایز میان افراد و سازمان ها کمک کنند. زمانی که یک هویت برجسته فعال می شود، می تواند به محرک رفتاری تبدیل شود (Callero, 1985). برای مثال، هویت کارآفرین زمانی فعال می شود که کارآفرین معنایی در

1- Schjoedt, L., & Kraus, S

2- Dia Anastasi, Karayiannis, and Pramatori

3- Gregori, P., & Parastuty, Z.

4- Shah & Tripsas,

موقعیت اجتماعی بیابد که با معنای درونی هویت او همخوان باشد. همچنین، هویت می‌تواند نقش کنترلی داشته باشد؛ به این معنا که افراد به دنبال موقعیت‌هایی هستند که در آن‌ها بین معنای درونی هویت و بازنمایی آن نزد دیگران هماهنگی وجود داشته باشد (Burke, 1991)، و برای تأیید آن توسط دیگران تلاش می‌کنند (Carter, 2013).

انواع کسب‌وکار

رشد تهاجمی	رشد مدیریت شده	سبک زندگی	بقا	
نرخ رشد سالانه	۱-۳ سال ۲-۵ سال	افق زمانی روز به روز در هفته	اسمی	
منابع کلیدی	پیچیده، فیزیکی و ناملموس، قوی	ساده، فیزیکی مفید، قوی	اندک، فیزیکی، ساده، شکل دهنده	
هدف	رشد استراتژیک فزاینده	نگهداری از کسب و کار	هر چه دارم بفروشم	
سبک مدیریت	راهبردی	تاکتیکی	واکنش پذیر	
گرایش کارآفرینی	در حد متوسط	کم	خیلی کم	
سرمایه گذاری فناوری	متوسط	محدود	هیچ	
توجه به کوچک نگه داشتن کسب‌وکار	کمتر قابل توجه	قابل توجه	قابل توجه	
منبع تامین مالی	خود، خانواده و دوستان، بانک، سرمایه گذاران خصوصی	خود، خانواده و دوستان، بانک	خود	
رویکرد خروج	فروش، ادغام، انتقال	تعطیل کردن، فروش، انتقال	تعطیل کردن	
مهارت‌های مدیریتی	برنامه ریزی، استراتژی، تفویض اختیار، اعمال نفوذ مذاکره	فروش مهارت‌های عملیاتی، مدیریت پایه	ساخت	
انگیزاننده اقتصادی	ایجاد ثروت	ثبات درآمدی	تامین خود و خانواده	
تاکید بر پاداش	حقوق مشوق‌های عملکرد	حقوق، پاداش	درآمد حاصل از تجارت هفتگی	

منبع: (Morris & Kuratko, 2020).

هویت تیم‌های کارآفرینانه مبتنی بر گرایش کارآفرینانه

تعریف اولیه گرایش کارآفرینانه^۱ توسط میلر (۱۹۸۳) ارائه شد. او بیان کرد که یک شرکت کارآفرین، شرکتی است که «در نوآوری در بازار محصول مشارکت می‌کند، فعالیت‌هایی با سطحی از ریسک را می‌پذیرد و برای اولین بار نوآوری‌های «فعال» را ارائه می‌دهد که رقبا را تا حد زیادی پشت سر می‌گذارد (Miller, 1983). بر اساس مفهوم‌سازی میلر، سه بُعد اصلی برای گرایش کارآفرینانه در ادبیات شناسایی و به‌صورت مداوم مورد استفاده قرار گرفته‌اند: نوآوری، ریسک‌پذیری و پیش‌نگری (بیش‌فعالی). نوآوری به تمایل و توانایی درگیر شدن در خلاقیت و آزمون‌های تجربی از طریق معرفی محصولات یا خدمات جدید و همچنین پیشتازی فناوریانه از طریق فرآیندهای نوین تحقیق و توسعه اشاره دارد.

لامکین و دس (۱۹۹۶) ریسک‌پذیری شامل اقدام‌های جسورانه در مواجهه با عدم قطعیت است، مانند سرمایه‌گذاری‌های سنگین، استقراض، یا تخصیص منابع قابل توجه به پروژه‌های نامطمئن. پیش‌نگری (بیش‌فعالی) نیز دیدگاهی آینده‌نگر و فرصت‌محور را نشان می‌دهد، که با ارائه زود هنگام محصولات یا خدمات جدید و پاسخ پیش‌دستانه به نیازهای آتی بازار مشخص می‌شود پیشنهاد دادند که دو بُعد اضافی نیز باید به ساختار EO اضافه شود (Lumpkin & Dess, 1996). آن‌ها با بهره‌گیری از تعریف و تحقیقات قبلی میلر (۱۹۸۳) و سایر پژوهشگران همچون (Venkataraman, 2019) دو بُعد رقابت‌تهاجمی و استقلال عمل را به عنوان اجزای کلیدی EO معرفی کردند. شرکت‌های کارآفرین، به‌ویژه استارت‌آپ‌ها، به شدت تحت تأثیر فرصت‌ها و تهدیدهای محیط بیرونی هستند؛ زیرا این عوامل می‌توانند نقش تعیین‌کننده‌ای در موفقیت

یا شکست آن‌ها ایفا کنند. در حالی که بُعد بیش‌فعالی در EO واکنش کارآفرینانه به فرصت‌ها را نشان می‌دهد، اما ابزارهای سنجشی مبتنی بر تعریف میلر به‌خوبی نحوه واکنش به تهدیدها را منعکس نمی‌کنند. به همین دلیل، رقابت‌تهاجمی برای پوشش این جنبه به چارچوب EO افزوده شد. این بُعد به شدت تلاش‌های یک شرکت برای عملکرد بهتر از رقبا اشاره دارد و با واکنش‌های تهاجمی یا پاسخ‌های رقابتی قوی مشخص می‌شود. در ادبیات پیشین، فقط شپرد و کروگر (۲۰۰۲) بودند که در تعریف خود به صراحت بر وزن ویژگی‌های کارآفرینانه تأکید کردند. آن‌ها بیان می‌کنند: «تنها زمانی یک تیم را می‌توان کارآفرین نامید که بر جستجوی فعالانه و خلاقانه فرصت‌ها متمرکز باشد».

همان‌طور که در بالا اذعان شد، کارآفرینان با گرایش‌ها، انگیزه‌ها و هویت‌های متفاوت، مسیرهای متنوعی را برای شکل‌گیری و هدایت کسب‌وکار خود طی می‌کنند (Lewis et al., 2016). این تفکیک نشان می‌دهد که درک صحیح از مفهوم «تیم کارآفرینانه» نیز باید متناسب با نوع کسب‌وکار، ویژگی‌های صنعت، و ماهیت مأموریت تیم صورت گیرد، نه صرفاً بر مبنای یک تعریف کلی و جهان‌شمول. کسب‌وکارهای سبک زندگی و بقا بیشتر بر پایه کارآفرینی فردی و خود اشتغالی برپا شده‌اند اما هر چه از سر طیف به انتهای آن می‌رویم نیاز به تیم‌های با گرایش و هویت کارآفرینانه چشمگیرتر می‌شود (Lechler, 2001).

گرایش و هویت کارآفرینانه مورد نیاز براساس ماهیت و نوع کسب و کار

شکل ۱- گرایش کارآفرینانه و هویت کسب و کار مرتبط با آن (محقق ساخت)

نوآور، تأثیرگذار در جامعه، پیروز در رقابت و یا ریسک پذیر بدانند (Cardon, Glauser, et al., 2017; M. H. Morris et al., 2006).

بر اساس شدت‌های متفاوت رفتار کارآفرینانه در کسب و کارهای مختلف، و نقشی که هویت و گرایش کارآفرینانه در خروجی کسب و کار و رفتارهای فردی ایفا می‌کنند، ما احساس کردیم که تعریف جدیدی برای تیم‌های کارآفرینانه استارت‌آپی (به‌ویژه آن‌ها که در زمینه‌های پرشتاب و نوآور مشغول هستند) لازم است. بدین منظور، با الهام از تعاریف شپرد و کروگر (۲۰۰۲) و کولتز و نیوبام^۱ (۲۰۱۶)، تعریف پیشنهادی خود را بر اساس الزامات مدل‌های کسب و کار با رشد تهاجمی و سریع، و با تمرکز بر گرایش و هویت کارآفرینانه ارائه می‌کنیم (Klotz & Neubaum, 2016):

«تیم‌های کارآفرینانه استارت‌آپی، تیم‌هایی هستند متشکل از دو یا چند نفر که با هدف راه‌اندازی و ایجاد یک کسب و کار، در حالی که خود را به عنوان کارآفرین تعریف می‌کنند، از روحیه بالای ریسک‌پذیری برخوردار بوده و متعهد به پذیرش ریسک‌های مادی و غیرمادی می‌شوند. آن‌ها مسئولیت اداره کسب و کار نوپا را بر عهده گرفته، به

1- Klotz & Neubaum

هرچه کسب و کارها پیچیده‌تر می‌شوند، نیاز به افراد متنوع‌تری برای پذیرش مسئولیت‌های مختلف در این کسب و کارها افزایش می‌یابد. کسب و کارهایی که دارای رشد تهاجمی و یا رشد مدیریت شده هستند، به طور مستمر با چالش‌های متنوعی ناشی از عدم قطعیت، نوسانات و پیچیدگی‌های محیطی روبه‌رو هستند (Diakanastasi et al., 2018). در این شرایط، تیم‌های کارآفرینانه می‌توانند بستری فراهم کنند تا بتوان بر این محیط پیچیده غلبه کرد (Cooney, 2005; West III, 2007). بنابراین، هر تیمی با حداقل ویژگی‌های کارآفرینانه نمی‌تواند پاسخگوی این نیازها باشد. این نوع کسب و کارها به افرادی نیاز دارند که از سطح بالایی از گرایش و هویت کارآفرینانه برخوردار باشند (Morris & Kuratko, 2020).

کارآفرینان، همانند سایر افراد، دارای هویت‌های چندگانه هستند. این هویت‌ها ممکن است شامل نقش‌هایی همچون والد، فرد مذهبی، موسیقی‌دان، عضو یک قوم خاص یا کهنه‌سرباز باشند. شغل و حرفه افراد نیز نقش مهمی در شکل‌گیری هویت ایفا می‌کند (مثلاً معلم، پرستار، حسابدار). در این میان، هویت‌های مرتبط با رفتار کارآفرینانه اغلب با خروجی‌های سازمانی در طول زمان مرتبط می‌شوند؛ مانند اینکه فرد خود را به عنوان کارآفرینی خلاق، خالق شغل،

صورت بیش فعالانه در جست و جوی فرصت های بازار هستند و از طریق نوآوری، در پی پیشگامی، رقابت، رشد تصاعدی و سودآوری در بازار می باشند. این افراد همچنین از استقلال عمل بالا برخوردارند.»

جدول ۲- گرایش کارآفرینانه و هویت کسب و کار مرتبط با آن

سطح گرایش کارآفرینانه	نوع کسب و کار	نقش بنیان گذار	انگیزه و هدف اصلی	ویژگی های کلیدی	میزان هویت کارآفرینانه
خیلی پایین	کسب و کار بقا	موسس صرفاً برای داشتن شغل	بقا و امرار معاش	تمرکز بر انجام کار به عنوان یک وظیفه، بدون گرایش نوآورانه	بسیار پایین؛ هویت شغلی بر هویت کارآفرینانه غلبه دارد
پایین	کسب و کار سبک زندگی	موسس برای تأمین رفاه خانوادگی و کمک به جامعه	تأمین نیازهای خانواده و محیط محلی	کسب و کار کوچک، پایدار و اغلب محلی، با تمرکز اجتماعی	پایین؛ هویت محلی/ اجتماعی با عناصر خفیف کارآفرینانه
نسبتاً بالا	کسب و کار با رشد مدیریت شده	موسس به عنوان مدیر توسعه دهنده کسب و کار	خلق شغل، سودآوری، توسعه منطقه ای	تصمیم گیری راهبردی، رهبری بازار محلی یا منطقه ای	نسبتاً بالا؛ خودارادگی کارآفرینانه در حال تقویت است
خیلی بالا	کسب و کار با رشد تهاجمی	موسس به عنوان بازیگر تغییر صنعت	رشد سریع، نوآوری، تأثیرگذاری گسترده	مبتنی بر فرصت های مقیاس پذیر، نوآوری فناورانه و استارت آپی	بسیار بالا؛ هویت کارآفرینانه قوی، معناسازی تحول آفرین

نتیجه گیری و پیشنهادها

این مطالعه نشان می دهد که «تیم کارآفرینانه» مفهومی یکنواخت و جهان شمول نیست، بلکه ماهیتی زمینه مند دارد که به شدت متأثر از نوع کسب و کار، سطح گرایش کارآفرینانه و شدت هویت کارآفرینانه اعضا است. بر مبنای طبقه بندی کوراتکو و موریس، کسب و کارهای بقا و سبک زندگی عمدتاً بر خوداشتغالی و هویت شغلی فردی استوارند، در حالی که کسب و کارهای با رشد مدیریت شده و رشد تهاجمی، به دلیل پیچیدگی، عدم قطعیت و پویایی محیط، نیازمند تیم هایی با سطح بالای نوآوری، ریسک پذیری، پیش نگر، رقابت تهاجمی و استقلال عمل هستند. یافته ها تأیید می کنند که گرایش کارآفرینانه تنها زمانی به رفتارهای پایدار و اثربخش منجر می شود که با هویت کارآفرینانه جمعی پیوند بخورد. این هویت، به عنوان سازوکار معناپردازی، نه تنها جهت گیری های استراتژیک تیم را شکل می دهد، بلکه به عنوان محرک کنش، منبع مشروعیت و ابزار هماهنگی درون تیمی نیز عمل می کند. (Whetten, 2006; Burke, 1991; Cardon et al., 2017) بنابراین، تعریف پیشنهادی از تیم های کارآفرینانه استارت آپی که بر خودتعریف گری کارآفرینانه، بیش فعالی فرصت محور، تعهد به ریسک، نوآوری و مقیاس پذیری تأکید دارد، چارچوبی واقع بینانه تر برای تحلیل تیم ها در زمینه های رشد سریع فراهم می آورد. بر این اساس، چند پیشنهاد کاربردی و پژوهشی ارائه می شود. نخست، پژوهشگران آینده باید در سنجش و تحلیل تیم های کارآفرینانه، سطح گرایش کارآفرینانه و نوع کسب و کار را به عنوان متغیرهای تمایزبخش وارد مدل های خود کنند، زیرا اثرات EO بر عملکرد، وابسته به زمینه و نوع صنعت است. (Lumpkin & Dess, 1996; Morris & Kuratko, 2020) دوم، توصیه می شود

Neubaum, 2016) چهارم، در حوزه آموزش کارآفرینی، تأکید صرف بر مهارت‌های فنی کافی نیست و باید توسعه خودادراکی کارآفرینانه، معناپردازی هویتی و کار تیمی فرصت‌محور نیز در برنامه‌های آموزشی گنجانده شود. (Cardon et al., 2017; Cooney, 2005)

در مجموع، این پژوهش نشان می‌دهد که مسیرهای رشد، بدون توجه به پیوند میان هویت و گرایش کارآفرینانه قابل تبیین نیستند و تیم‌های کارآفرینانه تنها زمانی می‌توانند نقش تحول‌آفرین خود را ایفا کنند که از سطح بالایی از این دو سازه برخوردار باشند.

برنامه‌های سیاستی و حمایتی، از الگوی یکسان فاصله گرفته و مداخلات خود را متناسب با نوع کسب‌وکار طراحی کنند، چرا که نیازهای یک استارت‌آپ با رشد تهاجمی به‌مراتب متفاوت از یک کسب‌وکار سبک زندگی است (Kuratko & Morris, 2020; Diakanastasi et al., 2018). سوم، برای بنیان‌گذاران استارت‌آپ‌ها پیشنهاد می‌شود که به‌طور آگاهانه بر ساخت هویت کارآفرینانه جمعی از طریق روایت مشترک، ارزش‌های هویتی و چارچوب‌بندی فرصت‌ها تمرکز کنند، زیرا این فرایندها به انسجام، تاب‌آوری و عملکرد تیمی کمک می‌کند. (Shepherd & Krueger, 2002; Klotz &)

- [1] Burke, P. J. (1991). Identity Processes and Social Stress. *American Sociological Review*, 56(6), 836. <https://doi.org/10.2307/2096259>
- [2] Carter, M. J. (2013). Advancing Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, 76(3), 203–223. <https://doi.org/10.1177/0190272513493095>
- [3] Callero, P. L. (1985). Role-Identity Salience. *Social Psychology Quarterly*, 48(3), 203. <https://doi.org/10.2307/3033681>
- [4] Cardon, M. S., Post, C., & Forster, W. R. (2017). Team entrepreneurial passion: Its emergence and influence in new venture teams. *Academy of Management Review*, 42(2), 283–305. <https://doi.org/10.5465/amr.2014.0356>
- [5] Cooney, T. M. (2005). Editorial: What is an Entrepreneurial Team? *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 23(3), 226–235. <https://doi.org/10.1177/0266242605052131>
- [6] Diakanastasi, E., Karagiannaki, A., & Pramatar, K. (2018). Entrepreneurial Team Dynamics and New Venture Creation Process: An Exploratory Study Within a Start-Up Incubator. *SAGE Open*, 8(2). <https://doi.org/10.1177/2158244018781446>
- [7] Eisenhardt, K. M., & Schoonhoven, C. B. (1990). Organizational Growth: Linking Founding Team, Strategy, Environment, and Growth Among U.S. Semiconductor Ventures, 1978-1988. *Administrative Science Quarterly*, 35(3), 504. <https://doi.org/10.2307/2393315>
- [8] Gregori, P., & Parastuty, Z. (2021). Investigating the process of entrepreneurial team member exits: a systematic review and future research directions. *Review of Managerial Science*, 15(4), 847–878. <https://doi.org/10.1007/s11846-020-00377-1>
- [9] Knight, A. P., Greer, L. L., & De Jong, B. (2020). Start-Up Teams: A Multidimensional Conceptualization, Integrative Review of Past Research, and Future Research Agenda. *Academy of Management Annals*, 14(1), 231–266. <https://doi.org/10.5465/annals.2018.0061>
- [10] Klotz, A. C., & Neubaum, D. O. (2016). Article Commentary: Research on the Dark Side of Personality Traits in Entrepreneurship: Observations from an Organizational Behavior Perspective. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 40(1), 7–17. <https://doi.org/10.1111/etap.12214>
- [11] Klotz, A. C., & Neubaum, D. O. (2016). Article Commentary: Research on the Dark Side of Personality Traits in Entrepreneurship: Observations from an Organizational Behavior Perspective. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 40(1), 7–17. <https://doi.org/10.1111/etap.12214>

- [12] Kamm, J. B., Shuman, J. C., Seeger, J. A., & Nurick, A. J. (1990). Entrepreneurial Teams in New Venture Creation: A Research Agenda. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 14(4), 7–17. <https://doi.org/10.1177/104225879001400403>
- [13] Lewis, K. V., Ho, M., Harris, C., & Morrison, R. (2016). Becoming an entrepreneur: opportunities and identity transitions. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 8(2), 98–116. <https://doi.org/10.1108/IJGE-02-2015-0006>
- [14] Lechler, T. (2001). Social Interaction: A Determinant of Entrepreneurial Team Venture Success. *Small Business Economics*, 16(4), 263–278. <https://doi.org/10.1023/A:1011167519304>
- [15] Lumpkin, G. T., & Dess, G. G. (1996). Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking It to Performance. *The Academy of Management Review*, 21(1), 135. <https://doi.org/10.2307/258632>
- [16] Miller, D. (1983). The Correlates of Entrepreneurship in Three Types of Firms. *Management Science*, 29(7), 770–791. <https://doi.org/10.1287/mnsc.29.7.770>
- [17] Morris, M. H., Neumeier, X., Jang, Y., & Kuratko, D. F. (2018). Distinguishing Types of Entrepreneurial Ventures: An Identity-Based Perspective. *Journal of Small Business Management*, 56(3), 453–474. <https://doi.org/10.1111/jsbm.12272>
- [18] Morris, M. H., Miyasaki, N. N., Watters, C. E., & Coombes, S. M. (2006). The dilemma of growth: Understanding venture size choices of women entrepreneurs. *Journal of Small Business Management*, 44(2), 221–244. <https://doi.org/10.1111/j.1540-627X.2006.00165.x>
- [19] Ronstadt, R. (1986). Exit, stage left why entrepreneurs end their entrepreneurial careers before retirement. *Journal of Business Venturing*, 1(3), 323–338. [https://doi.org/10.1016/0883-9026\(86\)90008-X](https://doi.org/10.1016/0883-9026(86)90008-X)
- [20] Shepherd, D. A., & Krueger, N. F. (2002). An Intentions-Based Model of Entrepreneurial Teams' Social Cognition*. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 27(2), 167–185. <https://doi.org/10.1111/1540-8520.00005> (Original work published 2002)
- [21] Shah, S. K., & Tripsas, M. (2007). The accidental entrepreneur: the emergent and collective process of user entrepreneurship. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 1(1–2), 123–140. <https://doi.org/10.1002/sej.15>
- [22] Stryker, S., & Burke, P. J. (2000). The Past, Present, and Future of an Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 284. <https://doi.org/10.2307/2695840>

- [23] Schjoedt, L., & Kraus, S. (2009). The heart of a new venture: the entrepreneurial team. *Management Research News*, 32(6). <https://doi.org/10.1108/mrn.2009.02132faa.001>
- [24] Vyakarnam, S., & Handelberg, J. (2005). Four Themes of the Impact of Management Teams on Organizational Performance. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 23(3), 236–256. <https://doi.org/10.1177/0266242605052072>
- [25] Venkataraman, S. (2019). Chapter 1 The Distinctive Domain of Entrepreneurship Research (pp. 5–20). <https://doi.org/10.1108/S1074-754020190000021009>
- [26] West III, G. P. (2007). Collective cognition: When entrepreneurial teams, not individuals, make decisions. *Entrepreneurship: Theory and Practice*, 31(1), 77–102. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2007.00164.x>
- [27] Whetten, D. A. (2006). Albert and Whetten revisited: Strengthening the concept of organizational identity. In *Journal of Management Inquiry* (Vol. 15, Issue 3, pp. 219–234). <https://doi.org/10.1177/1056492606291200>

ارزیابی تأثیر انگیزه‌ها و شایستگی‌های کارآفرینانه بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده با نقش تعدیل‌گر گرایش به توسعه پایدار^۱ شواهدی از کشورهای منتخب منا^۲

محمدرضا زالی - دکتری مدیریت کارآفرینی

ناصر معصومی - دکتری مدیریت کارآفرینی

زهرا پالار - کارشناسی ارشد رشته کارآفرینی گرایش کسب و کارهای الکترونیکی - دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران

چکیده:

پژوهش حاضر به ارزیابی تأثیر انگیزه‌ها و شایستگی‌های کارآفرینانه بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منطقه منا با نقش تعدیل‌گر گرایش به توسعه پایدار می‌پردازد. داده‌های پژوهش از پیمایش سال ۲۰۲۲ برنامه دیده‌بان جهانی کارآفرینی استخراج شده و شامل ۱۴۱۴ کارآفرین تثبیت‌شده از هشت کشور منطقه منا است. برای آزمون فرضیه‌ها از رگرسیون چندمتغیره گام‌به‌گام با کنترل متغیرهای جنسیت، سن و تحصیلات استفاده شد. نتایج نشان داده است در میان مؤلفه‌های مهارت کارآفرینانه، درک فرصت کارآفرینانه و خودکارآمدی بصورت مستقل اثر منفی و معنادار

1- Sustainability Orientation

۲- این طرح با حمایت مالی موسسه کار و تأمین اجتماعی انجام شده است.

مقدمه

در سال‌های اخیر، دیجیتالی‌سازی به‌عنوان یکی از پیش‌رسان‌های اصلی تحول مدل‌های کسب‌وکار و خلق ارزش کارآفرینانه مطرح شده است و روند فزاینده آن، به‌ویژه پس از بحران‌های جهانی، اهمیت راهبردی آن را دوچندان کرده است (نمبیسان^۱، ۲۰۱۶؛ سهوت^۲ و همکاران، ۲۰۱۹). پژوهش‌ها نشان می‌دهند که دیجیتالی‌سازی نه تنها به نوآوری در مدل کسب‌وکار و بهره‌برداری از فرصت‌های بازار منجر می‌شود، بلکه می‌تواند بستری برای تحقق اهداف پایداری محیط‌زیستی و اجتماعی نیز فراهم آورد (سانگ و پارک^۳، ۲۰۱۸). از این منظر، قصد دیجیتالی‌سازی کارآفرینانه را می‌توان در پیوند با قصد کارآفرینی پایداری و حتی قصد کارآفرینی اجتماعی تحلیل کرد؛ زیرا تصمیم به بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال، در بسیاری از موارد، با کاهش مصرف منابع، بهبود شفافیت و ارتقای دسترسی اجتماعی همراه است (سهوت و همکاران، ۲۰۱۹). بنابراین، بررسی قصد دیجیتالی‌سازی کارآفرینانه، صرفاً مطالعه یک انتخاب فناورانه نیست، بلکه تحلیل یک تصمیم استراتژیک با پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است.

در ادبیات رفتار کارآفرینانه، «قصد رفتاری» به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده اصلی رفتار واقعی معرفی شده و نظریه رفتار برنامه‌ریزی‌شده بیان می‌کند که نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک‌شده، تعیین‌کننده شکل‌گیری قصد هستند (آجنز^۴، ۱۹۹۱). این چارچوب به‌طور گسترده برای تبیین «قصد کارآفرینانه» به کار رفته و پژوهش‌های متعددی نقش متغیرهای فردی و اجتماعی را در تقویت این

داشته‌اند. در این میان خودکارآمدی در تعامل با گرایش به توسعه پایدار تاثیر مثبتی نشان داده است (۲۹٪). از طرفی درک فرصت کارآفرینانه ناشی از کووید-۱۹ که تاثیر مثبت و مستقیمی بر قصد دیجیتالی‌سازی کارآفرینان تثبیت‌شده داشته است (۴۵٪)، در تعامل با گرایش به توسعه پایدار تاثیر منفی نشان می‌دهد (-۳۹٪). از میان انگیزه‌های کارآفرینانه نیز، دو انگیزه ایجاد تغییر در جهان و کسب ثروت و درآمد زیاد هرکدام به ترتیب به میزان ۱۰ و ۳۵ درصد اثر مثبت و معنادار بر قصد دیجیتالی‌سازی نشان داده اند. این در حالی است که انگیزه ادامه سنت خانوادگی به میزان ۲۳ درصد تاثیر منفی داشته است. همزمان با ورود متغیرهای ساختگی کشورها، نتایج نشان می‌دهند که تاثیر موارد یاد شده در کشورهای ایران، مصر، تونس و قطر به میزان‌های ۶، ۱۰، ۸، و ۲ درصد کمتر از همین تاثیر در کشور مرجع (عربستان سعودی) است. بدیهی است که این تفاوت ناشی از تفاوت زمینه ملی کارآفرینی در کشورهای مزبور است. سرانجام مدل نهایی توانست حدود ۲۶ درصد از واریانس قصد دیجیتالی‌سازی را تبیین نماید. یافته‌های نهایی نشان می‌دهد که گرایش به توسعه پایدار نقش مهمی در بازتعریف رابطه میان عوامل موثر بر قصد دیجیتالی‌سازی ایفا می‌کند و می‌تواند شدت و جهت اثر برخی شایستگی‌ها و انگیزه‌ها را تغییر دهد.

واژگان کلیدی: قصد دیجیتالی‌سازی، شایستگی‌های

کارآفرینانه، انگیزه‌های کارآفرینانه، گرایش به توسعه پایدار، دیده‌بان جهانی کارآفرینی، کسب‌وکارهای تثبیت‌شده

1- Nambisan

2- Sahut

3- Sung & Park

4- Ajzen

و رولی^{۱۰}؛ ۲۰۰۹؛ تیتل و ترزیدیس^{۱۱}، ۲۰۲۰). شواهد تجربی نشان داده‌اند که شایستگی‌های کارآفرینانه به‌طور معناداری با قصد کارآفرینانه و رفتارهای نوآورانه مرتبطند (برد^{۱۲}، ۱۹۹۵). در این میان، «گرایش به پایداری» می‌تواند به‌عنوان یک متغیر تعدیل‌گر، شدت و جهت رابطه میان انگیزه‌ها و شایستگی‌ها با قصد دیجیتال سازی را تغییر دهد؛ به‌گونه‌ای که کارآفرینانی با حساسیت بالاتر نسبت به ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، احتمالاً دیجیتالی سازی را ابزاری برای خلق ارزش پایدار تلقی می‌کنند (کوهن و وین^{۱۳}، ۲۰۰۷؛ سانگ و پارک، ۲۰۱۸). در چارچوب‌های دیده‌بان جهانی کارآفرینی، گرایش به پایداری ناظر بر میزان توجه کارآفرین به پیامدهای زیست‌محیطی و اجتماعی فعالیت اقتصادی است و می‌تواند به‌عنوان سازه‌ای چندبعدی در تحلیل قصد دیجیتال سازی به کار رود.

با وجود غنای نسبی ادبیات درباره قصد کارآفرینانه و پذیرش فناوری، مطالعات پیشین عمدتاً این دو حوزه را به‌صورت جداگانه بررسی کرده‌اند و کمتر به مفهوم یکپارچه قصد دیجیتال سازی کارآفرینانه پرداخته‌اند (چندلر و جانسن^{۱۴}، ۱۹۹۲؛ پوروانا^{۱۵} و همکاران، ۲۰۱۸). همچنین، بسیاری از پژوهش‌ها تنها بر انگیزه‌های اقتصادی یا تمایز فرصت/اجبار تمرکز داشته و سایر انگیزه‌های ارزشی و اجتماعی را به‌صورت جامع وارد مدل نکرده‌اند. در حوزه شایستگی‌ها نیز، بیشتر مطالعات بر رابطه مستقیم شایستگی‌ها با قصد کارآفرینانه تمرکز کرده و نقش آن‌ها در بستر تحول دیجیتال کمتر واکاوی شده است (میتچلمور و رولی، ۲۰۰۹). افزون بر این، اگرچه برخی پژوهش‌ها نقش گرایش به پایداری را در مدل‌های قصد کارآفرینانه بررسی

قصد تأیید کرده‌اند (بن یوسف^۱ و همکاران، ۲۰۰۹؛ کروگر^۲ و همکاران، ۲۰۱۳). هم‌زمان، در حوزه پذیرش فناوری، مدل پذیرش فناوری بر نقش سودمندی ادراک‌شده و سهولت استفاده ادراک‌شده در شکل‌گیری قصد پذیرش فناوری تأکید دارد (دیویس^۳، ۱۹۸۹)، و نسخه‌های بسط‌یافته آن متغیرهایی چون انگیزش درونی و بیرونی و عوامل اجتماعی را نیز وارد مدل کرده‌اند (ونکاتش^۴ و همکاران، ۲۰۰۳). ترکیب این دو جریان نظری، زمینه را برای مفهوم‌پردازی «قصد دیجیتال سازی کارآفرینانه» فراهم کرده است؛ مفهومی که در آن هم نگرش کارآفرینانه و هم ادراک از فناوری‌های دیجیتال نقش‌آفرین‌اند (چندلر و جانسن^۵، ۱۹۹۲؛ پوروانا^۶ و همکاران، ۲۰۱۸).

از سوی دیگر، انگیزه‌های کارآفرینانه به‌عنوان یکی از پیشایندهای کلیدی قصد، در قالب رویکردهای «کشش» و «فشار» یا «فرصت‌گرا» و «اجباری» تبیین شده‌اند (آمیت و مولر^۷، ۱۹۹۵؛ ویلیامز و ویلیامز^۸، ۲۰۱۴) چارچوب‌های دیده‌بان جهانی کارآفرینی نیز انگیزه‌های چهارگانه کارآفرینانه ایجاد تغییر در جهان، کسب ثروت و درآمد زیاد، ادامه سنت خانوادگی، و گذران زندگی به دلیل فقدان شغل را متمایز می‌کنند که هر یک می‌توانند جهت‌گیری کارآفرین را نسبت به دیجیتال سازی تحت تأثیر قرار دهند (هیل^۹ و همکاران، ۲۰۲۳). علاوه بر انگیزه‌ها، «شایستگی‌های کارآفرینانه» شامل مجموعه‌ای از دانش، مهارت‌ها و نگرش‌هایی هستند که توانایی شناسایی فرصت، بسیج منابع و مدیریت عدم قطعیت را تقویت می‌کنند (میتچلمور

- 10- Mitchelmore & Rowley
- 11- Tittel & Terzidis
- 12- Bird
- 13- Cohen & Winn
- 14- Chandler & Jansen
- 15- Purwana

- 1- Ben Youssef
- 2- Krueger
- 3- Davis
- 4- Venkatesh
- 5- Chandler & Jansen
- 6- Purwana
- 7- Amit & Muller
- 8- Williams & Williams
- 9- Hill

کرده‌اند (سانگ و پارک، ۲۰۱۸)، اما نقش تعدیل‌گر آن در رابطه میان انگیزه‌ها، شایستگی‌ها و قصد دیجیتالی‌سازی کارآفرینانه همچنان کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این خلأها ضرورت توسعه یک چارچوب تحلیلی تلفیقی را آشکار می‌سازد.

در پاسخ به این شکاف‌های پژوهشی، مطالعه حاضر با تلفیق نظریه رفتار برنامه‌ریزی‌شده و مدل پذیرش فناوری، چارچوبی یکپارچه برای تبیین قصد دیجیتالی‌سازی کارآفرینانه ارائه می‌دهد که در آن انگیزه‌های کارآفرینانه چهارگانه و شایستگی‌های کارآفرینانه به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین، و گرایش به پایداری به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر در نظر گرفته شده‌اند. این پژوهش می‌کوشد نشان دهد که چگونه ترکیب انگیزه‌ها و شایستگی‌ها در بستر گرایش به پایداری می‌تواند تمایل کارآفرینان به دیجیتالی‌سازی را تقویت یا تضعیف کند. بدین ترتیب، مطالعه حاضر گامی در جهت توسعه ادبیات کارآفرینی دیجیتال با رویکردی پایدار و چندبعدی محسوب می‌شود.

پیشینه تحقیق

۲.۱. قصد دیجیتالی‌سازی کارآفرینانه: طبق مدل شاپیرو و سوکول (۱۹۸۲)، قصد کارآفرینانه تحت تاثیر سه عامل اصلی (۱) درک مطلوبیت، (۲) درک امکان‌پذیری و (۳) عملگرایی در فرد به‌وجود می‌آید. مولفه «درک مطلوبیت» به ارزیابی فرد از میزان جذابیت یک کنش کارآفرینانه به‌خصوص اشاره دارد. در واقع اگر فرد احساس کند کارآفرینی مطلوب و ارزشمند است، با احتمال بیشتری به سمت آن گرایش پیدا می‌کند. همچنین «درک امکان‌پذیری» نیز نشان‌دهنده باور فرد درمورد توانایی‌ها و دسترسی به منابع لازم برای شروع یک فعالیت کارآفرینی است. «عملگرایی» نیز بیانگر میزان تمایل فرد برای اقدام و عمل در راستای دنبال کردن اهداف کارآفرینانه می‌باشد

(وسيانا و همکاران، ۲۰۰۵). طبق مدل آجزن (۱۹۹۱)، سه مولفه (۱) تمایل به رفتار، (۲) هنجارهای ذهنی و (۳) درک کنترل رفتاری به‌طور مستقیم پیش‌بینی‌کننده قصدهای رفتاری هستند و عوامل دیگر موثر بر قصد از طریق این سه جز تاثیرگذارند. اما در مقابل مدل‌های عمومی قصد، مدل‌های ویژه قصد در رابطه با فناوری ارائه شده است. دیویس (۱۹۸۹) با ارائه مدل پذیرش فناوری، عوامل موثر بر شکل‌گیری قصد پذیرش فناوری‌های جدید در مصرف‌کننده را شناسایی و تبیین نمود. طبق این مدل دو عامل (۱) درک سودمندی و (۲) درک آسانی استفاده از فناوری، در پذیرش فناوری‌های جدید موثرند. این مدل بعدها توسط ونکاتش^۱ و همکاران (۲۰۰۳) توسعه یافت. ونکاتش چهار عامل اصلی که بر قصد رفتار مصرف‌کننده موثرند شناسایی کرد که عبارتند از: (۱) انتظار از عملکرد، (۲) انتظار از تلاش، (۳) تاثیرات اجتماعی و (۴) شرایط تسهیل‌کننده (ونکاتش و همکاران، ۲۰۰۳؛ ماریکیان و پاپاجیانیدیس، ۲۰۲۳). مطالعه انجام شده توسط الزمیل^۲ و همکاران (۲۰۲۰) نشان می‌دهد که قصد کارآفرینانه دیجیتال تحت تاثیر دو عامل مهم خودکارآمدی کارآفرینانه و درک حمایت‌های اجتماعی نیز قرار دارد که تاثیر این عوامل مثبت و معنادار ارزیابی شده است. مطابق پژوهش الحبوسی^۳ و همکاران (۲۰۲۲) قصد کارآفرینانه دیجیتال^۴ که به‌عنوان یک سازه رفتاری پایه برای ورود به فعالیت‌های کارآفرینانه مبتنی بر فناوری در نظر گرفته شده است، تحت تاثیر مستقیم اشتیاق کارآفرینانه، الگوی نقش، و خلاقیت درک شده قرار دارد. در تحقیق حاضر انگیزه‌های کارآفرینانه، شایستگی‌های کارآفرینانه و ارزش‌های ملی کارآفرینانه به‌عنوان عوامل موثر بر قصد دیجیتالی‌سازی در نظر گرفته شده‌اند:

1- Venkatesh

2- Alzamel

3- Halbusi

4- E-entrepreneurial intention

۲.۲. انگیزه‌های کارآفرینانه: طبق نظریه آمیت

و مولر (۱۹۹۵) انگیزه‌های کارآفرینان را می‌توان به دو دسته انگیزه‌های کشش و فشار تقسیم کرد. در کارآفرینی مبتنی بر «کشش»، کارآفرین طبق تمایلات درونی خویش و به دلایلی که فرد را مجذوب می‌کند، همچون استقلال کاری، خودشکوفایی، کسب ثروت و درآمد زیاد، کسب موقعیت اجتماعی بالاتر، داشتن کنترل بر آینده، استفاده از مهارت‌ها و توانایی‌های شخصی و ... برای شروع فعالیت‌های کسب و کاری مخاطره‌پذیر جدیدی برانگیخته می‌شود. اما در انگیزه کارآفرینانه مبتنی بر «فشار»، کارآفرینان به دلایل بیرونی یا شخصی مانند بیکاری، نارضایتی از موقعیت شغلی فعلی خود، فشار خانوادگی، فقر و نداری، فشار اجتماعی، فقدان فرصت‌های شغلی جایگزین و ... به راه‌اندازی کسب و کار جدیدی می‌پردازند. همچنین رینولدز (۲۰۰۴) براساس دیدگاه فوق، انگیزه‌های کارآفرینان را به دو دسته انگیزه‌های کارآفرینانه فرصت‌گرا و اجباری دسته‌بندی کرد. کارآفرینان فرصت‌گرا افرادی هستند که طبق تشخیص فرصت کارآفرینانه و براساس انگیزه استقلال یا افزایش درآمد، به سمت قصد کارآفرینانه سوق داده می‌شوند. در مقابل کارآفرینان اجباری، کسانی هستند که به دلیل نبود شغل یا نارضایتی از گزینه‌های دیگر اشتغال، کسب و کاری را آغاز می‌کنند (ویلیامز و ویلیامز، ۲۰۱۴).

از سوی دیگر دیده‌بان جهانی کارآفرینی از سال ۲۰۱۹ چهار نوع انگیزه کارآفرینانه را اندازه‌گیری می‌کند: (۱) انگیزه کارآفرینانه ایجاد تغییر در جهان، (۲) انگیزه کارآفرینانه کسب ثروت و درآمد زیاد، (۳) انگیزه کارآفرینانه ادامه سنت خانوادگی، و (۴) انگیزه کارآفرینانه گذران زندگی به دلیل فقدان کار می‌باشند (بسما و همکاران، ۲۰۲۰). در پژوهش آپادحیای^۱ و همکاران (۲۰۲۱) تاثیر انگیزه رضایت شخصی^۲

به‌عنوان یکی از عوامل موثر بر قصد پذیرش هوش مصنوعی میان کارآفرینان بررسی و تایید شده است. همچنین در پژوهشی از سیرک^۳ و همکاران (۲۰۲۳) دو انگیزه کسب ثروت و درآمد زیاد و انگیزه ایجاد تغییر در جهان در کسب و کارهای تثبیت‌شده منجر به فعالیت‌های صادراتی و پایداری می‌شوند. البته انگیزه‌های مربوط به هرکدام از این فعالیت‌ها متفاوت است. صادرات عمدتاً ناشی از انگیزه کسب ثروت و فعالیت‌های پایداری معمولاً ناشی از انگیزه ایجاد تغییر در جهان می‌باشند. در این پژوهش به بررسی تاثیر هر یک از انگیزه‌های چهارگانه کارآفرینانه بر قصد دیجیتالی‌سازی پرداخته می‌شود:

فرضیه ۱-۱) انگیزه ایجاد تغییر در جهان بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب و کارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

فرضیه ۱-۲) انگیزه کسب ثروت و درآمد خیلی زیاد بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب و کارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد

فرضیه ۱-۳) انگیزه ادامه سنت خانوادگی بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب و کارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

فرضیه ۱-۴) فقدان انگیزه گذران زندگی به دلیل بیکاری بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب و کارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

۲.۳. شایستگی‌های کارآفرینانه: طبق نظریه برد

(۱۹۹۵) شایستگی‌های کارآفرینانه مانند تجربه پیشین صنعت و تجربه مدیریتی/فنی/کسب و کاری، در کنار عوامل بنیادین مانند خودپنداره، جایگاه اجتماعی، و مهارت‌ها، می‌توانند منجر به ایجاد کسب و کار جدید شوند. همچنین شایستگی‌های کارآفرینانه قابلیت یادگیری و بهبود دارند. البته الزمیل و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی خودکارآمدی

1- Upadhyay

2- Hedonic Motivation

3- Širec

فرضیه ۲-۶) چشم‌انداز بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

فرضیه ۲-۷) درک فرصت کارآفرینانه ناشی از کووید-۱۹ بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

۲.۴. گرایش به توسعه پایدار: مطالعه شهیدی

(۲۰۲۰) با تمرکز بر مدل قصد کارآفرینانه نشان داد که گرایش به توسعه پایدار رابطه برخی پیشایندهای قصد کارآفرینانه (مانند جستجوی اطلاعات و نگرش به رفتار کارآفرینانه) با قصد را به‌طور معناداری تعدیل می‌کند. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که در میان افرادی با گرایش پایدار قوی‌تر، متغیرهایی نظیر نیاز به پیشرفت یا وجود ایده کسب‌وکار اثر تقویت‌شده‌ای بر قصد کارآفرینانه دارند. به عبارت دیگر، یک چارچوب ارزشی پایدار می‌تواند شدت اثر انگیزه‌ها و ادراک‌ها را افزایش دهد. در مقابل، پژوهش ایپ^۲ (۲۰۲۴) نشان داد که گرایش به توسعه پایدار لزوماً در همه بافت‌ها نقش تعدیل‌گر مستقیم و معنادار ایفا نمی‌کند؛ بلکه برخی عوامل محیطی مانند دانش زیست‌محیطی و حمایت نهادی نقش پررنگ‌تری در تقویت رابطه قصد-رفتار دارند. این یافته نشان می‌دهد که اثر تعدیل‌گری گرایش پایدار وابسته به زمینه اقتصادی و اجتماعی است. در محیط‌هایی با فشارهای اقتصادی بالا، ارزش‌های پایدار ممکن است به‌تنهایی برای فعال‌سازی نیت یا رفتار کافی نباشند. از سوی دیگر، در مطالعه انور^۳ و همکاران (۲۰۲۵)، گرایش زیست‌محیطی و قصد رفتاری به‌عنوان متغیرهای تعدیل‌گر معرفی شدند که می‌توانند شدت تبدیل نیت پایدار به عملکرد کسب‌وکار را افزایش دهند. این پژوهش نشان می‌دهد زمانی که کارآفرینان از جهت‌گیری پایداری بالاتری برخوردارند، نیت‌های آن‌ها با احتمال بیشتری به اقدامات

کارآفرینانه را به‌عنوان یکی از عوامل موثر بر قصد کارآفرینانه دیجیتالی در نظر گرفته اند. مطابق این تحقیق، خودکارآمدی کارآفرینانه به میزان باور افراد در مورد توانایی‌های خود در استفاده از منابع مورد نیاز و انجام موثر رویه‌های کارآفرینی دیجیتالی اشاره دارد. در پژوهشی دیگر از الحلبوسی و همکاران (۲۰۲۲) تاثیر مستقیم الگوی نقش و درک نوآوری بر قصد کارآفرینانه دیجیتالی تایید شده است. همچنین مطالعات عبدالفتاح^۱ و همکاران (۲۰۲۲) نیز تاثیر درک نوآوری بر قصد یاد شده به تایید رسیده است. در نهایت در تحقیق پیش‌رو مطابق شاخص‌هایی که دیده‌بان جهانی کارآفرینی تعریف و اندازه‌گیری کرده است شایستگی‌های کارآفرینانه در دو بعد شخصیت کارآفرینانه (شامل الگوی نقش کارآفرینانه و عدم ترس از اقدام) و مهارت کارآفرینانه (شامل درک فرصت کسب‌وکاری جدید، خودکارآمدی، خلاقیت، چشم‌انداز و درک فرصت کارآفرینانه ناشی از کووید-۱۹) تعریف شده است. با توجه به این موارد، فرضیه‌های زیر قابل تدوین است:

فرضیه ۲-۱) الگوی نقش بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

فرضیه ۲-۲) اقدام‌گرایی بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

فرضیه ۲-۳) درک فرصت کارآفرینانه بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

فرضیه ۲-۴) خودکارآمدی کارآفرینانه بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

فرضیه ۲-۵) خلاقیت بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا تاثیر دارد.

2- Ip

3- Anwar

1- Abdelfattah

عملی و نتایج ملموس تبدیل می‌شود. این یافته از منظر نظریه منبع‌محور نیز قابل تبیین است؛ زیرا گرایش پایدار می‌تواند به‌عنوان یک منبع نامشهود ارزشمند، کمیاب و دشوار برای تقلید عمل کند و مسیر بهره‌برداری از انگیزه‌ها و شایستگی‌ها را هموار سازد. بر این اساس فرضیه‌های زیر قابل تدوین هستند:

فرضیه ۱-۳) گرایش به توسعه پایدار تاثیر انگیزه ایجاد تغییر در جهان بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

فرضیه ۲-۴) گرایش به توسعه پایدار تاثیر اقدام‌گرایی بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

فرضیه ۳-۳) گرایش به توسعه پایدار تاثیر انگیزه ادامه سنت خانوادگی بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

فرضیه ۴-۳) گرایش به توسعه پایدار تاثیر فقدان انگیزه گذران زندگی به دلیل بیکاری بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

فرضیه ۱-۴) گرایش به توسعه پایدار تاثیر الگوی نقش بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

فرضیه ۲-۴) گرایش به توسعه پایدار تاثیر اقدام‌گرایی بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

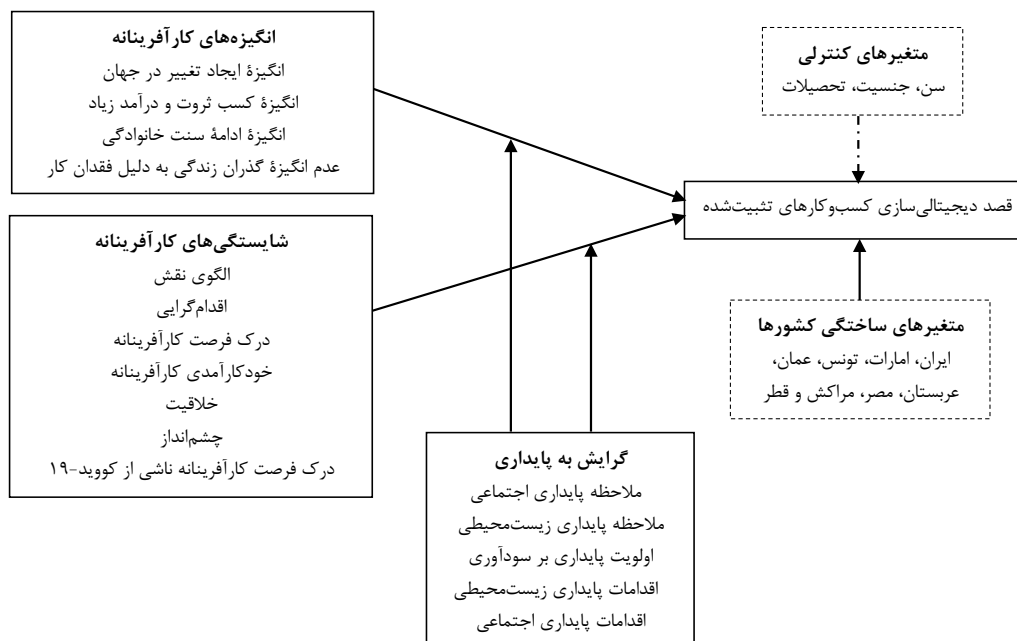
فرضیه ۳-۴) گرایش به توسعه پایدار تاثیر درک فرصت کارآفرینانه بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

فرضیه ۴-۴) گرایش به توسعه پایدار تاثیر خودکارآمدی کارآفرینانه بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

فرضیه ۵-۴) گرایش به توسعه پایدار تاثیر خلاقیت بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

فرضیه ۶-۴) گرایش به توسعه پایدار تاثیر چشم‌انداز بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

فرضیه ۷-۴) گرایش به توسعه پایدار تاثیر درک فرصت کارآفرینانه ناشی از کووید-۱۹ بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا را تعدیل می‌کند.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش تحقیق

رویکرد پژوهش حاضر، کمی است. بر این پایه از روش رگرسیون چندمتغیره برای آزمون فرضیه‌های تحقیق استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق شامل کارآفرینان صاحب کسب‌وکارهای تثبیت شده در کشورهای منتخب منای باشد که در برنامه پژوهشی دیده‌بان جهانی کارآفرینی در سال ۲۰۲۲ مشارکت داشته‌اند. کشورهای منتخب منطقه منای عبارت‌اند از مصر، ایران، مراکش، تونس، عربستان سعودی، عمان، امارات متحده عربی و قطر. طبق تعریف دیده‌بان جهانی کارآفرینی، کسب‌وکارهای تثبیت‌شده آن دسته از کسب‌وکارهایی هستند که بیشتر از ۴۲ ماه (یا سه‌ونیم سال) حقوق و دستمزد به کارکنان‌شان پرداخت کرده باشند. بر این اساس از مجموع ۱۴۱۴ کارآفرین تثبیت‌شده در این منطقه، ۲۶ درصد آن‌ها از عربستان، ۲۲ درصد از ایران، ۱۵ درصد از کشور تونس و باقی از سه کشور عمان، امارات متحده عربی و قطر بوده‌اند. در برنامه دیده‌بان جهانی کارآفرینی از روش پرسشنامه مبتنی بر مصاحبه با جمعیت بزرگسال ۱۸ تا ۶۴ ساله استفاده می‌شود. در این پژوهش از داده‌های پیمایشی دیده‌بان جهانی کارآفرینی سال ۲۰۲۲ کشورهای منتخب منای استفاده شده است.

پایایی و روایی سازه‌های تحقیق

جدول ۱. پایایی ترکیبی و روایی همگرایی سازه‌های تحقیق (روش فورنل-لارکر)

پایایی ترکیبی	میانگین واریانس استخراج شده	شخصیت کارآفرینانه	مهارت کارآفرینانه	انگیزه‌های کارآفرینانه	گرایش به پایداری
۰,۶۷۸	۰,۵۱۲	۰,۷۱۶			
۰,۶۹۳	۰,۳۱۷	۰/۰۳۰	۰,۵۶۳		
۰,۶۴۱	۰,۳۷۰	-۰,۰۶۴*	۰,۳۰۳**	۰,۶۰۸	
۰,۸۱۱	۰,۵۱۵	۰,۰۹۱**	۰,۳۰۹**	۰,۳۲۹**	۰,۷۱۷

مقدار آلفای کرونباخ برای سازه‌های پژوهش حاضر ۰,۶۸۶ محاسبه شده است. این مقدار نشان می‌دهد که شاخص‌های هر سازه هماهنگی قابل قبولی با یکدیگر دارند و ابزار اندازه‌گیری از ثبات درونی مناسب برخوردار است. در نتیجه، پایایی درونی سازه‌ها تأیید می‌شود (هیر ج. ر. و همکاران، ۲۰۱۹). از طرفی مطابق جدول زیر مقادیر پایایی ترکیبی برای سازه‌های پژوهش بین ۰,۶۴۱ تا ۰,۸۱۱ به‌دست آمده است. این مقادیر بالاتر از سطوح قابل قبول ۰,۶۰ تا ۰,۷۰ هستند. بنابراین، سازه‌ها از پایایی ترکیبی کافی برخوردارند و مدل اندازه‌گیری از ثبات درونی مناسب برخوردار است. همچنین مقادیر میانگین واریانس استخراج شده نیمی از سازه‌ها بالاتر از ۰,۵۰ گزارش شده‌اند که این موضوع نشان می‌دهد که هر یک از سازه‌ها بیش از ۵۰٪ واریانس آیتم‌های خود را توضیح می‌دهند. بر این اساس، روایی همگرایی مدل اندازه‌گیری مطابق معیار فورنل و لارکر ۱ (۱۹۸۱) تأیید می‌شود و می‌توان گفت هر سازه پدیده مورد نظر را به‌درستی اندازه‌گیری کرده است.

همچنین روایی واگرایی سازه‌های پژوهش با استفاده از شاخص روایی یگانه-دوگانه ارزیابی شد. این روش در واقع معیاری برای سنجش میزان تمایز یا افتراق بین گویه‌های هر سازه با گویه‌های سایر سازه‌هاست. همان‌طور که مقادیر جدول بالا نشان می‌دهند، تمامی روابط میان سازه‌ها پایین‌تر از آستانه ۰,۸۵ قرار گرفته‌اند. این موضوع نشان می‌دهد که هر متغیر از سایر متغیرها تا حد زیادی قابل تفکیک است. به عبارت دیگر، متغیرها توانسته‌اند به‌درستی نشان‌دهنده‌ی سازه‌ی مربوط به خودشان باشند، بدون اینکه با متغیرهای دیگر تداخل یا همپوشانی قابل توجهی داشته باشند. در نتیجه، روایی واگرا تأیید می‌شود (هنسلر^۲ و همکاران، ۲۰۱۵).

1- Fornell & Larcker

2- Henseler

جدول ۲. روایی و اگری سازه‌های پژوهش - روایی یگانه-دوگانه

انگیزه چهارم	انگیزه سوم	انگیزه دوم	انگیزه اول	درک فرصت ناشی از کووید-۱۹	چشم‌انداز	خلاصیت	خودکارآمدی	درک فرصت کارآفرینانه	عدم ترس از اقدام	الگوی نقش	دیتایلی سازی قصد	
											۰,۱۱۲	الگوی نقش
										۰,۰۲۴	۰,۰۲	عدم ترس از اقدام
									۰,۰۹۴	۰,۱۱۴	۰,۰۰۶	درک فرصت کارآفرینانه
								۰,۱۸۲	۰,۰۱۶	۰,۱۱۶	۰,۰۳۵	خودکارآمدی
							۰,۱۷۴	۰,۱۳۷	۰,۱۳۹	۰,۰۷۵	۰,۰۸۶	خلاصیت
						۰,۱۹۴	۰,۱۶۸	۰,۱۹۸	۰,۰۰۱	۰,۰۹۷	۰,۰۳۸	چشم‌انداز
					۰,۱۱	۰,۰۶۶	۰,۰۰۹	۰,۱۸۱	۰,۰۷۷	۰,۰۷۳	۰,۲۹۹	درک فرصت ناشی از کووید-۱۹
				۰,۴۰۹	۰,۱۱۳	۰,۱۳۴	۰,۰۹۶	۰,۲۱۷	۰,۱۱۷	۰,۰۷۵	۰,۲۹۱	انگیزه اول
			۰,۲۲۱	۰,۰۷۸	۰,۰۳۹	۰,۲۰۱	۰,۰۵۵	۰,۱	۰,۱۲۷	۰,۰۶۲	۰,۱۱۹	انگیزه دوم
		۰,۰۹۶	۰,۳۷۲	۰,۲۶۹	۰,۰۹۶	۰,۰۳۷	۰,۰۳۵	۰,۱۱۴	۰,۱۲۱	۰,۱۰۸	۰,۱۲۹	انگیزه سوم
	۰,۰۷۷	۰,۰۰۹	۰,۱۵۶	۰,۰۷۷	۰,۱۲۶	۰,۰۴۲	۰,۰۰۳	۰,۰۰۹	۰,۰۵۸	۰,۰۰۸	۰,۰۸۲	انگیزه چهارم
۰,۰۸۲	۰,۳۰۶	۰,۰۴۲	۰,۴۹۶	۰,۳۷۰	۰,۱۴۰	۰,۰۷۹	۰,۱۷۷	۰,۱۹۸	۰,۰۷۱	۰,۲۶۱	۰,۳۹۶	گرایش به پایداری

از سوی دیگر در تحلیل رگرسیون چندمتغیره ضروری است که بین متغیرهای مستقل همبستگی معناداری وجود نداشته باشد، زیرا هم‌خطی میان متغیرها می‌تواند نتایج مدل را مخدوش کند. برای ارزیابی این موضوع از شاخص عامل تورم واریانس^۱ استفاده می‌شود. این شاخص نشان می‌دهد که هر متغیر مستقل تا چه میزان تحت تاثیر سایر متغیرهای مدل قرار دارد. مطابق داده‌های ارائه‌شده در جدول بالا، مقادیر عامل تورم واریانس برای همه متغیرها بین ۱,۰۵۱ تا ۱,۴۷۵ گزارش شده‌اند. این مقادیر به مراتب پایین‌تر از آستانه ۵ یا حتی ۳,۳ هستند که در پژوهش‌های اجتماعی برای تشخیص هم‌خطی پذیرفته شده است. بنابراین، هم‌خطی میان متغیرهای مستقل مدل پژوهش حاضر مشاهده نمی‌شود و رگرسیون چندمتغیره در شرایط کاملاً مناسب انجام شده است. همچنین وجود مقادیر نزدیک به یک ضریب تحمل^۲ هر یک از متغیرها و همچنین بالا بودن مقدار این ضرایب، نشان می‌دهد که سوگیری روش مشترک^۳ تهدیدکننده مدل این تحقیق نیست. این موضوع برای پژوهش‌هایی که از داده‌های دیده‌بان جهانی کارآفرینی استفاده می‌کنند بسیار اهمیت دارد، زیرا این داده‌ها از نوع خوداظهاری

1- Variance Inflation Factor (VIF)

2- Tolerance

3- Common Method Bias

هستند. بنابراین دقت آماری نتایج رگرسیون چندمتغیره در این پژوهش تایید می‌گردد. در نهایت، به منظور بررسی وجود سوگیری واریانس مشترک، از تکنیک تحلیل عاملی استفاده شده است. بر اساس نتایج مندرج در جدول فوق، مقدار میانگین واریانس تبیین‌شده، برابر با ۲۱,۴۸ درصد است که از آستانه ۳۰ درصد پایین‌تر است. این نتیجه نشان می‌دهد که متغیرهای پژوهش، در مجموع، یک سازه واحد را تشکیل نمی‌دهند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که ابزار اندازه‌گیری مورد استفاده در این پژوهش (که بخشی از پرسشنامه دیده‌بان جهانی کارآفرینی است) دچار خطا یا سوگیری واریانس مشترک نبوده است. در نتیجه، سازه‌های پژوهش از سطح قابل قبولی از اعتبار و روایی برخوردارند و می‌توان با اطمینان نسبت به نتایج حاصل از تحلیل‌ها، به تفسیر و استنتاج علمی پرداخت (کاک^۱، ۲۰۱۵).

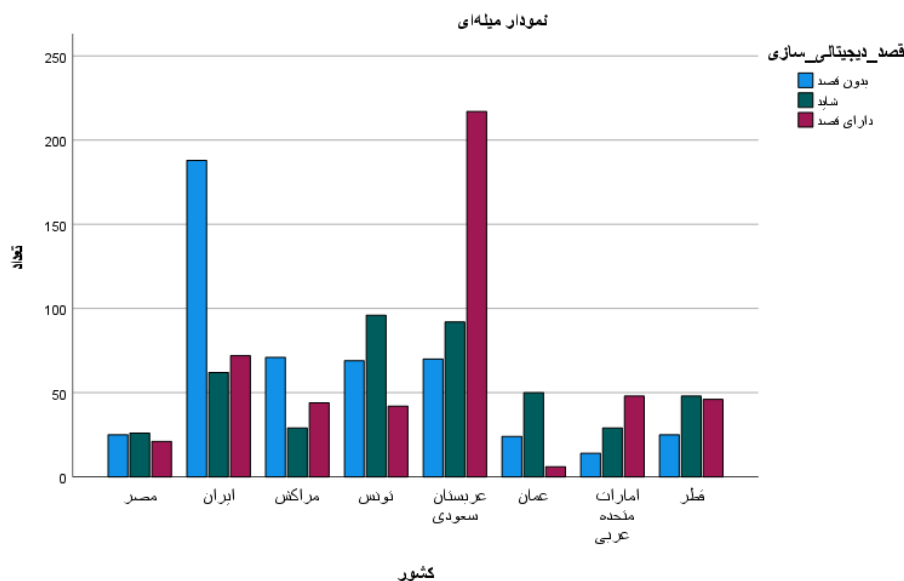
جدول ۳. تحلیل عاملی واریانس مشترک و آمار هم‌خطی

سوگیری روش مشترک (%)	آمار هم‌خطی		مدل
	عامل تورم واریانس	ضریب تحمل	
۴۸/۲۱	۱/۰۵۱	۰/۹۵۲	الگوی نقش
	۱/۰۵۶	۰/۹۴۷	عدم ترس از اقدام
	۱/۱۳۶	۰/۸۸۰	درک فرصت کارآفرینانه
	۱/۰۹۸	۰/۹۱۱	خودکارآمدی
	۱/۱۳۶	۰/۸۸۱	خلاقیت
	۱/۱۳۸	۰/۸۷۹	چشم‌انداز
	۱/۲۴۶	۰/۸۰۳	درک فرصت ناشی از کووید-۱۹
	۱/۴۷۵	۰/۶۷۸	انگیزه ایجاد تغییر در جهان
	۱/۱۳۶	۰/۸۸۰	انگیزه کسب ثروت و درآمد زیاد
	۱/۲۳۷	۰/۸۰۸	انگیزه ادامه سنت خانوادگی
	۱/۰۹۷	۰/۹۱۲	معکوس انگیزه گذران زندگی

نتایج تحقیق

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهند از میان ۱۴۱۴ کارآفرین دارای کسب‌وکار تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا ۳۵ درصد دارای قصد دیجیتالی‌سازی هستند، ۳۰,۷ درصد نیز اعلام کرده‌اند که «شاید» قصد دیجیتالی‌سازی داشته باشند و همچنین ۳۴,۳ درصد اعلام کرده‌اند که قصد دیجیتالی‌سازی ندارند. در میان این کشورها بالاترین سهم «قصد دیجیتالی‌سازی» مربوط به عربستان (۲۱۷ نفر) و سپس ایران (۷۲ نفر) است. همچنین در برخی کشورها مانند مصر و عمان بخش قابل توجهی از پاسخ‌دهندگان فاقد قصد دیجیتالی‌سازی هستند. نمودار زیر الگوی بیان شده را تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که سهم کارآفرینان دارای قصد دیجیتالی‌سازی در منطقه پراکندگی قابل توجهی دارد. الگوی مشاهده‌شده بیانگر

تفاوت‌های جدی میان کشورهای منطقه در میزان تمایل به دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده است. کشورهایی که اقتصاد قوی‌تر، سرعت بیشتر در دیجیتالی‌شدن یا سیاست‌های حمایتی گسترده‌تری دارند (مانند عربستان و امارات) سهم بیشتری از کسب‌وکارهای تثبیت‌شده دارای قصد دیجیتالی‌سازی را به خود اختصاص داده‌اند. در مقابل، کشورهایی با دسترسی محدودتر به فناوری، ثبات اقتصادی کمتر یا زیرساخت‌های دیجیتال ضعیف‌تر، سهم بالاتری از کارآفرینان فاقد قصد دیجیتالی‌سازی را نشان می‌دهند.

نمودار ۱. وضعیت قصد دیجیتالی‌سازی کارآفرینان کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا

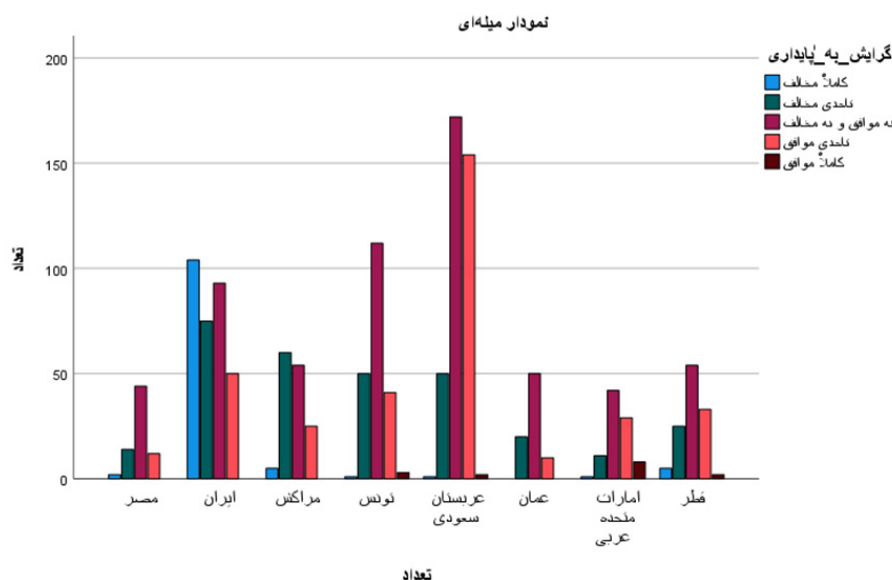
همان‌طور که جدول زیر نمایش می‌دهد، در میان کسب‌وکارهای تثبیت‌شده کشورهای منتخب منا، تنها حدود ۱۰ درصد آن‌ها انگیزه ایجاد تغییر در جهان داشتند. از طرفی بیشترین فراوانی مربوط به انگیزه کسب درآمد و ثروت زیاد است که به طور تقریبی ۴۰ درصد از کارآفرینان کسب‌وکارهای تثبیت‌شده را تشکیل می‌دهد. انگیزه ادامه سنت خانوادگی (۱۷ درصد) رتبه دوم را در میزان فراوانی انگیزه‌های کارآفرینانه کسب‌وکارهای تثبیت‌شده به خود اختصاص می‌دهد. در نهایت با توجه به آمار یادشده، انگیزه‌های کارآفرینانه غالب کسب‌وکارهای تثبیت‌شده منتخب منا شامل «کسب درآمد و ثروت زیاد» و همچنین «ادامه سنت خانوادگی» هستند؛ انگیزه‌هایی که ماهیت محافظه‌کارانه‌تر دارند. این الگوی انگیزشی نشان می‌دهد که فشارهای اقتصادی و ساختارهای سنتی در منطقه هنوز تعیین‌کننده هستند و انگیزه‌های توسعه‌محور یا جهان‌ساز در اولویت نیستند. همین موضوع می‌تواند یکی از دلایل سطح «متوسط» قصد دیجیتالی‌سازی در کل نمونه باشد.

جدول ۴. انگیزه‌های چهارگانه کارآفرینانه کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا

	انگیزه ایجاد تغییر در جهان		انگیزه کسب درآمد و ثروت زیاد		انگیزه ادامه سنت خانوادگی		انگیزه گذران زندگی	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کاملاً مخالف	۳۹۰	۲۷/۶	۱۱۵	۸/۱	۴۰۵	۲۸/۶	۸۹۸	۶۳/۵
تاحدی مخالف	۴۸۳	۳۴/۲	۷۵	۵/۳	۴۷۹	۳۳/۹	۲۹۲	۲۰/۷
نه موافق و نه مخالف	۱۸۸	۱۳/۳	۷۸	۵/۵	۸۱	۵/۷	۸۷	۶/۲
تا حدی موافق	۲۱۱	۱۴/۹	۵۶۹	۴۰/۲	۲۰۴	۱۴/۴	۶۰	۴/۲
کاملاً موافق	۱۴۲	۱۰/۰	۵۷۷	۴۰/۸	۲۴۵	۱۷/۳	۷۷	۵/۴
جمع	۱۴۱۴	۱۰۰/۰	۱۴۱۴	۱۰۰/۰	۱۴۱۴	۱۰۰/۰	۱۴۱۴	۱۰۰/۰

نمودار زیر توزیع گرایش به پایداری در میان کسب‌وکارهای تثبیت‌شده کشورهای منتخب منطقه منا را نشان می‌دهد. بر اساس الگوی نمودار، سطح گرایش به پایداری در میان نمونه مورد بررسی از پراکندگی قابل توجهی برخوردار است، اما تمرکز اصلی در سطوح متوسط به بالا مشاهده می‌شود. این امر نشان می‌دهد که پایداری به‌عنوان یک جهت‌گیری راهبردی در بسیاری از کسب‌وکارهای تثبیت‌شده نهادینه شده است.

وجود دامنه تغییرات نسبتاً گسترده نیز بیانگر آن است که همه کشورها در سطح یکسانی از توجه به پایداری قرار ندارند. این ناهمگنی می‌تواند ناشی از تفاوت‌های نهادی، فرهنگی و سیاست‌گذاری در کشورهای مختلف باشد. همچنین تمرکز داده‌ها در سطوح میانی، نشان‌دهنده مرحله گذار بسیاری از کسب‌وکارها از رویکرد صرفاً اقتصادی به رویکرد ترکیبی اقتصادی-اجتماعی-زیست‌محیطی است.

نمودار ۲. وضعیت گرایش به پایداری کسب‌وکارهای تثبیت‌شده در کشورهای منتخب منا

جدول ۵ شامل هفت مدل رگرسیونی است که به‌صورت گام‌به‌گام متغیرهای کنترلی، مستقل، تعاملی و در نهایت

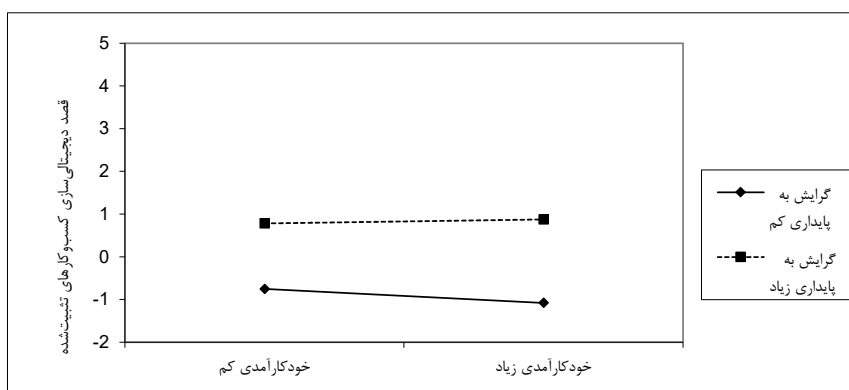
متغیرهای ساختگی کشوری را وارد شده‌اند. در مدل ۱ تنها متغیرهای کنترلی وارد شده‌اند. در مدل ۲ با ورود بخشی از متغیرهای مستقل، برخی ضرایب کاهش یافته اما همچنان معنادار باقی مانده‌اند. در این مرحله، درک فرصت کارآفرینانه و برخی انگیزه‌ها اثر معنادار نشان می‌دهند. کاهش نسبی ضریب تشخیص بیانگر بازتوزیع واریانس میان متغیرهاست. در مدل‌های ۳ و ۴ با اضافه شدن سایر متغیرهای مستقل، نقش درک فرصت ناشی از کووید-۱۹ بسیار برجسته می‌شود و ضرایب بالا و معنادار آن نشان می‌دهد که این متغیر یکی از مهم‌ترین توضیح‌دهنده‌هاست. همچنین برخی انگیزه‌ها مانند انگیزه ایجاد تغییر در جهان و انگیزه کسب ثروت در برخی مدل‌ها معنادارند. در مدل‌های ۵ و ۶ متغیرهای تعاملی وارد شده‌اند. اثر تعاملی گرایش به پایداری با خودکارآمدی و نیز با درک فرصت کووید معنادار گزارش شده است. این امر نشان می‌دهد که گرایش به پایداری نقش تعدیل‌گر واقعی در مدل دارد. تغییرات ضریب تشخیص در این مرحله بیانگر افزایش قدرت تبیین مدل از طریق لحاظ کردن تعاملات است. در نهایت، در مدل هفتم متغیرهای ساختگی کشوری وارد شده‌اند. این مرحله به دلیل کنترل تفاوت‌های نهادی و ملی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ضرایب منفی و معنادار برای برخی کشورها مانند ایران و تونس نشان می‌دهد که نسبت به کشور مرجع (عربستان سعودی)، سطح قصد دیجیتالی‌سازی پایین‌تر است. این یافته بیانگر نقش زمینه نهادی در شکل‌گیری رفتار دیجیتالی است. با ورود متغیرهای ساختگی، ضریب تشخیص کاهش یافته که می‌تواند ناشی از کنترل واریانس مشترک میان کشورها باشد. این امر نشان می‌دهد بخشی از واریانس قبلی ناشی از تفاوت‌های ملی بوده است. در عین حال، باقی ماندن معناداری برخی متغیرهای کلیدی پس از ورود متغیرهای ساختگی، استحکام مدل نظری را تأیید می‌کند.

جدول ۵. مدل‌های مختلف رگرسیون چندمتغیره

متغیرها	مدل ۱	مدل ۲	مدل ۳	مدل ۴	مدل ۵	مدل ۶	مدل ۷
متغیرهای کنترلی							
جنسیت	***۱۴۷/۰	***۱۴۹/۰	***۱۳۴/۰	***۱۲۱/۰	**۰۸۰/۰	**۰۸۰/۰	**۰۶۹/۰
سن	***۰۹۰/۰-	**۰۸۷/۰-	۰۵۰/۰-	۰۴۸/۰-	*۰۵۲/۰-	۰۴۹/۰-	۰۲۶/۰-
تحصیلات	***۱۷۴/۰	***۱۶۲/۰	***۱۳۴/۰	***۰۹۴/۰	***۰۸۹/۰	**۰۸۱/۰	***۰۹۶/۰
متغیرهای مستقل							
الگوی نقش	**۰۸۳/۰	**۰۷۱/۰	**۰۷۸/۰	۰۴۲/۰	۰۴۲/۰	۰۴۲/۰	۰۳۶/۰
عدم ترس از اقدام	۰۲۴/۰-	۰۰۲/۰-	۰۱۲/۰	۰۱۵/۰	۰۱۵/۰	۰۱۵/۰	۰۲۰/۰
درک فرصت کارآفرینانه	**۰۷۹/۰-	***۱۰۳/۰-	***۱۱۵/۰-	***۱۱۴/۰-	***۱۱۵/۰-	***۱۱۴/۰-	***۱۰۹/۰-
خودکارآمدی	۰۰۶/۰	۰۰۴/۰-	۰۰۴/۰-	۰۲۶/۰-	*۱۷۹/۰-	**۲۵۴/۰-	
خلاقیت	۰۴۸/۰	۰۲۸/۰	۰۳۰/۰	۰۳۱/۰	۰۳۱/۰	۰۳۲/۰	
چشم‌انداز	۰۰۵/۰	۰۱۱/۰	۰۰۰/۰	۰۰۲/۰-	۰۰۲/۰-	۰۳۱/۰	
درک فرصت کارآفرینانه ناشی از کووید-۱۹	***۲۷۷/۰	***۲۱۷/۰	***۱۸۰/۰	***۱۸۰/۰	***۱۸۰/۰	***۱۸۰/۰	***۴۵۱/۰
انگیزه ایجاد تغییر در جهان (۱)	***۱۶۵/۰	**۰۹۱/۰	**۰۲۰/۰	**۰۲۰/۰	**۰۲۰/۰	**۰۲۰/۰	**۱۰۰/۰
انگیزه کسب ثروت و درآمد زیاد (۲)	*۰۵۹/۰	***۰۹۰/۰	*۱۹۹/۰	***۳۴۷/۰	***۳۴۷/۰	***۳۴۷/۰	
انگیزه ادامه سنت خانوادگی (۳)	۰۰۶/۰-	۰۲۷/۰-	**۲۹۱/۰-	*۲۳۷/۰-	*۲۳۷/۰-	*۲۳۷/۰-	
معکوس انگیزه گذران زندگی (۴)	۰۳۱/۰	۰۲۸/۰	۰۳۴/۰	۰۲۱/۰	۰۲۱/۰	۰۲۱/۰	

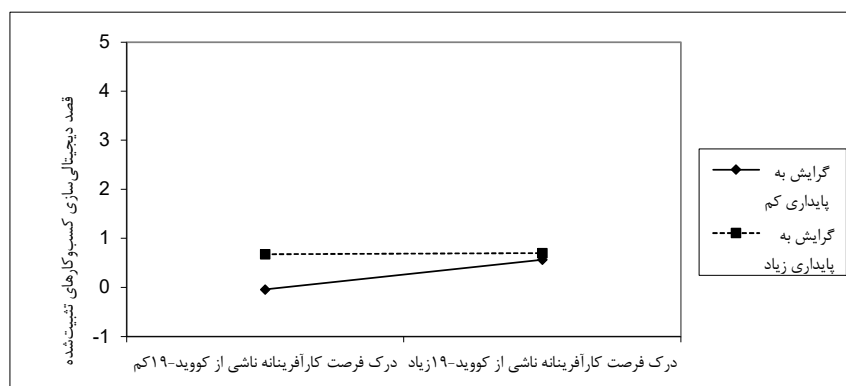
متغیرها	مدل ۱	مدل ۲	مدل ۳	مدل ۴	مدل ۵	مدل ۶	مدل ۷
متغیرهای کنترلی							
گرایش به پایداری					***۲۴۴/۰	۲۳۰/۰	*۲۶۳/۰
متغیرهای تعاملی							
اثر تعاملی گرایش به پایداری با خودکارآمدی						۲۳۳/۰	*۲۹۷/۰
اثر تعاملی گرایش به پایداری با درک فرصت ناشی از کووید-۱۹						***۴۳۵/۰-	**۳۹۰/۰-
اثر تعاملی گرایش به پایداری با انگیزه (۲)						۱۵۰/۰-	*۳۰۸/۰-
اثر تعاملی گرایش به پایداری با انگیزه (۳)						**۳۲۲/۰	*۲۳۵/۰
متغیرهای ساختگی							
دامی مصر							*۰۶۶/۰-
دامی ایران							***۱۰۸/۰-
دامی مراکش							۰۰۴/۰
دامی تونس							**۰۸۶/۰-
دامی امارات متحده عربی							۰۰۱/۰
دامی قطر							۰۲۱/۰-
ضریب تشخیص							
ضریب تشخیص	۰۷۱/۰	۰۷۹/۰	۱۵۴/۰	۱۸۱/۰	۲۲۳/۰	۲۳۵/۰	۲۶۰/۰
تغییرات ضریب تشخیص	۰۰۸/۰	۰۷۵/۰	۰۲۷/۰	۰۴۲/۰	۰۱۲/۰	۰۲۵/۰	

نمودار زیر تعامل بین گرایش به پایداری و خودکارآمدی را در پیش‌بینی قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده نشان می‌دهد. شیب خطوط در سطوح مختلف گرایش به پایداری متفاوت است که بیانگر وجود اثر تعاملی است. در سطح بالای گرایش به پایداری، افزایش خودکارآمدی با رشد نسبتاً محسوسی در قصد دیجیتالی‌سازی همراه است. این امر نشان‌دهنده این است که به میزانی که یک کارآفرین تثبیت‌شده گرایش بیشتری به توسعه پایدار نشان دهد، وجود خودکارآمدی بیشتر منجر به قصد دیجیتالی‌سازی خواهد شد. از طرفی در سطح پایین گرایش به پایداری، شیب رابطه ضعیف‌تر است و حتی ممکن است افزایش خودکارآمدی تأثیر چندانی بر قصد دیجیتالی‌سازی نداشته باشد. این یافته حاکی از آن است که خودکارآمدی به‌تنهایی کافی نیست و جهت‌گیری ارزشی کارآفرین تثبیت‌شده نقش تقویت‌کننده دارد.

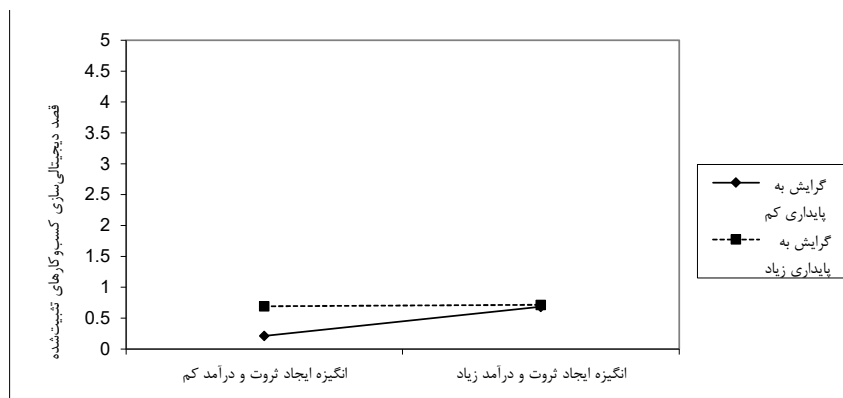
نمودار ۳. وضعیت تأثیر تعاملی گرایش به پایداری و خودکارآمدی بر قصد دیجیتالی‌سازی کسب‌وکارهای تثبیت‌شده

در نمودار زیر، تعامل بین گرایش به پایداری و درک فرصت کارآفرینانه ناشی از کووید-۱۹ بررسی شده است. در سطح پایین گرایش به پایداری، افزایش درک فرصت ناشی از کووید با افزایش قصد دیجیتالی سازی همراه است؛ اما در سطح بالای گرایش به پایداری، شیب رابطه تغییر کرده و شدت اثر متفاوت می شود. این تفاوت شیبها نشان می دهد که گرایش به پایداری نحوه تفسیر و بهره برداری از فرصت های ناشی از بحران را به صورت منفی تعدیل می کند. بدین معنی که در برخی سطوح ممکن است اثر درک فرصت ناشی از کووید-۱۹ در حضور گرایش بالای پایداری تضعیف شود که می تواند ناشی از تمرکز این کسبوکارها بر ثبات و مدیریت ریسک باشد. در نتیجه کارآفرینان تثبیت شده ای که گرایش به توسعه پایدار بالاتری دارند، با احتمال کمتری به دنبال بهره برداری از فرصت های ناشی از بحران به عنوان محرکی برای تحول دیجیتال هستند.

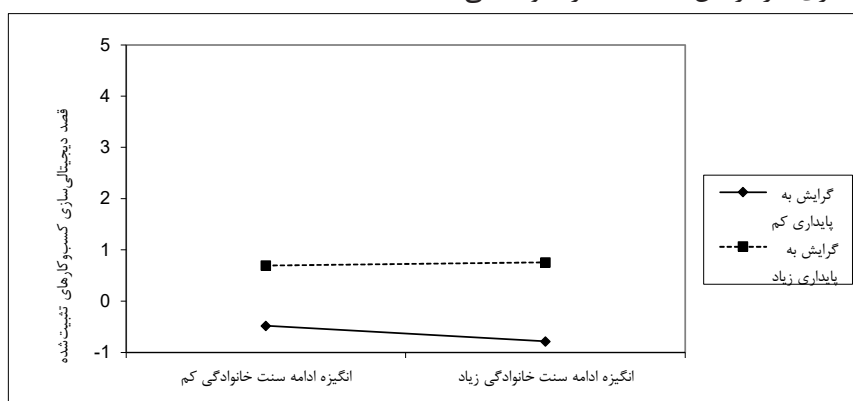
نمودار ۴. وضعیت تاثیر تعاملی گرایش به پایداری و درک فرصت ناشی از کووید-۱۹ بر قصد دیجیتالی سازی کسبوکارهای تثبیت شده

نمودار ۵ به بررسی تعامل بین گرایش به توسعه پایدار و انگیزه ایجاد ثروت و درآمد زیاد می پردازد. در سطح پایین گرایش به پایداری، افزایش انگیزه مذکور با رشد مشخصی در قصد دیجیتالی سازی همراه است. این بدین معناست که کارآفرینان تثبیت شده ای که در سطوح پایین تری اهداف توسعه پایدار را دنبال می کنند، از انگیزه ایجاد ثروت و درآمد زیاد بیشتری برخوردار هستند که این امر ممکن است به این دلیل باشد که این کارآفرینان اهداف توسعه پایدار را در تضاد با سودآوری کسبوکارهایشان تلقی می کنند.

نمودار ۵. وضعیت تاثیر تعاملی گرایش به پایداری و انگیزه ایجاد ثروت و درآمد زیاد بر قصد دیجیتالی سازی کسبوکارهای تثبیت شده

در نهایت نمودار ۶ تعامل بین گرایش به پایداری و انگیزه ادامه سنت خانوادگی را نشان می‌دهد. در سطح پایین گرایش به پایداری، انگیزه ادامه سنت خانوادگی تأثیر محدودی بر قصد دیجیتال سازی دارد و حتی ممکن است با مقاومت در برابر تغییر همراه باشد. اما در سطح بالای گرایش به پایداری، افزایش انگیزه ادامه سنت خانوادگی با افزایش قصد دیجیتال سازی همراه می‌شود. این موضوع نشان می‌دهد که کارآفرینان تثبیت شده‌ای که لزوماً به دنبال افزایش سودآوری و درآمد نیستند ممکن است با اهداف توسعه پایدار بیشتر همسو بوده و بنابراین در چارچوب آن بیشتر متمایل به دیجیتال سازی کسب و کار خود باشند. در واقع، گرایش به پایداری می‌تواند نگاه سنتی را از یک رویکرد محافظه کارانه به یک رویکرد تحول گرا تغییر دهد. بنابراین، تعامل این دو متغیر بیانگر آن است که گرایش به توسعه پایدار رابطه مثبت و مستقیم انگیزه ادامه سنت خانوادگی و قصد دیجیتال سازی کارآفرینان تثبیت شده را تقویت می‌کند.

نمودار ۶. وضعیت تأثیر تعاملی گرایش به پایداری و انگیزه ادامه سنت خانوادگی بر قصد دیجیتال سازی کسب و کارهای تثبیت شده

بحث و نتیجه گیری

تحول دیجیتال موضوعی است که در سال‌های اخیر به دلیل مواجهه جامعه جهانی با بحران کرونا رواج ویژه‌ای پیدا کرده است. اما منطقی است که پیش از ورود به هر فعالیتی از جمله فعالیت‌های دیجیتال سازی کسب و کارهای تثبیت شده، صاحبان کسب و کارهای تثبیت شده باید دارای قصد آن باشند. نتایج مطالعه پیش رو نشان داده است که درک فرصت کارآفرینانه، تأثیر منفی بر قصد دیجیتال سازی مدیر/ مالکان کسب و کارهای تثبیت شده دارد. این امر می‌تواند بدین معنی باشد که درک فرصت توسط مدیر/ مالکان کسب و کارهای تثبیت شده الزاماً به معنای پذیرش لزوم تحول دیجیتال نیست. این مدیران/مالکان ممکن است فرصت‌ها را در چارچوب مدل‌های سنتی تفسیر کنند، منابع را به مسیرهای کم‌ریسک‌تر اختصاص دهند، یا تحول دیجیتال را پرهزینه و نامطمئن بدانند. بنابراین، در بستر نهادهای کشورهای مورد بررسی، درک فرصت کارآفرینانه می‌تواند به تقویت استراتژی‌های موجود منجر شود نه لزوماً ایجاد قصد دیجیتال سازی. در ادامه ممکن است تأثیر منفی خودکارآمدی کارآفرینانه بر قصد دیجیتال سازی کارآفرینان تثبیت شده امر غیرمنتظره‌ای به نظر برسد؛ اما منطقی است که در صورتی که احساس توانمندی یا به بیانی دیگر «باور به توانایی اداره موفق کسب و کار» مدیر/مالک کسب و کار تثبیت شده می‌تواند به حفظ وضعیت موجود و مقاومت در برابر تغییرات تحولی مانند تحول دیجیتال منجر شود. تنها زمانی که خودکارآمدی کارآفرینانه با جهت گیری‌های خاص مانند گرایش به توسعه پایدار یا فشارهای محیطی همراه شود، می‌تواند به محرک دیجیتال سازی

تبدیل گردد و باعث افزایش قصد دیجیتال سازی میان کارآفرینان تثبیت شده گردد. این یافته نتایج پژوهش الزمیل و همکاران (۲۰۲۰) که در آن خودکارآمدی کارآفرینانه تاثیر مثبت بر قصد کارآفرینی الکترونیک/دیجیتال کارآفرینان زن داشته است را رد می کند. از آنجایی تاثیر مثبت و مستقیم درک فرصت کارآفرینانه ناشی از کووید-۱۹ بر قصد دیجیتال سازی کارآفرینان تثبیت شده برخلاف درک فرصت کارآفرینانه تایید شده است، این امر را می توان ناشی از این موضوع دانست که درک فرصت کارآفرینانه ناشی از کووید-۱۹ به عنوان یک شوک محیطی تفسیر شده در قالب فرصت، نقش محرک شناختی و راهبردی برای تحول دیجیتال ایفا کرده است. این متغیر نه تنها احساس ضرورت تغییر را افزایش داده، بلکه مشروعیت، توجیه اقتصادی و فوریت زمانی برای دیجیتال سازی را تقویت کرده است. از این رو، اثر مثبت و مستقیم آن نشان می دهد که بحران ها، در صورت تفسیر فرصت محور، می توانند کاتالیزور تحول دیجیتال در کسب و کارهای تثبیت شده باشند.

از سوی دیگر یافته های این پژوهش نشان می دهند که «انگیزه ایجاد تغییر در جهان» و «انگیزه کسب ثروت و درآمد زیاد» تأثیر معنادار، مثبت و مستقیم و انگیزه «ادامه سنت خانوادگی» تأثیر منفی بر قصد دیجیتال سازی در میان کارآفرینان تثبیت شده دارند. این نتیجه بیانگر آن است که انگیزه های تحول آفرین و مبتنی بر سودآوری برخلاف انگیزه هایی که بیشتر ماهیت محافظه کارانه تر دارند با تصمیم گیری های فناورانه و آینده نگر مانند دیجیتال سازی همراستا هستند. این یافته با نتایج پژوهش آپادحیای و همکاران (۲۰۲۱) سازگار است که نشان داده اند انگیزه رضایت شخصی تأثیر مثبت و مستقیمی بر قصد پذیرش فناوری های نوین، از جمله هوش مصنوعی، در میان کارآفرینان دارد. همچنین نتایج پژوهش سیرک و همکارانش (۲۰۲۳) نشان داده اند که «انگیزه کارآفرینانه ایجاد تغییر

در جهان» منجر به فعالیت های صادراتی و پایداری در کسب و کارهایی از جمله کسب و کارهای تثبیت شده می شوند. بنابراین در مدل نهایی خودکارآمدی بطور مستقیم بر قصد دیجیتال سازی اثر منفی داشت؛ زیرا مدیران توانمند در اداره وضعیت موجود، ضرورت تغییر دیجیتال را کمتر احساس می کردند و به بهره برداری از مدل فعلی تمایل داشتند. همچنین انگیزه ادامه سنت خانوادگی به دلیل ماهیت محافظه کارانه و گرایش به حفظ رویه های گذشته، مانعی برای تحول دیجیتال بود. در مقابل، انگیزه کسب ثروت و درآمد زیاد و همچنین درک فرصت کارآفرینانه ناشی از کووید-۱۹ به عنوان محرک های رشد و بقا، اثر مثبت و مستقیم بر قصد دیجیتال سازی نشان می دادند. اما در ادامه با ورود «گرایش به توسعه پایدار» و اندازه گیری اثر تعاملی آن در ارتباط با متغیرهای یادشده، جهت روابط این متغیرها با قصد دیجیتال سازی کارآفرینانه تغییر کرد. در سطوح بالای گرایش به پایداری، خودکارآمدی از «توان حفظ وضع موجود» به «توان مدیریت تحول مسئولانه و بلندمدت» تبدیل شد و اثر آن مثبت گردید. همچنین انگیزه ادامه سنت خانوادگی به دلیل کمتر درگیر بودن با دغدغه های سودآوری بیشتر ممکن است منجر به انجام ریسک و ادای مسئولیت در چارچوب «گرایش به توسعه پایدار» شود؛ از این رو اثر آن بر قصد دیجیتال سازی مثبت شد. در مقابل، انگیزه کسب ثروت و درآمد زیاد که پیش تر به صورت مستقیم محرک دیجیتال سازی بود، در تعامل با «گرایش به توسعه پایدار» تعدیل شد؛ زیرا تمرکز صرف بر سود کوتاه مدت با منطق توسعه پایدار همراستا نیست و می تواند تصمیم های واکنشی و ناپایدار ایجاد کند، لذا اثر آن تضعیف یا منفی شد. به همین ترتیب، درک فرصت ناشی از کووید نیز در بستر «گرایش به توسعه پایدار» از یک فرصت کوتاه مدت بحران محور به پدیده ای نیازمند ارزیابی بلندمدت تبدیل شد و اثر مستقیم آن کاهش یافت یا معکوس گردید.

در نهایت، مطابق نتایج تحقیق حاضر، تاثیر متغیرهای موثر این پژوهش بر قصد دیجیتالی‌سازی در میان کارآفرینان تثبیت شده در کشورهای مصر، ایران، تونس، و قطر در با مقایسه با عربستان سعودی (به عنوان کشور مرجع) کمتر می‌باشند؛ در حالی که در کشورهای امارات متحده عربی، مراکش هم‌سطح با کشور مرجع است. این واقعیت بیانگر تفاوت زمینه ملی این کشورها است. مطابق نتایج گزارش‌های دیده‌بان جهانی کارآفرینی ۲۰۲۲ - ۲۰۲۳ بالاترین شاخص زمینه ملی کارآفرینی متعلق به کشورهای حاشیه خلیج فارس مانند امارات و عربستان سعودی است. این موضوع می‌تواند نشان‌دهنده آمادگی بالای زمینه توسعه کارآفرینی دیجیتال در این کشورها باشد. به عنوان نمونه امارات متحده عربی در راستای بهبود این شاخص به ویژه حرکت به سوی اقتصاد دیجیتال، برنامه ملی پیشران فناوری و برنامه دیجیتال^۱ را تصویب کرده و در حال اجرا می‌باشد. برنامه ملی توسعه فناوری از طریق ارائه آموزش‌های تخصصی در زمینه فناوری و نوآوری به کارآفرینان تثبیت شده، ایجاد محیط‌های همکاری و شبکه‌سازی بین صنایع مختلف و ارائه حمایت‌های مالی و فنی به استارت‌آپ‌ها، درصدد توسعه فضای کارآفرینی دیجیتالی در این کشور می‌باشد. از طرف دیگر، برنامه ملی توسعه دیجیتال بر توسعه کسب‌وکارهای دیجیتال و استفاده از فناوری‌های پیشرفته در کسب‌وکارهای اماراتی تمرکز دارد. این برنامه اقداماتی از قبیل ارائه زمینه‌ها و شرایط مناسب برای رشد کسب‌وکارهای دیجیتالی، تسهیل دسترسی به منابع مالی و همچنین ایجاد زمینه‌های نوآوری و همکاری با صنایع مختلف را در پیش گرفته است. این دو برنامه در کنار یکدیگر، اقدامات گسترده‌ای را در جهت ایجاد یک اکوسیستم کارآفرینی پویا در امارات متحده عربی انجام می‌دهند که از طریق دیجیتالی‌سازی، به رشد و توسعه کسب‌وکارها کمک می‌کند (هیل و همکاران، ۲۰۲۳).

پیشنهادهای

با توجه به نتایج مطالعه پیش‌رو، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران و مدیران کسب‌وکارهای تثبیت شده، فعالیت‌های مربوط به دیجیتالی‌سازی را در چارچوب توسعه پایدار بازتعریف کنند. یافته‌ها نشان داد که گرایش به توسعه پایدار می‌تواند جهت تاثیر متغیرهای فردی و انگیزشی را تغییر دهد؛ بنابراین طراحی برنامه‌های تحول دیجیتال باید هم‌زمان با اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی انجام شود. همچنین توصیه می‌شود چارچوب‌های راهبردی دیجیتال با شاخص‌های پایداری یکپارچه شوند تا تحول دیجیتال به صورت بلندمدت و مسئولانه دنبال گردد. همچنین بهتر است که برنامه‌های توانمندسازی مدیران بر «خودکارآمدی تحول‌گرا» تمرکز کنند، نه صرفاً خودکارآمدی مدیریتی سنتی. نتایج نشان داد خودکارآمدی در غیاب گرایش به پایداری می‌تواند به حفظ وضع موجود منجر شود. بنابراین آموزش‌های مدیریتی باید مهارت‌های رهبری تحول دیجیتال، مدیریت تغییر و تفکر نقادانه و سیستمی را تقویت کنند. این امر می‌تواند جهت استفاده از توانمندی‌های مدیریتی را به سوی نوآوری دیجیتال هدایت کند.

از آنجایی که تاثیر انگیزه‌های صرفاً سودمحور در حضور گرایش به توسعه پایدار تضعیف می‌شوند، پیشنهاد می‌شود مدل‌های کسب‌وکار دیجیتال بر خلق ارزش مشترک نیز تمرکز داشته باشند. یعنی دیجیتالی‌سازی نباید فقط به عنوان ابزار افزایش درآمد کوتاه‌مدت دیده شود، بلکه باید به بهبود کارایی منابع، کاهش هزینه‌های زیست‌محیطی و ارتقای مسئولیت اجتماعی منجر گردد. این رویکرد می‌تواند تعارض میان سودآوری و پایداری را کاهش دهد. در نهایت، با توجه به تفاوت‌های

1-Techno Drive and Digital Program

معنادار کشوری، پیشنهاد می‌شود سیاست‌های توسعه دیجیتال متناسب با بافت نهادی هر کشور طراحی شوند. نتایج نشان داد که شرایط نهادی می‌تواند سطح قصد دیجیتالی‌سازی را مستقل از عوامل فردی تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین تقویت زیرساخت‌های دیجیتال، بهبود محیط مقرراتی و ایجاد مشوق‌های هدفمند در سطح ملی، پیش‌شرط تسریع تحول دیجیتال پایدار در کسب‌وکارهای تثبیت‌شده است.

منابع

- [1] Abdelfattah, F., Halbusi, H. Al, & Al-Brwani, R. M. (2022). Influence of Self-Perceived Creativity and Social Media Use in Predicting E-Entrepreneurial Intention.pdf. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ijis.2022.04.003>
- [2] Ajzen, I. (1991). TPB, Ajzen 1991.pdf. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179–211.
- [3] Alzamel, S., Nazri, M., & Omar, S. (2020). Factors_Influencing_E_Entrepreneurial_In.pdf. <https://doi.org/https://doi.org/10.6000/1929-4409.2020.09.234>
- [4] Amit, R., & Muller, E. (1995). Push and pull. In *Canadian Apparel* (Vol. 31, Issue 3, pp. 18–19). <https://doi.org/10.5040/9781718225008.ch-004>
- [5] Anwar, R. S., Mahmood, S., Ramzan, M., Adeeb, H., Ahmed, A., Antohi, V. M., Fortea, C., Zlati, M. L., Meca, A., & Pricope, L. N. (2025). Impact of the Mediating and Moderating Roles of Sustainable Entrepreneurial Intentions on Business Performance in Chinese SMEs. 1–19.
- [6] Ben Youssef, A., Boubaker, S., Dedaj, B., & Carabregu-Vokshi, M. (2021). Digitalization of the economy and entrepreneurship intention. In *Technological Forecasting and Social Change* (Vol. 164). <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120043>
- [7] Bird, B. (1995). Toward a Theory Entrepreneurial Competency - Bird.Pdf. In *Advances Entrepreneurship, Firm Emergences, And Growth* (Vol. 2, pp. 51–72).
- [8] Bosma, N., Hill, S., Ionescu-Somers, A., Kelly, D., Levie, J., & Tarnawa, A. (2020). GEM Global Entrepreneurship Monitor 2019/2020: Global Report. In *GEM Global Entrepreneurship Monitor* (p. 214). <https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>
- [9] Chandler, G. N., & Jansen, E. (1992). The founder's self-assessed competence and venture performance. *Journal of Business Venturing*, 7(3), 223–236. [https://doi.org/10.1016/0883-9026\(92\)90028-P](https://doi.org/10.1016/0883-9026(92)90028-P)
- [10] Cohen, B., & Winn, M. I. (2007). Market imperfections , opportunity and sustainable entrepreneurship. 22, 29–49. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2004.12.001>
- [11] Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). 3151312.pdf.
- [12] Hair Jr, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). _Multivariate Data Analysis_Hair.pdf.

- [13] Halbusi, H. Al, Soto-Acosta, P., & Popa, S. (2022). Entrepreneurial Passion, Role Models and Self-Perceived Creativity as Antecedents of E-Entrepreneurial Intention in an Emerging Asian Economy. pdf. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s10490-022-09857-2>
- [14] Henseler, J., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2015). A new criterion for assessing discriminant validity in variance-based structural equation modeling. 115–135. <https://doi.org/10.1007/s11747-014-0403-8>
- [15] Hill, S., Ionescu-Somers, A., & Coduras, A. (2023). Global Entrepreneurship Monitor 2022/2023 Global Report: Adapting to a “New Normal.” In Global Entrepreneurship Research Association (pp. 1–25). <https://www.gemconsortium.org/reports/latest-global-report>
- [16] Ilyas, M., Din, A. ud, Haleem, M., & Ahmad, I. (2023). Digital Entrepreneurial Acceptance, an Examination of Technology Acceptance.pdf. <https://doi.org/https://doi.org/10.1186/s13731-023-00268-1>
- [17] Ip, C. Y. (2024). From green entrepreneurial intention to behaviour : The role of environmental knowledge , subjective norms , and external institutional support. *Sustainable Futures*, 8(October), 100331. <https://doi.org/10.1016/j.sfr.2024.100331>
- [18] Kock, N. (2015). Common method bias in PLS-SEM : A full collinearity assessment approach. October. <https://doi.org/10.4018/ijec.2015100101>
- [19] Krueger, N., Liñán, F., & Nabi, G. (2013). Cultural values and entrepreneurship. In *Entrepreneurship & Regional Development* (Vol. 25, Issues 9–10, pp. 703–707). Taylor & Francis.
- [20] Marikyan, D., & Papagiannidis, S. (2023). Technology Acceptance Model: A review. In *TheoryHub Book* (pp. 1–17). <https://open.ncl.ac.uk>
- [21] Mitchelmore, S., & Rowley, J. (2009). Entrepreneurial competencies : a literature review and development agenda. 1998. <https://doi.org/10.1108/13552551011026995>
- [22] Nambisan, S. (2016). Entrepreneurship : Toward a Digital Technology Perspective of Entrepreneurship. 414, 1–27. <https://doi.org/10.1111/etap.12254>
- [23] Purwana, D., Suhud, U., & Purwana, D. (2018). Investigating the effect of motivation on entrepreneurial intention : three different approaches. 200–208.
- [24] Qasim, D., Shuhaiber, A., Mohammed, A. B., & Valeri, M. (2022). E-entrepreneurial attitudes and behaviours in the United Arab Emirates: an empirical investigation in the digital transformation era.
- [25] Sahut, J., Iandoli, L., & Teulon, F. (2019). *The age of digital entrepreneurship*. August.
- [26] Shahidi, N. (2020). The Moderating Effects of Sustainability Orientation in the Entrepreneurial Intention Model. 28(1), 59–79. <https://doi.org/10.1142/S021849582050003X>
- [27] Širec, K., Samsami, M., & Schøtt, T. (2023). Born Globals and Born Sustainables: Motives of Accumulating Wealth and of Making a Difference in the World. In *Organizacija* (Vol. 56, Issue 4, pp. 342–351). <https://doi.org/10.2478/orga-2023-0023>
- [28] Sung, C. S., & Park, J. Y. (2018). Sustainability Orientation and Entrepreneurship Orientation : Is

There a Tradeoff Relationship between Them ? <https://doi.org/10.3390/su10020379>

[29] Tittel, A., & Terzidis, O. (2020). Entrepreneurial competences revised: developing a consolidated and categorized list of entrepreneurial competences. In *Entrepreneurship Education* (Vol. 3, Issue 1, pp. 1–35). <https://doi.org/10.1007/s41959-019-00021-4>

[30] Upadhyay, N., Upadhyay, S., & Dwivedi, Y. K. (2021). Theorizing Artificial Intelligence Acceptance and Digital Entrepreneurship Model.pdf. <https://doi.org/https://doi.org/10.1108/IJEER-01-2021-0052>

[31] Veciana, J. M., Aponte, M., & Urbano, D. (2005). University Students' Attitudes Towards Entrepreneurship: A Two Countries Comparison. In *The International Entrepreneurship and Management Journal* (Vol. 1, Issue 2, pp. 165–182). <https://doi.org/10.1007/s11365-005-1127-5>

[32] Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. In *MIS Quarterly: Management Information Systems* (Vol. 27, Issue 3, pp. 425–478). <https://doi.org/10.2307/30036540>

[33] Williams, N., & Williams, C. C. (2014). Beyond necessity versus opportunity entrepreneurship: Some lessons from English deprived urban neighbourhoods. In *International Entrepreneurship and Management Journal* (Vol. 10, Issue 1, pp. 23–40). <https://doi.org/10.1007/s11365-011-0190-3>

بررسی تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان و نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری احساس امنیت و اعتماد عمومی

(مورد مطالعه: اداره کل تعاون کار و رفاه اجتماعی استان مرکزی)^۱

مهرداد بیات - دکتری مدیریت دولتی

زینب اسفینی فراهانی: کارشناسی ارشد مدیریت دولتی - گرایش توسعه منابع انسانی دانشگاه پیام نور اراک

چکیده

مشارکت شهروندان به عنوان یکی از ابزارهای اساسی حکمرانی عمومی مدرن در توسعه شهرها و جوامع پایدار شناخته شده است. این امر به ویژه در زمان بحران بسیار مهم است. این مطالعه با هدف بررسی تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان و نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری احساس امنیت و اعتماد عمومی در اداره کل تعاون کار و رفاه اجتماعی استان مرکزی انجام شد. این مطالعه از نظر مخاطب کاربردی، هدف مطالعه توصیفی، از نظر زمان این پژوهش مقطعی و از نظر گردآوری داده‌ها: پیمایشی است. پژوهش کارکنان در اداره کل تعاون کار و رفاه اجتماعی استان مرکزی به تعداد ۱۷۶ نفر جامعه آماری این مطالعه را تشکیل دادند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۱۲۱ نفر تعیین

۱- این طرح با حمایت مالی موسسه کار و تأمین اجتماعی انجام شده است.

مقدمه

بر اساس دیدگاه‌های جامعه‌شناسان، بازیگران اصلی در فرآیند توسعه انسان‌ها هستند که الگوهای سازمان اجتماعی آنها به منظور تعیین راه حل‌ها و تدابیر مناسب در جهت دستیابی به توسعه پایدار نقش عمده‌ای را ایفا می‌کند. در واقع، تجربه نشان می‌دهد که بی توجهی به عوامل اجتماعی در خلال فرآیند توسعه، اثربخشی برنامه‌ها و پروژه‌های گوناگون توسعه‌ای را با مخاطره جدی مواجه می‌سازد (گوبل^۱، ۲۰۱۹). آگاهی شهروندی در کنار علم، آموزش و مشارکت مدنی کار می‌کند و به طور فزاینده‌ای در نوع خود یک رشته علمی است (اتحادیه اروپا^۲، ۲۰۱۸). بنابراین تعاریف متعددی از مدیریت ارتباط شهروندی وجود دارد، اما مدیریت ارتباط شهروندی اغلب به عنوان مشارکت مردم، افراد یا گروه‌ها در فرآیندهای شهری در نظر گرفته می‌شود (ماندلی^۳، ۲۰۱۹). این تعاریف شامل اطلاعات مختلفی می‌باشد که در انواع فرآیندهای علمی قابل استفاده می‌باشد (جردن و همکاران^۴، ۲۰۱۲). از قبیل مدلینگ، مشاهدات و کشفیات جدید، تجزیه و تحلیل داده‌ها، فرآیندهای تکنولوژی و سیاست مبتنی بر حقوق شهروندی (رادیک و همکاران^۵، ۲۰۰۹). یک شهروند آگاه، لزوماً با سابقه علمی، داوطلب جمع‌آوری یا پردازش داده‌ها برای تحقیقات علمی است. شهروند آگاه به دلیل افزایش دسترسی به اینترنت و مشاهده وب، رابطه بین شهروند حرفه‌ای و آماتوری را تغییر داده است (دانوتس و اسپیریک^۶، ۲۰۱۹). از طرفی گفته می‌شود که؛ صدای شهروند، یک روش تحقیق در محیط‌های اجتماعی است که مجموعه‌ای دقیق از نیازها، خواسته‌ها و انتظارات شهروندان را به صورت ساختار یافته

و روش نمونه‌گیری بصورت تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. جهت گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه استفاده شد. روایی پرسش‌نامه با دو آزمون روایی همگرا و واگرا و پایایی با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرها تایید شد. جهت تحلیل داده‌ها از آزمون معادلات ساختاری و مدل اندازه‌گیری با استفاده از دو نرم افزار spss و pls استفاده شد. نتایج این مطالعه نشان داد که مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان تاثیر معناداری دارد. مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده تاثیر معناداری دارد. مدیریت ارتباط با شهروند بر احساس امنیت تاثیر معناداری دارد. مدیریت ارتباط با شهروند بر اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد. احساس امنیت بر مشارکت عمومی شهروندان تاثیر معناداری دارد. اعتماد عمومی بر نگرش نسبت به آینده تاثیر معناداری دارد. مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری احساس امنیت تاثیر معناداری دارد. مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد. مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.

واژگان کلیدی: مدیریت ارتباط با شهروند، مشارکت

عمومی شهروندان، نگرش نسبت به آینده و احساس امنیت و اعتماد عمومی.

- 1- Gobel
- 2- Science Europe
- 3- Mandeli
- 4- Jordan
- 5- Radick
- 6- Dowthwait & Sprinks

و اولویت بندی شده در اختیار ما قرار می‌دهد. امروزه برنامه صدای شهروند به بخشی مهم از استراتژی سازمان‌های پیشرو و مشتری مدار تبدیل شده است. بر اساس تحقیقات انجام شده در سال ۲۰۱۳ مشخص شد آن دسته از مدیران که دارای بالاترین میزان موفقیت در عملکرد خود هستند، ۶۸ درصد بیشتر از سایرین از برنامه‌های صدای شهروند استفاده می‌کنند. اکثر سازمان‌ها فکر می‌کنند که نیازها و انتظارات شهروندان خود را به خوبی می‌دانند اما معمولاً اطلاعات آنها ناقص و حتی نادرست است. بدیهی است که این اطلاعات ناقص، تاثیرات منفی زیادی بر عملکرد، ارائه خدمات خواهد داشت (یرینک و وامسler^۱، ۲۰۱۹).

دخالت شهروندان در اداره امور جامعه و مشارکت آنان در سیاستگذاری از جمله آرمانهایی بوده که از سال‌های گذشته تا کنون همواره مورد توجه و در فرآیند توسعه پایدار، در هر کجا که ممکن است - از راه وضع سیاست‌ها - انجام اقدامات لازم و عملیات حمایتی با هم تلفیق می‌شوند. اما، در گذشته بعد اجتماعی پایداری در زمینه سیاست گذاری توسعه و برنامه‌های عملی، کم‌تر مورد توجه قرار می‌گرفته است (فتاحی، ۱۳۹۲) و تمرکز بر ابعاد محیطی و توسعه و رشد اقتصادی بوده است. به طوری که، وود کرافت (۲۰۱۲) معتقد است که بعد اجتماعی پایداری در مقایسه با ابعاد دیگر (اقتصادی و زیست محیطی) بیش‌تر موضوع مباحث نظری بوده است (فتاحی و همکاران، ۱۳۹۲) و از نخستین سال‌های قرن ۲۱ و با هدف بهبود شرایط زندگی جامعه است که مورد توجه قرار گرفته (جمینی و همکاران، ۱۳۹۳) و دریچه جدیدی را در رسیدن به توسعه پایدار گشوده است (نسترن و همکاران، ۱۳۹۲؛ مافی و عبدالله زاده، ۱۳۹۶). تحقق نظریه پردازان جوامع مختلف بوده و به کارگیری شبکه‌های سیاست گذاری از مهمترین و ایده آل‌ترین دیدگاه‌های آنان بوده است. در عرصه جامعه جهانی اغلب

1- Brink & Wamsler

دولتها دریافتند که رویکرد مورد استفاده آنها در برخورد با مسائل اجتماعی و سیاستگذارها، با محدودیت فراوان توجه است و چالش‌های زیادی را به همراه دارد. بر این اساس پاسخ موثر به این مسائل، مستلزم یک رویکرد مشارکتی است که در آن دولت از طریق همکاری بازیگران سوم و نهادهای جامعه مدنی (شهرداریها) به تدوین خط مشی‌های مناسب بپردازد، ایجادتفکر و فرهنگ استقرار شبکه‌های خط مشی در نظام سیاستگذاری، یکی از مکانیزم‌هایی است که به طور بالقوه می‌تواند این مزیت را به همراه داشته باشد (شولا و همکاران^۲، ۲۰۲۰). بیشتر تحقیقات و مطالعات شهری که تاکنون انجام گرفته مطالعاتی مربوط به توسعه مقطعی و کوتاه مدت بوده و مبحث اعتماد عمومی را که رکن اصلی توسعه‌ی شهری محسوب می‌شود کمتر مورد توجه قرار داده‌اند و اما اعتماد عمومی به عنوان موضوع اصلی تحقیق به دلایل تغافل تحقیقات پیشین نسبت به این بعد اصلی از توسعه شهری بوده است، زیرا تحقیقاتی که به توسعه شهری پرداخته‌اند بیشتر بر ابعاد زیست محیطی و اقتصادی پرداخته سویی اجتماعی توسعه‌ی شهری یعنی اعتماد عمومی کمتر مورد توجه بوده، در حالی که این بعد توسعه شهری با فرسایش جدی در کلان شهرها مواجه است. بنابراین؛ در بیان مساله باید اشاره داشت به دلیل تأثیرگذاری عمیق ارتباط شهروندان به عنوان گسترده‌ترین ابزار در ایران که انتقال دهنده فرهنگ‌ها و افکار است از یک سو و از سویی به دلیل افزایش شبکه‌های مختلف ارتباطی در سال‌های اخیر، همچنین وجود تنوع فرهنگی در سطح کشور، شناسایی تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان با نقش میانجیگری اعتماد عمومی ضروری به نظر می‌رسد. این پژوهش در نظر دارد به توجه به ویژگی‌های همکاری شهروندان در مسائل و امور شهرنشینی که در اختیار شهروندان قرار می‌دهند موضوع

2- Shulla et al

مشارکت عمومی را مورد مطالعه قرار دهد. بر این اساس سوال اصلی این پژوهش این می باشد که آیا مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان و نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری احساس امنیت و اعتماد عمومی در اداره کل تعاون کار و رفاه اجتماعی استان مرکزی تاثیری دارد؟

ادبیات و پیشینه پژوهش

مدیریت ارتباط با شهروند: واژه مدیریت ارتباط با شهروند از مفهوم مدیریت ارتباط با مشتری نشئت گرفته است. بسیاری از اندیشمندان، تمایل به انتقال مفاهیم بخش خصوصی به محیط بخش دولتی دارند. یکی از این مفاهیم، مدیریت ارتباط با مشتری است. با این تفاوت که در مدیریت ارتباط با شهروندان، بر ارائه خدمات و توجه به مطالبات شهروندان تأکید شده است؛ در حالی که در مدیریت ارتباط با مشتری، تأکید بر فروش و سوددهی است. درواقع مدیریت ارتباط با شهروندان با تکیه بر کلیت خود به یک گروه از روش های مدیریت، در راه حل های فناورانه مدیریت ارتباط با مشتری می پردازد. در واقع مدیریت ارتباط با شهروند اصلی مهمتر از ارائه خدمات متنوع و در نتیجه، دستیابی به رضایت بیشتر شهروندان ندارد، آنچه مهم است شناخت نیازها و خواسته های شهروند و ارتباط با آنها براساس مدیریت ارتباط با مشتری است (اسلامی، ۲۰۱۲). همچنین، مدیریت روابط شهروندی توسط شوارتزوا و مورا^۱ (۲۰۱۵) به عنوان یک استراتژی که به طور گسترده بر شهروندان تمرکز دارد و از طریق فناوری قادر به حفظ، تقویت و بهبود آن رابطه و تشویق مشارکت شهروندان است، تعریف شد. شلونگ (۲۰۰۵) پیشنهاد می کند که مدیریت روابط شهروندی یک استراتژی برای نهادهای دولتی است که بر شهروندان تمرکز

می کند تا رابطه با آنها را حفظ و تقویت کند، مشارکت را تشویق کند و شهروندی را ایجاد کند که توسط فناوری امکان پذیر است. علاوه بر این، مدیریت روابط شهروندی به عنوان یک استراتژی برای تقویت پیوندها و همکاری بین دولت و شهروندان، با تمرکز بر ارائه خدمات به موقع و یکپارچه به شهروندان و امکان دسترسی آنها به اطلاعات و خدمات با استفاده از هر کانال مورد علاقه شهروندان تعریف شده است. مدیریت روابط شهروندی کارایی مالی و عملیاتی را افزایش می دهد و به ایجاد یک محیط سازمانی کمک می کند که خلاقیت و نوآوری را تشویق می کند (حوائجی و آلبادی^۲، ۲۰۱۹).

مشارکت عمومی شهروندان: مشارکت عمومی در برنامه ریزی به معنای مشارکت در فرآیند برنامه ریزی همه افراد و طرف های آسیب دیده برای تأثیرگذاری بر تصمیمات و نتایج برنامه ریزی است. این امر مستلزم تعامل مستقیم در سیستم برنامه ریزی بین «تاسیس» برنامه ریزی و مشارکت کنندگان غیردولتی علاقه مند است و نه تنها از طریق نمایندگان منتخب در فرآیندهای سیاسی یا اداری. فراتر از این بیانیه کاملاً کلی، مشارکت عمومی در برنامه ریزی چیزی نسبتاً مبهم است که به طرق مختلف بیان ملموسی پیدا می کند که بسته به سطح مربوطه، نوع و مرحله برنامه ریزی، و هویت بازیگران درگیر، بسیار متفاوت است (اسکندر^۳، ۲۰۰۸). از دیدگاه نظریه حکمرانی عمومی نوین، مشارکت شهروندان در سراسر فرآیند سیاستگذاری اهمیت دارد. تعاریف و الگوهای نظری مختلفی از مشارکت شهروندی وجود دارد که بسیاری از آنها در طبقه تولید مشترک قرار می گیرند. اگرچه هیچ تعریف روشن و ثابتی از مشارکت شهروندان یا تولید مشترک وجود ندارد، اما در ابتدایی ترین شکل، هر دو، از شهروندان می خواهند

2- Havaeji & Albadvi

3- Alexander

1- Schwarczová, & Mura

در مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی که کالا یا خدمات عمومی را دنبال می‌کنند، با مدیران دولتی تعامل داشته باشند. دیدگاه کثرت‌گرایانه NPG شهروندان را به عنوان عوامل پیونددهنده‌ای می‌بیند که روابط بین‌سازمانی را میان سازمان‌ها، بوروکراسی‌ها و حتی بازارها ایجاد می‌کنند. در این سیستم شهروندان جایگاهی را در مدیریت دولتی کسب می‌کنند که در خارج از این سیستم نداشتند و در فرآیند حکمرانی یکسان در نظر گرفته می‌شوند (عباس و همکاران، ۲۰۲۳). مشارکت عمومی در برنامه ریزی معمولاً در سطح دولت محلی یا ایالتی رخ می‌دهد، اما برنامه ریزی تنها حوزه ای است که مشارکت در دولت در آن رخ می‌دهد. مشارکت در مدیریت دولتی شامل مشارکت در برنامه ریزی شهری و همچنین بسیاری از موضوعات دیگری است که دولت به آنها می‌پردازد، از جمله پارک‌ها و تفریحات، ارائه خدمات، و بودجه بندی، در میان دیگران (بارتلز، ۲۰۱۳).

اعتماد عمومی: اعتماد مورد توجه بسیاری از علوم اجتماعی و همچنین طبیعی قرار گرفته است. اگرچه ارائه یک تعریف واحد دشوار است، به نظر می‌رسد اکثر محققانی که در این زمینه کار می‌کنند موافق هستند که اعتماد یک باور یا موضع شناختی است که می‌تواند اندازه‌گیری شود. به طور خلاصه، این باور در مورد انتظار این است که یک عامل به اندازه کافی شایستگی داشته باشد تا بتواند به طور مؤثر وظیفه‌ای را که توسط عامل دیگری به او محول شده است انجام دهد یا اگر در مورد اعتماد در بازار صحبت می‌کنیم، اعتماد را می‌توان به عنوان انتظار طرف مقابل تلقی کرد. با پروتکل استفاده شده مطابقت خواهد داشت و به معامله احترام می‌گذارد یا بخشی از توافق حاصل شده را انجام می‌دهد (شیلکه، ریمان و کوک، ۲۰۲۱). اعتماد عمومی یکی از سرمایه‌های اجتماعی است که وحدت را

در سیستم‌های اجتماعی ایجاد و حفظ نموده و ارزش‌های دموکراتیک را پرورش می‌دهد. اعتماد شهروندان را به نهادها و سازمان‌هایی که نمایندگان آنها هستند پیوند می‌دهد و بدین طریق مشروعیت اثر بخشی دولت دموکراتیک افزایش می‌یابد (جابرانصاری و همکاران، ۱۳۹۵).

احساس امنیت: احساس امنیت به احساس آزادی نسبی از خطر تعریف شده است، در یک تعریف دیگر به معنای فقدان و عدم ترس و نگرانی در ابعاد مختلف روانی شهروندان است. احساس امنیت دارای چند بعد بوده که در ارتباط با شرایط اجتماعی افراد به گونه‌های مختلف شهر پیدا می‌کند (غضنفری و قاسمی کیا، ۱۳۹۴). امنیت یک نگرش عاطفی مثبت است که هدف خود (در حال حاضر، خود) را به عنوان یک نگرش صحیح و قابل اعتماد تعبیر می‌کند. این عبارات منعکس کننده احساس اطمینان و بعد آینده نگر قابل توجهی هستند که معمولاً تصور می‌شود جزء جدایی ناپذیر امنیت هستند. و در نهایت، امنیت، مانند اعتماد، عمل محور است (واندرلی، ۲۰۱۹). احساس امنیت همراه با آثار و پیامدهای آن به صورت جمعی مورد بررسی قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر بدون امنیت و احساس آن در جامعه ناامنی، قدرت تفکر و خلاقیت از انسان سلب می‌شود و رفتارهای خشونت آمیز و سایر انحرافات افزایش می‌یابد (شربیتیان و رضازاده، ۲۰۲۰). احساس امنیت یک پدیده روانی و اجتماعی است. در این سطح از مطالعات نظری، احساس امنیت با رفاه روانی همراه است. و به شرایطی اشاره دارد که نظام حفاظتی جامعه در برابر جرائم و رفتارهای آنومیک دارای شرایط مؤثر و کارآمدی در زمینه پیشگیری و مقابله مؤثر با آن باشد (هزار جریبی، ۲۰۱۱). به عبارت دیگر، طبق نظریه نیازهای مزلو، هدف افراد برآوردن نیازهای خود از بدترین تا ضعیف ترین (جسمی، ایمنی،

3- Wonderly

4- Sharbatian & Rezazadeh

5- HezarJaribi

1- Bartels

2- Schilke•Reimann & Cook

اجتماعی، احترام و خودشکوفایی) است. بنابراین یک جامعه باید بتواند نیازها را برآورده کند، به احساس امنیت، سلامت و رضایت دست یابد. در غیر این صورت سطح امنیت کاهش می یابد. (بیات^۱، ۲۰۱۹).

نگرش نسبت به آینده: نگرش نسبت به آینده به معنای انتظارات افراد مورد آینده کشور، افکار و نگرانی های خود است. نگرش نسبت به آینده شانس بیشتری برای شهروندان وجود دارد که به سیاست های شکل گرفته توسط دولت اعتماد بیشتری داشته باشند، به نهادهای دولتی اعتماد کنند و خوش بینانه (حتی در شرایط بحرانی) به آینده مثبت کشور که زندگی می کنند، باور داشته باشند (جیدراتیت و همکاران، ۲۰۲۲). نگرش نسبت به آینده نوع خاصی از نگرش انسان است که در آن ترس ها و امیدها از یک سو و تجربه و تخیل از سوی دیگر خود را آشکار می کنند. در زمینه کسب و کار، نگرش نسبت به آینده نه تنها در رویکرد برنامه ریزی، نحوه تصمیم گیری یا تمایل به ریسک بیان می شود، بلکه بر ارزیابی فرصت ها و تهدیدها در محیط اقتصادی بخشی و کلان نیز تأثیر دارد (کابالا^۲، ۲۰۲۰).

پیشینه پژوهش

قرشی و جواد (۱۴۰۳) پژوهشی تحت عنوان طراحی روشمند الگوی مدیریت ارتباط با شهروندان بر اساس نامه های اداری نهج البلاغه انجام دادند. الگوی ارائه شده برای مدیریت ارتباط با شهروندان، دارای چهار بعد ارتباط رفتاری، ارتباط گفتاری، ارتباط پنداری و ارزیابی ارتباط می باشد. همچنین در مجموع ۱۸ مولفه برای این الگو طراحی گردیده است. عظمتی و جمشیدزاده (۱۴۰۲) پژوهشی تحت عنوان « بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت عمومی کاربران

و نظارت پذیری فضاها در پارک های شهری به منظور ارتقا سطح امنیت کودکان با استناد بر نظریه گرافها (مطالعه موردی: پارک شفق تهران)» انجام دادند. نتایج به دست آمده نشان دهنده آن است که کاربران در انتخاب پارک های شهری جهت امنیت کودکان خود، بیشتر به دنبال فضاهایی هستند که در جذب افراد به خصوص بزرگسالان کارآمد بوده و به والدین اجازه نظارت پذیری بر فضا را می دهد هستند. جزنی و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی تحت عنوان « تعیین سیاست های ارتقای اعتماد عمومی به سازمان های مدیریت شهری ایران با استفاده از روش دلفی فازی » انجام دادند. یافته های پژوهش نشان داد که برای ارتقای اعتماد عمومی به سازمان ها و موسسات دولتی بایستی در چهار بخش اصلی خدمات عمومی، پاسخ گویی، شفافیت و عدالت؛ سیاست های کلان بایستی تدوین گردد. به طور نمونه خدمات عمومی کیفی همراه با پاسخ گویی یکی از مهمترین سیاست های دولت در افزایش رضایت مندی شهروندان و در نتیجه ارتقای اعتماد عمومی می گردد. سلیمی و همکاران (۱۳۹۴) پژوهشی تحت عنوان « شناسایی و اولویت بندی معیارهای مدیریت ارتباط با شهروندان در سازمان های دولتی» انجام دادند. یافته های پژوهش نشان می دهد معیارهای موقعیتی در رتبه نخست قرار دارد و رتبه های بعدی به ترتیب به عامل رفتاری، روان شناختی و جمعیت شناختی اختصاص یافته است. مرادی (۱۳۹۷) پژوهشی تحت عنوان مطالعه بررسی نقش مشارکت شهروندان در تامین احساس امنیت اجتماعی انجام دادند. نتایج حاصله نشان می دهد که بین میزان مشارکت مردمی و احساس امنیت همبستگی بالایی وجود دارد. مجتبی زاده خانقاهی، رحمتی، گودرزی (۱۳۹۶) پژوهشی تحت عنوان نقش رسانه ها در افزایش مشارکت مردمی در مدیریت شهری (مطالعه موردی: منطقه ۴ شهر تهران) انجام دادند. هدف اصلی این پژوهش بررسی و کشف میزان تاثیر رسانه در افکار عمومی به منظور استفاده آن در

1- Bayat

2- Cabala

روش بود. جیدرایتیت^۲ (۲۰۲۲) پژوهشی تحت عنوان تأثیر مشارکت شهروندان بر احساسات عمومی در طول بحران: مطالعه تطبیقی استونی، لتونی و لیتوانی انجام دادند. یافته ها نشان می دهد که پدیده مشارکت شهروندان در زمان بحران هنوز به طور کامل مورد بررسی قرار نگرفته است. علاوه بر این، علیرغم پارادایم های غالب در مورد تأثیر مثبت مشارکت شهروندان در یک وضعیت غیربحرانی، تأثیر آن لزوماً مستقیم یا مثبت نیست. آموسون، چو^۳ و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی تحت عنوان آیا دولت الکترونیک به شکل گیری مشارکت شهروندان در طول بحران کووید ۱۹ کمک می کند؟ نتایج در مدل سازی معادلات ساختاری نشان داد که استفاده از دولت الکترونیک تأثیر مثبت معناداری بر درک شهروندان از اعتماد به دولت، شفافیت دولت و شهرت دولت دارد اما تأثیر معناداری بر مشارکت شهروندان ندارد. با این حال، یک رابطه غیرمستقیم در تحلیل میانجیگری مشخص شد. همچنین بین ادراکات مختلف از دولت رابطه معناداری وجود داشت. خو و ژو^۴ (۲۰۲۱) پژوهشی تحت عنوان ارزیابی مکانیسم تأثیر مشارکت شهروندان بر رضایت شهروندان در یک شهر هوشمند انجام دادند. تجزیه و تحلیل نشان می دهد که مشارکت شهروندان تأثیر مثبت و معناداری بر مشارکت شهروندان از نظر شناختی و عاطفی دارد. اسچیمتروبر و همکاران^۵ (۲۰۱۹) پژوهشی تحت عنوان «مشارکت شهروندی در مدیریت دولتی: بررسی دولت باز برای نوآوری اجتماعی» انجام دادند. مشخص شد که انگیزه های مشارکت شهروندان در مدیریت دولتی به میزان زیادی در شکل های مختلف مشارکت، تنوع و تغییر پیدا می کنند.

مدیریت شهری است که اهداف فرعی از جمله بررسی میزان اهمیت تأثیر پذیری رسانه میان مردم و مدیریت افکار عمومی و راههای شناسایی ظرفیت های مدیریت شهری را برای جلب مشارکت شهروندان در امور شهری را دنبال می کند. صادقی و شمس (۱۳۹۶) پژوهشی تحت عنوان واکاوی نقش انگاره احساس امنیت در ارتقاء مشارکت اجتماعی شهروندان شهر شیراز انجام دادند. یافته های پژوهش نشان می دهد که احساس امنیت در میان عوامل دیگر مانند اثربخشی، ایفای نقش، تحریک، تناسب، حفاظت، اعتماد، اطلاعات و آموزش، مسئولیت، تعلق و دلبستگی، شرط و دعوت. شهروندان را برای مشارکت اجتماعی و انگیزه بیشتر آماده می کند. علاوه بر این، این دست نوشته دستورالعمل ها، راهکارها و سیاست هایی را برای بهبود مشارکت اجتماعی بر اساس عوامل مؤثر ارائه می کند. جوزانی و حاکمی (۱۳۹۵) پژوهشی تحت عنوان مطالعه حق مشارکت شهروندان در قانون گذاری متکی بر فناوری های نوظهور انجام دادند. در نهایت، استفاده از فناوری هایی همچون قانون سپاری، به عنوان سازوکار اجرایی به کارگیری حق مشارکت در قانون گذاری پذیرفته شده است و کارایی آن توضیح داده شده است. سسنیور و همکاران^۱ (۲۰۲۳) پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی تأثیر فرآیندهای مشارکت عمومی بر مشارکت کنندگان در توسعه شهر هوشمند: بررسی محدوده» انجام دادند. نتایج نشان داد که مشارکت دیجیتال، همچنین به عنوان «مشارکت الکترونیکی» شناخته می شود، بیشترین استفاده را چه به صورت انحصاری یا ترکیبی با روش های حضوری است. سطح مشارکت به دست آمده بیشتر به دو درجه اول PP (یعنی اطلاعات و مشاوره) محدود بود و تنها چند مقاله به بالاترین درجات (یعنی تنظیم دستور کار و مدیریت مشترک) پرداختند. تأثیر بر شرکت کنندگان بیشتر مربوط به دانش و مهارت، افزایش آگاهی و رضایت از فرآیند و

2- Giedraitytė

3- Amosun, Chu

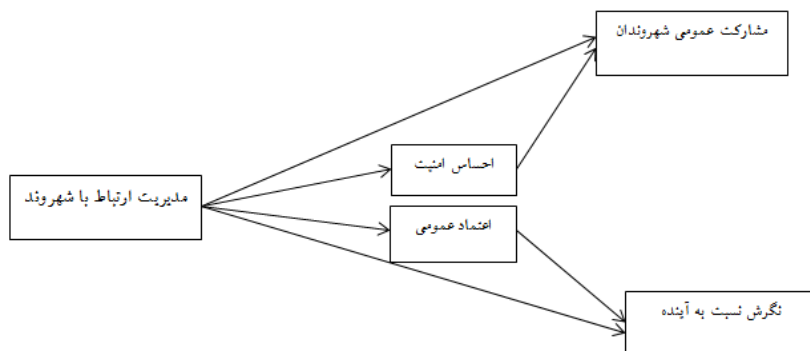
4- Xu & Zhu

5- Schmidhuber et al

1- Senior et al

مدل مفهومی و فرضیه‌های پژوهش

مفهوم مشارکت شهروندان در مدیریت دولتی موضوعی است که به خوبی به ویژه از نقطه نظر مشارکت شهروندان مطالعه شده است. ارزش و اهمیت مشارکت شهروندان (فرد و در جوامع) توسط نظریه چند مرکزیت پیشنهاد شده توسط اوستروم^۱ (۱۹۹۰) مورد تأکید قرار گرفت، که اظهار داشت که مشارکت جمعی شهروندان نه تنها منجر به درک بهتر منافع اجتماعی مختلف در شکل گیری می‌شود. سیاست عمومی، بلکه به اجرای برخی از وظایف عمومی کمک می‌کند، به عنوان مثال، به شهروندان اجازه می‌دهد تا ابتکار عمل را در دست بگیرند، به این ترتیب تداوم ارائه خدمات عمومی را تضمین می‌کند. این امر می‌تواند به ویژه در مواقع بحران، زمانی که نهادهای دولتی به دلایل مختلف نمی‌توانند به سرعت و به درستی واکنش نشان دهند، مرتبط باشد. مشارکت شهروندان یک عامل کلیدی در اجرای سیاست امنیتی و در تلاش برای ایجاد احساس امنیت عمومی به ویژه در هنگام مواجهه با بحران است. کنشگری شهروندی توسعه جامعه را که ارتباط مستقیمی با کنترل اجتماعی و نظم اجتماعی دارد، شرط می‌کند. نظم اجتماعی با نظم ترکیبی از نگرش‌ها، ارزش‌ها، عملکردها، نهادینه شدن و اعمال اعضای جامعه ایجاد می‌شود. مشارکت شهروندان در ایجاد احساس امنیت می‌تواند شامل جنبه‌های مختلفی از جمله مشارکت شهروندان در پیشگیری از جرم، تضمین دفاع و امنیت ملی و مشارکت شهروندان در تامین امنیت جامعه باشد. پیپیتون^۲ و همکاران (۲۰۲۱) تأکید می‌کند که مشارکت شهروندان در فعالیت‌های مختلف، احساس تعلق و مالکیت را شکل می‌دهد. این احساس منجر به احساس امنیت می‌شود که آسایش فرد را تعیین می‌کند و همچنین این احساس تصویر خوب و مثبتی از مکان (کشور، شهر و ...) محل زندگی شهروند ایجاد می‌کند. به عبارت دیگر مشارکت قوی و باکیفیت شهروندی باعث ایجاد احساس مسئولیت در میان شهروندان برای تامین آسایش، آرامش و امنیت می‌شود. فیتزجرالد^۳ و همکاران (۲۰۱۶) همچنین این واقعیت را مورد بحث قرار می‌دهد که مشارکت شهروندان به ویژه در فرآیند تصمیم‌گیری، نگرش آنها را نسبت به چشم‌انداز آینده کشور تغییر می‌دهد. مشارکت به شهروندان این امکان را می‌دهد که انتظارات خود را در مورد آینده کشور، افکار و نگرانی‌های خود در مورد امنیت خود و امنیت کشور را در بینش‌های سیاسی لحاظ کنند. به این ترتیب شانس بیشتری برای اعتماد شهروندان به سیاست‌های شکل گرفته وجود دارد، توسط دولت، اعتماد به نهادهای دولتی و باور خوش بینانه (حتی در شرایط بحرانی) به آینده مثبت کشوری که در آن زندگی می‌کنند. مدل مفهومی پژوهش به صورت زیر مطرح می‌شود:

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش اقتباس از جیدراتیت و همکاران (۲۰۲۲)

1- Ostrom

2- Pipitone

3- Fitzgerald

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به چارچوب نظری بیان شده، فرضیه‌های زیر را می‌توان ارائه کرد:

۱. مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان تاثیر معناداری دارد.
۲. مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده تاثیر معناداری دارد.
۳. مدیریت ارتباط با شهروند بر احساس امنیت تاثیر معناداری دارد.
۴. مدیریت ارتباط با شهروند بر اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.
۵. احساس امنیت بر مشارکت عمومی شهروندان تاثیر معناداری دارد.
۶. اعتماد عمومی بر نگرش نسبت به آینده تاثیر معناداری دارد.
۷. مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری احساس امنیت تاثیر معناداری دارد.
۸. مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.
۹. مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری احساس امنیت تاثیر معناداری دارد.
۱۰. مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف توصیفی، از نظر مخاطب این مطالعه کاربردی، از نظر زمان این پژوهش مقطعی بوده زیرا در یک زمان مشخص انجام شد و از نظر گردآوری داده‌ها پیمایشی (نیومن^۱، ۲۰۰۷؛ ص ۵۰) که از روش پژوهش همبستگی از نوع کوواریانس و شیوه مدلیابی معادلات ساختاری تبعیت می‌کند. جامعه آماری این پژوهش کارکنان در اداره کل تعاون کار و رفاه اجتماعی استان مرکزی می باشد. تعداد این کارکنان برابر با ۱۷۶ نفر می باشد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برابر با ۱۲۱ نفر تعیین شد. روش نمونه گیری بصورت تصادفی طبقه ای استفاده شد. جهت جمع آوری اطلاعات مورد نیاز و تحلیل یافته‌های پژوهش، از پرسش‌نامه استاندارد استفاده شده است. برای سنجش متغیر مدیریت ارتباط با شهروند از ۸ سوال پرسش‌نامه نرگسیان و همکاران (۱۳۹۲)، احساس امنیت ۲ سوال پرسش‌نامه جیدراتیت و همکاران (۲۰۲۲)، اعتماد عمومی ۸ سوال رجبی و همکاران (۱۳۹۳)، مشارکت عمومی شهروندان ۸ سوال نرگسیان و همکاران (۱۳۹۲) و نگرش نسبت به آینده ۳ سوال جیدراتیت و همکاران (۲۰۲۲) استفاده شده است. پرسش‌نامه در قالب مقیاس ۵ رتبه‌ای لیکرت تدوین شد. روایی پرسش‌نامه توسط دو معیار روایی همگرا و واگرا که مختص مدلسازی معادلات ساختاری است، بررسی شد. برای تعیین پایایی پرسش‌نامه از روش پایایی مرکب (CR) در کنار آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار معناداری برای هر دو شاخص حداقل ۰/۷ می‌باشد. همچنین برای بررسی روایی، از روش روایی میانگین وایارنس استخراج شده (AVE) یا روایی همگرا و روایی واگرا استفاده شده که مقدار ملاک برای سطح قبولی (AVE) مقدار ۰/۵۰ می‌باشد.

1- Newman

جدول ۱. مقدار پایایی و روایی به تفکیک متغیرها

متغیر	آلفای کرونباخ	پایایی مرکب (CR)	ضریب میانگین واریانس استخراج شده (AVE)
احساس امنیت	۰,۸۹۷	۰,۹۸۵	۰,۵۲۵
اعتماد عمومی	۰,۸۲۹	۰,۸۶۷	۰,۶۵۱
مدیریت ارتباط با شهروند	۰,۸۸۱	۰,۹۰۶	۰,۵۵۵
مشارکت عمومی شهروندان	۰,۸۴۶	۰,۸۸۵	۰,۵۰۱
نگرش نسبت به آینده	۰,۸۷۴	۰,۹۲۲	۰,۷۹۸

در پژوهش حاضر همان‌طور که در جدول ۱ بیان شده است، نتایج ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و روایی همگرا آورده شده است که با توجه به حدود گفته شده برای هر سه معیار نتیجه می‌گیریم که مقدار ضرایب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و ضریب میانگین واریانس استخراج شده (AVE) برای تمامی سازه‌های پژوهش مورد قبول است. در جدول شماره ۲ نیز نتایج روایی و اگر ا ارائه شده است، برای بررسی روایی و اگر ابتدا مقادیر جذر AVE را محاسبه کرده و این مقادیر باید روی قطر ماتریس همبستگی از مقادیر همبستگی آن متغیر با سایر متغیرها بزرگتر باشد که نشان دهنده مناسب بودن روایی و اگرایی مدل می‌باشد.

جدول ۲. نتایج روایی و اگر

نگرش نسبت به آینده	مشارکت عمومی شهروندان	مدیریت ارتباط با شهروند	اعتماد عمومی	احساس امنیت	
				۰,۷۲۴	احساس امنیت
			۰,۸۰۶	۰,۵۶۱	اعتماد عمومی
		۰,۷۴۵	۰,۵۱۸	۰,۳۵۷	مدیریت ارتباط با شهروند
	۰,۷۰۸	۰,۶۲۰	۰,۵۵۴	۰,۴۷۰	مشارکت عمومی شهروندان
۰,۸۹۳	۰,۵۴۴	۰,۴۶۴	۰,۴۷۱	۰,۳۶۵	نگرش نسبت به آینده

مقدار جذر AVE متغیرهای مکنون در پژوهش حاضر از مقدار همبستگی میان متغیرهای مکنون بیشتر است از این رو می‌توان گفت که در مدل فوق، سازه‌ها (متغیرهای مکنون) در مدل، تعامل بیشتری با سوالات خود دارند تا با سازه‌های دیگر به بیان دیگر روایی و اگرایی مدل در حد مناسبی است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

در این بخش اطلاعات جمعیت شناختی پاسخ دهندگان در قالب جدول به تفکیک بررسی شده است.

جدول ۳. یافته‌های توصیفی

متغیر	ابعاد	درصد
جنسیت	زن	۴۰,۵
	مرد	۵۹,۵
تحصیلات	دیپلم	۲,۵
	فوق دیپلم	۲,۵
	لیسانس	۳۶,۴
	فوق لیسانس	۰,۵۷
	دکتری	۱,۷
رده سنی	کمتر از ۳۰ سال	۹,۱
	۳۱ تا ۴۰	۳۷,۲
	۴۱ تا ۵۰	۴۲,۱
	بیشتر از ۵۱	۱۱,۶
تاهل	متاهل	۷۴,۴
	مجرد	۲۵,۶

بر اساس جدول فوق بیشترین فراوانی مربوط به آقایان با ۵۹,۵ درصد بیشتر، از نظر تحصیلات نیز بیشترین فراوانی مربوط به افرادی با مدرک تحصیلی فوق لیسانس با ۸۰,۵۷، بیشتر فراوانی مربوط رده سنی مربوط به افرادی با توزیع سنی ۴۱ تا ۵۰ سال با ۴۲,۱، و در نهایت از نظر تاهل نیز ۷۴,۴ یعنی بیشترین درصد مربوط به افراد متاهل می‌باشد.

جدول ۴. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
مدیریت ارتباط با شهروند	۱۲۱	۳,۲۴۹	۰,۸۴۵	۱,۱۳	۵,۰۰
احساس امنیت	۱۲۱	۳,۰۸۲	۰,۷۹۶	۱,۰۰	۵,۰۰
اعتماد عمومی	۱۲۱	۳,۵۰۱	۰,۶۹۱	۱,۸۸	۵,۰۰
مشارکت عمومی شهروندان	۱۲۱	۳,۵۲۰	۰,۷۸۴	۱,۶۳	۵,۰۰
نگرش نسبت به آینده	۱۲۱	۳,۱۷۰	۱,۰۴۰	۱,۰۰	۵,۰۰

نتایج بررسی آمار توصیفی مربوط به متغیرهای (مدیریت ارتباط با شهروند، احساس امنیت، اعتماد عمومی، مشارکت عمومی شهروندان و نگرش نسبت به آینده) نشان داد که مدیریت ارتباط با شهروند دارای میانگین (۳,۲۴۹) و انحراف معیار (۰,۸۴۵)، احساس امنیت دارای میانگین (۳,۰۸۲) و انحراف معیار (۰,۷۹۶)، اعتماد عمومی دارای میانگین (۳,۵۰۱) و انحراف معیار (۰,۶۹۱)، مشارکت عمومی شهروندان دارای میانگین (۳,۵۲۰) و انحراف معیار (۰,۷۸۴) و در نهایت نگرش نسبت به آینده نیز دارای میانگین (۳,۱۷۰) و انحراف معیار (۱,۰۴۰) می‌باشد. با توجه به میانگین‌های کسب شده می‌توان گفت که بیشتر پاسخ‌های افراد به سوالات گزینه‌های بیشتر از ۳ بوده است. در ادامه نمودار این متغیرها ارائه شده است.

یافته‌های استنباطی پژوهش

برای بررسی وضعیت فرضیات پژوهش ابتدا توزیع داده‌ها مورد بررسی قرار گرفته شده است. و سپس با توجه به نوع توزیع داده‌ها همبستگی بین متغیرها نشان داده شده است. در جدول شماره ۳ توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرنف نمایش داده شده است.

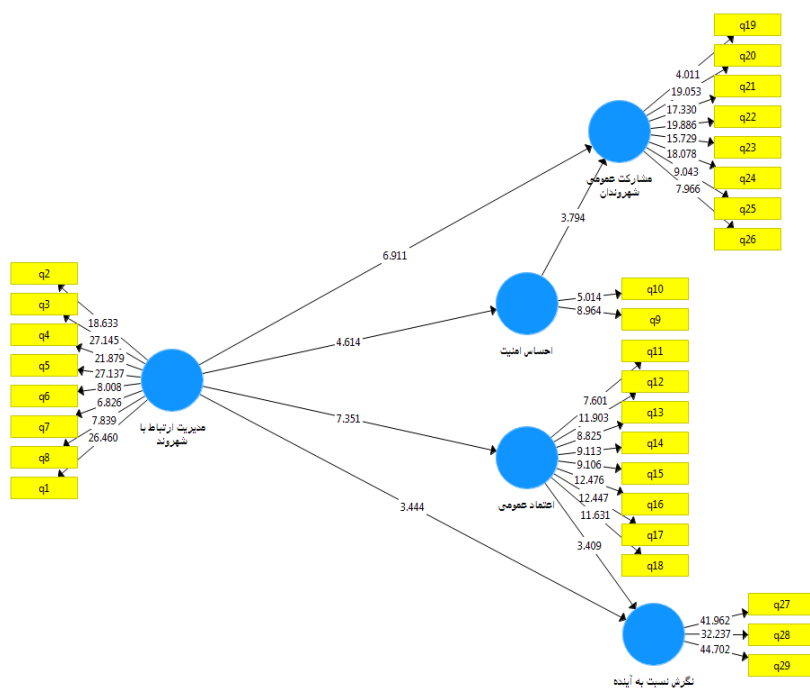
جدول ۵. نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنف

متغیر	سطح معناداری	نتیجه
مدیریت ارتباط با شهروند	۰,۰۰۰	غیرنرمال
احساس امنیت	۰,۰۰۰	غیرنرمال
اعتماد عمومی	۰,۰۰۰	غیرنرمال
مشارکت عمومی شهروندان	۰,۰۰۰	غیرنرمال
نگرش نسبت به آینده	۰,۰۰۰	غیرنرمال

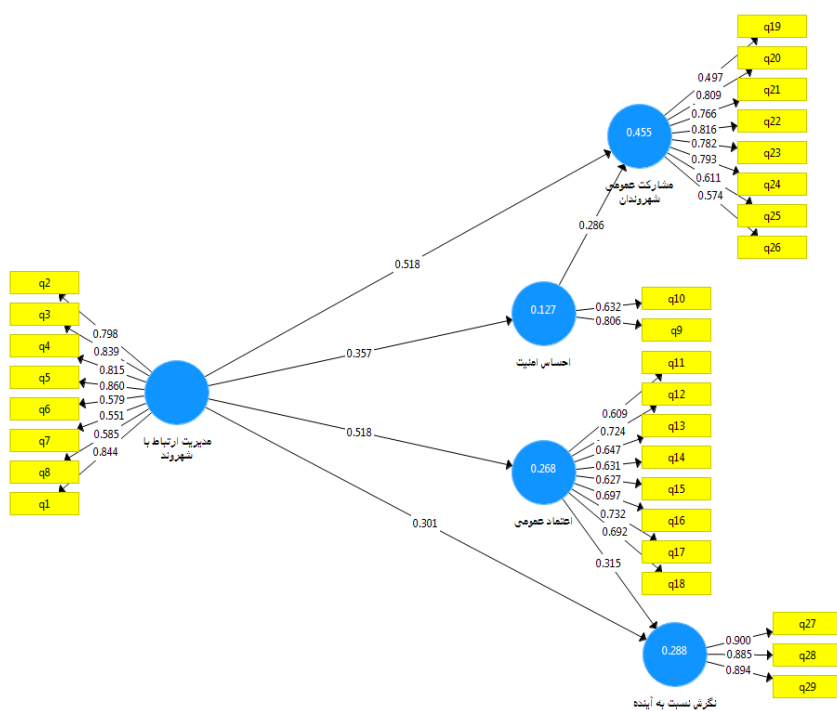
مقدار سطح معناداری آزمون کولموگروف اسمیرنف برای تمامی متغیرهای پژوهش کمتر از ۵٪ است. بنابراین فرض صفر رد می‌شود یا به عبارت دیگر توزیع متغیرهای پژوهش غیر نرمال می‌باشد. بنابراین، داده‌های پژوهش غیر نرمال می‌باشد. در نتیجه برای تایید یا رد فرضیه از PLS و آزمون‌های ناپارامتریک استفاده خواهد شد.

بررسی فرضیات پژوهش

در این پژوهش برای بررسی تأثیر متغیرهای پژوهش از نرم‌افزار Smart-PLS و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شده است. به این منظور مدل در دو حالت استاندارد و معناداری مورد بررسی قرار گرفته شده است.

شکل ۲. خروجی نرم افزار در حالت معناداری

شکل ۳. خروجی نرم افزار در حالت استاندارد

در جدول شماره ۴ ضریب مسیر به همراه مقادیر معناداری گزارش شده است. با استفاده از نتایج این جدول می‌توان به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخت. برای بررسی فرضیه میانجی از آزمون سوبل استفاده شده است.

جدول ۷. نتایج فرضیه های پژوهش

وضعیت	استانداردی	معناداری	فرضیات
تایید	(۰,۵۱۸)	(۶,۹۱۱)	فرضیه اول: مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان تاثیر معناداری دارد.
تایید	(۰,۳۰۱)	(۳,۴۴۴)	فرضیه دوم: مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده تاثیر معناداری دارد.
تایید	(۰,۳۵۷)	(۴,۶۱۴)	فرضیه سوم: مدیریت ارتباط با شهروند بر احساس امنیت تاثیر معناداری دارد.
تایید	(۰,۵۱۸)	(۷,۳۵۱)	فرضیه چهارم: مدیریت ارتباط با شهروند بر اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.
تایید	(۰,۲۸۶)	(۳,۷۹۴)	فرضیه پنجم: احساس امنیت بر مشارکت عمومی شهروندان تاثیر معناداری دارد.
تایید	(۰,۳۱۵)	(۳,۴۰۹)	فرضیه ششم: اعتماد عمومی بر نگرش نسبت به آینده تاثیر معناداری دارد.
تایید	۰/۱۰۲	۲/۹۱۱	فرضیه هفتم: مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری احساس امنیت تاثیر معناداری دارد.
تایید	۰/۱۱۲	۳/۳۴۵	فرضیه هشتم: مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.
تایید	۰/۱۳۸	۳/۶۷۵	فرضیه نهم: مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری احساس امنیت تاثیر معناداری دارد.
تایید	۰/۱۶۳	۳/۳۹۹	فرضیه دهم: مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.

برازش کلی مدل

برای بررسی مدل کلی که هر دو بخش مدل اندازه گیری و ساختاری را کنترل می‌کند، معیار GOF محاسبه شده است. GOF نشان‌دهنده کیفیت مطلوب مدل اندازه‌گیری و کیفیت مطلوب مدل ساختاری است. مثبت بودن شاخص نیکویی برازش GOF برازش کلی مدل را نشان می‌دهد.

$$GOF = \sqrt{\text{Communality} \times R^2}$$

در این مدل **Communality** از میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای یعنی (احساس امنیت، اعتماد عمومی، مدیریت ارتباط با شهروند، مشارکت عمومی شهروندان و نگرش نسبت به آینده) بدست آمده و برای محاسبه R^2 نیز از میانگین متغیرهای وابسته شامل (احساس امنیت، اعتماد عمومی، مشارکت عمومی شهروندان و نگرش نسبت به آینده) در نظر گرفته و مقادیر میانگین آنها را محاسبه کرد.

جدول ۸. شاخص‌های متغیرهای مکنون

متغیر	Cummunality	R2
احساس امنیت	۰,۱۷۶	۰,۱۲۷
اعتماد عمومی	۰,۳۰۲	۰,۲۶۸
مدیریت ارتباط با شهروند	۰,۴۱۱	-
مشارکت عمومی شهروندان	۰,۳۵۴	۰,۴۵۵
نگرش نسبت به آینده	۰,۵۳۰	۰,۲۸۸
میانگین	۰,۳۵۴	۰,۲۸۴

$$GOF = \sqrt{\text{communality} \times R^2} = \sqrt{0,284 \times 0,354} = 0,459$$

مثبت بودن شاخص نیکویی برازش که دارای مقدار ۰/۴۵۹ است، برازش کلی مدل را نشان می‌دهد و بیانگر مناسب و کیفیت مدل ارائه شده است. از آزمون‌های دیگر ارزیابی کیفیت مدل اندازه‌گیری و ساختاری دو شاخص اشتراک یا روایی متقاطع (CvCom) و شاخص اعتبار حشو یا افزونگی (Cv Red) می‌باشد. شاخص اشتراک با روایی متقاطع (CvCom) توانایی مدل مسیر را در پیش‌بینی متغیرهای مشاهده پذیر از طریق مقادیر متغیر پنهان متناظرشان می‌سنجد. برای بررسی کل مدل اندازه‌گیری میانگین این شاخص محاسبه می‌شود و چنانچه مثبت باشد، کل مدل اندازه‌گیری از کیفیت مناسبی برخوردار است. شاخص افزونگی (Cv Red) کیفیت مدل ساختاری را نشان می‌دهد، صفر نشان دهنده توانایی مطلوب مدل ساختاری در پیش‌بینی کردن می‌باشد. نتایج حاصل از این آزمون‌ها نشان می‌دهد که شاخص اشتراک با روایی متقاطع برای مدل پژوهش برابر با (۰,۳۵۴) و شاخص افزونگی برای مدل پژوهش برابر با (۰,۳۱۱) بدست آمده است، که این مقدار بیانگر کیفیت مطلوب مدل ارائه شده است.

بحث و نتیجه گیری

افزایش جمعیت، پیچیدگی و تنوع خدمات دولتی و رویکرد به ارائه خدمات مناسب به شهروندان، در دنیای امروز مقوله ای لازم و نیازمند تامل است، از طرفی پراکندگی جغرافیایی و مشکلات جابه جایی فیزیکی ما را به ارائه خدمات از راه دور و الکترونیکی وامی‌دارد. مفهوم مشارکت شهروندان در مدیریت دولتی موضوعی است که به خوبی مطالعه شده است، به ویژه از نقطه نظر مشارکت شهروندان. ارزش و اهمیت مشارکت شهروندان توسط نظره چند مرکزیت پیشنهاد شده توسط اوستروم

مورد تاکید قرار گرفت که اظهار داشت که مشارکت جمعی شهروندان نه تنها به درک بهتر منافع اجتماعی مختلف در شکل گیری سیاست عمومی می شود، بلکه به اجرای برخی از وظایف عمومی کمک می کند، به عنوان مثال به شهروندان اجازه می دهد تا ابتکار عمل را در دست بگیرند، به این ترتیب تداوم ارائه خدمات عمومی را تضمین می کند. این امر می تواند به ویژه در مواقع بحران، زمانی که نهادهای دولتی به دلایل مختلف نمی توانند به سرعت و به درستی واکنش نشان دهند، مرتبط باشد. در مواقع بحران دولت دیگر نمی تواند تمام نیازهای مردم را به همان میزانی که در دوره چیش از بحران انجام می داد برآورده کند، بنابراین ابتکارات شهروندان می تواند جایگزین باشد. جایگزینی مشارکت شهروندان، به ویژه با واگذاری آن به شهروندان برای حل چالش های اجتماعی مورد انتقاد قرار گرفته است زیرا می تواند نه تنها به راه حل های ابتکاری مطلوب، بلکه به افزایش نابرابری های اجتماعی منجر شود. هدف این مطالعه، بررسی تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان و نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری احساس امنیت و اعتماد عمومی (مورد مطالعه: اداره کل تعاون کار و رفاه اجتماعی استان مرکزی) می باشد.

نتایج بررسی فرضیه اول نشان داد که تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نشان داد که مقدار معناداری برابر با (۶,۹۱۱) بوده که فرضیه اول تایید شد. همچنین مقدار بار عاملی در حالت استاندارد برابر با (۰,۵۱۸) می باشد که نشان می دهد که تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان مثبت است. مهم ترین هدف مدیریت ارتباط با شهروند، بهره گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات، جهت افزایش مشارکت شهروندان در فرایندهای دموکراتیک می باشد. محققان معتقدند بخش انتقادات و پیشنهادات از جمله شاخص هایی هستند که در ورودی های عمومی، نشان دهنده نقش

مشارکت شهروندان در شکل دهی سیاست های اجتماعی است. همچنین برخی از وب سایت ها به دنبال نظر خواهی در مورد یک موضوع خاص از مردم هستند که در صورت موافقت مردم با آن، به اجرا یا عدم اجرای آن پردازند. مدیریت ارتباط با شهروند سعی دارد که شهروندان را وارد مدیریت دولتی کند. مشارکت شهروندان در واقع به دو صورت می باشد، اول به مفهوم خودخدمتی است، یعنی هر چقدر فرایندها خودکارتر و استانداردتر باشند، کارکنان دولتی پول بیشتری را صرفه جویی کرده و شهروندان کاراتر خواهند بود. با سازماندهی کردن مناسب می توان سطح رضایت را به اندازه بخش های دیگر بالا برد. البته این موضوع باعث می شود که شهروندانی که از شبکه های خدماتی دیگر اسفاده می کنند، نارضایتی داشته باشند. لذا به به کارگیری ظرفیت های بالقوه فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش دولتی، می توان نیروی کار را کاهش داد و از این طریق اثربخشی را بهبود کرد. مدیری که پیش از این چندین مسئله را به طور همزمان بررسی می کرد، در رویکرد شهروندمحور می تواند تمرکز خود را نسبت به قبل بر موارد کمتری متمرکز کند. دومین شکل مشارکت بازخورد/شکایت شهروندان از خدمات خط مشی ها و هر موضوع سیاسی دیگر است. واکنش شهروندان نشان دهنده خوبی از نتایج خط مشی ها است. مدیریت ارتباط با شهروندان، می تواند ابزار فنی را برای تحلیل این واکنش ها ایجاد کند. لذا با توجه به مطالب گفته شده نتیجه می شود که مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان تاثیر معناداری دارد. نتایج بدست آمده از فرضیه دوم نشان داد که بررسی تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده نشان داد که مقدار معناداری برابر با (۳,۴۴۴) بوده در نتیجه می توان بیان کرد که فرضیه دوم تایید شد. همچنین مقدار بار عاملی در حالت استاندارد برابر با (۰,۳۰۱) می باشد. به نظر می رسد مشارکت عمومی نقشی موثر در رابطه بین

مدیریت ارتباط با شهروند و پاسخگویی عمومی مردم داشته باشد. زیرا مدیریت ارتباط با شهروند با ارتقای مشارکت شهروندان در تصمیمات عمومی، زمینه ارتقای پاسخ گویی عمومی مدیران دولتی را فراهم می کند. شاید از مهم ترین جنبه های مشارکت عمومی، تمایل و اقدام مردم به انتقاد و پرسش درباره تصمیمات و عملکرد دولت و مسئولان دولتی است که همین عامل باعث می شود بتوانند نگرش مثبتی را نسبت به آینده داشته باشند. بدیهی است شهروندانی که به چنین مشارکت هایی تمایل نشان می دهند، انتظار داشته باشند که دولت و مسئولان دولتی نسبت به عملکرد خود و نیز خواسته های مردم، پاسخگو و مسئولیت پذیر باشند. لذا می توان گفت مدیریت ارتباط با شهروندان عامه مردم را از اطلاع رسانی بیشتر درباره آینده تاکید می کند و یکی از مزایای آن این است که عامه مردم بهتر پرورش و توسعه می یابند. لذا با توجه به مطالب گفته شده نتیجه می شود که مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده تاثیر معناداری دارد.

نتایج بدست آمده از فرضیه سوم نشان داد که تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر احساس امنیت مورد تایید قرار گرفت. زیرا مقدار معناداری برابر با (۴,۶۱۴) بوده، با توجه به این که مقدار کسب شده از عدد بحرانی ۱/۹۶ بیشتر بوده، در نتیجه می توان بیان کرد که فرضیه سوم تایید شد. همچنین مقدار بار عاملی در حالت استاندارد برابر با (۰,۳۵۷) می باشد که نشان می دهد که تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر احساس امنیت مثبت، در جهت مستقیم و افزایشی می باشد، زیرا ضریب مثبت بدست آمده است. پیش نیاز تحقق احساس امنیت، اقدامات و رویه های دولت و اثربخشی ارتباطات میان دولت و شهروندان است. محققان تقویت ارتباط با مردم را یک سرمایه گذاری ارزشمند در زمینه خط مشی گذاری عمومی می داند افزایش پاسخگویی و احساس امنیت را یکی از نیروهای محرکی معرفی می کند

که دولت ها را مجبور به استحکام بخشیدن به ارتباطات خود با مردم کرده است. دار پاسخ به این ناکارآمدی ها، گفتمان جدیدی به نام دخالت فعال مردن مطرح شده است که تاکید بیشتری به اشتراک گذاری اطلاعات و قدرت اجرایی با مردم دارد. دخالت فعال مردم به این معناست که آن ها باید از ابتدا در تنظیم برنامه عمل دولت برای تعریف فرایند طراحی خط مشی های عمومی، مشارکت فعال داشته باشند. لذا با توجه به مطالب گفته شده نتیجه می شود که مدیریت ارتباط با شهروند بر احساس امنیت تاثیر معناداری دارد.

نتایج بدست آمده از آزمون معادلات ساختاری برای فرضیه چهارم بررسی تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر اعتماد عمومی نشان داد که مقدار معناداری برابر با (۷,۳۵۱) بوده، با توجه به این که مقدار کسب شده از عدد بحرانی ۱/۹۶ بیشتر بوده، در نتیجه می توان بیان کرد که فرضیه چهارم تایید شد. همچنین مقدار بار عاملی در حالت استاندارد برابر با (۰,۵۱۸) می باشد که نشان می دهد که تاثیر مدیریت ارتباط با شهروند بر اعتماد عمومی مثبت، در جهت مستقیم و افزایشی می باشد، زیرا ضریب مثبت بدست آمده است. اعتماد یکی از عناصر مهم سرمایه اجتماعی است که رکنی جدایی ناپذیر از مجموعه ثروت یک ملت است. در امر مشارکت وجود اعتماد ضروری است. محققان معتقدند با فراتر رفتن میزان اعتماد از محدوده خانواده و نظام خویشاوندی به حوزه های گسترده تر در مقیاس های فرامحلی در قلمروهای روستایی، شهری و ملی، میزان مشارکت نیز در بازتولید و ارتقای اعتماد اجتماعی توسعه یافته در قالب گسترش صداقت، وفاداری، حسن نیت، وظیفه شناسی، وفای به عهد، ثبات در اندیشه و عمل موثر خواهد بود. در واقع با تقویت اجتماع اخلاقی و تعهد عملی به التزام های اخلاقی در سطوح یمن فردی، بین فرد و نهادها و نیز بین نهادی، فرایند اعتماد اجتماعی در سطوح اعتماد افراد نسبت به یکدیگر و نیز اعتماد اجتماعی نسبت به

میزان امنیت افزایش یابد و بدین ترتیب می‌تواند تاثیر مثبتی بر مشارکت عمومی شهروندان داشته باشد. لذا با توجه به مطالب گفته شده نتیجه می‌شود که احساس امنیت بر مشارکت عمومی شهروندان تاثیر معناداری دارد.

نتایج بدست آمده نشان داد که بررسی تاثیر اعتماد عمومی بر نگرش نسبت به آینده نشان داد که مقدار معناداری برابر با (۳,۴۰۹) بوده، با توجه به این که مقدار کسب شده از عدد بحرانی ۱/۹۶ بیشتر بوده، در نتیجه می‌توان بیان کرد که فرضیه ششم تایید شد. همچنین مقدار بار عاملی در حالت استاندارد برابر با (۰,۳۱۵) می‌باشد که نشان می‌دهد که تاثیر اعتماد عمومی بر نگرش نسبت به آینده مثبت، در جهت مستقیم و افزایشی می‌باشد، زیرا ضریب مثبت بدست آمده است. دلایل و انگیزه‌های مردم برای مشارکت متفاوت است. کنش‌های مربوط به مشارکت همگانی رفتارهایی معقول و هدفمندند و این یعنی قصد مردم این است که از طریق ابزارهای مناسب به نتایج خاصی برسند. لذا مهم‌ترین عامل در جلب مشارکت اجتماعی وجود انگیزه، آگاهی، علاقه مردم و حاکمیت فرهنگ معیاری در جامعه است و بزرگترین مانع مشارکت اجتماعی فرهنگ خودمحوری و خودپسندی در جامعه است. عوامل مختلفی می‌تواند در مشارکت شهروندان تاثیر بگذارد که از آن جمله می‌توان به اعتماد عمومی اشاره کرد. اعتماد مهم است زیرا یک تمایل قوی به درک این است که چگونه مشارکت اثر بخش را در درون جامعه ایجاد کنیم. همین‌طور اعتماد عمومی باعث ایجاد تغییرات در ماهیت کار می‌شود که سبک‌های قدیمی مشارکت نمی‌تواند در این زمینه کارساز باشد. همچنین باعث ایجاد تغییرات در ماهیت مشارکت می‌شوند که تاکید بیشتری بر شکل‌های داوطلبانه از مشارکت می‌شود. لذا با توجه به مطالب گفته شده نتیجه نمی‌شود که اعتماد عمومی بر مشارکت عمومی شهروندان تاثیر معناداری دارد.

نهادهای اجتماعی و مأمورانی که متولی و عامل در الین نهادها هستند، وقت لازم را کسب خواهد کرد و زمینه تعاون و مشارکت اجتماعی خواهد بود. مشارکت همچنین تعامل میان شهروندان و دولت مردان را مفیدتر می‌کند و سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی را ارتقا می‌دهد. دخالت شهروندان در اداره امور عمومی پاسخگویی کارگزاران دولتی را افزایش می‌دهد و آن‌ها را نسبت به انتظارات مردم پاسخگوتر و حساس‌تر می‌سازد. لذا با توجه به مطالب گفته شده نتیجه می‌شود که مدیریت ارتباط با شهروند بر اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.

نتایج بدست آمده از فرضیه پنجم نشان داد که تاثیر احساس امنیت بر مشارکت عمومی شهروندان تایید شد زیرا مقدار معناداری برابر با (۳,۷۹۴) بوده، در نتیجه می‌توان بیان کرد که فرضیه پنجم تایید شد. همچنین مقدار بار عاملی در حالت استاندارد برابر با (۰,۲۸۶) می‌باشد که نشان می‌دهد که تاثیر احساس امنیت بر مشارکت عمومی شهروندان مثبت، در جهت مستقیم و افزایشی می‌باشد، زیرا ضریب مثبت بدست آمده است. امنیت، احساس آرامش و اطمینان از عدم تعرض به جان، مال و سایر حقوق انسان است. این ارزش انحصاری یکی از ضرورت‌های زندگی فردی و اجتماعی است. به دنبال افزایش جمعیت و گسترش شتابان شهرنشینی و تحولات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی ناشی از آن ناهنجاری‌های اجتماعی در شهرها به طور سرسام آوری افزایش یافته است. نیا به امنیت از عمیق‌ترین و حیاتی‌ترین نیازهای انسانی است و در هیچ دوره ای از تاریخ، بشر بین نیاز از آن نبوده و نخواهد بود. از طرفی هیچ عنصری برای پیشرفت، توسعه و تکامل جامعه و همچنین شکوفایی استعدادها مهم‌تر از عنصر امنیت و تامین آرامش در جامعه نیست و توسعه اجتماعی و فرهنگی، خلاقیت و فعالیت ارزشمند بدون امنیت امکان پذیر نخواهد بود. لذا برای دستیابی به توسعه همه جانبه اجتماعی باید

نتایج تحلیل معادلات ساختاری جهت بررسی نقش میانجی احساس امنیت نشان داد که مقدار معناداری برابر با $2/911$ کسب شد و چون این مقدار بیشتر از عدد بحرانی $1/96$ بدست آمده در نتیجه فرضیه هفتم تایید شده، همچنین ضریب استاندارد برابر با $0/102$ بدست آمده، که این مقدار مثبت می باشد. در نتیجه می توان بیان داشت که مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری احساس امنیت تاثیر معناداری دارد. مشارکت در تمامی ابعاد زندگی شکل گرفته است اما هنوز آن گونه که باید و شاید مشارکت در همه ابعاد زندگی گسترش نیافته است. امنیت پدیده ای ادراکی و احساسی است که در شناخت آن باید به نا امنی توجه کرد. ادراک اغلب خصلتی نظری، انتزاعی و ذهنی دارد. از جمله عواملی که می تواند احساس امنیت شهروندان را تحت تاثیر قرار دهد، مدیریت ارتباط با شهروندان است. زیرا هر چقدر بتوان زمینه را برای ایجاد ارتباط و مشارکت شهروندان ایجاد کرد به همان اندازه نیز می توان از آنها انتظار مشارکت عمومی در زمینه ها و مسائل مختلف داشت. لذا می توان گفت مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری احساس امنیت تاثیر معناداری دارد.

نتایج تحلیل معادلات ساختاری جهت بررسی نقش میانجی احساس امنیت نشان داد که مقدار معناداری برابر با $3/345$ کسب شد و چون این مقدار بیشتر از عدد بحرانی $1/96$ بدست آمده در نتیجه فرضیه هشتم تایید شده، همچنین ضریب استاندارد برابر با $0/112$ بدست آمده، که این مقدار مثبت می باشد. در نتیجه می توان بیان داشت که مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد. برخی محققان معتقدند که اعتماد نوعی سازوکار انسجام دهنده است که وحدت را در سیستم های اجتماعی ایجاد و حفظ می کند و به مثابه پدیده ای است تسهیل گر که باعث

بهره وری بیشتر سازمان ها می شود. اعتماد عامل بسیار مهمی در کارایی و اثربخشی هر گروه اجتماعی است و همچنین در همکاری و تعارض، ارضا نیازها، مشارکت و ارتباطات عاملی مهم به شمار می آید. یکی از عواملی که تاثیر معناداری بر اعتماد عمومی شهروندان می گذارد، مدیریت ارتباط با شهروند است. مدیریت ارتباط با شهروندان فرایند تعامل با شهروندان از طریق کانال های مختلف ارتباطی و تقویت رابطه با آنهاست. این رویکردی فراتر از بازاریابی رابطه ای و کوشش برای نگهداری شهروندان است. مشارکت شهروندان بالاترین سطح روابط با مشتری است و مستلزم همکاری شهروندان در فرایند تولید و عرضه محصولات یک شرکت و ارائه نوآوری های بیشتر به منظور کسب ارزش بیشتر است. لذا زمانی که ارتباط با شهروندان به درستی مدیریت شود، زمینه لازم جهت مشارکت عمومی آنها نیز افزایش پیدا می کند. لذا با توجه به مطالب گفته شده نتیجه می شود که مدیریت ارتباط با شهروند بر مشارکت عمومی شهروندان نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.

نتایج تحلیل معادلات ساختاری جهت بررسی نقش میانجی احساس امنیت نشان داد که مقدار معناداری برابر با $3/675$ کسب شد و چون این مقدار بیشتر از عدد بحرانی $1/96$ بدست آمده در نتیجه فرضیه هشتم تایید شده، همچنین ضریب استاندارد برابر با $0/138$ بدست آمده، که این مقدار مثبت می باشد. در نتیجه می توان بیان داشت که مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری احساس امنیت تاثیر معناداری دارد. اصولاً بحث امنیت شهروندان پدیده ای فراگیر و حتی تبدیل به دغدغه اصلی سازمان ها شده است. شناخت عوامل مرتبط با آن و نقش مشارکت های مردمی و سازمان های غیررسمی در آن در جامعه هم برای امنیت مردم و هم سازوکار سازمان ها از اهمیت ویژه ای برخوردار است. یکی از عوامل تاثیرگذار بر احساس امنیت شهروندان، مدیریت ارتباط با شهروندان

با توجه به نتایج کسب شده پیشنهادهای زیر ارائه شده است:

به مدیران و مسئولان سازمان توصیه می‌شود که با برگزاری جلسات دوره ای نظرات تمام کارکنان را جویا شده و در تصمیم گیری‌های سازمان از آن‌ها استفاده کنند و همچنین در این جلسات اجازه داده شود که کارکنان تمام نظرات مرتبط با شغل را آزادانه بیان کنند. به مدیران و مسئولان سازمان توصیه می‌شود به تقویت اثربخشی سیستم‌های اطلاعات از طریق تصویب قوانین و مقررات مناسب امنیتی و تمرکز بر اجرای موثر آن بپردازند. به مدیران و مسئولان سازمان توصیه می‌شود که به ایجاد مفاهیم فرهنگی، ارزش‌ها، باورهای مشترک از طریق ارتباطات رسمی و غیررسمی بپردازند. به مدیران و مسئولان سازمان توصیه می‌شود که به حقوق شهروندی سازمانی کارکنان اهمیت بیشتری دهند زیرا وقتی کارکنان ببینند دارای حقوق شهروندی سازمانی هستند به احتمال زیاد از خود رفتار شهروندی نشان میدهند هر چند برخلاف تمایل آنها باشد. به مدیران و مسئولان سازمان توصیه می‌شود که رسیدگی به وضعیت ارتقا و امنیت شغلی و برقراری امکان ارتباط موثر کارکنان با مسئولین و فراهم کردن امکانات و مشارکت آن‌ها در تصمیم گیری، باید در اولویت اول با هدف بهبود وضعیت شغلی کارکنان قرار گیرد. به مدیران و مسئولان سازمان توصیه می‌شود که با با شهروندان خود نه به مثابه یک مشتری بلکه به منزله اعضای یک جامعه دموکراتیک تعامل برقرار کنند. به مدیران و مسئولان سازمان توصیه می‌شود که با برگزاری همایش‌ها و کنفرانس‌ها به منظور بالا بردن دانش کارکنان، از ایده‌های موفق کارکنان به نفع سازمانی استفاده کنند. به مدیران و مسئولان سازمان توصیه می‌شود که سیستم‌های مدیریت ارتباط با شهروند را با سیستم‌های دیگر ترکیب کرده و دانش حقیقی کارمندان رده پایین و دانش کارکردی مدیران

است که هر چقدر در ایجاد این مشارکت موفق‌تر عمل کنند، باعث می‌شود شهروندان نسبت به آینده دیدگاه بهتری داشته باشند و در رابطه با مسائل و مشکلات مطرح جامعه راهکارهایی مفیدی ارائه دهند. لذا با توجه به مطالب گفته شده نتیجه می‌شود که: مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری احساس امنیت تاثیر معناداری دارد.

نتایج تحلیل معادلات ساختاری جهت بررسی نقش میانجی احساس امنیت نشان داد که مقدار معناداری برابر با ۳/۳۹۹ کسب شد و چون این مقدار بیشتر از عدد بحرانی ۱/۹۶ بدست آمده در نتیجه فرضیه هشتم تایید شده، همچنین ضریب استاندارد برابر با ۰/۱۶۳ بدست آمده، که این مقدار مثبت می‌باشد. در نتیجه می‌توان بیان داشت که مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد. اعتماد را به درستی نوعی کنش مخاطره آمیز معرفی کردند. به این معنا که در فرایند اعتمادورزی، هر فرد در مقابل رفتاری که انجام می‌دهد از دیگری توقع دارد پاسخ مناسب مورد انتظار به آن رفتار دهد. در واقع اعتماد عمومی ابتکار عمل به دیگران داده می‌شود و ممکن است آن‌ها قاعده بازی را به هم بزنند و مطابق با توقعات و انتظارات موجود عمل نکنند. یکی از عوامل تاثیرگذار بر موضوع اعتماد شهروندان، مدیریت ارتباط با شهروند است. هر چقدر شهروندان در زمینه ها و مسائل مطرح شده در سازمان بهتر مدیریت شوند و علم و آگاهی و سطح دانش خود را بالا ببرند باعث می‌شود دیدگاه و نگرش بهتری نسبت به آینده داشته باشند و می‌توانند در رفتارهای شهروندی مثبت نیز شرکت داشته باشند. لذا با توجه به مطالب گفته شده نتیجه می‌شود که مدیریت ارتباط با شهروند بر نگرش نسبت به آینده با نقش میانجیگری اعتماد عمومی تاثیر معناداری دارد.

و تصمیم گیرندگان رده بالا را به یکدیگر پیوند دهند. به مدیران و مسئولان سازمان توصیه می شود که به منظور تقویت رفتار شهروندی سازمانی باید از طریق دخالت دادن کارکنان در امور تصمیم گیری، تشویق کارکنان به آگاهی از مسائل روز، نسبت به مسائل و مشکلات کارکنان قضاوت درست و عمیقی داشته باشند و شرایط را برای ارتقای اعتماد و عزت نفس کارکنان مهیا کنند.

منابع و مآخذ

منابع فارسی

- [۱] آیت الله زاده شیرازی، م.ح. و نرگسیان، ع. (۱۳۹۲). مدیریت ارتباط با شهروند: مطالعه رابطه آن با مشارکت، پاسخ گویی عمومی و شفافیت در منطقه ۳ شهر تهران، مدیریت دولتی، ۵(۲): ۱۶۸-۱۴۳.
- [۲] جابرانصاری، م.ر؛ نجف بیگی، ر. و الوانی، س.م. (۱۳۹۵). عوامل زمینه ای موثر بر اعتماد عمومی به سازمان های دولتی، فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، ۴(۸): ۱۲۴-۱۱۱.
- [۳] جزئی، ن؛ رشیدی، س. و مبینی، م. (۱۴۰۱). تعیین سیاست های ارتقای اعتماد عمومی به سازمان های مدیریت شهری ایران با استفاده از روش دلفی فازی، جغرافیایی سرزمین، ۷۴(۱): ۴۶-۱۷.
- [۴] حبیبی، م. و گرامی، ن. (۱۳۹۷). چگونگی استفاده از فضاهای شهری در سکونتگاه های غیررسمی؛ مورد پژوهی: جداری شرقی بزرگراه چمران تهران (حداصل پل ملاصدرا و پل مدیریت)، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۹، شماره پیاپی ۳۲، صفحات ۱۶۳-۱۷۴.
- [۵] رجبی فرجاد، ح؛ دانش فرد، ک؛ مظاهری، م.م. و شیروانی، ع. (۱۳۹۳). نقش اعتماد عمومی در توسعه مشارکت شهروندان، مطالعات منابع انسانی، ۴(۴): ۴۶-۲۳.
- [۶] سلیمی فرد، خ؛ رضایی، ب. و رجبی، آ. (۱۳۹۴). شناسایی و اولویت بندی معیارهای مدیریت ارتباط با شهروندان در سازمان های دولتی، مدیریت دولتی، ۷(۳): ۵۲۴-۵۰۷.
- [۷] عظمتی، س. و جمشیدزاده، ک. (۱۴۰۲). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت عمومی کاربران و نظارت پذیری فضاها در پارک های شهری به منظور ارتقا سطح امنیت کودکان با استناد بر نظریه گرافها (مطالعه موردی: پارک شفق تهران)، پژوهش های معماری نوین، ۷، ۵۶-۴۷.

- [۸] فتاحی، ا.ا.؛ بیات، ن.؛ امیری، ع. و نعمتی، ر. (۱۳۹۲). سنجش و اولویت بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستائی شهر تهران با استفاده از مدل تصمیم گیری ویکور، مطالعه موردی: دهستان خاه شمالی، فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه ریزی منطقه ای، سال سوم، شماره ۱۱: ۷۸-۶۵.
- [۹] مافی، ع.ا. و عبدالله زاده، م. (۱۳۹۶). ارزیابی پایداری اجتماعی کلان شهر مشهد، دو فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش های بوم شناسی شهری، سال هشتم، شماره ۱، پیاپی ۱۵، صص ۸۷-۶۵.
- [۱۰] مجرب، الف؛ لگزبان، م. و مرتضوی، س. (۱۳۹۷). پدیدارنگاری مدیریت ارتباط با شهروند. فرایند مدیریت و توسعه ۳۱(۴): ۱۳۳-۱۶۴.
- [۱۱] نسترن، دم.؛ قاسمی، و. هادی زاده زرگر، ص. (۱۳۹۲). ارزیابی شاخص های پایداری اجتماعی با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه (ANP)، جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و چهارم، شماره سوم: ۱۷۳-۱۵۵.
- [۱۲] - غضنفری، هنگامه؛ قاسمی کیا، محمد مهدی (۱۳۹۴). تأثیر پیشگیری غیرکیفری بر میزان احساس امنیت در میان جوانان شهر بروجرد، پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال چهارم، صص ۱۸۲-۱۶۷.
- [۱۳] مجتبی زاده خانقاهی حسین، رحمتی مجتبی، & گودرزی لطیفه. (۲۰۱۷). نقش رسانه ها در افزایش مشارکت مردمی در مدیریت شهری (مطالعه موردی: منطقه ۴ شهر تهران).
- [۱۴] رضایی جوزانی، محمد، حاکمی. (۲۰۱۶). مطالعه حق مشارکت شهروندان در قانون گذاری متکی بر فناوری های نوظهور. تحقیقات حقوق شهروندی، ۱(۲): ۱۸۵-۲۰۶.
- [۱۵] صادقی، شمس. (۲۰۱۷). واکاوی نقش انگاره احساس امنیت در ارتقاء مشارکت اجتماعی شهروندان شهر شیراز. پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی، ۶(۴): ۹۱-۱۰۴.
- [۱۶] قرشی، سید روح اله، جوادی. (۲۰۲۴). طراحی روشمند الگوی مدیریت ارتباط با شهروندان بر اساس نامه های اداری نهج البلاغه. مطالعات مدیریت دولتی ایران.
- [۱۷] مرادی علی. (۲۰۱۸). مطالعه بررسی نقش مشارکت شهروندان در تأمین احساس امنیت اجتماعی.
- [۱۸] عارفی نهاد، عبدالله، عارفی نهاد، احد. (۲۰۲۱). اعتماد عمومی و فرهنگ پاسخگویی. کنفرانس ملی پژوهش های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، ۱(۱)، ۵۱-۵۱۲.
- [۱۹] خانباشی، محمد، زاهدی، شمس السادات. (۲۰۲۱). از اعتماد عمومی تا اعتماد سیاسی (پژوهشی پیرامون رابطه اعتماد عمومی و اعتماد سیاسی در ایران). پژوهش های مدیریت در ایران، ۱۵(۴): ۷۳-۹۵.
- [۲۰] پورعزت، قلی پور، آرین، پیران نژاد. (۲۰۲۰). عدالت و اعتماد عمومی؛ ره آورد حکومت الکترونیک. نشریه علمی راهبردهای بازگانی، ۷(۳۸): ۱-۱۶.
- [۲۱] اسدی، عطایی، درودیان، محمود. (۲۰۲۲). رابطه حکمرانی خوب با اعتماد عمومی با میانجی گری ادراک اثر بخشی دولت الکترونیک. چشم انداز مدیریت دولتی، ۱۳(۴): ۱۱۳-۱۳۶.

منابع لاتین

- [22] Abas, A., Arifin, K., Mohamed, A.Z., Khairil, M. (). A systematic literature review on public participation in decision-making for local authority planning: A decade of progress and challenge, *Environmental Development*, 46, 1-23./
- [23] Ahmadi, S., & Farhadi, E. (2017). A study of relationship between problem-solving skill and feeling of security among women. *Strategic Research on Social Problems*, 6(2), 33-44./
- [24] Al Dhabbah, M. (2017). Seven Public-Government Relationship Typologies Apply CRM in United Arab Emirates (UAE) Government. Phd Thesis. Retrieved from .
- [25] AlAbri, S. D., Kamarudin, S., Rizal, A. M., Husin, M. M., & Al Kindy, A. M. (2019). CRITICAL SUCCESS FACTORS OF CITIZEN RELATIONSHIP MANAGEMENT: HIGHER EDUCATION ADMISSION CENTER IN OMAN, A CASE STUDY./
- [26] Albarracin, D., & Shavitt, S. (2018). Attitudes and attitude change. *Annual review of psychology*, 69, 299-327./
- [27] Albrechts, L. (2003). Reconstructing decision-making: Planning versus politics. *Planning Theory*, 2(3), 249–268./
- [28] Alexander, E. (2008). Public participation in planning—A multidimensional model: The case of Israel. *Planning Theory & Practice*, 9(1), 57–80./
- [29] Amin, M., & Khan, A. S. (2016). Evaluation of Social and Psychological Factors Affecting the Feeling of Security of Women in Iran. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 7(3), S2./
- [30] Amosun, T. S., Chu, J., Rufai, O. H., Muhideen, S., Shahani, R., & Gonlepa, M. K. (2022). Does e-government help shape citizens' engagement during the COVID-19 crisis? A study of mediational effects of how citizens perceive the government. *Online Information Review*, 46(5), 846-866./
- [31] Araabi, H. F. (2018). Minding the gap: The professionals view on the interaction between urban design theory and practice. *Town Planning Review*, 89(3), 209–228. /
- [32] Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224./
- [33] Badwan, J., Al Shobaki, M., Abu Naser, S., & Abu Amuna, Y. (2017). Adopting Technology for Customer Relationship Management in Higher Educational Institutions. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 1(1), 20–28. /
- [34] Bahari, M. (2013). "Citizen Relationship Management Implementation in local Government - Towards a theoretical Research Framework," *J ISRI*, pp. 51 – 61, 2013./
- [35] Bartels, K. P. (2013). Public encounters: The history and future of face-to-face contact between public professionals and citizens. *Public Administration*, 91(2), 469–483./
- [36] Bayat B. (2019). *Sociology of urban public security (Urban defense space)*. Tehran: Sociologists and Methodologists Publications. /
- [37] Brink, E., Wamsler, C., 2019. Citizen Engagement in climate adaptation surveyed: the role of values, worldviews, gender and place. *J. Clean. Prod.* 209, 1342e1353./

شناسایی چالش‌های ساختاری فراروی توسعه تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی

مهدی رشیدی - دکتری مدیریت دولتی

فاطمه عسکری نیا - کارشناسی ارشد مدیریت دولتی

چکیده

یکی از مؤثرترین اقدامات در تسهیل و توسعه تعاونی‌های تولیدی، شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های ساختاری است که روند توسعه این تعاونی‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به همین منظور، پژوهش حاضر با هدف شناسایی، تحلیل و رتبه‌بندی چالش‌های ساختاری پیش‌روی توسعه تعاونی‌های تولیدی در استان خراسان جنوبی طراحی و اجرا شد. این تحقیق بر مبنای ماهیت «کیفی-کمی»، بر مبنای هدف «کاربردی» و بر اساس روش، یک تحقیق «توصیفی-پیمایشی» است. در این تحقیق، برای شناسایی چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی، ۱۰ نفر از اعضای هیئت علمی گروه مدیریت و علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور و ۱۰ نفر از مدیران تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند. همچنین، برای رتبه‌بندی چالش‌های شناسایی‌شده، ۹۷ نفر از کارکنان اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان خراسان جنوبی به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته (به روش دلفی) استفاده شد که روایی محتوایی آن تأیید شد و پایایی آن به روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۷ به‌دست آمد.

۱- این طرح با حمایت مالی موسسه کار و تأمین اجتماعی انجام شده است.

۱. مقدمه

تعاونی‌ها به عنوان موسسات اقتصادی، با استفاده از ظرفیت‌های اقشار جامعه، می‌توانند در ایجاد اشتغال، کاهش فقر، بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش رفاه عمومی نقش مؤثری ایفا کنند. این نهادها به ویژه در ایران، به عنوان یکی از بخش‌های سه‌گانه نظام اقتصادی شناخته شده و بر اساس قانون اساسی سهم مهمی در توسعه کشور دارند (شیخی، ۱۴۰۱). هرچند تعاونی‌ها ظرفیت بالایی برای توسعه دارند، اما در مسیر پیشرفت با چالش‌هایی مواجه هستند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: عدم دسترسی به منابع مالی کافی، ضعف در زیرساخت‌های آموزشی و فنی جهت مدیریت و بازاریابی، نبود حمایت‌های مؤثر نهادی و مشکلات قانونی که بر روند تأسیس و توسعه تعاونی‌ها تأثیرگذارند (جمینی، شمس‌الدینی و جمشیدی، ۱۴۰۱). با بررسی اجزاء نظام اقتصادی کشور در سطح کلان می‌توان دریافت که بخش تعاون به عنوان یکی از بخش‌های سه‌گانه اقتصاد کشور، می‌تواند با تجمیع امکانات، منابع و سرمایه‌های اندک دانش‌آموختگان و نیز توسعه مدیریت و فکر جمعی در قالب تعاونی سهم بسزایی در توسعه فعالیت‌های اقتصادی و افزایش فرصت‌های شغلی داشته باشد. به علاوه این بخش در شرایط کنونی با توجه به اهداف و سیاست‌های کلان به ویژه سیاست‌های اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی مبنی بر کاهش نقش دولت در فعالیت‌های اقتصادی و افزایش سهم بخش تعاونی و خصوصی در اقتصاد ملی به موقعیت شایسته‌ای دست یافته است.

تعاون یکی از بخش‌های مهم اقتصادی کشور در جذب سرمایه‌گذاری مولد و اشتغال‌زا می‌باشد (سلیمانی و موحدی‌بهرز، ۱۳۹۴). تعاونی‌های تولیدی در استان خراسان جنوبی نیز با چالش‌های ساختاری متعددی مواجه هستند که اهمیت و ضرورت پرداختن به این مسائل را دوچندان می‌کند که پرداختن به این چالش‌ها و رفع آنها

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و آزمون‌های t و فریدمن تجزیه و تحلیل شدند. پس از مطالعه و بررسی پژوهش‌های انجام‌شده و همچنین نظرسنجی از اساتید، مدیران و کارشناسان صاحب‌نظر و طی کردن مراحل دلفی، ۲۳ عامل شناسایی شدند. نتایج نشان داد که چالش‌هایی مانند ضعف در ساختارهای مدیریتی و سازمانی، عدم دسترسی به منابع مالی مناسب و فقدان حمایت‌های دولتی اولویت بالاتری دارند. همچنین در اولویت‌بندی چالش‌ها، عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین (۱۵/۷۳)، پایین بودن بهره‌وری و عدم دسترسی به منابع مالی مناسب (۱۵/۵۳) و فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی (۱۵/۲۲) بالاترین اولویت را کسب کردند. همچنین چالش‌های «تبدیل شدن تعاونی‌های به یک نظام ابزاری برای کسب منفعت»، «مشکلات در مدیریت نیروی انسانی و جذب افراد متخصص» و «محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری» به ترتیب با میانگین رتبه ۹/۷۷، ۹/۰۹ و ۹/۹۷ کمترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. این یافته‌ها تأکید می‌کنند که تمرکز بر حل چالش‌های مالی و مدیریتی و اصلاح نظام‌های حمایتی از ضرورت‌های حیاتی در پیشبرد توسعه تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی است.

واژگان کلیدی: چالش‌های ساختاری، توسعه، تعاونی‌های تولیدی.

می‌تواند به توسعه پایدار و افزایش بهره‌وری تعاونی‌های تولیدی در استان خراسان جنوبی کمک کند و نقش مهمی در بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی این منطقه ایفا کند. از همین رو در این نوشتار قصد بر آن است تا ضمن اشاره به برخی اهم کارکردهای تعاونی‌ها (اشتغال و تولید) و عمده‌ترین چالش‌های پیش روی بخش توسعه تعاون، مهم‌ترین اهداف استراتژیک و راهبردهای اساسی جهت دستیابی به آنها در راستای احیای هر چه بیشتر تعاونی‌ها در کشور تشریح شود.

۲. مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲.۱ مفهوم تعاون

واژه «تعاون» در زبان عربی از ریشه «عون» به معنای همکاری و یاری‌رسانی گرفته شده است. این مفهوم معادل «Cooperation» در زبان انگلیسی است که خود از دو بخش لاتین تشکیل می‌شود: «Co» به معنای «با هم» و «Operation» به معنای «کار کردن» (فرهادی، ۱۳۹۷). برخی منابع تاریخی، کاربرد اصطلاحی این واژه را در تقابل با «رقابت» (Competition) رابرت آون نسبت داده‌اند. در ادبیات علمی، تعاون در مفهوم عام به مساعدت، یاری‌گری، رعایت منافع جمعی و دستگیری از دیگران اطلاق می‌شود (نووک^۱، ۲۰۲۲).

اتحادیه بین‌المللی تعاون (ICA) در سال ۱۹۹۵ تعریف زیر را ارائه داده است: «تعاونی انجمنی خودگردان و متشکل از افرادی است که به صورت داوطلبانه برای رفع نیازهای مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود گرد هم آمده‌اند و فعالیت‌های خود را با همکاری و مدیریت دموکراتیک به انجام می‌رسانند.» (اتحادیه بین‌المللی تعاون، ۲۰۲۱)

شرکت تعاونی شرکتی است که در آن گروهی از افراد با اشتیاق و اراده برای دستیابی به اهداف مشترک، بر اساس اساسنامه و قوانین مربوطه گرد هم می‌آیند، به صورت عادلانه سرمایه‌گذاری مشترک می‌کنند و در سود و زیان شریک می‌شوند. انگیزه اعضا صرفاً تجاری نبوده، بلکه همیاری در آن اولویت دارد (حاجی هاشمی؛ موحدی و سعدی: ۱۳۹۴).

۲.۲ تاریخچه تعاونی‌ها

بررسی‌های تاریخی نشان می‌دهد ایرانیان از جمله اولین ملت‌هایی بودند که به نظام تعاونی توجه نشان داده‌اند. تعاونی‌های سنتی در ایران سابقه‌ای طولانی دارند. آغاز شکل‌گیری رسمی این بخش به سال ۱۳۰۳ در قانون تجارت بازمی‌گردد. در سطح جهانی، نخستین شرکت تعاونی در سال ۱۸۴۴ در انگلستان با عنوان «جامعه پیشگامان راجدیل» تأسیس شد که نقطه عطفی در نهضت تعاونی بود (پورحسن^۲، ۲۰۲۰). در ایران، اصل ۴۴ قانون اساسی، تعاون را به عنوان یکی از سه بخش اصلی اقتصاد (دولتی، تعاونی، خصوصی) معرفی کرده است. طبق برنامه چهارم توسعه، دولت مکلف است بخش تعاون را توسعه دهد و سهم آن باید تا پایان برنامه پنجم به ۲۵ درصد برسد.

۲.۳ انواع تعاونی‌ها

* بر اساس نوع فعالیت:

تولیدی: متمرکز بر تولید کالا (صنعتی، معدنی، کشاورزی، دامداری، صنایع دستی)، توزیعی: تأمین نیازهای مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان (مسکن، حمل‌ونقل، اعتبار، آموزشگاهی، خدماتی)، تولیدی-توزیعی (چندمنظوره): ترکیبی از هر دو نوع فعالیت.

* بر اساس نوع هدف:

- اشتغال‌زایی
- تأمین نیاز و ارتقای رقابت‌پذیری بنگاه‌های کوچک و متوسط
- تأمین نیازهای رفاهی اعضا (مصرف، مسکن، اعتبار) (حاجی‌هاشمی، موحدی و سعدی، ۱۳۹۴).

* بر اساس نوع عضویت:

- خاص: محدود به گروه‌های خاص (کارگران، کشاورزان، زنان، ایثارگران)
- عام: آزاد برای همه افراد جامعه (نادری مهدی، ۱۳۹۳: ۱۱۵).

اهداف و مزایای ایجاد تعاونی‌ها شامل بهبود اقتصادی از طریق فعالیت مبتنی بر عدالت و جلوگیری از بهره‌کشی، آموزش مداوم به اعضا در زمینه‌های مدیریت مالی، مصرف و تولید، احترام به شخصیت اعضا بر اساس اصل «یک رأی برای هر عضو» بدون توجه به میزان سهام، ایجاد اشتغال مولد (بر اساس آمار جهانی، تعاونی‌ها بیش از ۱۰۰ میلیون شغل ایجاد کرده‌اند)، تأمین نیازهای اساسی مانند مواد غذایی، مسکن و اعتبارات مالی، و در نهایت کاهش نابرابری اقتصادی از طریق توزیع عادلانه‌تر منابع و فرصت‌هاست. نقش تعاونی‌ها در توسعه در سه حوزه برجسته می‌شود:

۱. توسعه اقتصادی با تجمیع سرمایه‌های کوچک، کاهش هزینه‌ها، حذف واسطه‌ها و افزایش بهره‌وری؛ به طوری که تحقیق سازمان ملل در سال ۱۹۹۴ نشان داد تعاونی‌ها تأمین‌کننده معیشت حدود ۳ میلیارد نفر بوده‌اند.
۲. توسعه اجتماعی-فرهنگی از طریق تقویت سرمایه اجتماعی، افزایش مشارکت اجتماعی، ارتقای سطح آموزش و آگاهی و حفظ فرهنگ محلی.

۳. توسعه اشتغال نیز با سازماندهی افراد جویای کار (به‌ویژه دانش‌آموختگان دانشگاهی) در قالب گروه‌های ۱۰ تا ۱۵ نفره در تعاونی‌های تولیدی و خدماتی، زمینه اشتغال پایدار را فراهم می‌کند (محمدی، ۱۳۹۸).

۲.۴. چالش‌های ساختاری تعاونی‌ها

اگرچه اغلب «چالش» معادل Challenge در نظر گرفته می‌شود، اما این واژه در متون تخصصی دارای معنایی دقیق‌تر از «مشکل» یا «تهدید» ساده است. برخلاف مسئله که ناظر به عوامل درونی سیستم است، چالش ناظر به عوامل بیرونی بوده و ماهیتی دوگانه دارد: از سویی فرصتی برای رشد، نوآوری و پویایی ایجاد می‌کند و از سوی دیگر می‌تواند به تهدیدی برای تعادل و تداوم حیات سیستم تبدیل شود. بر این اساس، چالش را می‌توان چنین تعریف کرد: «وضعیت جدیدی که از بیرون، مسیر آینده جامعه را مورد هجوم قرار داده، تعادل آن را دشوار ساخته و نیازمند تلاشی سرنوشت‌ساز است» (رضوی‌نژاد و ملک‌محمدی، ۱۳۹۷). اهمیت شناسایی به‌موقع چالش‌ها در آن است که در مراحل اولیه، با تمهیداتی ساده و کم‌هزینه قابل حل هستند؛ اما در صورت تبدیل به بحران، هزینه و دشواری حل‌وفصل آنها به شدت افزایش می‌یابد. تا پیش از بروز اختلال جدی در سازوکار سیستم، چالش می‌تواند عامل تحرک، تعادل‌جویی و خلاقیت باشد. چالش‌های ساختاری تعاون را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

۱. چالش‌های درون‌سازمانی

مشکلات تولیدی و فروش: کمبود سرمایه و نقدینگی، بازاریابی نامناسب، ضعف فناوری؛ ضعف سرمایه انسانی و اجتماعی: کمبود نیروی متخصص، بی‌اعتمادی، مشارکت پایین، نگاه ابزاری به تعاونی؛ مشکلات آموزش و آگاهی: نا آگاهی از اصول تعاون، قوانین و مقررات؛ چالش‌های مدیریتی: فقدان مدیران متخصص، کیفیت نامطلوب مدیریت (صفری، ۱۳۹۷).

۲. چالش‌های برون‌سازمانی

ضعف سیاست‌های حمایتی دولت: نبود سیاست‌های عملگراییانه، تصمیم‌گیری متمرکز؛ ضعف فرهنگ تعاون:

کم‌رنگ بودن روحیه کار جمعی، فردگرایی؛ مشکلات عمومی اقتصادی: بی‌ثباتی بازارها، رکود اقتصادی، بوروکراسی: نظام اداری متمرکز، عدم شایسته‌سالاری (مولوی و همکاران، ۱۳۹۶).

۳. پیشینه پژوهش

در زمینه عوامل مؤثر بر توسعه تعاونی‌ها، پژوهش‌های متعددی در سطوح ملی و بین‌المللی انجام شده است. نظری (۱۴۰۳) در پژوهشی با روش توصیفی‌پیمایشی به بررسی نقش فاکتورهای هوشمند اقتصادی در توسعه تعاونی‌های تولیدی روستایی شهرستان کرمانشاه پرداخت. جامعه آماری این تحقیق شامل ۷۱ نفر از کارشناسان و متخصصان حوزه تعاون روستایی بود که به روش گلوله‌برفی انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد که هوشمندی اقتصادی، هم به‌طور کلی و هم در سطح زیرمتغیرهای آن، تأثیر مثبت و معناداری بر توسعه تعاونی‌های روستایی دارد. در همین راستا، یعقوبی‌فرانی (۱۳۹۸) بر توانمندسازی کسب‌وکارهای تعاونی تأکید کرد. وی با بررسی ۵۴ نفر از اعضای هیئت‌مدیره تعاونی‌های طیور استان همدان (با استفاده از پرسشنامه)، چهار دسته راهکار شامل اصلاح نظام‌های حمایتی، توانمندسازی مدیران تعاونی‌ها، توسعه آموزش و تحقیقات، و اصلاح ساختار تولید و مصرف را ارائه نمود.

در سطح بین‌المللی، گزارش سالانه اتحادیه بین‌المللی تعاونی‌ها (۲۰۲۳) نشان می‌دهد که تعاونی‌ها به‌عنوان نهادهای اقتصادی مبتنی بر ارزش‌های جمعی، نقش کلیدی در توسعه پایدار، ایجاد اشتغال گسترده و کاهش فقر در جهان دارند و با حمایت‌های قانونی، آموزشی و نهادی می‌توانند به رشد و پویایی بیشتری دست یابند. این گزارش همچنین استراتژی‌هایی مانند افزایش مشارکت اعضا، تضمین پایداری محیط‌زیستی، حفظ هویت تعاونی، بهبود چارچوب‌های قانونی و جذب سرمایه را برای تقویت

تعاونی‌ها پیشنهاد می‌کند. به‌طور مشابه، مینه‌امتووا^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی با عنوان «شرایط و عوامل توسعه تعاونی‌های کشاورزی» به معیارهایی برای اثربخشی توسعه تعاونی اشاره کردند که از جمله می‌توان به مشارکت جوانان محلی در فعالیت‌های تعاونی، بهبود شاخص‌های مالی و اقتصادی روستا در نتیجه توسعه دامنه فعالیت‌ها، احیای سنت‌ها و آداب و رسوم محلی برای تولید محصولات و خدمات ملی، و حفظ و افزایش منابع طبیعی روستا اشاره کرد.

۴. روش تحقیق

تحقیق حاضر بر مبنای ماهیت از نوع آمیخته (کیفی-کمی)، بر مبنای هدف از نوع کاربردی و بر مبنای روش از نوع توصیفی است. در این تحقیق برای شناسایی چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی، ۱۰ نفر از اعضای هیئت علمی گروه مدیریت و علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور و ۱۰ نفر از مدیران تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند. همچنین برای رتبه‌بندی چالش‌های شناسایی شده، ۹۷ نفر از کارکنان اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان خراسان جنوبی به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته (به روش دلفی) استفاده شد. پس از مطالعه و بررسی در پژوهش‌های انجام شده و همچنین نظرسنجی از اعضای پانل دلفی و طی کردن مراحل دلفی ۲۳ عامل شناسایی شدند. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و آزمون‌های آماری مناسب تجزیه و تحلیل شدند.

1- Minnehametova

۵. تجزیه و تحلیل داده ها

در این پژوهش، ابتدا با استفاده از روش دلفی، چالش‌های ساختاری شناسایی شدند. سپس دیدگاه ۹۷ نفر از کارکنان اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان خراسان جنوبی درباره اولویت این چالش‌ها با استفاده از پرسشنامه جمع‌آوری گردید.

۵.۱ چالش‌های ساختاری شناسایی شده

پس از دو دور اجرای دلفی با مشارکت ۲۰ نفر از مدیران تعاونی‌های تولیدی، ۲۳ چالش ساختاری که میانگین اهمیت آنها بالاتر از ۴ (از دامنه ۱ تا ۵) بود، تأیید نهایی شدند. جدول ۱ این چالش‌ها را به همراه امتیاز نهایی نشان می‌دهد.

جدول ۱: شناسایی چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی

ردیف	امتیاز نهایی	نام زیر معیارها
۱	۴/۴۵	عدم دسترسی به منابع مالی مناسب
۲	۴/۰۵	عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین
۳	۴/۲۰	مشخص نبودن برنامه بودجه سالانه تعاونی‌ها
۴	۴/۲۰	محدودیت‌های قانونی برای دسترسی به فناوری‌های تولیدی نوین
۵	۴/۴۰	محدودیت‌های مالی برای دسترسی به فناوری‌های تولیدی نوین
۶	۴/۰۰	نبود بانک اطلاعاتی منابع فیزیکی تعاونی‌ها
۷	۴/۱۰	نبود بانک اطلاعاتی منابع انسانی تعاونی‌ها
۸	۴/۰۵	عدم مدیریت حرفه‌ای تعاونی‌های تولیدی در استان
۹	۴/۱۰	عدم توجه کافی به آموزش پرسنل
۱۰	۴/۳۰	پایین بودن بهره‌وری در تعاونی‌های تولیدی
۱۱	۴/۰۵	تبدیل شدن تعاونی‌های به یک نظام ابزاری برای کسب منفعت
۱۲	۴/۲۰	ساختارهای سازمانی ناهماهنگ
۱۳	۴/۰۵	ضوابط و استانداردهای کاری نادرست
۱۴	۴/۴۰	ضوابط و استانداردهای کاری مازاد و دست و پا گیر
۱۵	۴/۳۰	عدم انعطاف قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های موجود در سازمان
۱۶	۴/۱۰	نامناسب بودن نظام نظارتی و ارزیابی عملکرد تعاونی‌های تولیدی
۱۷	۴/۰۵	ضعف در آموزش و توانمندسازی اعضا
۱۸	۴/۵۰	ضعف در ساختارهای مدیریتی و سازمانی
۱۹	۴/۳۰	محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری
۲۰	۴/۱۰	مشکلات در ایجاد هماهنگی بین اعضا
۲۱	۴/۴۵	فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی
۲۲	۴/۰۵	ساختار ضعیف در فرآیند تصمیم‌گیری
۲۳	۴/۱۰	مشکلات در مدیریت نیروی انسانی و جذب افراد متخصص

۵.۲ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه

از میان ۹۷ کارمند مشارکت‌کننده، ۷۴.۲ درصد مرد و ۲۵.۸ درصد زن بودند. بیشترین فراوانی سنی (۳۵.۱ درصد) مربوط به گروه ۳۶-۴۰ سال و بیشترین سطح تحصیلات (۵۱.۵ درصد) مربوط به مدرک لیسانس بود.

۵.۳ اولویت‌بندی چالش‌های ساختاری

از دیدگاه کارکنان (جدول ۲) میانگین و انحراف معیار هر یک از ۲۳ چالش ساختاری نشان می‌دهد. بالاترین میانگین مربوط به گویه «عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین» (۳.۹۱)، «فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی» (۳.۸۸) و «پایین بودن بهره‌وری در تعاونی‌های تولیدی» (۳.۸۷) بود. کمترین میانگین نیز به «تبدیل شدن تعاونی‌ها به یک نظام ابزاری برای کسب منفعت» (۲.۸۶)، «محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری» (۳.۰۱) و «مشکلات در مدیریت نیروی انسانی و جذب افراد متخصص» (۳.۰۲) تعلق داشت.

جدول ۲: میانگین چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی از دیدگاه کارکنان مورد مطالعه

عوامل	میانگین	انحراف استاندارد
عدم دسترسی به منابع مالی مناسب	۳/۶۲	۱/۰۱
عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین	۳/۹۱	۰/۹۱
مشخص نبودن برنامه بودجه سالانه تعاونی‌ها	۳/۵۸	۱/۰۳
محدودیت‌های قانونی برای دسترسی به فناوری‌های تولیدی نوین	۳/۴۶	۱/۰۸
محدودیت‌های مالی برای دسترسی به فناوری‌های تولیدی نوین	۳/۱۴	۱/۳۱
نبود بانک اطلاعاتی منابع فیزیکی تعاونی‌ها	۳/۲۴	۱/۲۵
نبود بانک اطلاعاتی منابع انسانی تعاونی‌ها	۳/۰۳	۱/۲۹
عدم مدیریت حرفه‌ای تعاونی‌های تولیدی در استان	۳/۵۹	۱/۰۲
عدم توجه کافی به آموزش پرسنل	۳/۱۸	۱/۳۰
پایین بودن بهره‌وری در تعاونی‌های تولیدی	۳/۸۷	۰/۹۶
تبدیل شدن تعاونی‌های به یک نظام ابزاری برای کسب منفعت	۲/۸۶	۱/۲۲
ساختارهای سازمانی ناهماهنگ	۳/۲۱	۱/۱۸
ضوابط و استانداردهای کاری نادرست	۳/۰۴	۱/۴۱
ضوابط و استانداردهای کاری مازاد و دست و پا گیر	۳/۲۶	۱/۲۸

۱/۱۵	۳/۲۸	عدم انعطاف قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های موجود در سازمان
۱/۰۹	۳/۳۲	نامناسب بودن نظام نظارتی و ارزیابی عملکرد تعاونی‌های تولیدی
۱/۴۴	۳/۰۹	ضعف در آموزش و توانمندسازی اعضا
۱/۲۸	۳/۱۹	ضعف در ساختارهای مدیریتی و سازمانی
۱/۴۰	۳/۰۱	محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری
۱/۲۵	۳/۱۳	مشکلات در ایجاد هماهنگی بین اعضا
۰/۹۹	۳/۸۸	فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی
۱/۲۰	۳/۱۶	ساختار ضعیف در فرآیند تصمیم‌گیری
۱/۱۶	۳/۰۲	مشکلات در مدیریت نیروی انسانی و جذب افراد متخصص

با توجه به جدول (۳) سطح معناداری آزمون آنالیز واریانس درون گروهی از ۰/۰۵ کمتر می‌باشد و نشان دهنده آن است که تفاوت معناداری بین میانگین نمره چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی از دیدگاه کارکنان اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان خراسان جنوبی وجود دارد.

جدول ۳: نتایج آزمون آنالیز واریانس درون گروهی مربوط به مقایسه میانگین چالش‌های ساختاری

در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی از دیدگاه کارکنان مورد مطالعه

۱۳/۸۶	آماره آزمون
۲۲	درجه آزادی
<۰/۰۰۱	سطح معناداری

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های ساختاری مؤثر بر توسعه تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی انجام شد. یافته‌ها نشان داد که ۲۳ چالش ساختاری در این مسیر اثرگذارند که مهم‌ترین آنها عبارتند از: ضعف در ساختارهای مدیریتی و سازمانی (میانگین ۴/۵۰)، عدم دسترسی به منابع مالی مناسب (۴/۴۵)، فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی (۴/۴۵) و محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری (۴/۳۰). اگرچه تمامی این چالش‌ها حائز اهمیت هستند، اما نتایج آزمون فریدمن نشان داد که از منظر کارشناسان، «عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین»، «پایین بودن بهره‌وری» و «عدم دسترسی به منابع مالی مناسب» به ترتیب بالاترین اولویت را دارند.

از منظر نظری، یافته‌های این پژوهش ضمن تأیید نتایج مطالعات پیشین (مانند ندیری، ۱۴۰۳؛ صفری، ۱۳۹۶؛ متیو^۱، ۲۰۱۵)، تفاوت مهمی را نیز آشکار می‌سازد: برخلاف تحقیقات گذشته که عمدتاً بر چالش‌های مالی و قانونی تأکید داشته‌اند، پژوهش حاضر نشان می‌دهد که چالش‌های مدیریتی و سازمانی (با بالاترین میانگین) نقش برجسته‌تری در منطقه مورد مطالعه ایفا می‌کنند. این یافته را می‌توان ناشی از شرایط خاص منطقه‌ای، سطح توسعه‌یافتگی استان و ضعف ساختاری در نظام مدیریت تعاونی‌ها دانست.

به طور کلی، نتیجه می‌شود که توسعه تعاونی‌های تولیدی در خراسان جنوبی صرفاً با رفع موانع مالی یا قانونی محقق نمی‌شود؛ بلکه نیازمند اصلاحات عمیق در الگوهای مدیریتی، توانمندسازی منابع انسانی و بازنگری در ساختارهای سازمانی است. همچنین اولویت بالای چالش «پایین بودن بهره‌وری» نشان می‌دهد که مسئله تنها کمبود منابع نیست، بلکه ناکارآمدی در استفاده از منابع موجود نیز چالش اصلی دیگر است.

consumer cooperatives. In *Cooperation and Sustainable Development* (pp. 1241-1248). Cham: Springer International Publishing]

[14] Novkovic, S., Puusa, A., & Miner, K. (2022). Co-operative identity and the dual nature: From paradox to complementarities. *Journal of Co-operative Organization and Management*, 10(1), 100162.

منابع:

- [۱] جمینی، داوود؛ شمس‌الدینی، علی؛ جمشیدی، علیرضا. (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل نقش سرمایه اجتماعی بر عملکرد تعاونی‌های روستایی در استان فارس. تعاون و کشاورزی، ۲۶۲(۱۱)، ۳۲-۵۲.
- [۲] حاجی‌هاشمی، زهرا، موحدی، رضا و سعدی، حشمت‌اله. (۱۳۹۴). نقش تعاونی‌های کشاورزی در توسعه و ترویج کارآفرینی. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۲(۴)، ۱-۱۶.
- [۳] رضوی‌نژاد، سیدامین؛ ملک‌محمدی، حمیدرضا، (۱۳۹۷). درآمدی تحلیلی بر مسئله‌شناسی در سیاستگذاری امنیتی، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، دوره ۸، ش ۲۷،
- [۴] شیخی، سینا. (۱۴۰۱). بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور (۳۴): بخش تعاون. تهران، ایران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۵] صفری سعید. (۱۳۹۷). علل محقق نشدن اهداف برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی در توسعه تعاونی‌ها فرایند مدیریت و توسعه ۳۱ (۴): ۶۳-۹۸.
- [۶] رهادی، مرتضی، ۱۳۹۷، گونه‌شناسی یاریگریها و تعاونیهای سنتی در ایران، پژوهشنام علومانسانی و اجتماعی، ویژه نامه پژوهش
- [۷] کسبانی، شاکه‌سر، گودرزی، علی، ۱۳۹۰، مفهوم توسعه، مجله راهبردی یاس، شماره ۹۲،
- [۸] مبارک آبادی، هوشنگ؛ سلیمانی، قاسم؛ موحدی بهروز، روح اله، (۱۳۹۴)، شناسایی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های ایجاد اشتغال از طریق تعاونی‌ها، کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت و مهندسی صنایع، دوره ۱۲.۲-۱
- [۹] محمدی، بهنام، ۱۳۹۸، توسعه؛ تعاون و کارآفرینی، تهران: نیک مهر..
- [۱۰] نادری مهدبی، کریم، ۱۳۹۳، راهنمای خوداشتغالی و کارآفرینی، انتشارات مصفای الوند.
- [۱۱] نظری، علی، ۱۴۰۳، نقش فاکتورهای هوشمند اقتصادی برای توسعه تعاونی‌های تولیدی روستایی شهرستان کرمانشاه، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور استان کرمانشاه.
- [12] Mathuva, D. (2015). Revenue diversification and financial performance of savings and credit co-operatives in Kenya, *Journal of Co-operative Organization and Management*, 1-12.
- [13] Minnehametova, I. M., Gafiullina, L. F., & Khismatullin, M. M. (2021). Conditions and factors of development of agricultural

آسیب شناسی تعیین مزد کارگران در مشاغل نوظهور^۱

حسین جوان آراست - دکتری حقوق عمومی

حجت اله ابراهیمیان - دکتری حقوق عمومی

علی نادری - دکتری حقوق عمومی

چکیده:

از جمله موضوعات مهمی که در قانون کار جمهوری اسلامی ایران جلب توجه می‌نماید، نحوه، تعیین حداقل مزد می‌باشد. علت اصلی توجه مقنن به مزد کارگران می‌توان در این واقعیت اجتماعی دانست که قانونگذار باید به حمایت از طرف ضعیف یعنی کارگر پرداخته و وی را در مقابل کارفرما که هم دارای ثروت و قدرت اجتماعی است، پاسداری نماید. در نظام حقوقی ایران مزد کارگر و نحوه تعیین آن از جمله موضوعات مهمی است که قانونگذار توجه ویژه‌ای به آن داشته است که یکی از آسیب‌های تعیین حداقل مزد که به صورت یک سنت اشتباه در شورای عالی کار اجرا می‌باشد. سیر تحولات علمی در جهان معاصر و تغییرات شگرفی که در نحوه فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی بشر اتفاق افتاده است، موضوع تعیین مزد در مشاغل نوظهور را بیش از پیش پیچیده ساخته است. چرا که با گذشتن چندین سال در تصویب قانون کار و ورود اینترنت به زندگی - این طرح با حمایت مالی موسسه کار و تأمین اجتماعی انجام شده است.

بشر مشاغلی را ایجاد کرده است. که در رابطه کارگر، کارفرما و کارفرما نمی گنجد و نیازمند تعریف جدیدی از شرایط جدید کار می باشد این مقاله به آسیب شناسی تعیین مزد کارگران در مشاغل نوظهور پرداخته است.

واژگان کلیدی: آسیب شناسی - مشاغل نوظهور - کارگر - کارفرما - تحولات اجتماعی

مقدمه:

قانون کار جمهوری اسلامی ایران که با وجود اختلافات عمیق و دامنه دار مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان و متعاقب فراز و نشیبهای فراوان در بیست و نهم آبان ۱۳۶۹ به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسید و از تاریخ ۱۳۶۹/۱۲/۱۴ لازم الاجرا و تاکنون با اصلاحات جزئی بر روابط بین کارگران و کارفرمایان حاکم می باشد این قانون که در موارد قابل توجهی با توصیه نامه ها و مقاوله نامه های سازمان بین المللی کار و اصول و قواعد پذیرفته شده جهانی در هماهنگی قرار دارد در برخی موارد دارای ایرادهایی است و از این رو انتقاداتی را نیز برانگیخته است و هنگامی که از مزد یا مرخصی کارگر صحبت می شود در واقع از مجموعه تعهداتی سخن به میان می آید که آنها را شرایط کار می نامیم. حقوق و تکالیف کارگر و کارفرما و انتظامات دولتی، در بستری به نام (شرایط کار) موضوعیت یافته و سازماندهی می گردد. همچنین با موجود شدن رابطه کار بین کارگر و کارفرما، طرفین الزامات و تعهداتی را برعهده می گیرند^۱ درواقع، مجموع حقوق، تکالیف، الزامات، تعهدات و مسئولیتهای طرفین قرارداد کار، شرایط کار را فراهم می نماید. امروز با توجه به تحولاتی که در رابطه با مشاغل نوظهور ایجاد شده است بیش از پیش بر پیچیدگی حقوق و تکالیف کارگر و

کارفرما و انتظامات دولتی و بستر جدید شرایط کار صحبت به میان آمده است. با توجه اهمیت مزد در معیشت بخش بزرگی از اعضای جامعه یعنی کارگر و خانواده آنها و تاثیر آن در حیات اقتصادی کارفرما و نظام حاکم بر آن که مبین قواعد ناظر بر چگونگی تعیین مزد کارگر و میزان و ترتیب پرداخت آن است و یکی از موضوعات مهم و اساسی در حقوق کار می باشد و دارای ابعاد و تاثیرات مهم و متنوع اقتصادی و اجتماعی و حقوقی است^۲. و توجه به نقش دستمزد در تغییرات قیمت تمام شده، سرمایه گذاری و اشتغال و در نهایت آثار مهم آن بر بخش های اقتصادی، امروزه بیش از هر مقوله دیگری مورد توجه سیاستگذاران و کارفرمایان اقتصادی است. هدف اصلی سیستم های حقوق و دستمزدی، باید آن باشد که ضمن تأمین متناسب درآمدن نیروی کار، نیروی انسانی را از مشاغل کاذب به سمت مشاغل مولد حرکت دهد. اگر سیاست گذاران و کارفرمایان نتوانند از اهرم حقوق و دستمزد به نحو صحیح و منطقی استفاده کنند. زیان فراوانی به اقتصاد وارد می شود لذا نظام دستمزدی که به دقت طراحی شده و اجرای آن براساس سیاست های و خط مشی های صحیح باشد در سلامت اقتصاد، اجرای عدالت و برابری و همچنین بکارگیری درست و موثر نیروهای موجود نقش مهمی خواهد داشت.

پیشینه پژوهش

در این مقاله به طور خلاصه موضوع حداقل دستمزد را از جنبه های مختلف مورد بررسی قرار می گیرد. ابتدا تاریخچه حداقل دستمزد، تعاریف مختلف مزد و حداقل دستمزد را ارائه و سپس به اهداف تعیین آن پرداخته شده است. و در ادامه به ضوابط و معیارهای تعیین حداقل دستمزد مورد بررسی و در پایان، به آسیب شناسی تعیین مزد کارگران در مشاغل نوظهور پرداخته شده است.

۱- منشی زاده، گشواد، شرایط کار، موسسه کار و تامین اجتماعی، ۱۳۸۵ ص ۱.

۲- رفیعی، احمد، حقوق کارفرما و کارگر، ۱۴۰۰، ص ۲۲۸

روش تحقیق

روش مورد استفاده در این پژوهش، با توجه به شرایط مورد بررسی، تحلیل محتوی می‌باشد. از آنجا که حقوق کار بسیار متأثر از تغییرات در مفهوم عدالت بوده است، قوانین مرتبط با روابط کار در ایران به عنوان متون مورد تحلیل در نظر گرفته شده است.

در این پژوهش اطلاعات مورد نیاز به روش کتابخانه‌ای جمع‌آوری و سپس تحلیل محتوی میشوند.

طرفین قرارداد کار

۱- کارگر^۱

کارگر در لغت به معنای کارکننده و کسی که در کارخانه یا کارگاه کار می‌کند و در قبال آن مزد می‌گیرد، به کار می‌رود، و در مقابل کارفرما قرار دارد.^۲ همچنین در اصطلاح حقوقی نیز از معنای لغوی خود دور نگشته است و در حقوق منظور از کارگر، کسی است که در برابر کار مزد می‌گیرد و بین او و مزد دهنده رابطه علیت می‌باشد.^۳

۲- کارفرما^۴

در لغت، کارفرما به معنای صاحب کار، صاحب کارخانه، آن که به کاری فرمان دهد و نیز کسی که دستور کار بدهد، آمده است.^۵ در اصطلاح حقوقی نیز گفته شده: کارفرما کسی است که دیگری را اجیر کند تا به دستور وی کاری معین را

1. worker

۲. عمید، حسن؛ فرهنگ فارسی عمید، تهران، امیرکبیر، ۱۳۸۰، چاپ ۲۲، ص ۹۵۴.

۳. جعفری لنگرودی، محمد جعفر؛ مبسوط در ترمینولوژی حقوق، تهران، گنج دانش، ۱۳۷۸، چاپ اول، ج ۴، ص ۲۹۹۰.

4. employer

۵. عمید، حسن؛ فرهنگ فارسی عمید، تهران، امیرکبیر، ۱۳۸۰، چاپ ۲۲، ص ۹۵۵.

انجام دهد؛^۶ ماده ۳ قانون کار، کارفرما را چنین تعریف کرده است: «کارفرما شخصی است؛ حقیقی یا حقوقی که کارگر به درخواست و به حساب او در مقابل دریافت حق السعی کار می‌کند. مدیران و مسئولان و به طور عموم کلیه کسانی که عهده دار اداره کارگاه هستند، نماینده^۷ کارفرما محسوب می‌شوند و کارفرما مسئول کلیه تعهداتی است که نمایندگان مذکور در قبال کارگر به عهده می‌گیرند. در صورتی که نماینده کارفرما خارج از اختیارت خود تعهدی بنماید و کارفرما آن را نپذیرد در مقابل کارفرما ضامن است»^۸

با توجه به تعریف قانونی کارفرما، ملاحظه می‌گردد که کارفرما بر خلاف کارگر که فقط شخص حقیقی است؛ ممکن است شخص حقیقی یا حقوقی^۹ باشد و «شخصی است که کارگر به درخواست و به حساب او کار می‌کند»^{۱۰} اما لازم کارگاه^{۱۱} به موجب ماده ۴ قانون کار «کارگاه محلی است که کارگر به درخواست کارفرما یا نماینده او در آنجا

۶. جعفری لنگرودی، محمد جعفر؛ مبسوط در ترمینولوژی حقوق، تهران، گنج دانش، ۱۳۸۷، چاپ اول، ج ۴، ص ۲۹۸۸.

7. representative، agent

۸. مجموعه قوانین روزنامه رسمی سال ۱۳۶۹، صفحه ۷۳۱.

9. legal or natural person

۱۰. در بند ۴ ماده ۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴، کارفرما شخصی دانسته شده است که بیمه شده به دستور یا به حساب او کار می‌کند، حال آن که در ماده ۳ قانون کار مصوب ۱۳۶۹، واژه «به حساب او» با واو عطف به واژه «به درخواست» اضافه گردیده و آمده است که «کارفرما شخصی است حقیقی یا حقوقی که کارگر به درخواست و به حساب او در مقابل دریافت حق السعی کار می‌کند...». در تحلیل این تفاوت باید گفت: تعریف مندرج در ق.ت.ا نشان میدهد که کار کردن شخص بیمه شده به حساب دیگری علیرغم عدم وجود «دستوری» از جانب وی می‌تواند عنوان «کارفرمایی» را محقق سازد، حال آن که به نظر می‌رسد «دستور و یا درخواست» عنصر ضروری و لازم برای تحقق رابطه کارگر و کارفرمایی است، گرچه این دستور یا درخواست می‌تواند به صورت موردی و صریح یا کلی و ضمنی باشد. و این همان چیزی است که مفاد ماده ۳ قانون کار به نوعی بر آن دلالت دارد. (نک: نعیمی، عمران و همکاران، قانون تأمین اجتماعی در نظم حقوقی کنونی، تهران، انتشارات جنگل، چاپ اول، ۱۳۸۹، صص ۴۰-۳۹).

11. workplace

کار می‌کند، از قبیل مؤسسات صنعتی، کشاورزی، معدنی، ساختمانی، ترابری، مسافربری، خدماتی، تجاری، تولیدی، اماکن عمومی و امثال آنها. کلیه تأسیساتی که به اقتضای کار متعلق به کارگاه بند، از قبیل نمازخانه، ناهار خوری، تعاونی‌ها، شیرخوارگاه، مهد کودک، درمانگاه، حمام، آموزشگاه حرفه‌ای، قرائت خانه، کلاس‌های سواد آموزی و سایر مراکز آموزشی و اماکن مربوط به شورا و انجمن اسلامی و بسیج کارگران، ورزشگاه و وسایل ایاب و ذهاب و نظایر آنها جزء کارگاه می‌باشند^۱.

نظر به این که ماده ۱ قانون کار، کلیه کارگاه‌ها را مکلف به تبعیت از این قانون نموده است؛ لذا شناسایی کارگاه آثار مختلفی را به دنبال خواهد داشت؛ مانند تعیین حقوق و تعهدات طرفین رابطه کار و الزاماتی که در حوزه ایمنی و بهداشت کار متوجه کارفرمایان می‌گردد و عدم رعایت آنها پیامدهای مختلفی را دنبال دارد؛ بنابراین دقت در شناسایی مفهوم حقوقی کارگاه و تمایز آن از نهادهای دیگر، ضروری و از اهمیت مضاعف برخوردار است.

تاریخچه تعیین حداقل مزد

از دیر باز اندیشه حداقل دستمزد مورد توجه بوده است. در حدود سالهای ۱۷۰۰ تا ۲۰۰۰ قبل از میلاد مسیح موضوع حداقل دستمزد (در قوانین حمورابی) مورد اشاره قرار گرفته است که «اگر کسی کارگر کشاورزی استخدام کند باید حداقل هشت گوسفند سالانه مزد بپردازد.» و یا براساس لوح‌های به دست آمده در تخت جمشید، مزد کارگران به طور عمده به صورت جنسی پرداخت می‌شد و پایه اصلی محاسبه آن جو و حداقل مزد یک مرد ۳ «بن» جو در ماه بود. یک «بن» ده «دقه» و هر «دقه» نود و هفت

۱. مجموعه قوانین روزنامه رسمی سال ۱۳۶۹، صص ۷۳۲-۷۳۱.

صدم لیتر بود.^۲ باتوجه به اهمیت موضوع و اهداف حداقل دستمزد، کشورهای مختلف در ابتدای قرن بیستم مقررات مربوط به حداقل دستمزد را تصویب کردند در کشور زلاندنو در سال ۱۸۹۴ و استرالیا در سال ۱۹۰۲ از جمله اولین کشورهایی بودند که در این مورد اقدام جدی به عمل آوردند. سپس به تدریج در کشورهای دیگر برای حمایت از کارگران، قوانینی در ارتباط با حداقل دستمزدها به مورد اجرا گذارده شد که انگلستان در سال ۱۹۰۹، فرانسه در سال ۱۹۱۵، اتریش در سال ۱۹۱۸، اسپانیا در سال ۱۹۲۶ و بلژیک در سال ۱۹۳۴ قوانینی را در مورد حداقل دستمزد به اجرا گذاشتند.^۳

در نظام حقوقی ایران موضوع حداقل مزد به صورت رسمی در تبصره یک ماده ۱۴ تصویب نامه ۱۳۲۵ هیات وزیران دیده شده است. که این موضوع در قانون کار سالهای ۱۳۲۸ و ۱۳۳۷ مورد توجه قرار گرفته. در سال ۱۳۵۲ برای منطقه یک ۸۸ ریال، برای منطقه دو ۸۰ ریال و برای منطقه سه ۸۰ ریال بود و در سال ۱۳۵۳ ارقام فوق به ترتیب ۱۰۵، ۹۵، ۹۵ ریال افزایش یافت. در سالهای بعد علاوه بر مناطق برای صنایع مختلف نیز مزی متفاوت پیش بینی شد. چنانچه بخشنامه شماره ۵۳/ص/۵۸۲۸۱ مورخ ۵۵/۱/۱۵ میزان حداقل مزدها را به ترتیب زیر تعیین کرده است:

الف: حداقل مزد روزانه سراسر کشور: منطقه یک ۱۵۲ ریال، منطقه دو ۱۴۱ ریال

ب: حداقل مزد روزانه کارگران سیمان و تلویزیون منطقه یک ۱۶۱ ریال، منطقه دو ۱۴۸ ریال

۲. نجفی کاج آباد، قاسم، نگاهی به روش‌های تعیین حداقل دستمزد و شیوه‌های اجرای آن در برخی کشورها و ایران، کار و جامعه، شماره ۱۳۷، آبان ماه ۱۳۹۰، ص ۵۹.

۳. ولی زاده، حسین، ضوابط تعیین حداقل دستمزد، مطالعه تطبیقی حقوق کار ایران با سایر کشورها در پرتو اصول سازمان بین المللی کار، فصلنامه علمی-حقوقی قانون یار، ص ۴۲۹

ج: حداقل مزد روزانه کارگران روغن نباتی و قند منطقه یک ۱۶۹ ریال و منطقه دو ۱۵۶ ریال
د: حداقل مزد کارگران لاستیک و اتومبیل در کلیه مناطق کشور ۲۰۴ ریال

این روش تا سال ۱۳۵۸ ادامه داشت و در آن سال حداقل دستمزد سراسر کشور به میزان ۵۷۶ ریال تعیین و ایران به کشور هایی که دارای حداقل دستمزد ملی هستند پیوست.^۱

تعریف مزد

مهم ترین حقوق کارگر که با تعهد کارفرما ملازمت دارد، پرداخت مزد است. مزد عبارت است از مبالغ خاصی که به صورت وجوه نقدی، غیر نقدی یا مجموع آنها به کارگر در مقابل ساعت کاری، روز کاری، تکه کاری و یا میزان مشخصی از کار پرداخت می شود.^۲ همچنین سازمان بین المللی کار حداقل دستمزد را به این صورت تعریف کرده است: «سطحی از دستمزد است که به کارگران پرداخت می شود تا رفاه اجتماعی آنها تقویت شود».

در قانون کار شاید به تبعیت از قرآن کریم از عبارت حق السعی استفاده شده است.^۳ به طور کلی به دریافتی های کارگر در برابر کار اطلاق حق السعی می شود.^۴ ماده ۳۴ قانون کار مقرر می دارد "کلیه دریافتی ها قانونی کارگر به اعتبار قرارداد کار اعم از مزد یا حقوق، کمک عائله مندی و را حق السعی می نامند" آشکارا در این تعریف مابین مزد و حقوق تفکیک قائل شده در حالی که ماده ۳۵ به نظر می رسد

۱. نجفی کاج آباد، قاسم، نگاهی به روش های تعیین حداقل دستمزد و شیوه های اجرای آن در برخی کشورها و ایران، فصلنامه کار و جامعه، شماره ۱۳۷ آبان ماه ۱۳۹۰، ص ۶۵.

۲. کاظمی، حمید، نظام های حقوق و دستمزد، مولف، چاپ اول ۱۳۸۰، ص ۲۴۴

۳. خسروی، حسن، هکی، فرشید، حقوق کار - دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۷، ص ۵۳

۴. جلالی، محمد، بررسی شرایط کار کودکان و نوجوانان در حقوق ایران هند و اسناد بین المللی، ۱۳۷۶، ص ۲۲۴

قانونگذار توجهی به ماده قبلی نکرده و در تعریف مزد می گوید «مزد عبارت است از وجوه نقدی یا غیر نقدی یا مجموع آنها که در مقابل انجام کار به کارگر پرداخت می شود» در حالیکه در ماده قبلی همین تعریف را در مورد حق السعی بکار برده است و یکبار آن را در مورد مزد بکار می برد آنهم بدون تعریف روشنی، از این رو در ماده ۳۶ مزد ثابت را اینگونه تعریف نموده «مزد ثابت عبارت از مجموع مزد شغل و مزایای ثابت پرداختی به تبع شغل»، و مزایای ثابت پرداختی در کارگاه های دارای طرح طبقه بندی مشاغل از قبیل سختی کار مزایای سرپرستی و فوق العاده شغل است این عبارت در حالی که در قانون کار مورد تاکید قرار گرفته که در ماده ۱۵ دستورالعمل طرح طبقه بندی مشاغل قانون گذار اصولاً بعد از اعطای گروه و پایه هر گونه پرداختی دیگری به کارگر را ممنوع نموده مگر حق جذب که در تبصره ۲ ماده ۱۹ همین دستورالعمل جواز پرداخت و شرایط آن را بیان نموده و قانونگذار در ماده ۱۹ دستورالعمل اجرای طرح طبقه بندی مشاغل تصریح می کند در پرداخت های مستمر متفرقه که قبل از اجرای این دستورالعمل (که در راستای تبصره ۳ ماده و ۴ قانون تصویب شد) در کارگاه پرداخت می شده است مانند حق مقام، سختی کار، گرد و غبار، فوق العاده شغل، حق سرپرستی و امثال آن لغو میگردد و از این پس هیچگونه وجهی از این بابت جدا از مزد پرداخت نمی گردد و پایه استحقاقی پرداخت نخواهد شد این تضادها و تناقضات در بابت مزد لاینحل باقیمانده است. زیرا مزد مسئله پیچیده است که حل آن منحصر حقوقی ندارد بلکه باید به مفهوم آن از جنبه های اجتماعی و اقتصادی نیز توجه نمود.^۵ این آشفتگی در بیان تعریف مزد تا عدم توجه به واحدهای کوچک و تفاوت عمده آنها با واحدهای بزرگ و تفاوت واحدهای صنفی با صنعتی و تجاری را شامل می شود. در مواد ۳۴، ۳۵، ۳۶ قانون کار آن چنان آشفتگی و مغشوش

۵. محقی و محقی، ۱۴۰۰: ۱۱۳

در مورد مزد، حقوق، حق السعی آمده که با خواندن آنها و کنار هم قراردادنشان به هیچ نتیجه روشنی نمی توان رسید.

بنابراین لازم است مزایای ثابت مشخص گردند و مزایای جانبی نیز معلوم شوند تا هر یک از طرفین قرارداد شناخت دقیقی از این موارد داشته باشند. قانونگذار در ماده ۳۶ آنجا که به تعریف مزد ثابت می‌پردازد مزایای موضوع ثابت یا بیشتر ثابت را شرح می‌دهد بنابراین در این ماده از قانون باید تاثیر مزد ثابت و مزایای پرداختی به تبع آن را به وضوح شرح دهد تا اذهان طرفین قرارداد نسبت به ارزش آن روشن شود.

بهترین راه حل آن است که به جای تعریف آشفته مورد اشاره [۱] مزد [۲] را به مزد ثابت و مزایای جانبی تقسیم کند و مزد ثابت در کارگاه‌های دارای طرح طبقه‌بندی مشاغل همان مزد گروه و پایه است (مزد مینا) در کارگاه‌های فاقد طرح طبقه‌بندی مزد ثابت همان مزد ردیف اول است و مزایای جانبی عبارت از حق عائله مندی، مسکن، بن کارگری و باشد.

تعریف حداقل دستمزد

در قانون کار ایران نیز همانند اسناد سازمان بین المللی کار تعریف صریحی از حداقل دستمزد به عمل نیامده است. با این همه، در ماده ۴۱ قانون کار در خصوص حداقل دستمزد آمده است که حداقل دستمزد بدون آن که مشخصات جسمی و روحی کارگران و ویژگی‌های کار محول شده را مورد توجه قرار دهد، باید به اندازه ای باشد تا زندگی یک خانوار که تعداد متوسط آن توسط مراجع رسمی اعلام می‌شود، را تأمین نماید با توجه به تعریفی که از مزد ارائه شده، ارائه مفهومی از حداقل دستمزد آسان به نظر می‌رسد؛ "حداقل پرداختی کارفرما به کارگر در ازاء کار یا خدمات کارگر، حداقل دستمزد نامیده می‌شود". همچنین سازمان

بین المللی کار حداقل دستمزد را به این صورت تعریف کرده است: « سطحی از دستمزد است که به کارگران پرداخت می‌شود تا رفاه اجتماعی آنها تقویت شود». ویژگی اصلی حداقل دستمزد این است که بر اساس قرارداد جمعی یا فردی، قابل عدول نیست. حداقل دستمزد، پایین ترین سطح پرداختی است که قانوناً مجاز می‌باشد.

در هر حال، از نظر مفهومی به نظر نمی رسد که حقوق کار ایران با سایر کشورها و نیز مفاد اسناد سازمان بین المللی کار اختلافی داشته باشد. مستفاد از ماده ۴۱ قانون کار و بندهای آن، در حقوق کار ایران نیز حداقل مزد مبلغی است که صرف نظر از روش محاسبه و تعیین آن، اعتبار قانونی داشته و هیچ کس نمی تواند آن را کاهش دهد، چرا که این میزان از دستمزد جزو قواعد آمره محسوب می‌شود و از امور مربوط به نظم عمومی به حساب می‌آید.

اهداف تعیین حداقل دستمزد

از اهداف اصلی تعیین حداقل دستمزد، کاهش فقر در میان کارگران کم درآمد بوده است تا از این طریق، نیازهای اساسی شان را پوشش دهند.^۱ به این دلیل حداقل دستمزد می‌تواند به عنوان ابزاری در مبارزه با فقر مورد استفاده قرار گیرد.

برای تعیین حداقل دستمزد اهداف مختلفی آورده شده است. این اهداف که گاه با یکدیگر همپوشانی دارد عبارت است از: حمایت و پشتیبانی از نیروی کار برای حفظ و ارتقا قدرت خرید و رفاه زندگی، تأمین امنیت شغلی، ایجاد محیطی مناسب برای نیروی فعال جامعه، تأمین دستمزد منصفانه به طوری که زندگی کارگر و خانواده اش مطابق حیثیت و کرامت انسانی تأمین شود.^۲

۱. عیسی زاده و علمیان، سعید، راضیه، تاثیر حداقل دستمزد بر قیمت کالا و خدمات در بخش صنعت: مطالعه موردی ایران، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۹، ص ۱۱۵
۲. سید محمد موسی مطلبی، لیلی عسگری، معیارهای تعیین حداقل دستمزد، فصلنامه کار و جامعه، شماره ۱۵۹ مردادماه ۱۳۹۲، ص ۳۵

از دیدگاه برخی محققین تعیین حداقل دستمزد بدون توجه به بهره‌وری موجب از بین رفتن انگیزه کارگران نیمه‌ماهر و ماهر می‌شود. افزایش حداقل دستمزدها بر سایر رده‌های مزدی، به ویژه رده‌های پایین اثر می‌گذارد که این امر می‌تواند انتظارات تورمی را در پی داشته باشد. حداقل دستمزد به عنوان معیاری جهت بالا رفتن مزد ها، نه تنها در بخش رسمی بلکه در بخش غیر رسمی نیز استفاده می‌شود. کارفرمایان برای کاهش هزینه‌ها مایل اند دستمزد کمتری را بپردازند و تعیین حداقل دستمزد مانع از این است که کارفرمایان از یک سطح معین کمتر پرداخت نمایند و بدین شیوه هزینه‌ها را در یک سطح برای تمام کارفرمایان تا حدودی یکسان سازی می‌کند. افزایش حداقل دستمزدها مخارج دولت را به واسطه کارگران بخش عمومی یا استخدام شده توسط پیمانکاران دولتی افزایش می‌دهد. از نظر برخی محققین در نتیجه تحمیل حداقل دستمزد و افزایش آن فرصت‌های شغلی کم تری وجود خواهد داشت و شاغلان به هزینه بیکار شدن دیگران از دستمزدهای بالاتر منتفع می‌شوند. و این می‌تواند موجب گسترش فقر شود.^۱ با عنایت به آثار مختلف و بعضاً متفاوت حداقل دستمزد بایستی برای محقق شدن اهداف اصلی حداقل دستمزد و کاهش اثرات منفی آن همزمان با تعیین حداقل دستمزد، سیاست‌های مکمل دیگری هماهنگ و همگام با دیگر سیاست‌های اجتماعی و بازار کار در جامعه به اجرا درآید تا سطح زندگی کارگران کم درآمد و خانواده‌های آنان بهبود یابد. از جمله این سیاست‌ها می‌توان به معافیت‌های مالیات بر درآمد، تعیین حداقل دستمزدها در بخش‌های مختلف فعالیت‌های اقتصادی، برنامه‌های کمک به کارفرما، سیاست‌های فعال بازار کار و تعیین حداقل دستمزدهای پایین تر جهت

گروه‌های خاص اشاره کرد.^۲

مرجع تعیین حداقل مزد

بیشتر دولت‌ها از طریق تعیین حداقل دستمزد، در امر مزدها دخالت می‌کنند. مراجع تعیین کننده حداقل دستمزد در کشورها مختلف است. در برخی کشورها هر سال به موجب قانونی خاص میزان حداقل دستمزد در صنایع مختلف یا مناطق مختلف تعیین می‌گردد. در بسیاری از کشورها تعیین حداقل دستمزد از طریق صدور فرمان، تصویب آیین‌نامه و یا تصویب نامه دولت می‌باشد. در تعدادی از کشورها حداقل دستمزدها با توجه به توصیه‌های کمیسیون مرکزی یا کمیسیون مزد منطقه ای و یا بالاخره کمیسیون‌های حرفه‌ای و یا شورای مزد که برای بخش یا فعالیت معینی تشکیل گردیده است تعیین می‌گردد. در بعضی کشورها شوراهای ادارات ملی یا منطقه ای مزد، صلاحیت لازم را برای تعیین حداقل دستمزد دارا می‌باشند بدون آن‌که تصویب دولت ضرورت داشته باشد. سرانجام روش پنجم تعیین حداقل مزد، روش شبه قضایی یا توافق از طریق دادگاه یا دادگاه حرفه ای یا دادگاه کار است. امتیاز این روش حذف هرگونه عامل سیاسی در تعیین حداقل مزد است.^۳

در اولین قانون کار ایران و قانون کار جمهوری اسلامی ایران موضوع تعیین حداقل دستمزد همواره مورد توجه مقنن بوده است. تعیین حداقل دستمزد در قوانین سالهای ۱۳۲۷ و ۱۳۳۷ به هیئتی مرکب از نمایندگان دولت، کارفرمایان و کارگران واگذار شده بود. لیکن ماده

۲. ازوجی، علالدین، تحلیل رابطه بین حداقل دستمزد، بیکاری و بهره‌وری کار در بازار کار ایران، فصلنامه علوم اقتصادی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، زمستان ۱۳۸۶، ص ۸۸.

۳. نجفی کاج آباد، قاسم، نگاهی به روش‌های تعیین حداقل دستمزد و شیوه‌های اجرای آن در برخی کشورها و ایران، فصلنامه کار و جامعه، شماره ۱۳۷، آبان ماه ۱۳۹۰، ص ۶۳.

۱. عیسی زاده، سعید، حداقل دستمزد و روش‌های تعیین آن، ماهنامه بررسی‌های بازرگانی، شماره ۱۹۱، ص ۱۱۲.

در تصمیم‌گیری و تصویب نهایی میزان حداقل دستمزد ندارند و روند تصمیم‌گیری از سال ۶۹ تاکنون نیز همواره با اعتراض نمایندگان کارگران در شورایی کار مواجه بوده به نحوی که در بسیاری از سالها از امضاء مصوبه شورایی کار خودداری نموده‌اند.

دستمزد مشاغل نوظهور

با سیر تحولات علمی در جهان معاصر و تغییرات شگرفی که در نحوه فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی بشر هر روزه اتفاق می‌افتد فعالیت‌های اقتصادی بنگاه‌ها به سرعت در حال دگرگونی است بطوریکه با گذشت چند سال از تصویب قانون کار فعلی ناگهان غول اینترنت در دنیا ظاهر شد شاید پس از انقلاب صنعتی در اروپا، ورود اینترنت به زندگی بشر را بتوان دومین انقلاب در جهان معاصر دانست.

با ظهور اینترنت مشاغل زیادی ظاهر شدند که بسیاری از آنها اصولاً در چارچوب تعاریف سنتی از کارگر، کارفرما و کارگاه نمی‌گنجد و نیازمند تعریف جدیدی از شرایط کار می‌باشد.

بطور کلی مشاغلی مانند:

مشاوره، آموزش مجازی، کاردرمانگر، توسعه دهندگان وب، علم داده با داده کاوی آموزش مجازی، فروشگاه اینترنتی، دیجیتال مارکتینگ، متخصص سئو، متخصص امنیت وب و اطلاعات، مدیر رسانه‌ها اجتماعی، برنامه ریز رویدادها، پخت و پز خانگی، فروش محصولات دست ساز، بازاریابی وابسته، بلاگر یا اینفلوئنسر، انیماتور، عکاس یا فیلمبردار، ویراستاری، حسابداری مجازی، مراقبت از کودک، هماهنگ کننده تحقیقات بالینی، خدمات مشتری، آزمایش کننده محصولات، نگهداری از حیوانات خانگی، ترجمه، دستیاری مجازی، درج زیرنویس و...

۶ آیین‌نامه حداقل مزد مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۱۵ اجازه داده بود که کارفرمایان و کارگران هرکارگاه یا صنعت و حرفه در هر موقع با عقد پیمان‌های جمعی حداقل مزد کارگر عادی کارگاه مربوطه را تعیین نمایند مشروط بر این که حداقل مزد جدید از حداقل مزدی که تعیین کرده است کمتر نباشد در قانون کار ۱۳۶۹ ایران مقنن در ماده ۴۱ این گونه مقرر کرده است: «شورای عالی کار همه ساله موظف است میزان حداقل مزد کارگران را برای نقاط مختلف کشور و یا صنایع مختلف با توجه به معیارهای ذیل تعیین نماید:

- ۱- حداقل مزد کارگران با توجه به درصد تورمی که از طرف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعلام می‌شود.
- ۲- حداقل مزد بدون آن که مشخصات جسمی و روحی کارگران و ویژگی‌های کار محول شده را مورد توجه قرار دهد باید به اندازه ای باشد تا زندگی یک خانواده، که تعداد آن توسط مراجع رسمی اعلام می‌شود را تامین نماید. تبصره - کارفرمایان موظفند که در ازای انجام کار در ساعات تعیین شده قانونی به هیچ کارگری کمتر از حداقل مزد تعیین شده جدید پرداخت نمایند و در صورت تخلف، ضامن تادیبه مابه‌التفاوت مزد پرداخت شده و حداقل مزد جدید می‌باشند.»

ترکیب شورا دارای اشکالات حقوقی است زیرا در کشورما دولت هم چنان بزرگترین کارفرماست لذا نمایندگان کارفرما از میان وزارتخانه‌ها و افراد وابسته به دولت انتخاب می‌شوند و دو نفر دیگر که توسط وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی انتخاب می‌شوند به واقع نمایندگان دولت هستند به علاوه وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی که او مستقیماً مجری سیاست‌های دولت است لذا با توجه به موارد فوق عملاً کارفرمایان دارای ۶ عضو هستند در حالی که کارگران فقط ۳ نفر نماینده دارند لذا در فرایند تصمیم‌گیری نظرات کارفرمایان در تعیین حداقل دستمزد همواره در طی ۳۲ سال که از تصویب قانون کار گذاشته غالب شده است و کارگران عملاً نفوذی آن چنانی

که مشاغل نوظهور خارج از قواعد معمول و چارچوب‌های تعریفی کار یا کارفرما به معنای رایج آن هستند به‌طور کلی مشاغل مورد اشاره را می‌توان در سه دسته تقسیم‌بندی نمود. دسته اول مشاغلی هستند که اصولاً به تولید نوعی

محصول می‌پردازند و آن را در فضای مجازی یا غیر آن به فروش می‌رسانند و راساً عرضه محصولاتشان را بر عهده دارند البته نباید از نظر دور داشت برخی کارگران ممکن است در فضای مجازی این وظیفه را انجام دهند.

دسته دوم در فضای مجازی به ارائه خدماتی می‌پردازد بی آن که مابین مشتریان و آنان بطور مستقیم قراردادی منعقد گردد و بیشتر به عقد معامله شبیه است و با تعاریف کارگر و کارفرما فاصله بسیار دارد اما از آنجایی که ممکن است برخی فعالیتهای این اشخاص اعم از حقیقی یا حقوقی توسط افراد دیگر که در استخدام آنها هستند صورت گیرد اشخاصی که خدمات و سفارشات مشتریان را انجام می‌دهند کارگر تلقی می‌شوند.

دسته سوم افرادی هستند که کار نمونه برداری و یا آزمایش برخی مواد و محصولات و یا خدمات مرتبط با آن را به عهده دارند و این افراد طرف قرارداد مشتریان هستند که به نظر این دسته کمتر هم پوشانی با تعاریف رایج از رابطه کارگری و کارفرمایی را دارند.

از آنجایی رابطه کاری این اشخاص در جامعه از پیچیدگی خاصی برخوردار است لازم است حاکمیت مسئولیت خود را در قبال میزان درآمد، نوع فعالیت، رعایت استانداردهای رایج محیط کار از قبیل حفاظت ایمنی و بهداشت کار، آینده شغلی این اشخاص و افراد تحت عائله آنها، سلامتی و بیمه بازنشستگی آنها را در نظر داشته باشد.

لذا وزارت تعاون، کار و تامین اجتماعی و سازمان تامین اجتماعی بطور اخص نمی‌توانند نسبت به وظیفه سازمانی خود که حفظ و صیانت از نیروی کار است بی توجه باشند. قانون کار جمهوری اسلامی ایران در تبصره ۱ ماده ۳۵ این قانون اعلام داشت «چنانچه مزد با ساعات کار مرتبط

باشد مزد ساعتی و در صورتی که بر اساس میزان انجام کار و یا محصول تولید شده باشد کارمزد و چنانچه براساس محصول تولید شده و یا میزان کار در زمان معین باشد کارمزد ساعتی نامیده می‌شود»

و در تبصره ۲ این ماده ضوابط و مزایایی مربوط به مزد ساعتی - کارمزد ساعتی و کارمزد مشاغل قابل شمول موضوع این ماده که با پیشنهاد شورای عالی کار به تصویب وزیر تعاون کار و رفاه اجتماعی خواهد رسید تعیین گردد حداکثر ساعت کار موضوع ماده فوق نباید از حداکثر ۸ ساعت قانونی تجاوز نماید.

عمده ترین گروهی که در مشاغل نوظهور اشتغال دارند کارگران مشاغل خانگی هستند این دسته از کارگران نسبت به سایر کارگرانی که در صنایع و کارگاه‌های غیر خانگی اشتغال دارند دستمزد کمتری دریافت می‌کنند و در زمره غیر رسمی ترین گروه کارکنان حقوق بگیر تلقی می‌شوند و اغلب هیچ حمایتی برخوردار نیستند و قانون حداقل دستمزد در مورد آنها اجرا نمی‌شود. در حالیکه کارگران مشاغل خانگی نیز باید همانند دیگر کارگران از حمایت‌های قانونی بهره‌مند گردند.

کنوانسیون رم شماره ۱۸۹ سال ۲۰۱۱ سازمان جهانی کار در مورد کارگران شاغل در مشاغل خانگی بیان می‌کند که «هر عضو باید اقداماتی انجام دهد تا اطمینان حاصل شود که کارگران مشاغل خانگی در جایی که قانون حداقل دستمزد وجود دارد تحت حمایت آن هستند و این که دستمزد بدون تبعیض جنسیتی مورد شده حداقل دستمزد سهم اساسی این کارگران را به رسمیت می‌شناسد و ابزاری کلیدی برای تضمین اصل حقوق برابر به ازای کار برابر است» بر طبق اقتباس اخیر از پیشنهاد نامه تحول اقتصاد غیررسمی به رسمی سازمان جهانی کار از سال ۲۰۱۵ شماره ۲۰۴ کشورها باید بطور تدریجی از طریق فرآیند رسمی‌سازی حمایت‌های خود را از حداقل دستمزد کارگرانی که در اشتغال غیر رسمی کار می‌کنند در عمل و قانون گسترش دهند.

به نظر می‌رسد با بکارگیری روشهای مورد اشاره بتوان از رعایت حداقل دستمزد محافظت نمود زیرا نتیجه حاصل از عدم رعایت پرداخت حداقل دستمزد آسیب‌های جبران پذیر به بخشهای مختلف جامعه وارد می‌کند که جبران آن مستلزم صرف هزینه‌های مادی و غیر مادی است بطور مثال در صورت عدم تامین معیشت خانوار کارگر و با در نظر گرفتن تورم با گذشت زمان که برای ثبت قیمت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد شاخص قیمت مصرف کننده می‌باشد. این شاخص سیر تحولی قیمت‌های سبد کالا و خدمات خریداری شده توسط مصرف کنندگان را در طول زمان دنبال می‌کند. در بیشتر کشورها مفهوم شاخص قیمت مصرف کننده به نحو مطلوبی پایه ریزی شده است نمودار ماهیانه معمولاً پس از هر دوره کوتاه زمانی قابل دسترسی هستند.

ولی در کشور ما یکی از نقیضه‌های تصمیم گیری در مورد حداقل دستمزد، بررسی سالی یکبار آن است بدون توجه به تغییرات جهانی و یا منطقه‌ای نرخ تورم و یکی از مهم ترین دلایل آسب پذیر بودن کارگران در مقابله با تورم لجام گسیخته همین امر است.

اما علاوه بر موارد فوق که مربوط به کلیت حداقل دستمزد و نحوه بررسی آن است باید در نظر داشت برخی از کارگران در مشاغل نوظهور غالباً خارج از چارچوب‌های سنتی و رایج کار می‌کنند چنانچه در ابتدا نیز اشاره شد شاغلان این گونه مشاغل به خودی خود از برخی مقررات حمایتی قانون کار و تامین اجتماعی خارج می‌شوند و این یکی از معایب مشاغل مورد اشاره است فی المثل بازرسی کار اداره تعاون کار و رفاه اجتماعی که وظیفه آن نظارت بر حسن اجرای این قانون مطابق مواد ۹۶ تا ۱۰۶ است نمی‌تواند از لحاظ حفاظت فنی- بهداشت کار ساعت کار - ایمنی کار - میزان پرداخت دستمزد و مزایای قانونی اقدامی صورت دهد و از لحاظ حق بیمه موضوع قانون تامین

شاید چالش برانگیزترین بخش تعیین حداقل دستمزد تعیین و تنظیم آن باشد اگر در سطح خیلی پایین تر از حداقل وضع شود تاثیر کمی در حمایت از کارگران و خانواده‌های آنها در مقابل دستمزد پایین ناروا یا فقر کاری خواهند داشت. اگر حداقل دستمزدها بیش از حد بالا باشند تبعیت کارفرما از آنها کمتر می‌شود یا اثرات منفی شدید بر اشتغال خواهند داشت.

افزایش سطح کلی قیمت‌ها و هزینه زندگی از مهمترین موضوعاتی هستند که در اصلاحات حداقل دستمزد مورد توجه قرار می‌گیرند و به این دلیل است که تورم با گذشت زمان ارزش واقعی پول و در نتیجه ارزش حداقل دستمزد را کاهش می‌دهد یکی از شاخص‌هایی که برای ثبت تغییرات قیمت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد شاخص قیمت مصرف کننده است.

اما چگونه باید از رعایت حداقل دستمزد از طرف کارفرمایان محافظت نمود تبعیت از قانون می‌تواند از طریق تعدادی از اقدامات از جمله موارد زیر بهبود یابد :

۱. کمپین‌های اطلاع رسانی و افزایش دهنده آگاهی
۲. فعالیت‌ها ظرفیت‌سازی برای نمایندگان کارگران و کارفرمایان
۳. توانمند سازی کارگران برای مطالبه حقوق خود از طریق شکایت فردی و فعالیت جمعی
۴. اقدامات برای رسمی سازی اقتصاد غیررسمی
۵. بازرسی‌های هدفمند کاری
۶. تحریم‌هایی که بعنوان بازدارنده در مقابل تبعیت نگران از قانون عمل می‌کنند
۷. بهبود پرداخت حقوق و پشتیبانی در مقابل قربانی شدن
۸. اقدامات نظارتی و روش‌های خرید تعهدی در زنجیره تامین اجتماعی
۹. برنامه‌های دولتی اشتغال

اجتماعی مصوب سال ۵۴ نیز مامورین سازمان مزبور نمی توانند صحت اشتغال و ساعت کار آن را بررسی کنند لذا حقوق کارگران از این دست به راحتی پایمال می گردد.

علاوه بر موارد فوق قرارداد کار و دریافت مزد در قبال کار صورت گرفته نیز بدرستی ارزیابی نمی شود زیرا در منابع و مقررات وزارت کار معیار دقیقی در نظر گرفته نشده فقط آئین نامه ماده ۳۵ قانون کار در مورد نظام کارمزدی - کارمزد ساعتی - مزد ساعتی در تاریخ ۱۳۷۰/۱۱/۱۹ در تصویب وزیر وقت کار و امور اجتماعی گذراند. که ذیلا بررسی می گردد.

کارمزد

عبارت است از فردی که بابت انجام مقدار کاری مشخص که از نظر کمی قابل شمارش و اندازه گیری باشد به ازاء هر واحد کار تعیین و پرداخت می شود.

بنابراین در مشاغل نوظهور تنها راه محاسبه و پرداخت دستمزد ارزش گذاری مقدار کاری است که توسط کاربر یا انجام دهنده صورت می گیرد بدیهی است که نرخ قطعه یا کار مزبور توسط کارفرما تعیین می گردد و قدرت چانه زنی کارگر بستگی به کمبود یا فراوانی نیروی متخصص جهت انجام کار مورد نظر بستگی دارد چنانچه انجام کارمزد نوعا بر تخصص خاصی نیازمند نداشته باشد طبیعی که دستمزد پیشنهادی پایین خواهد بود و به همان میزان در صورت نیاز به تخصص در سطوح پایین به بالاتر دستمزد پیشنهادی افزایش می یابد.

در تبصره ماده ۴ آئین نامه مزبور قانونگذار اعلام داشت «مجموع مزد و کارمزدی که بر اساس این آیین نامه پرداخت می شود نباید کمتر از حداقل مزد قانونی به نسبت ساعت عادی کار باشد»

به نظر گنجانیدن این تبصره در جهت حمایت از کارگر و حفاظت از حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار می باشد زیرا ساعت عادی کار را مساوی با حداقل مزد پرداختی در نظام کارمزدی تلقی می نماید فی المثل اگر کارگری به کار تولید قطعاتی بتنی، چوبی و یا پلاستیکی اشتغال دارد در صورت انجام ۵ ساعت کار می بایست دستمزد پرداختی بابت هر قطعه نبایستی کمتر از حداقل دستمزد روزانه شورای عالی کار به نسبت ۵ ساعت کار باشد.

در ماده ۹ آیین نامه مزبور مقرر شده «مأخذ محاسبه مزد- حقوق - حق سنوات و خسارات و مزایای پایان کار موضوع مواد ۸، ۲۰، ۳۲، ۳۱، ۲۹، ۲۷ قانون کار در مورد کارگران کارمزد میانگین مجموع پرداختی ها در آخرین ۹۰ روز کارکرد کارگر است. به عنوان مثال کارگری که به صورت کارمزدی کار می کنند در صورتی که در ماه اول در ازای کار به صورت کارمزدی ۳۰ میلیون ریال درآمد داشته باشد و در ماه دوم ماهانه ۴۰ میلیون ریال و در ماه سوم ۵۰ میلیون ریال و در مجموع ۹۰ روز ۱۲ میلیون تومان درآمد داشته است که با فرمول زیر مزایای مورد اشاره محاسبه می گردد.

۱۲۰ میلیون تقسیم بر ۱/۷۶۹/۴۲۸ مساوی با ۶۷/۸ تعداد روزهای کاری مأخذ حداقل دستمزد در ۹۰ روز بنابراین کارگر در طی ۹۰ روز مورد اشاره استحقاق دریافت ۶۷/۸ روز پرداخت حداقل دستمزد و سایر مزایا اعم از سنوات، عیدی، پاداش بن کارگری و حق مسکن را خواهد داشت.

مزد ساعتی

مطابق ماده ۱۲ آیین نامه مزبور «مزد ساعتی مزدی است که بابت ساعاتی که وقت کارگر در اختیار کارفرما است محاسبه و پرداخت می‌شود»

مزد ساعتی مطابق ماده ۱۵ آیین نامه در موارد زیر مجاز است

الف- متصدیان حمل و نقل کالا و مسافر

ب- کارگران مطب‌های خصوصی پزشکان کلینیک‌های پزشکی، روانپزشکی و دامپزشکی و نظایر آنها در صورتی که مدت فعالیت آنها کمتر از حداکثر قانون کار در شبانه روز باشد

ج- مشاغل غیر تمام وقت در زمینه‌های مشاوره و نظایر آن

د- مشاغل مربوط به نگهداری و مراقبت از اموال، تاسیسات و ساختمان و حیوانات به شرطی که ساعت کار کمتر از حداکثر ساعت قانونی کار در شبانه روز باشد

ه- مشاغل آموزشی و پژوهشی

در نظام مزد ساعتی نیز همانند کارمزدی مزد دریافتی نبایستی به نسبت ساعت عادی کار در شبانه روز کمتر از مزد مشاغل مشابه در نظام روزمزدی باشد.

نظام کارمزد ساعتی

مطابق با ماده ۲۱ آئین نامه مورد اشاره «کارمزد ساعتی مزدی است که در مقابل انجام کار مشخص در زمان مشخص پرداخت می‌شود در قرارداد کارمزد ساعتی باید میزان و مقدار کار متناسب با زمان مشخص باشد»

به‌طوری‌که ملاحظه می‌شود در کارمزد ساعتی زمان عنصری تعیین کننده است زیرا کار مشخص باید در زمان مشخص صورت گیرد و در صورت عدم تحقق این امر نتیجه مطلوب کارفرما اخذ نمی‌شود. در نظام کارمزد ساعتی همانند نظام کارمزدی و مزد ساعتی کارفرما مکلف است علاوه بر مزد مزایایی را چون سنوات، عیدی، بن کارگری، حق مسکن، کمک عائله مندی را نیز به نسبت ساعت کار محاسبه و به کارگر پرداخت نماید.

در تبصره ماده ۳۰ آئین نامه مزبور تصریح شده است

فعالیت‌هایی که توسط صاحبان حرفه یا پیشه و مشاغل آزاد مستقیماً به مصرف کننده عرضه می‌شود و در مدت معین و محدود انجام می‌شود مشمول این آیین نامه نخواهد بود مانند معلمان خصوصی که بطور پاره وقت و غیر مستمر انجام وظیفه می‌نمایند»

بطوری‌که ذکر شد در این تبصره صاحبان حرف و مشاغل آزاد که راساً عملی را انجام می‌دهند و مجوز فعالیت خود را از واحد صنفی موضوع قانون امور صنفی مصوب سال ۱۳۵۲ مجلس شورای ملی دریافت کرده اند مشمول تعریف رابطه کارگری و کارفرمایی موضوع مواد ۲ تا ۵ قانون کار قرار نمی‌گیرد و از لحاظ رعایت استانداردهای رایج کار مشمول نمی‌گردند و قانون حمایت دیگر نیز این اشخاص را از لحاظ مزد دریافتی پوشش نمی‌دهد و مزد دریافتی اغلب تابع توافقات صورت گرفته بین طرفین است و استانداردهای ایمنی و بهداشتی نیز تا حدودی از کنترل واضع نظارتی خارج می‌باشد فقط موضوع حق بیمه این اشخاص مطابق مقررات قانون تامین اجتماعی مصوب سال ۱۳۵۴ بر اساس تعرفه حق بیمه صاحبان حرف و مشاغل آزاد وصول می‌شود.

نتیجه گیری

ایراد وارده بر عدم نظارت و حمایت‌های قانونی در مورد کارگران مشاغل نوظهور علاوه بر عدم نظارت و حمایت‌های قانونی در مورد کارگران مشاغل نوظهور بر عدم نظارت صحیح بر میزان دستمزد و نحوه پرداخت آن توسط کارفرما از جنبه دیگری نیز قابل تامل و بررسی است و آن موضوع حفاظت ایمنی و بهداشت کار این گونه اشخاص است از آنجایی که اغلب اشتغال آنان در بیشتر موارد در فضای مجازی و یا مشاغل خانگی صورت می‌گیرد از چشم بازرسان کار و مامورین تامین اجتماعی پنهان می‌ماند لذا اجبار کارفرمایان به رعایت مسائل ایمنی و بهداشتی فراموشی سپرده می‌شود و دقیقاً معلوم نیست کار در منزل یا فضا مجازی مطابق استانداردهای مربوطه صورت می‌گیرد یا خیر؟ و اغلب جواب منفی است زیرا به فرض اطلاع مامورین تامین اجتماعی و اداره تعاون کار از وجود کار منزل به لحاظ قانونی در ورود به محل سکونت در زندگی اشخاص عملاً امکان بررسی و رفع نواقص ایمنی و بهداشتی میسر نمی‌شود و سلامت جسمی و روحی کارگران اینگونه مشاغل و صاحبان حرف و مشاغل آزاد در معرض تهدید قرار می‌گیرد این موضوع یکی از نقایص عمده کار در فضای مجازی و مشاغل خانگی است بطور مثال آموزش مجازی با فروش محصولات دست ساز با ابزار و وسایلی در منزل شخصی اشخاص صورت می‌گیرد. آیا ابزار وسایل مورد استفاده مطابق استانداردهای رایج بکارگیری می‌شود؟ و در صورتی که با مواد شیمیایی و نظایر آن سرو کار داشته باشند میزان آلاینده‌گی و زیان وارده به سلامتی کارگر یا صاحبان حرف و مشاغل آزاد بررسی نمی‌شود و از این حیث یکی از نقیصه‌های کار در فضای مجازی و در منزل است که وزارت کار و سایر نهادها ذیربط در مورد آن توجه کافی ننموده‌اند.

پیشنهاد:

در پایان پیشنهاد می‌گردد با توجه به این که فضای کار در کارگاه‌های مزبور عملاً خارج از دسترس و نظارت و کنترل‌های قانونی است و از طرفی تنوع اشتغال در این مشاغل به نحوی است که نمونه‌های رایج آنها در خارج از منزل یا وجود ندارد یا کمیاب است لذا از نظارت بازرسان خارج هستند.

اولاً دستمزد و میزان آن و معیار سنجش نوع کار و محصول تولید شده یا عرضه خدمات نیاز به تبحر و مهارت همان صنف دارد مزد با توجه به تخصص - ساعت کار - و زمانی که صرف ساخت آن می‌شود توسط صنوف و با حضور نمایندگان کارگر - کارفرما و دولت که همگی از افراد متبحر باشد تعیین می‌شود.

ثانیاً به دلیل این که کارگاه‌ها خارج از دسترس بازرسان هستند قراردادهای منعقد در سامانه ای ملی به ثبت رسیده و مکانیسمی که عبارت از حضور کارگر و کارفرما یا نمایندگان آنها به همراه گروهی از کارشناسان اداره کار مورد بررسی و کنترل استانداردهای رایج کار اعم از پرداخت حقوق و مزایا - رعایت مسائل بهداشتی حفاظت و ایمنی قرار گیرد.

منابع و ماخذ

- [۱] ازوجی، علالدین، تحلیل رابطه بین حداقل دستمزد، بیکاری و بهره‌وری کار در بازار کار ایران، فصلنامه علوم اقتصادی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، زمستان ۱۳۸۶.
- [۲] رفیعی، احمد، حقوق کار، فکرسازان، ۱۴۰۰.
- [۳] خسروی، حسن، هکی، فرشید، حقوق کار - دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۷.
- [۴] جلالی، محمد، بررسی شرایط کار کودکان و نوجوانان در حقوق ایران هند و اسناد بین المللی، ۱۳۷۶.
- [۵] سید محمد موسی مطلبی، لیلی عسگری، معیارهای تعیین حداقل دستمزد، فصلنامه کار و جامعه، شماره ۱۵۹ مردادماه ۱۳۹۲.
- [۶] عراقی، عزت الله، حقوق کار، سمت، ۱۳۶۷.
- [۷] عیسی زاده، سعید، حداقل دستمزد و روش‌های تعیین آن، ماهنامه بررسی‌های بازرگانی، شماره ۱۹۱.
- [۸] کاظمی، حمید، نظام‌های حقوق و دستمزد، مولف، چاپ اول، ۱۳۸۰.
- [۹] منشی زاده، گشواد، شرایط کار - موسسه کار و تامین اجتماعی، ۱۳۸۵.
- [۱۰] محقی، محمد مصطفی، محقی، مرتضی، حقوق کار، انتشارات قانون یار، ۱۴۰۰.
- [۱۱] نجفی کاج آباد، قاسم، نگاهی به روش‌های تعیین حداقل دستمزد و شیوه‌های اجرای آن در برخی کشورها و ایران، کار و جامعه، شماره ۱۳۷، آبان ماه ۱۳۹۰.
- [۱۲] ولی زاده، حسین، ضوابط تعیین حداقل دستمزد، مطالعه تطبیقی حقوق کار ایران با سایر کشورها در پرتو اصول سازمان بین‌المللی کار، فصلنامه علمی-حقوقی قانون یار، ۱۳۹۹.

مطالعه تطبیقی به کارگیری فناوری در مبارزه با فساد در کشورهای منتخب

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

چکیده

فساد به عنوان چالشی ساختاری، توسعه پایدار و حکمرانی مؤثر را تهدید می‌کند؛ درحالی‌که فناوری‌هایی مانند هوش مصنوعی، زنجیره بلوک، داده‌های کلان و دولت الکترونیک، ابزارهای کارآمدی برای شفاف‌سازی و پیشگیری از فساد ارائه داده‌اند. این گزارش با هدف بررسی نقش فناوری‌های نوین در مبارزه با فساد، با روش مطالعه تطبیقی تجربیات کشورهای منتخب (استونی، کره جنوبی، برزیل، هند و گرجستان) انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که کشورهای مورد مطالعه با به‌کارگیری سامانه‌های یکپارچه (مانند مناقصات الکترونیک، داشبوردهای نظارتی و پلتفرم‌های گزارش‌دهی مردمی) توانسته‌اند سطح فساد را به‌طور معناداری کاهش دهند. برای مثال، افزایش شاخص توسعه دولت الکترونیک به‌ازای هر ۱ درصد، با کاهش ۱۰۱۷ درصدی در فساد همراه بوده است. موفقیت این تجارب وابسته به عوامل کلیدی مانند اراده سیاسی، چارچوب حقوقی کارآمد، حکمرانی داده‌پایه و هماهنگی بین‌نهادی است. نتایج گزارش حاکی از آن است که فناوری‌ها نه‌فقط به‌عنوان ابزارهای واکنشی، بلکه با قابلیت پیش‌بینی و پیشگیری ساختاری از فساد عمل می‌کنند. این مطالعه با تحلیل الگوهای جهانی، چارچوبی برای طراحی سیاست‌های فناورانه متناسب با ساختار حکمرانی ایران ارائه می‌دهد و می‌تواند مبنای تدوین نقشه راه ملی مبارزه هوشمند با فساد باشد.

بیان/شرح مسئله

وسعت و پیچیدگی فساد همچنان یکی از چالش‌های اصلی در جهان محسوب می‌شود و همین امر نیازمند راه‌حل‌های نوآورانه برای مقابله با آثار گسترده آن است. اقدامات ضدفساد عمدتاً متکی به نظارت دستی مبتنی بر افراد، افشاگری، حسابرسی و پیگیری توسط نهادهای دولتی یا سازمان‌های غیردولتی بوده است. باوجود اهمیت این اقدامات، محدودیت‌هایی مانند کمبود نیروی انسانی، محدودیت‌های زمانی و دشواری در کشف فعالیت‌های غیرقانونی در میان انبوه داده‌ها، اثربخشی آنها را کاهش داده‌اند. تجربه کشورهای پیشرو نشان می‌دهد که فناوری‌های نوین (مانند هوش مصنوعی، زنجیره بلوک و دولت الکترونیک) می‌توانند با شفاف‌سازی و کاهش مداخلات انسانی، فساد را کنترل کنند. در ایران نیز مقابله با فساد همواره از موضوعات اصلی سیاستگذاری بوده و در اسناد بالادستی بر آن تأکید شده است؛ به‌ویژه **بند «۲۵» سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه** بر «تحول در نظام اداری و اصلاح ساختار آن مبتنی بر سیاست‌های کلی نظام اداری، با تأکید بر هوشمندسازی خدمات عمومی و تحقق دولت الکترونیک، حذف تشکیلات موازی و غیرضرور، به‌روزرسانی قوانین و مقررات، اصلاح روش‌ها و رفع فساد و زمینه‌های آن در مناسبات اداری» تأکید دارد. این امر نشان‌دهنده نقش کلیدی فناوری در راهبرد ضدفساد است. بنابراین، این گزارش با هدف شناسایی الگوهای موفق و انطباق آنها با شرایط نهادی ایران در به‌کارگیری فناوری‌های نوین، زمینه‌ساز طراحی سیاست‌های بومی و کارآمد برای ایران خواهد بود.

نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

تحلیل تجربه کشورهای منتخب (استونی، کره جنوبی، برزیل، هند و گرجستان) نشان می‌دهد که بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، به‌ویژه در حوزه‌های دولت الکترونیک، داده‌های بزرگ و سامانه‌های یکپارچه نظارتی، نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش فساد و افزایش شفافیت داشته است. یافته‌ها بیانگر این است که فناوری‌های پیشرفته در پنج حوزه اصلی بیشترین تأثیر را در مبارزه با فساد داشته‌اند:

- ✓ **ارائه خدمات عمومی و دولت الکترونیک:** استقرار دولت الکترونیک و ارائه خدمات عمومی به‌صورت برخط، باعث کاهش تماس حضوری میان مردم و کارگزاران شده است و بدین ترتیب فرصت‌های فساد اداری به حداقل می‌رسد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که در کشورهایی که این طرح پیاده‌سازی شده است، دیجیتالی‌سازی خدمات می‌تواند نرخ فساد اداری را به‌طور معناداری کاهش دهد و سطح رضایت عمومی را ارتقا بخشد.

- ✓ **پایش و تحلیل پیشرفته با هوش مصنوعی:** استفاده از الگوریتم‌های هوش مصنوعی و کلان‌داده برای پایش تراکنش‌های مالی و اداری، امکان شناسایی سریع تخلفات پنهان و الگوهای مشکوک را فراهم کرده است. تجربه برخی کشورها نشان می‌دهد که این ابزارها توانسته‌اند میلیاردها دلار فساد پنهان را شناسایی، و نقش پیشگیرانه و مهمی ایفا کنند.

- ✓ **شفافیت داده و دسترسی عمومی به اطلاعات:** انتشار برخط داده‌های مالی و قراردادی در قالب پرتال‌های داده‌باز، زمینه مشارکت نهادهای مدنی، رسانه‌ها و مردم را در نظارت فراهم کرده است. نتایج مطالعات تطبیقی نشان می‌دهد که دسترسی عمومی به داده‌های کلیدی، به‌ویژه در قراردادهای مالی، یکی از ابزارهای بازدارنده فساد در کشورهای موفق بوده است.

- ✓ **مناقصات و تدارکات عمومی با بهره‌گیری از فناوری:** تجربه دیجیتالی‌سازی کامل مناقصات و استفاده از زنجیره بلوک در زنجیره تدارکات نشان می‌دهد که این روش‌ها توانسته‌اند شفافیت را به‌طور چشمگیری افزایش دهند، از تبانی بکاهند و هزینه‌های معاملاتی را پایین آورند.

- ✓ **ثبت دارایی‌ها و مالکیت املاک با بهره‌گیری از فناوری:** استقرار سامانه‌های غیرمتمرکز مبتنی بر زنجیره بلوک در ثبت دارایی و املاک، موجب افزایش امنیت اسناد و جلوگیری از جعل و دست‌کاری شده است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که این روش‌ها توانسته‌اند زمان و هزینه دعوای حقوقی و نقل‌وانتقال املاک را به میزان قابل توجهی کاهش دهند.

نکته مشترک میان همه این کشورها آن است که فناوری به‌تنهایی کفایت نکرده است؛ بلکه اراده سیاسی پایدار، چارچوب‌های حقوقی شفاف، حکمرانی داده‌محور، امنیت سایبری و ارتقای سواد دیجیتال عمومی بسترهای اصلی موفقیت بوده‌اند. این تجارب

نشان می‌دهد ترکیب فناوری با بسترهای نهادی مناسب، کلید موفقیت در کاهش فساد است؛ به‌ویژه تجربه کشورهای پیشرو نشان داده است که به‌کارگیری ابزارهای هوشمند در پایش، تحلیل و تصمیم‌گیری، نه‌تفقط موجب شفافیت و پاسخ‌گویی بیشتر شده، بلکه در عمل کاهش معنادار فساد اداری و مالی را به‌همراه داشته است.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

یافته‌های مطالعه تطبیقی نشان داده است کشورهایی که در مسیر مبارزه فناوریانه با فساد موفق‌تر عمل کرده‌اند، صرفاً به استقرار ابزارهای فناوریانه اکتفا نکرده‌اند؛ بلکه با یکپارچه‌سازی داده‌ها، ارتقای سامانه‌های موجود و ایجاد زیرساخت‌های نوین دیجیتال توانسته‌اند به سطح بالاتری از شفافیت و پاسخ‌گویی دست یابند. در این میان، تجربه بین‌المللی حاکی از آن است که سه لایه مکمل باید هم‌زمان در نظر گرفته شود: نخست، تقاطع‌گیری و تبادل داده‌ها برای جلوگیری از جزیره‌ای عمل کردن نهادها؛ دوم، بهبود و هوشمندسازی سامانه‌های موجود در حوزه‌های پرریسک همچون مناقصات، مالیات و خدمات عمومی؛ سوم، تحولات زیرساختی فناوریانه همچون زنجیره بلوک، داده‌های باز و امنیت سایبری که اعتماد و کارآمدی این نظام را تضمین می‌کنند. این مطالعه چند پیشنهاد سیاستی کلیدی برای تدوین نقشه راه ملی مقابله فناوریانه با فساد ارائه می‌دهد که می‌تواند به توسعه مبارزه فناوریانه در ایران کمک کند:

۱. یکپارچه‌سازی و تقاطع‌گیری هوشمند داده‌ها با «پلتفرم ملی تبادل داده» (بومی‌سازی Road-X)؛
۲. ثبت و مالکیت دارایی‌ها و املاک در بستر زنجیره بلوک؛^۱
۳. هوشمندسازی نظارت با «تحلیلگر فساد مبتنی بر هوش مصنوعی»؛
۴. تحقق «دولت دیجیتال» با خدمات الکترونیک یکپارچه؛
۵. ارتقای سامانه ستاد (ستاد هوشمند: گام به‌سوی دولت شفاف و غیرقابل رانت با زنجیره بلوک)؛
۶. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های آینده‌محور ضدفساد؛
۷. طراحی ربات هوشمند به‌منظور پیشگیری و کنترل فساد مالی کارگزاران؛
۸. طراحی چت‌بات هوشمند برای ارتقای سامانه گزارشگران فساد.

۱. مقدمه

فساد به عنوان یکی از بزرگ‌ترین معضلات جهانی، در کنار فقر شدید، بیکاری، تغییرات اقلیمی و تروریسم، در رأس تهدیدهای ساختاری نظام‌های حکمرانی قرار گرفته است [۱]. براساس تعریف بانک جهانی، فساد عبارت است از «سوءاستفاده از قدرت عمومی برای منافع شخصی» که دربرگیرنده رفتارهایی مانند رشوه، اختلاس، تعارض منافع و سوءاستفاده از منابع عمومی برای اهداف خصوصی است. این پدیده می‌تواند در تمام سطوح نظام حکمرانی، از مدیران ارشد تا کارکنان عادی و حتی بخش خصوصی، بروز یابد و در نهایت به تضعیف نهادهای رسمی، کاهش کارایی دولت، گسترش فقر و بی‌عدالتی و افت سرمایه اجتماعی بینجامد [۲].

فساد در سطح کلان نه فقط مانعی بر سر راه توسعه اقتصادی، بلکه تهدیدی علیه شفافیت، پاسخ‌گویی و مشارکت دموکراتیک محسوب می‌شود. از این رو، جامعه بین‌المللی فقط در دو دهه گذشته آن را به صورت جدی به عنوان مسئله‌ای بحرانی مطرح کرده است [۱].

کشورها همگام با توسعه سریع فناوری‌های هوش مصنوعی، درخصوص اتخاذ سیاست‌های متناسب توجه ویژه‌ای دارند. در کشور ما نیز با تأکید مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) مبنی بر قرار گرفتن در زمره ۱۰ کشور برتر دنیا، برنامه‌ریزی‌ها برای توسعه، تنظیم‌گری و کاربست این فناوری سرعت بیشتری به خود گرفته است. از این رو ضروری است زیرساخت‌های قانونی این حوزه با هدف تعیین و هماهنگ‌سازی ساختارهای حکمرانی و نهادهای، تأمین هرچه سریع‌تر زیرساخت‌های فنی و عملیاتی مورد نیاز و استفاده از ظرفیت‌های نظارتی مجلس شورای اسلامی در مسیر تقویت ضمانت اجرا و نظارت بر اجرا و عملکرد نهادهای متولی شکل گیرد [۳].

تجربه کشورهای مختلف نشان می‌دهد که زمانی راهکارهای مقابله با فساد موفق خواهند بود که چندوجهی و ساختاری طراحی شوند؛ یعنی به جای تمرکز صرف بر مجازات‌های پسینی، به سمت شفاف‌سازی فرایندها، حذف مداخلات انسانی، کنترل تعارض منافع و استفاده از فناوری برای بازطراحی حکمرانی حرکت کنند.

در جمهوری اسلامی ایران، مسئله مبارزه با فساد همواره یکی از موضوعات اصلی در اسناد کلان توسعه، خط‌مشی‌های اجرایی و گفتمان عمومی بوده است. از تدوین قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد (۱۳۹۰) تا تشکیل نهادهایی نظیر ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی، هیئت‌های رسیدگی به تخلفات اداری و سازمان بازرسی کل کشور، تلاش‌های متعددی برای پیشگیری، شناسایی و برخورد با اشکال مختلف فساد صورت گرفته است. با این حال، واقعیت‌های موجود نشان می‌دهد که این اقدامات با وجود گستردگی نهادهای اثربخشی کافی نداشته‌اند.

طی آمار منتشر شده توسط سازمان شفافیت بین‌الملل از وضعیت ادراک از فساد کشورهای جهان در سال ۲۰۲۴، کشور ایران در رتبه ۱۴۹ از ۱۸۰ کشور قرار دارد. امتیاز ایران در این شاخص ۲۳ بوده که نسبت به سال قبل یک امتیاز کاهش یافته است. شاخص ادراک فساد (CPI)، میزان فساد در بخش عمومی ۱۸۰ کشور را براساس نظرهای کارشناسان و فعالان اقتصادی ارزیابی می‌کند. به‌طور کلی CPI فسادهایی مانند رشوه، سوءاستفاده از قدرت دولتی، نبود شفافیت مالی مقامات و محدودیت در دسترسی به اطلاعات را بررسی می‌کند، اما مواردی همچون پول‌شویی و فساد در بخش خصوصی را شامل نمی‌شود. این شاخص براساس برداشت افراد از فساد طراحی شده است؛ زیرا فساد پدیده‌ای پنهان، و اندازه‌گیری مستقیم آن دشوار است. از منظر ساختاری، نبود یکپارچگی اطلاعات در نهادهای نظارتی، نارسایی در پایش لحظه‌ای فرایندها و اتکای بیش از حد به سازوکارهای انسانی، فضای لازم را برای رشد فساد فراهم کرده‌اند [۴].

سیاست‌های کلی نظام اداری (۱۳۸۹) در بندهای «۱۳»، «۱۵»، «۱۸» و «۲۵» سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه، بر لزوم توسعه نظام اداری الکترونیک، پاسخ‌گویی نهادهای، دسترسی آسان مردم به اطلاعات و بهره‌گیری از ابزارهای نوین فناوری اطلاعات برای مقابله با فساد تأکید دارند. این اسناد نشان‌دهنده درک

حاکمیتی از نقش فناوری اطلاعات و شفافیت در حکمرانی مؤثر و مقابله با فسادند. فناوری اطلاعات با روند روبه‌رشد و سرعت نوآوری‌ها توانسته است ماهیت کار سازمان‌ها را متحول کند و پیامدهای گوناگونی از جمله افزایش سرعت و دقت عمل، دستیابی به اطلاعات منظم، انعطاف‌پذیر شدن سازمان‌ها و پاسخ‌گویی سریع به شرایط بسیار متغیر و پویایی محیطی را به‌همراه داشته باشد [۵].

قابلیت‌های نوین فناوری اطلاعات بستر شکل‌گیری پدیده‌هایی تحول‌آفرین در حکمرانی عمومی را فراهم کرده‌اند که یکی از مهم‌ترین آنها، توسعه مفهوم «دولت الکترونیک» است. دولت الکترونیک را می‌توان تجلی عملیاتی بهره‌گیری از فناوری در مدیریت عمومی دانست؛ مفهومی که تحول عمیق و ساختاری در نحوه اداره امور کشور، ارائه خدمات، مدیریت منابع و تعامل با شهروندان ایجاد کرده است [۶].

در دهه‌های اخیر، جهان شاهد رشد شتابان فناوری‌های نوپهور در حوزه حکمرانی و مبارزه با فساد بوده است. فناوری‌هایی نظیر هوش مصنوعی،^۱ داده‌های کلان،^۲ زنجیره بلوک و پردازش زبان طبیعی^۳ نقش مهمی در کاهش مداخلات انسانی، افزایش نظارت سیستمی، تسهیل دسترسی عمومی به اطلاعات و کاهش هزینه‌های گزارش‌دهی و پیگیری تخلفات ایفا کرده‌اند [۷]. هوش مصنوعی می‌تواند با خودکارسازی فرایندها، شناسایی الگوهای تقلب و استفاده از مدل‌های پیش‌بینی برای تخصیص منابع، به شفافیت، پاسخ‌گویی و کارایی تصمیم‌گیری در ساختارهای دولتی کمک کند. الگوریتم‌های یادگیری ماشین و پردازش زبان طبیعی توانایی چشمگیری در کشف شبکه‌های پیچیده فساد نشان داده‌اند و این امکان را به دولت‌ها می‌دهند که جریان‌های مالی غیرقانونی را شناسایی، و در لحظه، بی‌نظمی‌های احتمالی را نشانه‌گذاری کنند.

مطالعات گسترده در سطح بین‌المللی نشان می‌دهد کشورهایی که در زمینه توسعه زیرساخت‌های دولت الکترونیک سرمایه‌گذاری مؤثر انجام داده‌اند، موفق شده‌اند به دستاوردهای مهمی در حوزه ارتقای شفافیت، افزایش پاسخ‌گویی نهادی و کاهش فساد دست یابند. فناوری اطلاعات از طریق ایجاد بسترهای شفافیت اطلاعاتی، تسهیل دسترسی عمومی به داده‌ها، حذف فرایندهای پرریسک حضوری و ارتقای رصد سیستمی توانسته است مؤلفه‌های کلیدی مبارزه با فساد، از جمله شفافیت، پاسخ‌گویی و اعتماد عمومی، را به‌طور معناداری تقویت کند [۸].

باوجود چنین ظرفیت‌هایی، باید توجه داشت که فناوری صرفاً یک ابزار است و بهره‌گیری اثربخش از آن در مبارزه با فساد، مستلزم وجود زیرساخت‌های نهادی، حقوقی و فرهنگی مناسب است. در نبود اراده سیاسی قوی، هماهنگی نهادی، حکمرانی داده و آموزش کاربران، حتی پیشرفته‌ترین سامانه‌های اطلاعاتی نیز ممکن است به نتایج معکوس بینجامند. از همین رو، یکی از مهم‌ترین تحولات سال‌های اخیر در عرصه حکمرانی، گذار از رویکرد ابزارمحور به رویکرد تحول‌محور در استفاده از فناوری برای مقابله با فساد بوده است. در این رویکرد، فناوری نه‌فقط وسیله‌ای کمکی، بلکه عاملی برای بازتعریف روابط دولت و مردم، شفاف‌سازی زنجیره تصمیم‌گیری، حذف انحصارات اطلاعاتی و نهادینه‌سازی نظارت عمومی مطرح می‌شود. برای تحقق این هدف، باید به‌جای تمرکز صرف بر خرید تجهیزات و نرم‌افزارها، بر طراحی چارچوب‌های حکمرانی داده، تدوین مقررات شفاف برای تبادل اطلاعات، ایجاد پیوند بین سامانه‌ها، تقاطع‌گیری میان آنها و افزایش سواد دیجیتال عمومی تمرکز شود. در همین راستا، گزارش حاضر در پی آن است که با مطالعه تطبیقی تجربه کشورهای منتخب در استفاده از فناوری برای مقابله با فساد، الگویی از عوامل موفقیت، ساختارهای نهادی، ابزارهای به کار گرفته شده و نتایج حاصل را ترسیم کند و در اختیار تصمیم‌گیران و نهادهای سیاستگذار قرار دهد.

1. AI
2. Big Data
3. NLP

مقابله با فساد اداری و اقتصادی، به‌ویژه در سطوح ساختاری و نهادی، از مهم‌ترین چالش‌های حکمرانی در قرن بیست و یکم است. با گسترش فناوری‌های نوین، بسیاری از کشورها مسیر خود را از رویکردهای صرفاً نظارتی و واکنشی، به‌سمت راهکارهای پیشگیرانه و هوشمندانه مبتنی بر دیجیتال‌سازی، شفاف‌سازی و تحلیل داده سوق داده‌اند. در این میان، برخی کشورها توانسته‌اند با بهره‌گیری از زیرساخت‌های دیجیتال پیشرفته، اصلاحات ساختاری در نظام‌های اداری و خدمات عمومی ایجاد کنند و از طریق ابزارهای فناورانه، زمینه‌های بروز فساد را به‌شکل چشمگیری کاهش دهند.

این بخش به مطالعه تطبیقی نمونه‌های موفق جهانی در این حوزه اختصاص دارد. هدف اصلی در این بخش، شناسایی الگوهای عملی و اثبات‌شده‌ای است که از طریق آنها می‌توان بسترهای فسادخیز را شناسایی، مدیریت و در نهایت حذف کرد. گفتنی است انتخاب کشورها براساس دو معیار اصلی صورت گرفته است:

۱. تنوع موقعیت جغرافیایی، اقتصادی و نهادی؛ به‌گونه‌ای که هم کشورهای توسعه‌یافته با زیرساخت‌های دیجیتال پیشرو (مانند استونی و کره جنوبی) و هم کشورهای در حال توسعه یا نوظهور با تجارب اصلاحی شاخص (مانند برزیل، هند و گرجستان) در دامنه بررسی قرار گیرند.

۲. اقدامات فناورانه اثربخش در بسترهای فسادخیز مشخص؛ ازجمله نظام مناقصات و تدارکات دولتی، فرایندهای ثبت و مالکیت، ارائه خدمات عمومی، سامانه‌های هویت دیجیتال، داده‌های باز و استفاده از فناوری‌هایی چون زنجیره بلوک و هوش مصنوعی در حسابرسی و پایش مستمر.

در این مطالعه، برای هر کشور ابتدا بسترهای فسادخیز کلیدی شناسایی شده و سپس، اقدامات فناورانه در هر دو محور فوق به‌صورت جداگانه و نظام‌مند بررسی شده است. این بسترها عمدتاً شامل این موارد می‌شوند:

✓ فرایندهای مناقصات و تدارکات عمومی به‌عنوان یکی از پرریسک‌ترین حوزه‌ها به‌دلیل حجم بالای منابع مالی و امکان مداخله انسانی؛

✓ ارائه خدمات عمومی و هوشمندسازی دولت که می‌تواند با کاهش تماس مستقیم مردم و کارگزاران دولتی، فرصت‌های فساد را محدود کند؛

✓ ثبت و مالکیت دارایی‌ها و املاک که همواره مستعد جعل و دست‌کاری است و با فناوری‌هایی مانند زنجیره بلوک می‌توان امنیت آن را تضمین کرد؛

✓ شفافیت داده و دسترسی عمومی به اطلاعات از طریق پرتال‌های داده‌باز و انتشار برخط اطلاعات مالی و اداری؛

✓ پایش و تحلیل پیشرفته با هوش مصنوعی برای شناسایی الگوهای مشکوک، ناهنجاری‌ها و تخلفات پنهان در داده‌های حجیم.

بر این اساس، گزارش حاضر با هدف تبیین نقش فناوری در حکمرانی ضدفساد، ضمن مطالعه تطبیقی تجربه کشورهای منتخب در استفاده از فناوری برای مقابله با فساد، الگویی از عوامل موفقیت، ساختارهای نهادی، ابزارهای به کار گرفته شده و نتایج حاصل را ترسیم کرده است و تلاش دارد راهکارهایی کلی برای بهره‌گیری مؤثر از فناوری در مقابله با فساد ارائه دهد.

طی سالیان اخیر، باتوجه به انتظار مردم در راستای شفافیت و کاهش فساد در حوزه‌های مالی و اداری، انجام مطالعات پژوهشی در این خصوص روند چشمگیری داشته است؛ به‌طوری که براساس یافته‌های این پژوهش، سیر صعودی در تعدد و تکثر مطالعات این حوزه مشاهده می‌شود. در این بخش تلاش شده است به بررسی نتایج این پژوهش‌ها پرداخته شود:

۲-۱. سوابق مطالعاتی در مرکز

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به‌عنوان بازوی پژوهشی، مطالعات و گزارش‌های متعددی را در حوزه مبارزه با فساد و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین تهیه کرده است. در ادامه، مهم‌ترین مطالعات و نتایج آنها مرور می‌شود.

گزارش «[گونه‌شناسی عناصر اکوسیستمی پدیده فساد و تحلیل و رتبه‌بندی آنها](#)» (۱۴۰۳) یکی از جامع‌ترین تحلیل‌های مرکز درخصوص منشأها و بسترهای شکل‌گیری فساد در ایران است. در این گزارش، با استفاده از رویکرد سیستمی و تحلیل لایه‌به‌لایه، ۵۴ مؤلفه در قالب چهار خوشه اصلی (ساختاری، قانونی، عملکردی و فرهنگی) شناسایی و رتبه‌بندی شده‌اند. یافته‌های گزارش بر نقش کلیدی تعارض منافع، انحصار اطلاعاتی و نبود سامانه‌های نظارتی یکپارچه در تقویت شبکه‌های فساد تأکید دارد.

گزارش «[آسیب‌شناسی اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات](#)» (۱۴۰۳) با رویکرد تطبیقی و آسیب‌شناسی، دلایل ناکارآمدی اجرایی این قانون را بررسی کرده است. ازجمله چالش‌های اصلی شناسایی شده، فقدان ضمانت اجرایی، ضعف زیرساخت‌های الکترونیکی و متعهد نبودن دستگاه‌ها به افشای اطلاعات عمومی عنوان شده‌اند. پیشنهاد گزارش، به‌روزرسانی سامانه انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و توسعه نظام جامع شفافیت داده‌محور است.

گزارش «[بررسی دستگاه‌های متولی مبارزه با فساد در جمهوری اسلامی \(۱\): نداشت نهادی](#)» (۱۴۰۲) با تمرکز بر نهادهای متعدد و پراکنده مسئول مقابله با فساد در کشور، به بررسی چالش‌های نهادی و ساختاری موجود می‌پردازد. این گزارش با تأکید بر اینکه مقابله با فساد نیازمند هماهنگی نهادی و تمرکز راهبردی است، بیان می‌کند که در ایران تعدد نهادهای متولی، نبود سازوکارهای هماهنگ‌کننده و فقدان تقسیم کار دقیق میان نهادها موجب هم‌پوشانی، اتلاف منابع و کاهش کارایی شده است. نهادهایی چون ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی، سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات، قوه قضائیه و نهادهای اطلاعاتی به‌صورت موازی فعالیت می‌کنند، اما اغلب فاقد نظام اطلاعاتی مشترک و پایش یکپارچه‌اند.

گزارش «[اظهار نظر کارشناسی درباره طرح ملی توسعه هوش مصنوعی](#)» (۱۴۰۴) ازجمله تحلیل‌های تقنینی مرکز پژوهش‌های مجلس در حوزه سیاستگذاری فناوری‌های نوین است. این گزارش با هدف ارزیابی ابعاد قانونی، نهادی و اجرایی طرح ملی توسعه هوش مصنوعی (شماره ثبت ۲۴۸)، بر ضرورت ایجاد زیرساخت‌های حکمرانی داده، هماهنگی میان نهادهای متولی و تقویت ضمانت‌های نظارتی مجلس شورای اسلامی تأکید دارد. یافته‌های گزارش نشان می‌دهد که طرح مذکور ضمن توجه به چالش‌های محوری مانند دسترسی به داده، حمایت از کسب‌وکارهای نوآور و تأمین مالی پروژه‌های فناورانه، نیازمند اصلاح در برخی مواد برای افزایش کارآمدی، شفافیت نهادی و انسجام در اجرای سیاست‌هاست.

جدول ۱. تحلیل پیشینه پژوهشی

ردیف	عنوان گزارش	سال انتشار	نام دفتر / سازمان / نهاد	توضیحات
۱	گونه‌شناسی عناصر اکوسیستمی پدیده فساد و تحلیل و رتبه‌بندی اهمیت آنها	۱۴۰۳	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	- شناسایی ۵۴ مؤلفه فساد در چهار خوشه اصلی (ساختاری، قانونی، عملکردی، فرهنگی). - استفاده از رویکرد سیستمی و تحلیل لایه‌به‌لایه. - تاکید بر نقش تعارض منافع در تقویت شبکه‌های فساد. - برجسته‌سازی مسئله انحصار اطلاعاتی و ضعف سامانه‌های نظارتی یکپارچه.
۲	آسیب‌شناسی اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	۱۴۰۳	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	- بررسی ناکارآمدی اجرایی قانون دسترسی آزاد به اطلاعات. - شناسایی چالش‌ها: نبود ضمانت اجرایی، ضعف زیرساخت‌های الکترونیکی، بی‌تعهدی دستگاه‌ها. - ارائه پیشنهاد: به‌روزرسانی سامانه و توسعه نظام جامع شفافیت داده‌محور.
۳	بررسی دستگاه‌های متولی مبارزه با فساد در جمهوری اسلامی (۱): نگاشت نهادی	۱۴۰۲	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	- تمرکز بر نهادهای متعدد و پراکنده مسئول مقابله با فساد. - تبیین چالش‌های نهادی: هم‌پوشانی وظایف، اتلاف منابع، کاهش کارایی. - تاکید بر فقدان نظام اطلاعاتی مشترک و پایش یکپارچه. - ضرورت هماهنگی نهادی و تقسیم کار مشخص میان نهادها.
۴	اظهار نظر کارشناسی درباره طرح ملی توسعه هوش مصنوعی	۱۴۰۴	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن)	این گزارش با هدف ارزیابی ابعاد قانونی، نهادی و اجرایی طرح ملی توسعه هوش مصنوعی (شماره ثبت ۲۴۸)، بر ضرورت ایجاد زیرساخت‌های حکمرانی داده، هماهنگی میان نهادهای متولی و تقویت ضمانت‌های نظارتی مجلس شورای اسلامی تأکید دارد.
۵	بررسی و احصای سامانه‌های دولت الکترونیکی و هوشمند در قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران و ارائه پیشنهادها سیاستی	۱۴۰۴	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (مطالعات مدیریت)	در حوزه معماری و تعامل‌پذیری، فقدان معماری کلان دولت الکترونیکی از مهم‌ترین چالش‌هاست. از این‌رو، تدوین معماری مرجع دولت الکترونیکی و الزام دستگاه‌ها به تهیه نقشه معماری سازمانی با تأیید وزارت ارتباطات باید به‌عنوان پیش‌نیاز قانونی مدنظر قرار گیرد. همچنین کارگروه تعامل‌پذیر دولت الکترونیک باید استاندارد تبادل داده را تدوین کند و اتصال سامانه‌ها صرفاً در چارچوب این استاندارد انجام گیرد. تقویت مرکز ملی تبادل اطلاعات (NIX) و تعریف شاخص «درصد خدمات متصل شده به NIX» نیز برای پایش سطح تعامل‌پذیر دستگاه‌ها حیاتی است. سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر سیستم دولت الکترونیکی در قانون برنامه هفتم را می‌توان در قالب اهداف چهارگانه شامل شفافیت و نظارت، توسعه زیرساخت‌ها، هوشمندسازی خدمات و تقویت حکمرانی تقسیم‌بندی کرد. این موضوع بیان‌کننده این است که موفقیت صرفاً در ایجاد سامانه‌ها خلاصه نمی‌شود، بلکه باید کارکرد واقعی سامانه در تحقق اهداف توسعه‌ای سنجیده شود.
۶	حکمرانی هوش مصنوعی (۹): ضرورت نهاد راهبر هوش مصنوعی در کشور و پیشنهاد ساختار عملیاتی	۱۴۰۴	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (مطالعات حکمرانی)	هوش مصنوعی نه‌فقط ابزار فناورانه ساده، بلکه بازنمایی عاملیت تحول‌آفرین است. توسعه این فناوری، پدیده‌ای از بن سیاسی، با پیامدهای گسترده حول ساخت قدرت، سازوکارهای حکمرانی و تحولات اجتماعی بوده که حاکی از نظم سیاسی جدید است. در این راستا ضروری است کشور ما به اتخاذ راهبردی دقیق بپردازد. حکمرانی مؤثر در عرصه هوش مصنوعی مستلزم درگیری عمیق و بنیادین با این فناوری در تمام سطوح آن است.

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

علاوه بر گزارش‌هایی که در مرکز پژوهش‌های مجلس در این خصوص انجام شده است، پژوهش‌های متعدد ملی و بین‌المللی نیز این موضوع مهم را بررسی کرده‌اند که در ادامه به بررسی آنها پرداخته می‌شود:

اوموتوی و هولتزهاوزن (۲۰۲۵) در مقاله‌ای با عنوان «ادغام فناوری‌های دیجیتال در ابتکارات ضدفساد در بوتسوانا: درس‌هایی از گرجستان، اوکراین و آفریقای جنوبی» با تمرکز بر کشور بوتسوانا، تجربه‌های موفق کشورهای گرجستان، اوکراین و آفریقای جنوبی را در ادغام فناوری‌هایی مانند سامانه‌های یکپارچه، داده‌کاوی و زنجیره بلوک بررسی کرده‌اند. یافته‌های آنها بر نقش کلیدی دیجیتال‌سازی در کشف فساد و مسدودسازی دارایی‌های غیرقانونی تأکید دارد. این مطالعه نشان می‌دهد که به‌کارگیری فناوری‌های دیجیتال در سامانه‌های اعلام دارایی، نه فقط می‌تواند موجب ارتقای شفافیت و افزایش کارایی نظارت بر مسئولان شود، بلکه به تسهیل دسترسی عمومی و تقویت پاسخ‌گویی نهادهای حاکمیتی نیز کمک می‌کند. با این حال، پژوهشگران با دقت به موانع مهمی چون مقاومت ساختاری نهادهای سیاسی، محدودیت منابع مالی، ضعف در ظرفیت‌های فنی و چالش‌های مربوط به راستی‌آزمایی اطلاعات اشاره می‌کنند که می‌توانند موفقیت این ابتکار را با مانع مواجه سازند [۹].

آبی ناهد و السمره (۲۰۲۵) در پژوهشی با عنوان «نقش هوش مصنوعی در مبارزه با فساد» به موضوع نقش هوش مصنوعی در مبارزه با فساد پرداخته و نشان داده‌اند که این فناوری در شناسایی الگوهای ناهنجار و تقلب مرتبط با فساد، مانند اختلاس و تقلب در فرایندهای مناقصه و خرید دولتی، مؤثر است. آنها تأکید می‌کنند که سیستم‌های حسابرسی خودکار و راهکارهای مبتنی بر زنجیره بلوک می‌توانند شفافیت و پاسخ‌گویی را در عملکرد سازمان‌ها افزایش دهند. همچنین، با پرداختن به چالش‌های پیاده‌سازی این فناوری‌ها در ساختارهای قانونی و بوروکراتیک کشورهای منطقه، بر اهمیت انطباق بومی ابزارهای ضدفساد با زمینه‌های فرهنگی و اداری تأکید دارند. از دیگر نکات برجسته این پژوهش، تحلیل پیامدهای استفاده از هوش مصنوعی در فرایندهای نظارتی و نگرانی‌های ناشی از نقض احتمالی حریم خصوصی و سوءاستفاده از داده‌هاست [۱۰].

ادیلا (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «دیجیتالی‌سازی مبارزه با فساد در برزیل» با تمرکز بر تجربه خاص این کشور، که هم‌زمان با سابقه‌ای پررنگ در رسوایی‌های گسترده فساد و بهره‌گیری فراگیر از رسانه‌های دیجیتال همراه است، به واکاوی فرایندهای نوآورانه‌ای می‌پردازد که در چارچوب اصلاحات ضدفساد در این بستر شکل گرفته‌اند. او در این مطالعه، مفهوم خلاقانه‌ای با عنوان «فناوران یکپارچگی» را برای معرفی آن دسته از کنشگران اجتماعی و سیاسی به کار می‌برد که در طراحی، توسعه و پیاده‌سازی فناوری‌های ضدفساد نقش آفرینی می‌کنند. ادیلا با ارائه چارچوب نظری منسجم، به تحلیل این نوع نوآوری‌های فناورانه می‌پردازد و نشان می‌دهد که چگونه کنش‌های فناورانه می‌توانند در تعامل با ساختارهای قدرت، به تحول در سیاستگذاری ضدفساد منجر شوند. نویسنده در این اثر همچنین به بررسی پیامدها، محدودیت‌ها و چالش‌های مرتبط با پیاده‌سازی فناوری‌های ضدفساد در زمینه‌های سیاسی و اجتماعی متنوع می‌پردازد [۱۱].

زنگ و همکاران (۲۰۲۵) در مطالعه‌ای با عنوان «تقویت شبکه‌های سلامت هوشمند: ادغام رمزنگاری مبتنی بر ویژگی برای بهینه‌سازی و سازوکارهای ضدفساد» به تحلیل نقش الگوریتم‌های رمزنگاری پیشرفته در حفظ امنیت داده‌ها و مقابله با فساد اطلاعاتی در حوزه سلامت پرداخته‌اند. این پژوهش با بهره‌گیری از رویکردی تجربی و تطبیقی، نشان می‌دهد که فناوری رمزنگاری مبتنی بر ویژگی^۱ نه فقط می‌تواند عملکرد فنی و بهره‌وری سیستم‌های دیجیتال سلامت را ارتقا بخشد، بلکه از طریق استقرار سازوکارهای ضدفساد، مانع از وقوع دست‌کاری، افشای غیرمجاز یا سوءاستفاده از اطلاعات حساس شود. نویسندگان تأکید دارند در شرایطی که زیرساخت‌های سلامت با تهدیدات فزاینده سایبری مواجه‌اند، به‌کارگیری راهکارهایی مانند ABE اقدامی کلیدی برای تقویت شفافیت، محافظت از داده‌ها و بازسازی اعتماد عمومی در نظام سلامت به‌شمار می‌رود [۱۲].

قربان‌پور و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش مثبت و منفی فناوری‌های نوین در مقابله با فساد اداری» به ارزیابی جامع اثرهای فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات (ICT) در مواجهه با پدیده فساد پرداخته‌اند. در این تحقیق، ابزارهایی نظیر خدمات عمومی دیجیتال، سامانه‌های جمع‌سپاری، پلتفرم‌های افشای اطلاعات، درگاه‌های شفافیت، فناوری زنجیره بلوک و هوش مصنوعی بررسی شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که فناوری‌های مذکور می‌توانند از طریق افزایش شفافیت، ارتقای پاسخ‌گویی نهادی،

1. Attribute-Based Encryption (ABE)

تقویت نقش نظارتی شهروندان و تسهیل تعاملات دولت-ملت، به‌طور مؤثری در کاهش فساد اداری نقش آفرینی کنند. با این حال، نویسندگان هشدار می‌دهند که همین فناوری‌ها ممکن است زمینه بروز آشکال نوینی از فساد را نیز فراهم کنند؛ از جمله استفاده مجرمانه از دارکوب، رمزارزها یا بهره‌برداری نادرست از داده‌های ذخیره شده در پایگاه‌های اطلاعاتی و زنجیره بلوک. به باور آنان، کارایی این فناوری‌ها در مبارزه با فساد، در گروی انطباق آنها با ساختارهای اداری هر کشور، حمایت نهادی کافی و سطح توانمندی فنی کاربران است. همچنین، نتایج نشان می‌دهد که فناوری‌های نوین در مهار فسادهای خرد اثربخشی بیشتری دارند؛ در حالی که در برخورد با فسادهای کلان، به دلیل موانع سیاسی و ضعف اراده حکمرانی، با محدودیت‌های جدی مواجه‌اند [۱۳].

ناطق (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی بر شفافیت و فساد سازمانی» به تحلیل اثرگذاری فناوری‌های نوین اطلاعاتی بر کاهش فساد اداری و تقویت شفافیت پرداخته است. وی با اشاره به جایگاه فناوری اطلاعات به عنوان یکی از عوامل تحول‌آفرین در مدیریت سازمانی طی دهه‌های اخیر، تأکید می‌کند که شفافیت نه فقط یکی از پیش‌نیازهای کلیدی اثربخشی سازمان‌هاست، بلکه عاملی مؤثر در پیشگیری و کاهش بروز رفتارهای فاسد به شمار می‌آید. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که به‌کارگیری سیستم‌های اطلاعاتی پیشرفته می‌تواند با بهبود زیرساخت‌های داده‌ای، ارتقای پاسخ‌گویی نهادی و افزایش اعتماد عمومی، زمینه‌ساز کاهش فساد در نهادهای اجرایی شود. افزون بر این، فناوری اطلاعات به عنوان بستر پشتیبان برای تحقق اصول حکمرانی خوب، از جمله شفافیت، مشارکت و کارآمدی، در ارتقای مشروعیت ساختارهای دولتی نقش اساسی ایفا می‌کند [۱۴]. نیک‌پور و ربیعی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «کاربرد روش‌های نوظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات در مبارزه با فساد» به بررسی نقش فناوری‌های نوین دیجیتال در تقویت سازوکارهای ضدفساد در نظام‌های اداری کشورهای در حال توسعه پرداخته‌اند. آنها تأکید می‌کنند که ابزارهایی مانند داده‌های باز^۱ و فناوری‌های نوظهور ICT این امکان را برای دولت‌ها و نهادهای نظارتی فراهم می‌کنند تا فعالیت‌های فسادزا، که پیش‌تر به صورت پنهانی و خارج از دید افکار عمومی انجام می‌گرفت، قابل شناسایی، پیشگیری و حتی پیش‌بینی شوند. این پژوهش، فناوری اطلاعات را نه فقط ابزاری برای نظارت مؤثرتر، بلکه عاملی پیش‌برنده در شفاف‌سازی فرایندها و ارتقای سلامت اداری معرفی می‌کند [۱۵].

۲-۲. سوابق تقنینی به‌همراه آسیب‌شناسی

در طول تاریخ، مبارزه با فساد همواره از دغدغه‌های مهم جوامع انسانی بوده است. یکی از قدیمی‌ترین شواهد تاریخی در این زمینه، قانون حمورابی در بابل است که در آن با صراحت به نکوهش فساد و رفتارهای ناپسند پرداخته شده است. در آن دوران، مقابله با فساد عمده‌تأ مبتنی بر اصول اخلاقی و آموزه‌های دینی انجام می‌شد [۱۶]. در قرون وسطی، فساد به‌ویژه در ساختارهای مذهبی و حکومتی اروپا گسترش یافت و کلیساها و دربارها را درگیر خود کرد. جنبش رنسانس با تقویت اندیشه‌ورزی و نقد قدرت، راه را برای مواجهه فکری با فساد باز کرد؛ نویسندگانی چون ماکیاوِل در آثار خود از پیامدهای مخرب فساد بر سیاست و جامعه سخن گفته‌اند [۱۷].

در اواسط دهه ۱۹۹۰، برخی کشورها، مانند سنگاپور و هنگ‌کنگ، اقدامات سازمان‌یافته‌ای برای مقابله با فساد آغاز کردند. به‌ویژه سنگاپور با تأسیس نهادی با عنوان «اداره تحقیقات اقدامات فساد» در سال ۱۹۵۲، الگویی موفق در این زمینه ارائه کرد. هنگ‌کنگ نیز در سال ۱۹۷۴ «کمیسیون مستقل مبارزه با فساد» را راه‌اندازی کرد. هرچند تلاش‌های اولیه جهانی علیه فساد به دهه ۱۹۷۰ بازمی‌گردد، موج جدی و هدفمند این مبارزه پس از پایان جنگ سرد و تصویب قطعنامه‌ای در سازمان ملل در سال ۱۹۷۵ آغاز شد. دهه ۱۹۹۰ میلادی را می‌توان نقطه عطفی در گسترش گفتمان جهانی مبارزه با فساد دانست. نهادهای بین‌المللی همچون سازمان ملل، بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و OECD، در کنار نهادهای غیردولتی، در این دوره به‌صورت فعال به تدوین راهبردها و اجرای سیاست‌های برای مقابله با فساد پرداختند. سخنرانی مشهور جیمز ولفنسون، رئیس وقت بانک جهانی، در سال ۱۹۹۶، که از «سرطان فساد» سخن گفت، نقطه آغازی بر حرکتی جهانی با محوریت توسعه حکمرانی شفاف شد [۱۸].

در قرن بیستم، جنگ‌های جهانی و بحران‌های اقتصادی نیز بر ضرورت مبارزه با فساد افزودند و زمینه‌ساز تأسیس نهادها و کنوانسیون‌های بین‌المللی شدند. مهم‌ترین سند بین‌المللی در این حوزه، کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد بود که در سال ۲۰۰۳ به تصویب رسید و از سال ۲۰۰۵ لازم‌الاجرا شد [۱۹].

1. Open Data

در ایران، مبارزه با فساد از جمله موضوعاتی است که نظام سیاستی کشور در سطوح مختلف بدان پرداخته است؛ از سیاست‌های کلی گرفته تا ابلاغ قانون جامع و قوانین موضوعی و همچنین تدوین تکالیف موردی در سایر قوانین. در ادامه به مهم‌ترین این قوانین اشاره شده است: مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در **فرمان هشت ماده‌ای درباره مبارزه با مفاسد اقتصادی**، دستورهای مهمی را در خصوص مبارزه همه‌جانبه و سازمان‌یافته با مفاسد مالی و اقتصادی، خطاب به سران قوا صادر کردند.

در سال ۱۳۳۷، ایران اولین گام‌ها را برای کاهش فساد اداری و اقتصادی برداشت. براساس **قانون منع مداخله وزرا، نمایندگان مجلس و کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری**، مداخله وزرا، نمایندگان مجلس و کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری ممنوع شد. در سال ۱۳۷۲، قانونی تصویب شد که **قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی** را به‌طور کامل ممنوع می‌کرد. این اقدام به‌منظور جلوگیری از فساد اقتصادی و شفاف‌سازی در روابط تجاری بین‌المللی انجام گرفت. در سال ۱۳۷۳، قانون دیگری به تصویب رسید که **تصدی بیش از یک شغل را برای مقامات دولتی و مسئولین** ممنوع می‌کند. این قانون با هدف جلوگیری از تمرکز قدرت و جلوگیری از تعارض منافع بین مسئولیت‌های دولتی و منافع شخصی مقامات تصویب شد. در سال ۱۳۸۶، **قانون مدیریت خدمات کشوری** به تصویب رسید که یکی از مهم‌ترین و جامع‌ترین قوانین در حوزه اصلاحات اداری ایران است. در سال ۱۳۸۷، **اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی** به‌طور جدی آغاز شد. این سیاست‌ها به‌ویژه به کاهش دخالت دولت در بخش‌های اقتصادی و انتقال مالکیت‌های دولتی به بخش خصوصی اشاره دارند. هم‌زمان با اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی، در سال ۱۳۸۷ **قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد** نیز به تصویب رسید. این قانون به‌طور خاص برای تقویت شفافیت و پاسخ‌گویی در دستگاه‌های دولتی و جلوگیری از فساد در فرایندهای اداری طراحی شده است. در سال ۱۳۹۱، **قانون رسیدگی به داری مقامات و مسئولین و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران** به تصویب رسید. هدف از این قانون جلوگیری از فساد مالی و سوءاستفاده‌های احتمالی از موقعیت‌های دولتی بود و تلاش می‌کرد که در راستای افزایش شفافیت مالی مقامات، از فسادهای اقتصادی جلوگیری شود. در سال ۱۴۰۲، **قانون حمایت از افشاگران فساد** به تصویب رسید. این قانون با هدف تشویق افرادی که فساد را گزارش می‌کنند و ایجاد فضایی امن برای آنان طراحی شده است. در سال ۱۴۰۳، **قانون برنامه هفتم توسعه** به تصویب رسید. این برنامه، که از سوی دولت به‌عنوان سند راهبردی برای توسعه کشور تدوین شده بود، به‌طور ویژه بر مبارزه با فساد در تمام بخش‌ها تأکید دارد. همچنین در این سال، **قانون شفافیت قوای سه‌گانه، دستگاه‌های اجرایی و سایر نهادها** تصویب شد. این قانون به‌طور ویژه بر شفاف‌سازی در عملکرد قوای سه‌گانه (مجریه، مقننه و قضائیه) تأکید دارد. هدف این قانون افزایش پاسخ‌گویی و نظارت عمومی بر عملکرد مقامات و نهادهای دولتی است. سیر تاریخی قانونگذاری کشور ایران در حوزه مبارزه با فساد نشان‌دهنده تلاش‌های مستمر و متعددی است که در راستای کاهش فساد و افزایش شفافیت صورت گرفته است.

جدول ۲. تحلیل پیشینه تقنینی

ردیف	نام سند (قانون... / تصویب‌نامه...)	مرجع تصویب	تاریخ تصویب	نکات برجسته / نقاط ضعف و قوت / پیامدهای اجرا
۱	فرمان هشت ماده‌ای مبارزه با مفاسد اقتصادی	مقام معظم رهبری	۱۳۸۰ (ابلاغ)	- آغازگر سیاست‌های کلان و تأکید بر مبارزه سازمان‌یافته - پیامد: مبنای اسناد و قوانین بعدی
۲	قانون منع مداخله وزرا، نمایندگان و کارمندان دولت در معاملات دولتی	مجلس شورای ملی	۱۳۳۷	- نخستین قانون ضدفساد اداری - نقطه قوت: پیشگیری از تعارض منافع آشکار - پیامد: پایه‌گذاری نظام قانونی ضدفساد

ردیف	نام سند (قانون... / تصویب نامه...)	مرجع تصویب	تاریخ تصویب	نکات برجسته / نقاط ضعف و قوت / پیامدهای اجرا
۳	قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۲	- مقابله با فساد در روابط خارجی - نقطه قوت: شفافسازی مبادلات بین المللی - پیامد: کاهش رسمی سازی رشوه در معاملات خارجی
۴	قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۳	- هدف: جلوگیری از تمرکز قدرت و تعارض منافع - نقطه قوت: مینت از کارآمدی اداری - پیامد: افزایش توجه به شفافیت در مسئولیت ها
۵	قانون مدیریت خدمات کشوری	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۶	- جامع ترین اصلاحات اداری - نقطه قوت: نظام مند کردن خدمات دولتی - پیامد: بستر سازی برای تحول اداری
۶	سیاست های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی	مقام معظم رهبری / مجلس برای اجرا	۱۳۸۷	- کاهش نقش دولت و گسترش خصوصی سازی - نقطه قوت: جهت گیری به سمت اقتصاد رقابتی - پیامد: تعمیق چالش های شفافیت اقتصادی
۷	قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۷	- تأکید بر شفافیت و پاسخ گویی دستگاه ها - نقطه قوت: طراحی اختصاصی برای ضد فساد - پیامد: مرجع حقوقی در سیاست گذاری ضد فساد
۸	قانون رسیدگی به دارایی مقامات، مسئولین و کارگزاران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۱	- تمرکز بر شفافیت مالی مقامات - نقطه قوت: گامی مهم برای پیشگیری از سوء استفاده - پیامد: توجه به کنترل دارایی مسئولین
۹	قانون حمایت از افشاگران فساد	مجلس شورای اسلامی	۱۴۰۲	- حمایت حقوقی از گزارشگران فساد - نقطه قوت: گسترش فرهنگ گزارشگری - پیامد: افزایش پتانسیل کشف فساد پنهان
۱۰	قانون برنامه هفتم توسعه	مجلس شورای اسلامی	۱۴۰۳	- سندی راهبردی با تأکید ویژه بر مبارزه با فساد - نقطه قوت: توجه به مقابله با فساد در سطح کلان توسعه - پیامد: الزام دستگاه ها به برنامه ریزی ضد فساد
۱۱	قانون شفافیت قوای سه گانه، دستگاه های اجرایی و سایر نهادها	مجلس شورای اسلامی	۱۴۰۳	- تمرکز بر شفاف سازی عملکرد قوای سه گانه - نقطه قوت: گامی مهم برای افزایش پاسخ گویی - پیامد: تقویت نظارت عمومی و حکمرانی داده محور

مأخذ: همان.

مرور اسناد و قوانین و نیز یافته های پژوهشی نشان می دهد که ایران از نظر چارچوب های حقوقی و سیاستی ابزارهای متعدد و ارزشمندی در اختیار دارد؛ اما در حوزه اجرای مؤثر، یکپارچگی نهادی و بهره گیری از فناوری های نوین با چالش جدی روبه روست. تجربه جهانی نیز ثابت کرده است که موفقیت در مبارزه با فساد نه فقط متکی بر قانون گذاری، بلکه نیازمند ترکیب چند عامل کلیدی است: اراده سیاسی پایدار، حکمرانی داده محور، زیرساخت های فناورانه امن، و سازوکارهای شفافیت و پاسخ گویی. بنابراین، برای گذار از مرحله سیاست گذاری به مرحله کارآمدی، باید بر یکپارچه سازی سامانه ها، ارتقای فناوری های نظارتی و تقویت ضمانت اجرای قوانین متمرکز بود.

۳. مطالعه تطبیقی مقابله فناوریانه با فساد

ساختار تحلیلی این بخش برای هر کشور به دو بخش اصلی تقسیم شده است:

۱. راهکارهای فناوریانه بستر ساز مقابله با فساد: اقداماتی که با ایجاد زیرساخت‌های فناوریانه و اصلاح ساختاری نظام‌های داده، خدمت‌رسانی و حکمرانی، زمینه و بستر وقوع فساد را به حداقل می‌رسانند. نمونه‌هایی مانند ایجاد سامانه‌های هویت دیجیتال، پرتال‌های داده‌باز، زنجیره بلوک در ثبت املاک و پلتفرم‌های دولت الکترونیک در این دسته قرار می‌گیرند.

۲. راهکارهای فناوریانه مقابله مستقیم با فساد: ابزارها و سامانه‌هایی که به‌طور فعال و هدفمند برای کشف، رصد و برخورد با فساد در جریان‌اند. نمونه‌هایی مانند سامانه‌های مناقصات و تدارکات الکترونیکی، الگوریتم‌های تحلیل قراردادهای و معاملات، سامانه‌های گزارش‌دهی فساد و حسابرسی مبتنی بر هوش مصنوعی از این نوع‌اند.

این رویکرد دوگانه این امکان را می‌دهد که علاوه بر بررسی اقدامات پیشگیرانه، نحوه پاسخ فعال و فناوریانه کشورها به فساد نیز ارزیابی شود و تصویری جامع از چرخه مقابله با فساد در سطوح مختلف به دست آید. همچنین، این روش تحلیلی، زمینه را برای شناسایی و استخراج عناصر کلیدی قابل بومی‌سازی از تجارب ملی فراهم می‌کند؛ عناصری که می‌توانند در طراحی چارچوب‌های ملی مقابله فناوریانه با فساد در سایر کشورها مورد استفاده قرار گیرند. در ادامه، تجارب موفق کشورهای پیشرو در مبارزه فناوریانه با فساد بررسی می‌شود:

۳-۱. استونی

کشور استونی به‌عنوان یکی از پیشرفته‌ترین جوامع دیجیتال دنیا، به‌ویژه در حوزه حکمرانی الکترونیک و شفافیت اداری، الگوی موفق جهانی در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) برای مبارزه با فساد است. استونی پس از استقلال از شوروی سابق، با بحران ساختاری و ضعف در نهادهای نظارتی مواجه بود. اما با اتکا به فناوری‌های نوین، توانست طی دو دهه، زیرساختی قدرتمند برای دولت دیجیتال ایجاد کند که اکنون به یکی از شاخص‌ترین نمونه‌ها در جهان تبدیل شده است. برپایه اعلام رسمی نهادهای حاکمیتی، دولت استونی موفق به الکترونیکی‌سازی ۱۰۰ درصد خدمات عمومی شده است و این تحول، نقطه عطفی در حکمرانی شفاف و ضدفساد این کشور به‌شمار می‌رود.

ازجمله اقدامات شاخص این کشور شامل موارد ذیل است:

۳-۱-۱. راهکارهای فناوریانه بستر ساز مقابله با فساد

الف) زیرساخت تبادل داده بین‌نهادی (X-Road)

X-Road (یا X-tee) زیرساخت تبادل داده بین‌سازمانی است که برای اتصال ایمن، استاندارد و مقیاس‌پذیر میان سامانه‌های اطلاعاتی طراحی شده است. این پروژه، ستون فقرات دولت دیجیتال استونی محسوب می‌شود و طرح آن در کشورهای متعددی از جمله فنلاند، ایسلند، ژاپن و آرژانتین پیاده‌سازی شده است [۲۰]. X-Road نه اختراعی انقلابی، بلکه استفاده خلاقانه از فناوری‌های موجود برای حل مشکلات داده‌ای دولت و هدف آن ایجاد دسترسی ۷/۲۴، کاهش تماس انسانی، افزایش شفافیت و ارائه خدمات امن برای شهروندان، کسب‌وکارها و نهادهای دولتی بوده است.

جدول ۳. زمان‌بندی و شکل‌گیری X-Road

سال	رویداد مهم
۱۹۹۸	آغاز ایده طراحی لایه تبادل داده (با نام Ristmik)
۲۰۰۰	اجرای پایلوت توسط وزارت اقتصاد استونی با اتصال سه پایگاه داده
۲۰۰۱	ارائه رسمی پیش‌نویس پروژه X-tee به دولت استونی
۲۰۰۲	راه‌اندازی ملی نسخه ۱.۰ (XML-RPC)
۲۰۰۲ تا ۲۰۱۰	انتشار نسخه‌های ۲ تا ۵؛ افزودن SOAP، نصب تحت اوبونتو، مدیریت وب
۲۰۱۳	امضای توافق‌نامه دیجیتال بین استونی و فنلاند؛ اولین توافق‌نامه دیجیتال بین‌المللی جهان برای توسعه مشترک X-Road
۲۰۱۴	واگذاری کد منبع X-Road به فنلاند - شروع پروژه Suomi.fi
۲۰۱۵	انتشار عمومی و متن‌باز X-Road تحت مجوز MIT؛ ده‌ها کشور پذیرنده
۲۰۱۷	تأسیس NIIS برای مدیریت مشترک X-Road توسط استونی و فنلاند
۲۰۱۸ تا ۲۰۲۴	پیوستن کشورها (ایسلند، اوکراین، السالوادور، جزایر فارو، جزایر آلمان) و توسعه نسخه‌های ۶ تا ۸

مأخذ: همان.

معماری و مؤلفه‌های کلیدی Road-X

معماری X-Road به‌گونه‌ای طراحی شده است که ضمن تبادل امن، استاندارد و مقیاس‌پذیر اطلاعات بین سازمان‌های مختلف (دولتی یا خصوصی)، استقلال سازمان‌ها را نیز حفظ کند. این زیرساخت بر مدل غیرمتمرکز 'امتنی است؛ یعنی هیچ پایگاه داده مرکزی وجود ندارد و هر نهاد، اطلاعات خود را حفظ می‌کند. مؤلفه‌های این معماری به این شرح است و شکل‌های ۱ و ۲ نیز نمایی از این معماری و تبادل اطلاعات در این زیرساخت را نمایش می‌دهد:

🌟 سرور امنیتی^۲

مهم‌ترین جزء معماری X-Road است که در هر سازمان نصب می‌شود. وظایف آن عبارت‌اند از:

✓ **رمزنگاری پیام‌ها و ارتباطات:** رمزنگاری پیام‌ها و ارتباطات یعنی امنیت لایه انتقال، و این پروتکل برای رمزنگاری ارتباطات بین دو سیستم در بستر اینترنت طراحی شده است؛ به‌طوری‌که: ۱. پیام‌ها در طول مسیر قابل شنود یا دست‌کاری نباشند، ۲. فقط گیرنده اصلی بتواند محتوای پیام را بخواند، ۳. هویت فرستنده و گیرنده قابل اعتبارسنجی باشد. TLS کاری می‌کند که اگر شخصی (مثلاً یک هکر) پیام را در مسیر شنود کند، چیزی جز اطلاعات رمز شده و بی‌معنی نبیند.

✓ **امضای دیجیتال^۴ درخواست‌ها و پاسخ‌ها:** امضای دیجیتال مشابه امضای دست‌نویس در دنیای واقعی است، اما برای تأیید اصالت و تمامیت داده‌های دیجیتال استفاده می‌شود. وقتی پیامی (درخواست یا پاسخ) امضای دیجیتال داشته باشد، یعنی:

۱. فرستنده قابل شناسایی و معتبر است (احراز هویت)، ۲. محتوای پیام در طول مسیر تغییر نکرده است (حفظ تمامیت).
 ✓ **اعتبارسنجی گواهی‌های امنیتی طرف مقابل:** گواهی امنیتی^۵ فایل دیجیتال امضا شده‌ای است که توسط یک مرجع صدور گواهی^۶ صادر می‌شود. سرور امنیتی بررسی می‌کند که گواهی فرستنده باید توسط یک مرجع صدور گواهی امنیتی معتبر امضا شده باشد. تاریخ اعتبار گواهی باید هنوز معتبر باشد. نام، شناسه و کلید عمومی باید با اطلاعات ثبت شده در اکوسیستم همخوانی داشته باشد.

1. Decentralized
2. Security Server
3. Transport Layer Security (TLS)
4. Digital Signature
5. Digital Certificate
6. Certification Authority (CA)

✔ **ثبت لاگ‌ها و ثبت زمانی:**^۱ ثبت زمانی یا مهر زمانی دیجیتال یعنی اضافه کردن زمانی دقیق و غیرقابل تغییر به یک پیام یا فایل؛ به گونه‌ای که بتوان در آینده اثبات کرد این پیام یا سند در یک زمان مشخص وجود داشته و دست‌کاری نشده است. X-Road از مرجع ثبت زمان^۲ برای صدور مهر زمانی استفاده می‌کند.

✔ **مدیریت دسترسی به سرویس‌ها از دیگر اعضا:** برخلاف بسیاری از شبکه‌های باز، در X-Road هیچ سرویسی به صورت پیش‌فرض، عمومی نیست. حتی اگر سازمانی سرویسی منتشر کند، تا وقتی به عضوی خاص مجوز ندهد، آن عضو نمی‌تواند به آن دسترسی داشته باشد. در X-Road، هر ارائه‌دهنده سرویس^۳ مالک داده‌های خود است و می‌تواند تعیین کند: ۱. کدام سازمان‌ها (یا سامانه‌های آنها)، ۲. به کدام سرویس‌ها (یا عملیات خاص) و ۳. در چه شرایطی، حق دسترسی داشته باشند. هر تعامل بین دو نهاد از طریق ارائه‌دهنده سرویس‌هایشان انجام می‌شود؛ این سرورها نقش «دروازه‌های ایمن» را دارند.

🌿 **سیستم اطلاعاتی اعضا^۴**
سامانه‌ای که درون هر نهاد اجرا می‌شود (مثلاً سیستم مالیاتی، ثبت احوال یا سیستم بیمه). این سامانه با سرور امنیتی سازمان تعامل دارد.

این سیستم می‌تواند ارائه‌دهنده سرویس یا مصرف‌کننده سرویس (یا هر دو) باشد. درخواست‌های سرویس از این سیستم تولید، و پاسخ‌ها نیز به آن بازگردانده می‌شوند.

🌿 **سرور مرکزی^۵**
توسط اپراتور X-Road (مثلاً دولت یا یک مرجع صلاحیت‌دار) مدیریت می‌شود و وظیفه‌اش ایجاد هماهنگی و مدیریت اطلاعات کلی اکوسیستم است. وظایف آن به صورت جزئی عبارت‌اند از:

✔ **نگهداری فهرست اعضا و گواهی‌ها.**
✔ **انتشار فایل‌های پیکربندی اکوسیستم:** فایل‌های پیکربندی^۶ حاوی اطلاعات حیاتی و ساختاری اکوسیستم X-Road هستند، شامل: ۱. فهرست اعضای اکوسیستم (شناسه‌ها، گواهی‌ها و آدرس سرورها)، ۲. فهرست سرویس‌های منتشر شده توسط هر عضو، ۳. گواهی‌های امنیتی تأیید شده، ۴. سیاست‌های امنیتی (مثل الگوریتم‌های رمزنگاری مجاز). این فایل‌ها برای هر سرور امنیتی ضروری‌اند تا بدانند به چه کسانی اعتماد کنند و چه سرویس‌هایی وجود دارد.

✔ **هماهنگی بین سرورها و مدیریت نسخه‌ها.**
✔ **در مدل فدراسیون، ایجاد ارتباط بین اکوسیستم‌های مختلف.**

🌿 **پروکسی پیکربندی^۷**
مؤلفه‌ای میانی که وظیفه دارد فایل‌های پیکربندی را از سرور مرکزی به سرورهای امنیتی منتقل کند. این مؤلفه کمک می‌کند که شبکه به صورت هماهنگ و خودکار به‌روز شود.

🌿 **نظارت و مدیریت^۸**
✔ **گزارش‌گیری از وضعیت تبادل داده:** هر سرور امنیتی گزارشی از تراکنش‌های انجام شده بین نهادها تولید می‌کند. این گزارش‌ها می‌توانند شامل تعداد درخواست‌ها، وضعیت پاسخ‌ها، توزیع سرویس و مصرف‌کنندگان اصلی باشد. این داده‌ها به صورت گرافیکی، عددی و در قالب فایل‌های گزارش قابل استخراج‌اند.

✔ **پایش دسترسی‌ها و لاگ‌ها:** هر بار که سرویسی فراخوانی می‌شود، اطلاعات کامل آن در لاگ ثبت می‌شود: ۱. کدام سامانه درخواست داد؟، ۲. به کدام سرویس؟، ۳. در چه زمانی؟، ۴. وضعیت پاسخ چه بود؟، ۵. امضا و مهر زمانی آن چیست؟ ابزارهای پایش

1. Timestamping
2. Time Stamping Authority (TSA)
3. Service Provider
4. Member Information System
5. Central Server
6. Configuration Files
7. Configuration Proxy
8. Monitoring and Management Services

می‌توانند این لاگ‌ها را تحلیل، و تلاش‌های مشکوک برای دسترسی غیرمجاز، افزایش غیرعادی در استفاده از یک سرویس، قطع یا اختلال در تبادل داده با یک عضو خاص را شناسایی کنند.

✓ **نظارت بر عملکرد سیستم‌ها:** هر سرور امنیتی وضعیت اتصال به سرور مرکزی، وضعیت گواهی‌ها، مصرف منابع (CPU، RAM، فضای دیسک سرور)، تأخیر در پاسخ‌گویی (زمان پاسخ‌دهی سرویس‌ها و هشدار در صورت بالا رفتن تأخیر) را گزارش می‌دهد. این اطلاعات به مدیر سیستم کمک می‌کند که قبل از وقوع بحران، مشکل را شناسایی و برطرف کند.

این خدمات برای اپراتور اکوسیستم و اعضا قابل تفکیک‌اند.

✱ خدمات اعتماد دیجیتال^۱

شامل دو بخش حیاتی است:

✓ صدور گواهی‌های امنیتی برای هر عضو،

✓ ارائه مهر زمانی برای تراکنش‌ها.

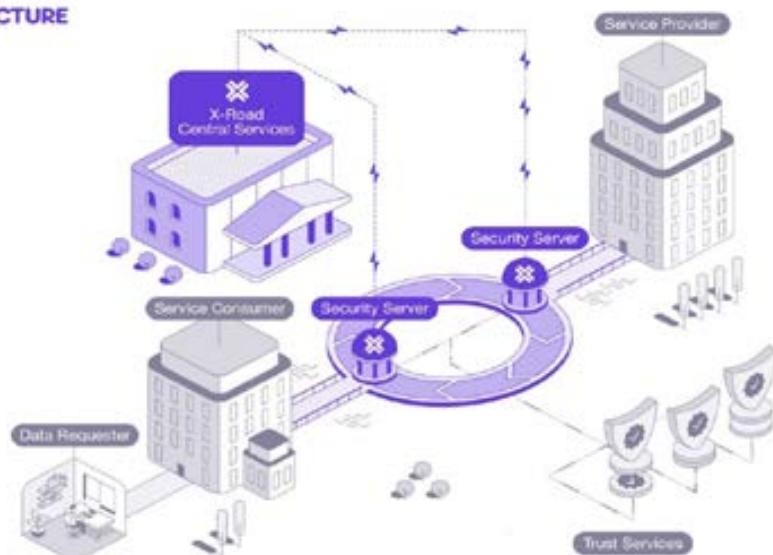
این خدمات می‌توانند توسط سازمان‌های ثالث تجاری یا به‌طور مستقیم توسط اپراتور X-Road ارائه شوند.

✱ لایه فدراسیون^۲

امکان اتصال بین دو یا چند اکوسیستم X-Road (مثلاً استونی و فنلاند) را فراهم می‌کند. در این مدل، تبادل داده بین اعضای دو کشور یا دو نهاد مستقل با حفظ استقلال اکوسیستم‌ها صورت می‌گیرد.

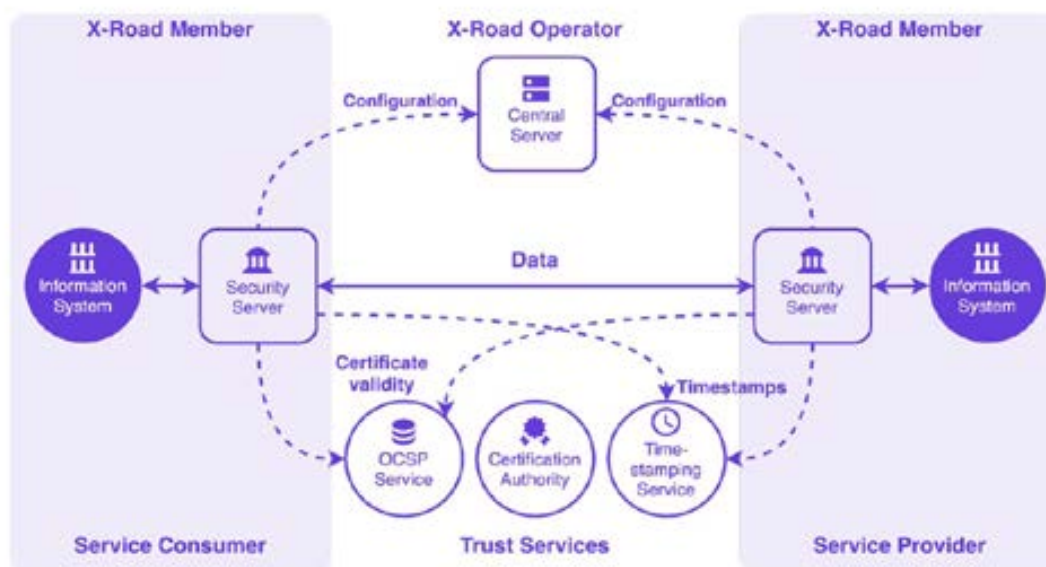
شکل ۱. معماری X-Road [۲۱]

X-ROAD ARCHITECTURE

1. Trust Services

شکل ۲. تبادل داده در X-Road [۲۲]

🌟 مدل‌های پیاده‌سازی X-Road:

- ✓ **ملی:** رایج‌ترین حالت، مانند استونی و فنلاند – پوشش کلیه نهادها،
- ✓ **منطقه‌ای:** برای ایالت‌ها یا مناطق خاص، مانند استان Neuquén در آرژانتین،
- ✓ **صنعت‌محور:** برای حوزه‌های خاص مانند سلامت یا انرژی، مانند Estfeed در استونی،
- ✓ **درون‌سازمانی:** برای تبادل امن داده بین شعب و واحدهای یک سازمان بزرگ، مانند شرکت گاز ژاپن.

🌟 مزایای کلیدی X-Road:

- ✓ **پیشگیری از فساد اداری از طریق فراهم‌سازی بستر الکترونیکی برای ارائه خدمات و حذف تأثیر عامل انسانی:** دیجیتالی‌سازی کامل خدمات عمومی و حذف مراجعات حضوری، بسیاری از فرصت‌های فساد چهره‌به‌چهره نظیر رشوه، اعمال نفوذ و تبعیض را به‌طور مؤثر محدود کرده است.
- ✓ **ارتقای نظام پاسخ‌گویی و نظارت از طریق ردیابی شفاف داده‌ها:** ثبت کامل و غیرقابل حذف تراکنش‌های اطلاعاتی در بستر Road-X، امکان حسابرسی بی‌درنگ و کشف رفتارهای غیرقانونی یا تغییرات مشکوک را برای نهادهای نظارتی فراهم می‌کند.
- ✓ **مقابله با جعل و جعل ساختاری با اصل «فقط یک بار»^۱:** استفاده از اصل فقط یک بار مانع ورود متناقض یا جعلی اطلاعات می‌شود؛ امری که بسترهای فساد مبتنی بر جعل مدارک، چندهویت یا تقلب در اطلاعات پایه را از بین می‌برد.
- ✓ **افزایش کارایی، شفافیت و سرعت در تصمیم‌گیری اداری:** دسترسی هم‌زمان و ایمن نهادهای مجاز به داده‌های معتبر،

1. Once-Only Principle

تصمیم‌گیری‌ها را مستند، منسجم و مبتنی بر اطلاعات واقعی می‌کند و جلوی اعمال سلیقه یا نفوذ افراد را می‌گیرد. در مجموع X-Road با ایجاد شفافیت، حذف عامل انسانی، رصد تمام تراکنش‌های اطلاعاتی و داده‌ای، رمزنگاری تراکنش‌های میان دستگاه‌ها، ذخیره‌سازی یکتای اطلاعات و داده‌ها و حذف فضای مبهم داده‌ای بستر جلوگیری از فساد اداری را به شکل کلی فراهم می‌آورد.

ب) دولت دیجیتال و خدمات الکترونیکی

استونی به عنوان یکی از پیش‌گامان جهانی در حوزه دولت دیجیتال، موفق شده است بیش از ۹۹ درصد از خدمات دولتی خود را به صورت الکترونیکی ارائه دهد. این تحول دیجیتال از اواخر دهه ۱۹۹۰ آغاز شد و با توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، ایجاد سامانه‌های یکپارچه و بهره‌گیری از شناسه دیجیتال^۱، به تحقق دولت دیجیتال کامل انجامید. در ادامه، تحولات در راستای دولت دیجیتال در استونی نمایش داده می‌شود [۲۳]:

جدول ۴. تحولات استونی در راستای دولت دیجیتال

سال	عنوان تحول	نتیجه و تأثیر
۱۹۹۴	تدوین نخستین پیش‌نویس طرح راهبردی برای توسعه فناوری اطلاعات به منظور حل چالش‌های اجتماعی ناشی از بی‌ثباتی سیاسی با استفاده از راه‌حل‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات	دولت یک درصد از تولید ناخالص داخلی (GDP) را به طور رسمی برای سرمایه‌گذاری در فناوری اطلاعات اختصاص می‌دهد.
۱۹۹۶	نخستین خدمات بانکداری الکترونیکی	ترغیب مردم به استفاده از بانکداری آنلاین و پایه‌گذاری پذیرش e-ID
۲۰۰۰	نشست الکترونیکی کابینه (e-Cabinet): کاهش بوروکراسی دولتی با استفاده از راهکارهای الکترونیکی	میانگین زمان جلسات کابینه از پنج ساعت به سی دقیقه کاهش یافت.
۲۰۰۰	سامانه مالیاتی الکترونیکی (e-Tax)	اعلام مالیات فقط سه دقیقه طول می‌کشد؛ ۹۹ درصد افراد اظهارنامه مالیاتی خود را الکترونیکی ثبت می‌کنند.
۲۰۰۰	پارکینگ موبایلی (m-Parking): مدیریت ترافیک در مناطق شهری پرتراکم و ایجاد زیرساخت ارزان برای پارکینگ	۹۵ درصد از پرداخت‌های پارکینگ با موبایل انجام می‌شود.
۲۰۰۱	X-Road: پایه تبادل داده توزیع شده بین پایگاه‌های اطلاعاتی و سامانه‌ها	X-Road به ستون فقرات دولت دیجیتال استونی تبدیل شد. تمام خدمات عمومی به صورت ۷/۲۴ و آنلاین در دسترس هستند.
۲۰۰۲	کارت شناسایی دیجیتال و امضای الکترونیکی (e-ID & e-Signature): شناسایی امن کاربران در خدمات الکترونیکی دولتی و خصوصی	۹۹ درصد استونیایی‌ها دارای e-ID هستند؛ امضای دیجیتال سالیانه ۲ درصد از تولید ناخالص داخلی صرفه‌جویی می‌کند.
۲۰۰۵	رای‌گیری اینترنتی (i-Voting): دسترسی‌پذیر کردن انتخابات در کشوری با تراکم جمعیتی پایین و آب‌وهوای دشوار	یک‌سوم آرا به صورت آنلاین و از بیش از ۱۱۰ کشور جهان ثبت می‌شود.
۲۰۰۷	امنیت سایبری: نیاز به حفاظت متمرکز از داده‌های الکترونیکی پس از حمله سایبری بی‌سابقه در آوریل سال ۲۰۰۷	استونی به یکی از پیشروترین کشورها در امنیت سایبری تبدیل شد؛ استونی مرکز تخصصی ناتو در امنیت سایبری شد.
۲۰۰۸	فناوری زنجیره بلوک (Blockchain): مقابله با تهدیدات داخلی برای دستکاری داده‌ها پس از حمله سایبری سال ۲۰۰۷	استونی پیش‌گام زنجیره بلوک در سطح جهانی شد؛ چندین پایگاه دولتی بر بستر زنجیره بلوک اجرا می‌شوند.
۲۰۰۸	سلامت الکترونیکی (e-Health)	پرونده الکترونیکی سلامت با دسترسی فوری در مواقع اضطراری.
۲۰۱۰	نسخه‌نویسی الکترونیکی (e-Prescription)	۱۰۰ درصد نسخه‌ها به صورت آنلاین مدیریت می‌شوند؛ داروهای تکراری بدون مراجعه صادر می‌شوند.
۲۰۱۴	اقامت دیجیتال (e-Residency)	نخستین ملت دیجیتال فرامرزی؛ تعداد e-Resident ها و شرکت‌های تأسیس شده در حال افزایش است.
۲۰۱۴	پرتال راهنمایی و رانندگی الکترونیکی: سامانه یکپارچه برای خدمات خودرو و راننده	خدمات شش‌برابر سریع‌تر: ۲۰ درصد ارزان‌تر و شفاف‌تر ارائه می‌شوند.

1. Electronic- Identification Digital (e-ID)

سال	عنوان تحول	نتیجه و تأثیر
۲۰۱۷	تأسیس مؤسسه NIIS: تضمین قابلیت همکاری ملی و فراملی خدمات دیجیتال	تأسیس NIIS توسط استونی و فنلاند، با هدف پیشبرد راه‌حل‌های نوآورانه برون‌مرزی.
۲۰۱۸	خدمات یکپارچه دولت (Seamless Services): کاهش منابع انسانی در مدیریت خدمات روتین	خدمات بدون اصطکاک برای تعامل طبیعی شهروند با دولت.
۲۰۱۹	راهبرد ملی هوش مصنوعی	برنامه جامع برای گسترش AI در خدمات عمومی و خصوصی.
۲۰۲۰	مراقبت کودک خودکار (Proactive Child Care): فعال‌سازی خودکار مزایا پس از تولد کودک	والدین بدون درخواست از خدمات بهره‌مند می‌شوند.
۲۰۲۰	احراز هویت آنلاین برای دفاتر اسناد رسمی: امضای قراردادهای رسمی از راه دور	فقط دو کار در استونی نیازمند حضور فیزیکی است: ازدواج و طلاق.
۲۰۲۱	اولین خودروی خودران هیدروژنی جهان: شاتل لییسو (Liisu) با سوخت هیدروژنی و کنترل از راه دور	جایگزینی سازگار با محیط زیست برای خودروهای شخصی.
۲۰۲۲	ازدواج الکترونیکی (e-Marriage): ازدواج آنلاین از طریق ثبت احوال	تنها اقدام نیازمند برای حضور فیزیکی: طلاق.
۲۰۲۴	اپلیکیشن ملی دولت (State App - Eesti.ee): اپلیکیشنی ساده برای دسترسی به خدمات دولتی	شهروندان می‌توانند خدمات را در هر زمان و مکان انجام دهند.
۲۰۲۴	طلاق الکترونیکی (e-Divorce)	استونی اکنون ۱۰۰ درصد دیجیتال است.

مأخذ: همان.

ارکان حکمرانی الکترونیک در استونی:

🌟 **هویت دیجیتال (e-ID):** هر شهروند دارای شناسه دیجیتال امن است که امکان دسترسی به تمام خدمات دولتی را فقط با چند کلیک فراهم می‌کند.

اکوسیستم **e-ID** شامل انواع مختلفی از ابزارهای شناسایی دیجیتال است:

👉 **کارت شناسایی:** ۱. مبتنی بر تراشه (چیپ)،

تراشه موجود روی کارت حاوی فایل‌هایی است که با استفاده از رمزنگاری کلید عمومی ECC با طول ۳۸۴ بیت، امکان احراز هویت قطعی در محیط‌های الکترونیکی را فراهم می‌کند.

👉 **موبایل آیدی:** ۲. مبتنی بر سیم‌کارت برای گوشی‌های هوشمند،

بدون نیاز به کارت فیزیکی، مبتنی بر سیم‌کارت مخصوص دارای گواهی دیجیتال از اپراتور.

👉 **آیدی هوشمند:** ۳. احراز هویت مبتنی بر اپلیکیشن،

یک اپلیکیشن موبایل نیازی به سیم‌کارت یا کارت‌خوان ندارد.

کاربردهای کارت شناسایی دیجیتال در استونی:

👉 برای امضای دیجیتال اسناد،

👉 برای رأی‌گیری اینترنتی،

👉 برای مشاهده سوابق پزشکی و ارائه اظهارنامه‌های مالیاتی،

👉 برای استفاده از نسخه‌های الکترونیکی.^۴

🌟 **لایه تبادل امن داده X-Road:** نهادهای دولتی از طریق یک سیستم غیرمتمرکز، داده‌ها را با یکدیگر به صورت امن به اشتراک می‌گذارند که این موضوع باعث حذف جزیره‌های اطلاعاتی و جلوگیری از تکرار داده‌ها می‌شود.

1. ID Card
2. Mobile-ID
3. Smart-ID
4. e-Prescription

🌟 **خدمات الکترونیکی متنوع:** شهروندان استونی می‌توانند از طریق پلتفرم‌های آنلاین به خدماتی مانند ثبت‌نام در مدارس، پرداخت مالیات، تمدید گواهینامه، رأی‌گیری الکترونیکی و دسترسی به سوابق پزشکی خود دسترسی داشته باشند.

✅ **اقامت دیجیتال:**^۱ از سال ۲۰۱۴، استونی برنامه‌ای به نام اقامت دیجیتال را راه‌اندازی کرده است که به غیرساکنان اجازه می‌دهد از خدمات دیجیتال استونی بهره‌مند شوند و کسب‌وکارهای بدون مرز ایجاد کنند.

✅ **کیف پول‌های هویتی:**^۲ کیف پول هویتی اپلیکیشن موبایل امن است که به کاربران اجازه می‌دهد: مدارک شناسایی دیجیتال خود را نگهداری کنند (مثل کارت ملی، گواهینامه، گذرنامه)، اسناد مهم را امضا کنند (مثل قراردادهای، فرم‌های اداری و بانکی) و به صورت امن و قانونی احراز هویت کنند (برای ورود به سیستم‌های دولتی، بانکی، خدمات سلامت، آموزش).

✅ **سامانه مالیاتی الکترونیکی (e-Tax):** سامانه الکترونیکی ثبت و ارسال اظهارنامه‌های مالیاتی است که توسط اداره مالیات و گمرک استونی^۳ راه‌اندازی شده است. هر سال حدود ۹۹ درصد از همه اظهارنامه‌های مالیاتی در استونی به‌طور الکترونیکی از طریق این سامانه ارسال می‌شود.

براساس گزارش‌های بین‌المللی، استونی یکی از کم‌فسادترین کشورهای اتحادیه اروپا محسوب می‌شود. برنامه‌های دیجیتال این کشور نقش مهمی در کاهش فساد، افزایش کارایی دولت و بهبود خدمات عمومی ایفا کرده‌اند.

ج) داده‌های باز دولتی^۴

پلتفرم داده‌های باز دولتی استونی به آدرس opendata.riik.ee یکی از پیشرفته‌ترین و جامع‌ترین نمونه‌های جهانی در حوزه شفافیت و دسترسی آزاد به اطلاعات عمومی محسوب می‌شود. این سامانه با هدف تحقق شفافیت، تسهیل نوآوری، ارتقای پژوهش و تصمیم‌گیری مبتنی بر داده و ایجاد اکوسیستمی برای توسعه خدمات عمومی و خصوصی مجموعه‌ای گسترده از داده‌های دولتی را در اختیار عموم قرار می‌دهد [۲۴].

ویژگی‌های کلیدی پلتفرم داده‌های باز استونی:

✅ **دسترسی آزاد و بدون محدودیت:** تمام داده‌های منتشر شده در این پلتفرم بدون نیاز به ثبت‌نام یا پرداخت هزینه، برای عموم قابل دسترسی است. این داده‌ها شامل اطلاعات بودجه‌ای، معاملات دولتی، ثبت املاک، حقوق مدیران و بسیاری موارد دیگر است.

✅ **داده‌های به‌روز و متنوع:** پلتفرم شامل بیش از ۱۹۰۰ مجموعه داده در حوزه‌های مختلفی مانند محیط زیست، اقتصاد، بهداشت، آموزش و حمل‌ونقل است که به‌صورت منظم به‌روزرسانی می‌شوند.

انتشار داده‌های دولتی به‌صورت باز و شفاف، نقش بسزایی در کاهش فساد و افزایش پاسخ‌گویی نهادهای دولتی دارد. برخی از تأثیرات کلیدی عبارت‌اند از:

● **افزایش شفافیت:** با دسترسی عمومی به اطلاعات مالی و اداری، امکان نظارت شهروندان و رسانه‌ها بر عملکرد نهادهای دولتی فراهم می‌شود.

● **کاهش زمینه‌های فساد:** شفافیت در معاملات و قراردادهای دولتی، زمینه‌های سوءاستفاده و تبانی را کاهش می‌دهد.

د) استفاده از فناوری زنجیره بلوکی^۵

KSI^۶ نوعی زنجیره بلوک مجاز^۷ توسعه‌یافته توسط شرکت استونیایی Guardtime است که از سال ۲۰۰۸ به‌صورت گسترده در

1. e-Residency
2. Identity Wallets
3. Tax and Customs Board
4. Open Data Platform
5. KSI Blockchain
6. Keyless Signature Infrastructure
7. Permissioned Blockchain

زیرساخت‌های دیجیتال دولت استونی به کار گرفته شده است. KSI برخلاف سیستم‌های رمزنگاری سنتی، برای امضا نیازی به مدیریت کلید خصوصی ندارد. داده‌ها با توابع هَش^۱ یک‌طرفه محافظت می‌شوند و امکان دست‌کاری اطلاعات تقریباً صفر است [۲۵] و [۲۶] و [۲۷].

ویژگی‌های این فناوری زنجیره بلوکی به این شرح است:

- ✓ **نداشتن قابلیت تغییر داده‌ها:** هرگونه تغییر در داده‌ها به‌صورت آنی قابل شناسایی است؛ حتی اگر توسط مدیران سیستم یا نهادهای داخلی انجام شود.
- ✓ **ثبات زمانی دقیق:** تمام تراکنش‌ها و تغییرات با مهر زمانی دقیق ثبت می‌شوند که امکان ردیابی و حسابرسی کامل را فراهم می‌کند.
- ✓ **مقیاس‌پذیری و عملکرد بالا:** KSI برای استفاده در سیستم‌های بزرگ و پیچیده دولتی طراحی شده است و می‌تواند حجم بالایی از داده‌ها را بدون کاهش عملکرد مدیریت کند.
- ✓ **حفظ حریم خصوصی:** KSI برخلاف برخی از زنجیره بلوک عمومی، اطلاعات حساس را افشا نمی‌کند و فقط تغییرات در داده‌ها را ثبت می‌کند.

کاربردهای Blockchain در بخش‌های مختلف دولتی استونی:

- ✓ **سوابق پزشکی الکترونیکی:**^۲ تمام سوابق پزشکی شهروندان در سیستمی یکپارچه ذخیره می‌شود که با استفاده از زنجیره بلوک، هرگونه تغییر در این سوابق قابل شناسایی و ردیابی است. از سال ۲۰۱۶، KSI برای ثبت «هَش» هر تغییر در پرونده سلامت و ورود به سیستم استفاده شده است تا امکان مخفی‌سازی یا دست‌کاری پرونده وجود نداشته باشد.
- ✓ **ثبت املاک و دارایی‌ها:** اطلاعات مربوط به مالکیت زمین و املاک در زنجیره بلوک ذخیره می‌شود که از تغییرات غیرمجاز و جعل اسناد جلوگیری می‌کند.
- ✓ **ثبت وصیت‌نامه‌ها و اسناد حقوقی:** اطلاعات مربوط به وصیت‌نامه‌ها و اسناد حقوقی در زنجیره بلوک ذخیره می‌شود که از حذف یا تغییر غیرمجاز این اسناد جلوگیری می‌کند.
- ✓ **انتخابات الکترونیکی:**^۳ استونی زنجیره بلوک را برای تضمین صحت و شفافیت در انتخابات الکترونیکی به کار می‌برد که امکان ردیابی و تأیید هر رأی را فراهم می‌کند.

ه) حق مالکیت داده‌ها

استونی با اتخاذ رویکردی منحصربه‌فرد در حوزه حاکمیت داده‌ها، به شهروندان خود این امکان را می‌دهد که مالکیت کامل بر اطلاعات شخصی‌شان داشته باشند و به‌طور شفاف نظارت کنند که چه نهادی در چه زمانی و با چه مجوزی به داده‌های آنها دسترسی پیدا کرده است. این سطح از شفافیت و کنترل، نقش بسزایی در افزایش اعتماد عمومی به دولت و کاهش فساد سیستمی ایفا کرده است [۲۸].

در استونی، اصل مالکیت داده‌ها در قانون اساسی و قوانین حفاظت از داده‌ها تصریح شده است. براساس این قوانین، شهروندان حق دارند بدانند چه کسی به داده‌های آنها دسترسی داشته است و در صورت استفاده غیرمجاز، می‌توانند از طریق نهادهای نظارتی مانند بازرس حفاظت از داده‌ها^۴ اقدام قانونی انجام دهند.

از سال ۲۰۱۷، استونی سامانه‌ای به نام «Andmeajalgija» یا «ردیاب داده» را راه‌اندازی کرده است. این ابزار به شهروندان امکان می‌دهد تا از طریق پورتال رسمی دولت (eesti.ee) وارد شوند و مشاهده کنند کدام نهاد دولتی، در چه زمانی و با چه هدفی به اطلاعات شخصی آنها دسترسی داشته است. این سامانه در حال حاضر با چهار نهاد اصلی دولتی یکپارچه شده است:

1. Hash
2. E-Health
3. I-Voting
4. Data Protection Inspectorate

✓ ثبت احوال^۱

✓ صندوق بیمه سلامت^۲

✓ صندوق بیمه بیکاری^۳

✓ هیئت بیمه اجتماعی^۴

نحوه عملکرد فنی این سامانه به این صورت است که هر سازمان مکلف است لاگ‌های دسترسی داخلی خود را طبق پروتکل Andmejalgija و از طریق X-Road ارسال کند. این مسئله مزایایی از جمله شفافیت لحظه‌ای، بازدارندگی سوءاستفاده (دانستن اینکه اقدامات رصد می‌شود، منجر به خودتنظیمی در نهادها شده است)، امکان بازخورد و شکایت را خواهد داشت. در مواردی که دسترسی غیرمجاز به داده‌ها صورت گیرد، افراد مسئول تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند. این موارد نشان‌دهنده جدیت استونی در اجرای قوانین حفاظت از داده‌ها و حفظ حریم خصوصی شهروندان است.

۲-۱-۳. راهکارهای فناورانه مستقیم مقابله با فساد

■ الف) بهره‌گیری از نظام حسابرسی هوشمند (AI Auditing)

AI Auditing یعنی استفاده از الگوریتم‌های هوش مصنوعی برای بررسی گسترده و مستمر داده‌ها به منظور شناسایی تقلب، فساد، خطا و ریسک‌های غیرمشهود. این روش جایگزین و ارتقا دهنده منطقی فرایندهای سنتی حسابرسی می‌شود و کارایی، سرعت، دقت و شفافیت را افزایش می‌دهد. ویژگی این روش تحلیل کلان داده‌ها به صورت لحظه‌ای، تشخیص خودکار الگوهای غیرمعمول، ایجاد هشدارهای خودکار^۵ و یادگیری و ارتقای مداوم مدل‌ها با داده‌های جدید است.

کاربردهای AI Auditing در استونی:

در استونی، بهره‌گیری از هوش مصنوعی (AI) در مبارزه با فساد و ارتقای شفافیت دولتی به طور گسترده‌ای توسعه یافته است. در ادامه، به بررسی دقیق‌تر این کاربردها و منابع مرتبط پرداخته می‌شود:

✓ **تشخیص تقلب مالیاتی:**^۶ هیئت مالیات و گمرک استونی^۷ از سال ۲۰۱۷ با همکاری شرکت هوش مصنوعی MindTitan، پروژه‌ای را برای توسعه مدل‌های یادگیری ماشین به منظور شناسایی تقلب‌های مالیاتی آغاز کرده است. این مدل‌ها با تحلیل داده‌های اظهارنامه‌های مالیاتی، الگوهای مشکوک مانند پرداخت دستمزدهای غیررسمی، اظهارنامه‌های نادرست مالیاتی و فرار مالیاتی از طریق معاملات صوری را شناسایی می‌کنند. در سال ۲۰۱۹، ETCB تخمین زد که حدود ۱۳۴.۱ میلیون یورو از درآمد مالیاتی به دلیل پرداخت‌های غیررسمی از دست رفته است. مدل‌های توسعه یافته توانستند به طور دقیق ۹۷ درصد این موارد را شناسایی کنند [۲۹].

✓ **تحلیل قراردادهای دولتی استونی از سامانه‌های دیجیتال برای نظارت بر قراردادهای عمومی در زمان واقعی استفاده می‌کند.** این سامانه‌ها با بهره‌گیری از تحلیل‌های پیش‌بینی کننده و یادگیری ماشین، ریسک‌های احتمالی را ارزیابی می‌کنند و به ذی‌نفعان هشدار می‌دهند. سامانه‌های تحلیلگر مبتنی بر هوش مصنوعی برای پایش لحظه‌ای معاملات دولتی، ارزیابی عملکرد نهادها، و تشخیص رفتارهای مالی مشکوک استفاده می‌شود. این الگوریتم‌ها توانایی دارند الگوهای غیرمعمول مانند: پیروزی مکرر یک شرکت در مناقصات، اختلافات فاحش در قیمت پیشنهادی و تغییرات مشکوک در بندهای قراردادهای و کشف قیمت‌های غیرعادی را تشخیص، و به صورت خودکار هشدار دهند.

1. Population Register
2. Health Insurance Fund
3. Estonian Unemployment Insurance Fund
4. Social Insurance Board
5. Real-Time Alerts
6. Tax Fraud Detection
7. Estonian Tax and Customs Board (ETCB)

✓ **استفاده از هوش مصنوعی در گمرک و شناسایی کالاها:** ETCB از سیستم‌های تصویربرداری X-ray مبتنی بر هوش مصنوعی برای شناسایی ماهیت کالاها در بسته‌های گمرکی استفاده می‌کند. این فناوری با تحلیل تصاویر، کالاهای مشکوک (مواد مخدر، تسلیحات، قاچاق فرهنگی و...) را شناسایی، و به افزایش دقت و کارایی در فرایندهای گمرکی کمک می‌کند.

■ (ب) سامانه نظارت بر مناقصات (e-Procurement (RIHA))

استونی یکی از پیش‌گامان جهانی در دیجیتالی‌سازی فرایندهای مناقصات و خریدهای دولتی است. بخش بزرگی از این موفقیت ناشی از طراحی و پیاده‌سازی سامانه‌ای جامع و یکپارچه به نام e-Procurement System است که با استفاده از شناسه دیجیتال ملی (e-ID)، زیرساخت X-Road و سامانه RIHA، یک چرخه کامل شفاف و دیجیتال از ابتدا تا انتهای مناقصه را فراهم می‌کند [۳۰] و [۳۱]. RIHA به عنوان کاتالوگ ملی سیستم‌های اطلاعاتی عمومی در استونی شناخته می‌شود. این سامانه اطلاعات مربوط به سیستم‌ها، مؤلفه‌ها، خدمات، مدل‌های داده و دارایی‌های معنایی را ثبت و مدیریت می‌کند. هدف اصلی RIHA تضمین مدیریت شفاف، متعادل و کارآمد سیستم‌های اطلاعاتی بخش عمومی است. استفاده از RIHA برای تمام آژانس‌های دولتی اجباری است و توسط قانون اعمال می‌شود. سامانه RIHA به عنوان بخشی از زیرساخت دولت دیجیتال استونی، نقش مهمی در افزایش شفافیت، کاهش فساد و بهبود کارایی فرایندهای خرید دولتی ایفا می‌کند. با استفاده از این سامانه، استونی توانسته است فرایندهای مناقصات و خریدهای دولتی را به صورت الکترونیکی و شفاف انجام دهد که این امر موجب افزایش اعتماد عمومی و کاهش فرصت‌های فساد شده است.

■ مراحل اجرای مناقصه الکترونیکی در استونی:

✓ **اعلان عمومی مناقصه:** تمام اطلاعات مربوط به مناقصه از طریق درگاه الکترونیک به اطلاع عموم می‌رسد. این فرایند کاملاً شفاف و غیرقابل دست‌کاری است.

✓ **ثبت پیشنهادها توسط شرکت‌ها:** شرکت‌ها پیشنهادها را با استفاده از e-ID به سامانه وارد می‌کنند. این شناسه دیجیتال تضمین می‌کند که هویت ارائه‌دهنده معتبر است و امکان جعل یا مداخله انسانی وجود ندارد.

✓ **بررسی خودکار صلاحیت‌ها:** صلاحیت فنی و سوابق شرکت‌کنندگان از طریق اتصال به سامانه‌های اطلاعاتی مرتبط (از جمله RIHA) به صورت خودکار و الگوریتمی بررسی می‌شود.

✓ **تحلیل پیشنهادها با هوش مصنوعی:** سامانه با استفاده از الگوریتم‌های تحلیلگر، قیمت‌ها، سوابق و جزئیات هر پیشنهاد را با سایر پیشنهادها مقایسه، و رفتارهای غیرعادی (مثلاً قیمت‌های غیرمنطقی یا الگوهای تکرارشونده برنده شدن شرکت خاصی) را شناسایی می‌کند.

✓ **امضای دیجیتال قرارداد:** پس از انتخاب برنده، قرارداد نیز با امضای دیجیتال به ثبت می‌رسد و هیچ‌گونه تعامل انسانی خارج از سامانه در این فرایند وجود ندارد (بدون نیاز به جلسات حضوری یا توافقات شفاهی).

✓ **قابلیت ردیابی و حسابرسی کامل:** تمام مراحل در بستر RIHA و X-Road ذخیره می‌شوند و قابل حسابرسی توسط نهادهای نظارتی‌اند.

■ مزایای کلیدی این سامانه:

✓ **حذف کامل تعامل انسانی:** که موجب کاهش احتمال رشوه، توصیه و نفوذهای شخصی می‌شود و هزینه‌ها نیز کاهش می‌یابند.

✓ **شفافیت کامل از ابتدا تا انتها:** تمام فرایندها قابل پیگیری و ثبت شده‌اند. تحلیل مبتنی بر AI نیز شفاف و هوشمندانه است.

✓ **یکپارچگی سامانه‌ها:** اطلاعات به صورت خودکار از منابع رسمی استخراج می‌شود. تمام سیستم‌های عمومی موظف به ثبت در RIHA هستند (الزام قانونی).

۳-۲. کره جنوبی

کره جنوبی با زیرساخت‌های قدرتمند دیجیتالی، قانونگذاری هوشمند، اکوسیستم خصوصی فعال و برنامه‌ریزی دولتی هدفمند توانسته است به یکی از پیشروترین کشورهای فناوری در آسیا تبدیل شود. از هوش مصنوعی و زنجیره بلوک تا دولت پلتفرم و ربات‌های پیشرفته، این کشور در حال تعریف مرزهای نوآوری است. از جمله اقدامات شاخص این کشور شامل موارد ذیل است:

۳-۲-۱. راهکارهای فناورانه بستر ساز مقابله با فساد

الف) پرتال ملی داده‌باز

پرتالی رسمی و متمرکز برای انتشار داده‌های دولتی باز، با بیش از ۸۷۰,۰۰۰ مجموعه داده و ۱۱,۰۰۰ API در حوزه‌های متنوعی مانند آموزش، بهداشت، حمل‌ونقل و محیط زیست مشغول به فعالیت است. هدف اصلی آن ارتقای شفافیت، نوآوری، پژوهش داده‌محور و خدمت‌رسانی عمومی بهتر از طریق داده‌های باز است [۳۲]. برخی اطلاعات، مانند داده‌های جغرافیایی طبقه‌بندی شده، مشمول محدودیت امنیتی‌اند؛ مثلاً داده‌های رویدادهای هوافضا که تحت قانون مدیریت اطلاعات مکانی قابل انتشار نیستند.

ب) سامانه هویت دیجیتال^۱

سامانه Digital ID کره جنوبی با استفاده از اطلاعات مبتنی بر ویژگی‌های خاص افراد، زنجیره بلوک و رمزنگاری، هویتی دیجیتال و معتبر برای همه شهروندان و ساکنان فراهم کرده است. این کارت را به صورت Mobile ID در تلفن همراه می‌توان نگهداری کرد و در کیف پول‌های دیجیتال معتبر (مثل Samsung Wallet یا پلتفرم کیف پول دولت) قابل استفاده است. این زیرساخت بخشی از استراتژی «دولت پلتفرم دیجیتال» است و قابلیت گسترش به سایر مجوزها و کارت‌ها را دارد.

■ مراحل استفاده از هویت دیجیتال در کره جنوبی:

- ✓ دریافت کارت فیزیکی جدید یا اجرای QR در دفترهای رسمی یا مراکز محلی.
- ✓ فعال کردن Mobile ID در اپلیکیشن موبایل با استفاده از NFC یا QR.
- ✓ استفاده امن از کارت با بیومتریک یا رمز برای ورود به خدمات بانکی، پزشکی، امضای دیجیتال و ارائه کارت شناسایی.
- ✓ مدیریت و باطل کردن کارت از طریق تماس با اپراتور تلفن هنگام گم شدن دستگاه.

ج) استفاده از فناوری زنجیره بلوکی در اسناد

کره جنوبی از فناوری زنجیره بلوک در حوزه‌های کلیدی تضمین اصالت و سلامت داده‌های دولتی و تسهیل تجارت فرامرزی با گواهی دیجیتال استفاده می‌کند.

■ زنجیره بلوک برای حفظ سلامت و اصالت اسناد دولتی:^۲

از سال ۲۰۱۹ تا سال ۲۰۲۱، آرشیو ملی کره (NAK) با ارتقای اصالت اسناد دیجیتال، پلتفرم مبتنی بر Fabric Hyperledger را توسعه داد. حفظ اصالت آرشیوهای صوتی و تصویری و اعتبارسنجی داده‌های سیستم‌های دولتی دو سناریوی استفاده کلیدی از فناوری زنجیره بلوک در این حوزه است. هدف اصلی پروژه تضمین اصالت، یکپارچگی و قابلیت تأیید^۳ اسناد دیجیتال تولید شده توسط دولت، مقابله با دست‌کاری یا حذف اسناد در سیستم‌های ثبت سنتی و ایجاد قابلیت حسابرسی^۴ از داده‌های دولتی برای شهروندان و نهادهای نظارتی است. معماری و نحوه عملکرد آن نیز به این شرح است [۳۳]:

پلتفرم مبتنی بر Fabric Hyperledger طراحی شده که نوعی زنجیره بلوک Permissioned (با دسترسی محدود) است و برای

1. Digital ID
2. National Archives of Korea
3. Verifiability
4. Auditability

استفاده در سازمان‌ها و دولت‌ها بهینه‌سازی شده است.

✓ **Ledger (دفتر کل):** همه تراکنش‌ها (مانند ثبت سند جدید یا تغییر اطلاعات)، شامل «هش» داده، زمان ثبت، شناسه تولیدکننده داده و اطلاعات مرجع پایگاه داده، در قالب بلاک ذخیره می‌شوند.

✓ **قرارداد هوشمند:**^۱ قوانین اعتبارسنجی داده‌ها و شرایط پذیرش یک سند برای ثبت را تعریف می‌کنند.

✓ **فراهم آورنده خدمات:**^۲ تأیید می‌کند که فقط سازمان‌های مجاز بتوانند به شبکه دسترسی داشته باشند.

در راستای ثبت اسناد رسمی و آرشیوی، تمام اسناد دیجیتال (مثلاً قوانین، مکاتبات دولتی، آرشیو صوتی تصویری) به همراه Metadata آنها در زنجیره بلوک ذخیره می‌شود. «هش» فایل اصلی به عنوان شناسه غیرقابل تغییر در شبکه ذخیره می‌شود تا بعداً صحت سند تأیید شود. اگر سندی به روزرسانی شود، نسخه جدید با «هش» متفاوت به زنجیره بلوک افزوده می‌شود و نسخه قبلی نیز باقی می‌ماند. هیچ نسخه‌ای حذف نمی‌شود. این سازوکار جلوی دست‌کاری و جعل بعدی اسناد را می‌گیرد. شهروندان یا محققان می‌توانند بدون دسترسی به محتوای محرمانه، «هش» سند منتشر شده را بررسی کنند و از اصالت آن اطمینان یابند.

■ زنجیره بلوک در تجارت فرامرزی؛ گواهی مبدأ و ترخیص:

سازمان گمرک کره (KCS) در پروژه‌ای مشترک با ویتنام، زنجیره بلوک را برای تبادل Real-Time گواهی مبدأ^۳ آزمایش کرد. این گواهی‌ها اکنون بدون نسخه فیزیکی، بین صادرکننده کره‌ای، واردکننده و گمرک ویتنام به اشتراک گذاشته می‌شوند. این مسئله باعث افزایش شفافیت تراکنش‌ها در زنجیره لجستیک بین‌المللی می‌گردد.

۲-۲-۳. راهکارهای فناورانه مستقیم مقابله با فساد

الف) سامانه نظارت بر خرید و فروش دولتی^۴

KONEPS سامانه ملی تدارکات الکترونیک کره جنوبی است که از سال ۲۰۰۲ توسط Public Procurement Service – (PPS) راه‌اندازی شد. این سامانه به عنوان جامع‌ترین و پیشرفته‌ترین سامانه مناقصات الکترونیکی در جهان شناخته شده و مورد تقدیر سازمان‌هایی مانند سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) و بانک جهانی قرار گرفته است [۳۴] و [۳۵].

■ مراحل فرایند مناقصه در سامانه KONEPS:

✓ ثبت نیاز سازمان دولتی:^۵

سازمان خریدار (مثلاً وزارتخانه، شهرداری یا نهاد دولتی) نیازهای خرید خود را، شامل مشخصات فنی، بودجه، مهلت زمانی و نوع مناقصه، وارد سامانه می‌کند.

سامانه بررسی می‌کند که آیا خرید مشابهی در گذشته انجام شده است یا خیر (تحلیل سابقه خرید).

✓ ثبت و انتشار آگهی مناقصه:^۶

اطلاعات کامل مناقصه به صورت عمومی در KONEPS منتشر می‌شود.

همه شرکت‌های واجد شرایط می‌توانند به اسناد مناقصه دسترسی پیدا کنند.

تمام آگهی‌ها قابل جست‌وجو، ذخیره و پیگیری‌اند.

1. Smart Contracts (Chaincode)
2. Membership Service Provider (MSP)
3. Certificate of Origin
4. Korea ON-line E-Procurement System (KONEPS)
5. Procurement Planning
6. Tender Notice

✓ ثبت نام و تأیید صلاحیت تأمین کنندگان:^۱

تأمین کنندگان باید در سامانه ثبت نام و مدارک هویتی، مالیاتی و تجاری خود را بارگذاری کنند. سیستم با اتصال به پایگاه های اطلاعاتی دولتی، اصالت و اعتبار شرکت را به صورت خودکار تأیید می کند (به ویژه از طریق اتصال به سامانه های مالیاتی و قضایی).

✓ ارسال پیشنهاد مالی و فنی:^۲

شرکت های علاقه مند پیشنهاد خود را از طریق درگاه KONEPS ارسال می کنند. این ارسال با امضای دیجیتال انجام می شود و رمزنگاری کامل دارد. هیچ کاربری حتی در سیستم دولت، تا زمان باز شدن مناقصه، به اطلاعات پیشنهادها دسترسی ندارد.

✓ بازگشایی و ارزیابی خودکار پیشنهادها:^۳

در زمان مشخص، سامانه به صورت خودکار پیشنهادها را بازگشایی می کند. سامانه KONEPS خود به بررسی کامل بودن مدارک، معیارهای فنی و کیفی و قیمت پیشنهادی می پردازد. در صورت نیاز، ارزیابی توسط هیئت داوران نیز انجام می شود، ولی روند اصلی توسط الگوریتم های هوشمند و غیرقابل تغییر انجام می پذیرد.

✓ اعلام برنده و امضای الکترونیکی قرارداد:^۴

سامانه به صورت خودکار برنده مناقصه را تعیین می کند و اطلاع رسانی انجام می دهد. قرارداد به صورت دیجیتالی و با استفاده از شناسه الکترونیکی (e-ID) و امضای دیجیتال طرفین امضا می شود. نسخه الکترونیکی قرارداد در سیستم ذخیره می شود و برای بازرسی در آینده قابل بازیابی است.

✓ مدیریت تحویل و پرداخت ها:^۵

سامانه قابلیت بارگذاری فاکتورها، تأیید تحویل کالا / خدمت، صدور رسید و صدور دستور پرداخت را دارد. KONEPS به سیستم مالی دولت (D-brain) متصل است و پرداخت از طریق سیستم مالی دولت انجام می شود.

✓ ثبت سوابق، گزارش دهی و حسابرسی:^۶

تمام مراحل دارای ردیابی کامل دیجیتالی^۷ هستند. سازمان های نظارتی می توانند بدون نیاز به مراجعه حضوری، تمام اسناد، زمان بندی، مجوزها و پرداخت ها را بررسی و حسابرسی کنند.

■ پیوند KONEPS با سامانه های دیگر:

KONEPS مانند RIHA در استونی با سامانه های دیگر دولت کره جنوبی از طریق شبکه e-Platform Government یکپارچه است:

✓ ثبت مالیاتی شرکت ها (NTS): اعلام بی درنگ اطلاعات مالیاتی (شماره شناسایی مالیاتی (TIN)، سابقه تخلفات مالیاتی، گواهی صلاحیت مالیاتی برای شرکت در مناقصات).

• کاربرد: بررسی خودکار صلاحیت مالیاتی شرکت قبل از پذیرش در مناقصه، بدون نیاز به مراجعه حضوری یا ارسال اسناد کاغذی.

1. Supplier Registration
2. Bid Submission
3. Bid Opening and Evaluation
4. Award Notification and e-Contract
5. Delivery and Payment Management
6. Audit Trail and Reporting
7. Audit Trail

- ✓ **سامانه ثبت شرکت‌ها (K-Biz):** اتصال به پایگاه داده ثبت تجاری دولت (اطلاعات ثبتی و حقوقی شرکت، شناسه کسب و کار،^۱ وضعیت حقوقی فعلی (فعال، تعلیق، انحلال)، اطلاعات نمایندگان قانونی).
- **کاربرد:** تأیید اتوماتیک هویت قانونی شرکت و نماینده آن برای شرکت در مناقصه و امضای دیجیتال قرارداد.
- ✓ **بیمه اجتماعی و سلامت (NHIS):** استعلام وضعیت پرداخت‌های بیمه‌ای کارفرما (وضعیت عضویت شرکت در سیستم بیمه، وضعیت پرداخت حق بیمه کارکنان، بدهی بیمه‌ای یا تأخیر در پرداخت‌ها).
- **کاربرد:** بررسی الزامات قانونی استخدام و بیمه نیروی کار پیش از شرکت در پروژه‌های دولتی (به‌ویژه در پروژه‌های عمرانی).
- ✓ **سامانه معاملات بانکی دولتی:**^۲ یکپارچه‌سازی پرداخت‌ها با بانک مرکزی کره از طریق درگاه ملی تبادل بانکی (صدور دستور پرداخت به حساب شرکت برنده، تأیید تراکنش بانکی، ایجاد سابقه پرداخت دیجیتال و قابل حسابرسی).
- **کاربرد:** پرداخت امن، خودکار و قابل ردیابی مبلغ قرارداد پس از تأیید مراحل تحویل کالا یا خدمات.
- ✓ **سامانه‌های مالی داخلی هر سازمان دولتی:** برای تخصیص بودجه پروژه، تطبیق بودجه مصرفی با نتایج قرارداد و تحویل.
- **کاربرد:** تسویه مالی داخلی، تخصیص مجدد بودجه، گزارش‌دهی به حسابرس کل و وزارت اقتصاد.

ب) سامانه گزارش‌دهی فساد^۳

Portal Clean سامانه‌ای دولت‌پایه است که توسط کمیسیون ضدفساد و حقوق مدنی کره (ACRC) در سال ۲۰۱۹ راه‌اندازی شد. این پلتفرم برای گزارش‌گیری آنلاین فساد و تخلفات منافع عمومی، تسهیل شفافیت و پاسخ‌گویی و حمایت از گزارش‌دهندگان با ارائه حمایت پاداش طراحی شده است [۳۶].

■ فرایند عملکرد این سامانه:

- ✓ **گزارش آنلاین تخلفات:** شهروندان می‌توانند تخلفات مختلف از جمله رشوه، سوءاستفاده رسمی و تخلفات مالی را در زمان واقعی به صورت ناشناس یا با هویت گزارش دهند.
- ✓ **مشاوره و راهنمایی:** کاربران پیش از ثبت گزارش می‌توانند پرسش‌هایی را مانند «آیا این تخلف قابل گزارش است؟» مطرح کنند.
- ✓ **ثبت و پیگیری:** هر پرونده شناسه‌دار می‌شود و کاربر می‌تواند از طریق داشبورد، وضعیت رسیدگی، حمایت قانونی یا پاداش مالی را مشاهده کند.
- ✓ **اطلاع‌رسانی واکنشی:** اعطای پاداش در موارد ثبت‌یافته یا اختصاص حمایت قانونی از بخش‌های حیاتی است.

■ مزیت‌های کلیدی این سامانه:

- ✓ **پشتیبانی قانونی و امنیتی:** استفاده از قوانین مانند «Act Protection Whistleblower»، ایجاد اطمینان و انگیزه برای گزارش‌دهی.
- ✓ **روند شفاف و قابل پیگیری:** داشبورد گزارش‌دهنده شفافیت در روند رسیدگی را فراهم می‌آورد.
- ✓ **گزارش و تحلیل داده‌محور:** Forum Clean اطلاعات ۱۱۲۲ سازمان و داده تبادل گزارش را فراهم و مقابله با فساد را تسهیل می‌کند.
- ✓ **پشتیبانی بین‌المللی و گسترش مدل:** همکاری با UNDP برای انتقال تجربه به کشورهای مانند کوزوو، مغولستان و ازبکستان.
- ✓ **سطح رضایت بالا:** بین ۸۱-۸۰ درصد رضایت کاربران طی سال‌های ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۳ گزارش شده است.

1. Business Registration Number
2. Bank of Korea Gateway
3. Clean Portal

۳-۳. برزیل

برزیل پس از افشای یکی از بزرگ‌ترین رسوایی‌های فساد تاریخ خود موسوم به عملیات کارواش^۱، گام‌هایی بلند و فناورانه در راستای بازسازی اعتماد عمومی، افزایش شفافیت در قراردادهای دولتی و استفاده از فناوری‌های نوین برداشته است. در ادامه، گزارشی جامع و تخصصی از نوآوری‌های دیجیتال و سامانه‌های ضدفساد در کشور برزیل ارائه می‌شود. این تحلیل با هدف بررسی پیشرفته‌ترین ابزارها و فناوری‌هایی صورت گرفته که برزیل برای افزایش شفافیت، مقابله با فساد و بهبود حکمرانی الکترونیک در دو دهه اخیر به کار گرفته است.

از جمله اقدامات شاخص این کشور این موارد است:

۱-۳-۳. راهکارهای فناورانه بستر ساز مقابله با فساد

الف) سامانه نظارت بر قراردادهای دولتی با استفاده از زنجیره بلوکی (b-Cadastrós)

یکی از نوآوری‌های مهم برزیل در حوزه مقابله با رانت و فساد در قراردادهای دولتی، پیاده‌سازی سامانه‌ای پیشرفته و دیجیتال موسوم به b-Cadastrós است. این سامانه توسط شرکت دولتی فناوری اطلاعات برزیل^۲ و با همکاری اداره فدرال درآمد برزیل^۳ توسعه داده شده است. هدف اصلی از پیاده‌سازی این سامانه ایجاد بستری امن، شفاف و غیرقابل دست‌کاری برای ثبت و اشتراک‌گذاری اطلاعات حیاتی مربوط به قراردادهای عمومی، شرکت‌های طرف قرارداد و مدیران و مقام‌های مسئول دولتی است. استفاده از فناوری زنجیره بلوک در این سامانه، موجب ثبت دائمی و شفاف داده‌ها می‌شود و امکان تغییر یا حذف اطلاعات را تقریباً غیرممکن می‌سازد [۳۷]. سامانه b-Cadastrós بر مبنای فناوری زنجیره بلوک خصوصی و پلتفرم شناخته شده Hyperledger Fabric طراحی شده است. هر سازمان یا نهاد دولتی که در این سامانه عضو است، یک نود^۴ یا گره مخصوص به خود دارد که به شبکه متصل است و اطلاعات خود را مستقیماً و بدون واسطه ثبت می‌کند. این امر باعث می‌شود که داده‌ها به‌صورت غیرمتمرکز اما هماهنگ، بین نهادهای مختلف دولتی مبادله شوند.

در این سامانه، اطلاعات کلیدی قراردادهای عمومی، شامل مشخصات شرکت‌های طرف قرارداد، جزئیات مدیران و مسئولان امضاکننده قرارداد، پیشینه مالی شرکت‌ها و اشخاص حقیقی و حقوقی مرتبط به آنها به‌طور دائم در زنجیره بلوک ثبت می‌شود. تمام داده‌ها پیش از ثبت در زنجیره بلوک «هش»^۵ و امضای دیجیتال می‌شوند؛ در نتیجه، هرگونه تلاش برای تغییر این داده‌ها به‌سرعت قابل شناسایی و جلوگیری است.

اطلاعات حساس مانند شماره شناسایی مالیاتی شرکت‌ها (CNPJ)، شماره‌های ملی شناسایی فردی (CPF)، سوابق بدهی‌ها، اطلاعات مالی و اطلاعات مدیریتی به‌صورت رمزنگاری شده در زنجیره بلوک قرار می‌گیرند و به کمک پروتکل‌های امنیتی همچون TLS و زیرساخت امنیتی کلید عمومی^۵ محافظت می‌شوند.

سامانه b-Cadastrós ابتدا به‌صورت آزمایشی در چند ایالت مهم برزیل مانند ریودوژانیرو، پارانا و گوایاس از سپتامبر سال ۲۰۲۳ راه‌اندازی شد و به‌تدریج تا پایان نوامبر سال ۲۰۲۳ در سراسر کشور گسترش یافته است. تمام نهادهای دولتی به استفاده از این سامانه و ثبت قراردادها در آن موظف‌اند.

■ مزایای سامانه b-Cadastrós:

- ✓ **افزایش چشمگیر شفافیت:** داده‌های مربوط به قراردادها و شرکت‌ها به‌صورت عمومی و دائمی ثبت می‌شوند و نهادهای نظارتی به‌سرعت و آسانی می‌توانند تخلفات و موارد مشکوک را شناسایی کنند.
- ✓ **بهبود همکاری بین دستگاه‌های اجرایی:** سامانه b-Cadastrós با به‌اشتراک‌گذاری لحظه‌ای اطلاعات میان نهادهای مختلف

1. Lava Jato

2. Serpro

3. Receita Federal do Brasil (RFB)

4. Node

5. ICP-Brasil

دولتی، همکاری بین دستگاه‌ها را افزایش داده و فرایندهای تصمیم‌گیری را تسریع کرده است.

❖ **افزایش مسئولیت‌پذیری مقامات:** شفاف بودن داده‌ها منجر به افزایش فشار اجتماعی و پاسخ‌گویی بیشتر مقامات مسئول در قراردادهای عمومی شده است.

(ب) پرتال شفافیت فدرال^۱

در برزیل، پرتال شفافیت فدرال به‌عنوان ستونی بنیادین برای ایجاد حکومت باز و پاسخ‌گو عمل می‌کند. این پلتفرم از سال ۲۰۰۴ راه‌اندازی شد، ولی نسخه بازطراحی شده در ژوئن سال ۲۰۱۸، تحولی جدی در نحوه انتشار و دسترسی داده‌های دولتی ایجاد کرد. در سال‌های اولیه پس از سال ۲۰۰۴، این پرتال به‌دلیل رابط کاربری سخت‌فهم، زبان تخصصی حسابداری و حجم بسیار زیاد داده‌ها (بیش از چهل میلیون رکورد جدید در ماه) برای شهروندان عادی چندان قابل استفاده نبود. در نسخه بازطراحی شده، ابتدا **Data Warehouse** مرکزی برای یکپارچه‌سازی داده از هفده منبع رسمی دولتی ایجاد شد؛ منابعی که پیش از آن پراکنده بودند و انسجام تحلیل امکان‌پذیر نبود. علاوه بر این، داده به‌صورت بصری و تعاملی نمایش داده شد. علاوه بر اطلاعات هزینه و درآمد دولت، پرتال اکنون شامل این موارد است:

❖ داده‌های مربوط به مناقصه‌ها، قراردادهای سفرهای کاری دولتی،

❖ رصد پرداخت مستمری‌ها و خدمات اجتماعی،

❖ امکان ثبت اشتراک ایمیلی کاربران برای دریافت هشدار درباره هزینه‌ها یا قراردادهای جدید.

بنابراین، این بازطراحی سبب شد زیرساخت داده‌محور ایجاد شود و داده‌های دولتی را قابل درک و استفاده و دسترس‌پذیر برای عموم سازد. همچنین نهادهای نظارتی، رسانه‌ها و شهروندان را مسلح به ابزار دقیق رصد و پیگیری کند [۳۸].

۲-۳-۳. راهکارهای فناورانه مستقیم مقابله با فساد

(الف) ربات هوش مصنوعی برای مقابله فساد مالی نمایندگان (Rosie)

Operation Serenata de Amor دستاورد پروژه‌ای مدنی در سال ۲۰۱۶ است که با هدف استفاده از علوم داده برای نظارت بر هزینه‌های نمایندگان مجلس برزیل پایه‌گذاری شد. در مرکز این پروژه، رباتی به‌نام Rosie قرار دارد: یک برنامه متن‌باز پایتون که برای شناسایی تراکنش‌های حساس با احتمال فساد طراحی شده است. ربات Rosie در اصل سیستم نرم‌افزاری مبتنی بر یادگیری ماشین^۲ است که وظیفه بررسی و تحلیل هزینه‌های نمایندگان مجلس در برزیل را برعهده دارد. هدف این ربات شناسایی خودکار موارد مشکوک فساد مالی، سوءاستفاده از منابع عمومی یا هزینه‌های نامتعارف نمایندگان است. فرایند دقیق کاری این ربات را می‌توان به‌صورت مرحله به مرحله شرح داد [۳۹]:

❖ **جمع‌آوری داده‌ها:** ابتدا Rosie داده‌های مالی مربوط به هزینه‌های نمایندگان را از سامانه رسمی مجلس برزیل^۳ دریافت می‌کند. این داده‌ها شامل مبالغ هزینه شده توسط نمایندگان، تاریخ و مکان انجام هزینه، نوع هزینه (مثلاً غذا، مسافرت، هتل، سوخت و غیره)، تصویر فاکتور و رسید مربوط به هزینه و مشخصات نماینده‌ای که هزینه را ثبت کرده است. تمام این اطلاعات در سامانه‌ای به‌نام Jarbas جمع‌آوری و به‌صورت ساختاریافته ذخیره می‌شوند.

❖ **آماده‌سازی و پاک‌سازی داده‌ها:** پس از جمع‌آوری، Rosie این داده‌ها را پردازش و داده‌های زائد، ناقص یا غیرمرتبط را حذف می‌کند. سپس داده‌ها برای تحلیل بهتر، به‌شکل منظم و استاندارد در یک پایگاه داده آماده می‌شوند.

❖ **تحلیل و پردازش داده‌ها توسط الگوریتم‌ها:** در این مرحله، Rosie از تکنیک‌های پیشرفته یادگیری ماشین، به‌ویژه الگوریتم‌های یادگیری بدون نظارت^۴ استفاده می‌کند. هدف از استفاده از این الگوریتم‌ها یافتن الگوهای غیرمعمول یا «غیرعادی» در هزینه‌هاست. روش کار الگوریتم‌ها بدین شکل است: ۱. ابتدا Rosie الگوهای معمول و رایج در هزینه‌ها را شناسایی می‌کند (مثلاً

1. Portal da Transparência
2. Machine Learning
3. Câmara dos Deputados
4. Unsupervised Learning

میانگین هزینه نمایندگان برای وعده‌های غذایی، سفرها و اقامت در هتل‌ها را محاسبه می‌کند؛^۲ سپس هر هزینه جدید با این الگوهای استاندارد مقایسه می‌شود؛^۳ اگر هزینه‌ای به شکل قابل توجهی با الگوی معمول تفاوت داشته باشد (مثلاً مبلغ آن به‌طور غیرمعمول بالا باشد، در مکان مشکوکی انجام شده باشد یا در ساعت‌ها و روزهای غیرمعتارف ثبت شده باشد)، Rosie آن را به‌عنوان هزینه‌ای مشکوک علامت‌گذاری می‌کند.

- ✓ **شناسایی موارد مشکوک و هشداردهی:** وقتی Rosie تراکنش مشکوکی را شناسایی کرد، بلافاصله جزئیات مربوط به این تراکنش (مبلغ، علت مشکوک بودن، نام نماینده و حتی تصویر رسید) را در حساب توییتری خود (@RosieDaSerenata) منتشر می‌کند. به این ترتیب، عموم مردم و نهادهای نظارتی از این موارد مطلع می‌شوند و می‌توانند نسبت به آن واکنش نشان دهند.
- ✓ **مشارکت عمومی و پیگیری:** به‌محض انتشار این اطلاعات توسط Rosie، رسانه‌ها، مردم و نهادهای مدنی می‌توانند واکنش نشان دهند و از نماینده مربوطه توضیح بخواهند یا حتی شکایت رسمی را پیگیری کنند. این رویکرد باعث می‌شود نمایندگان نسبت به هزینه‌های خود حساس‌تر و دقیق‌تر باشند و به‌صورت مستقیم شفافیت افزایش یابد.

ب) چت‌بات گزارش فساد (Fala.BR)

پس از اصلاحات قوانین در سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۹ و با پیاده‌سازی نظام یکپارچه گزارش‌دهی در دولت فدرال، نهاد the of Office General Comptroller (CGU) سامانه‌ای با عنوان Fala.BR ایجاد کرد. این سامانه جایگزین سیستم سنتی شکایات e-Ouv و دسترسی به اطلاعات e-SIC، و در سال ۲۰۱۹ راه‌اندازی شد تا درگاه دیجیتال جامعی برای گزارش تخلفات اداری و فساد دولتی باشد. چالش پیشین در فرایند گزارش فساد در این کشور حجم بالا و توزیع ناهمبند گزارش‌های مردمی، تأخیر در بررسی و پیگیری آنها، و نیاز به صرف منابع انسانی زیاد بود که این بات به میان آمد. فرایند عملکرد این بات به این شرح است [۴۰]:

- ✓ **ثبت گزارش توسط شهروندان:** گزارش‌دهنده می‌تواند به‌صورت ناشناس یا رسمی با هویت وارد شود. گزارش از طریق چت‌بات وب یا تلفن انجام می‌شود و امکان افزودن فایل، توضیح متن یا تصویر نیز وجود دارد.
- ✓ **پردازش خودکار (NLP):** سامانه متن و پیوست‌ها را به‌صورت خودکار بررسی و دسته‌بندی می‌کند (NLP). اطلاعات کلیدی مانند نام نهاد مرتبط، نوع تخلف و مستندات مشخص استخراج می‌شوند.
- ✓ **ارجاع و مدیریت داخلی:** گزارش‌های پردازش شده به واحد «نظارت عمومی» (OGU) ارسال می‌شوند. OGU با استفاده از ابزار هوشمند FARO، گزارش‌ها را برای شرایط پیگیری و بررسی صلاحیت نهایی تحلیل می‌کند. FARO نمونه‌ای از ابزار هوش مصنوعی است که ۵۳ درصد گزارش‌ها را دسته‌بندی و حدود ۸ درصد آنها را بدون نیاز به بررسی دستی حذف یا تعلیق می‌کند. بر این اساس، میزان گزارش‌های بررسی شده به‌طور قابل ملاحظه‌ای کاهش، و زمان رسیدگی بهبود یافته است.
- ✓ **پیگیری و پاسخ‌گویی:** نشانه‌های دیجیتال و وضعیت پیگیری برای گزارش‌دهنده ایجاد می‌شود. دستورالعمل‌های رسیدگی و پاسخ نهاد مسئول در سیستم ثبت می‌شود تا شفافیت مسیر پیگیری تضمین شود.

ج) استفاده از هوش مصنوعی در تحلیل گزارش‌های فساد (FARO)

FARO^۱ موتور هوش مصنوعی است که توسط دفتر کنترل کل فدرال (CGU) برای سامانه BR.Fala طراحی شده است. هدف آن سامان‌دهی و پردازش خودکار گزارش‌های مردمی از تخلفات اداری و فساد است تا فرایند رسیدگی سریع‌تر، دقیق‌تر و هدفمندتر انجام شود.

موتور FARO با استفاده از پردازش زبان طبیعی (NLP) اطلاعات کلیدی را استخراج می‌کند؛ مانند:

- ✓ اشاره به نهاد دولتی مرتبط؛
- ✓ نوع تخلف (رشوه، سوءمدیریت، تضاد منافع و...)
- ✓ مستندات پشتیبان.

FARO با مدل‌های یادگیری ماشینی آموزش‌دیده، گزارش‌ها را به زیرمجموعه‌های قابل رسیدگی و غیرقابل رسیدگی تقسیم می‌کند.

د) سامانه نظارت هوشمند بر مناقصات دولتی (Alice)

فرایند مناقصه و قرارداد در برزیل بخش قابل توجهی از اقتصاد ملی (حدود ۲۰-۱۰ درصد تولید ناخالص داخلی) را تشکیل می‌دهد که با حجم بسیار بالا مواجه است (بیش از ۵۰۰ مناقصه جدید در روز). این پیچیدگی و حجم بالا، امکان رخداد خطا، تبانی و فساد را افزایش می‌دهد. برای مواجهه با این چالش، دفتر کنترل کل فدرال (CGU) ابزار Alice را توسعه داده است؛ سامانه‌ای که با بهره‌گیری از هوش مصنوعی، پردازش داده و اتوماسیون (RPA)، امکان نظارت خودکار و پیوسته بر مناقصات را فراهم می‌کند [۴۱].

■ فرایند اجرای Alice:

✓ جمع‌آوری داده روزانه: سیستم به‌صورت خودکار داده‌های مناقصه و قراردادها را از منابع متعدد از جمله Compras.gov.br و Diário Oficial da União دریافت می‌کند.

✓ تحلیل چندمرحله‌ای با رویکرد ML: داده‌ها از نظر بیش از چهل نوع سناریوی ریسک پردازش می‌شوند. از جمله این ریسک‌ها عبارت‌اند: قیمت نامتعارف یا نوسانات غیرمنتظره، سابقه پیمانکار در تأخیر یا مناقصات مشابه و تغییرات ناگهانی در شرایط مناقصه. ✓ وتوی زودهنگام/ هشدارهای پیشگیرانه: در موارد مشکوک، هشدارهایی تخصصی برای تیم بازرسان CGU، دادگاه حسابرسی فدرال (TCU)، قضات و سایر نهادهای نظارتی ارسال می‌شود.

✓ اولویت‌بندی رسیدگی و تسریع بازرسی: در مقایسه با فرایند سنتی که بیش از چهارصد روز طول می‌کشد، سامانه Alice می‌تواند موارد مهم را ظرف حداکثر هشت روز تقویمی شناسایی و اولویت‌بندی کند. از جمله نتایج ملموس این سامانه تعلیق یا لغو مناقصات مشکوک به ارزش ۹.۷ میلیارد رئال بین سال‌های ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۲ است.

ه) سامانه هوش مصنوعی برای پایش مناقصات و نظارت بر شرکت‌ها (Vigia)

Vigia که نام کامل آن «Vigia» است، ابزار تحلیل مبتنی بر یادگیری ماشین و شاخص‌های ریسک است که برای نظارت بر فرایندهای مناقصه و عملکرد شرکت‌های طرف قرارداد دولت طراحی شده است. هدف این سیستم، شناسایی خودکار و زودهنگام مواردی چون انحراف هزینه، تأخیر در تحویل و تبانی پیش از شکل‌گیری فساد است [۴۲].

Vigia به‌صورت پیوسته داده‌ها را از پرتال‌های رسمی مناقصه مانند e-Licitações.ComprasNet و دیگر منابع رسمی دریافت می‌کند. این داده شامل اطلاعات تأمین‌کننده، مبلغ، زمان‌بندی و وضعیت اجراست. نرم‌افزار از الگوریتم‌های یادگیری ماشین برای یافتن انحرافات آماری و الگوهای غیرعادی استفاده می‌کند. همچنین، با استفاده از شاخص‌های ریسک نظیر: افزایش بیش از حد هزینه نسبت به بودجه اولیه؛ انحراف در زمان‌بندی (تأخیر یا اجرای زودهنگام)؛ عملکرد مشابه شرکت‌ها در مناقصات متعدد تحلیل می‌شوند. هر قرارداد براساس مجموعه‌ای از نمایه‌های ریسک امتیازدهی و طبقه‌بندی می‌شود. اگر امتیاز از یک آستانه پیکربندی شده فراتر رود، هشدار صادر می‌شود. گزارش‌های Vigia شامل خلاصه‌ای از موارد با ریسک بالا، دلایل فنی شناسایی و داده‌های زمینه‌ای است. این هشدارها به بازرسان (برای نمونه: CGU، TCU) ارائه و برای بررسی اولویت‌بندی می‌شوند.

۳-۴. هند

هند با زیرساخت‌های قدرتمند از هوش مصنوعی و زنجیره بلوک تا دولت پلتفرم و ربات‌های پیشرفته، در حال تعریف مرزهای نوآوری است. از جمله اقدامات شاخص این کشور این موارد است:

۱-۳-۴. راهکارهای فناوریانه بستر ساز مقابله با فساد

الف) سامانه دیجیتالی سازی ثبت زمین در ایالت کارناتاكا (Bhoomi)

در چارچوب تلاش‌های دولت هند برای دیجیتالی سازی نظام اداری و مقابله با فساد سیستمی، پروژه Bhoomi در ایالت کارناتاكا به عنوان یکی از نخستین نمونه‌های موفق در حوزه ثبت الکترونیکی زمین، نقطه عطفی در اصلاح ساختارهای سنتی، دستیابی به عدالت فضایی و کاهش فساد در فرایندهای مالکیتی به شمار می‌رود. پیش از پیاده‌سازی این سامانه، فرایندهای مربوط به مالکیت زمین در هند به شدت وابسته به اسناد فیزیکی، مراجعات مکرر حضوری، مداخلات غیررسمی و سازوکارهای مستعد فساد بود. شرایطی که نه فقط باعث سردرگمی مالکان می‌شد، بلکه بستری مناسب برای جعل اسناد، فروش مضاعف و تضییع حقوق کشاورزان فراهم می‌کرد. Bhoomi با هدف حذف این ساختار ناکارآمد وارد عمل شد و با تمرکز بر رقومی سازی کامل اسناد مالکیت، مکانیزه سازی انتقال مالکیت و ایجاد شفافیت برخط،^۱ مدلی نوین از حکمرانی دیجیتالی در حوزه زمین ارائه داد [۴۳].

در سامانه Bhoomi مقصود از فساد پیشین عمدتاً فروش چندباره یک قطعه زمین به افراد مختلف بوده است. پیش تر به دلیل نبود سیستم یکپارچه، یک قطعه زمین ممکن بود با اسناد جعلی یا نسخه‌های مختلف چند بار فروخته شود. البته بیش از اظهار مساحت نیز در برخی پرونده‌ها رخ می‌داد، اما هدف اصلی Bhoomi حذف امکان معاملات تکراری و متعارض روی زمینی واحد بوده است. Bhoomi بستری برای مدیریت و ثبت مالکیت است، نه پلتفرم خرید و فروش آنلاین زمین. معاملات زمین همچنان باید طبق قوانین ثبت اسناد هند انجام گیرد. Bhoomi صرفاً تغییرات مالکیت^۲ ناشی از خرید، فروش یا ارث را پس از ثبت قانونی، در پایگاه داده منعکس می‌کند.

اطلاعات ثبت شده در Bhoomi عبارت‌اند از:

- ✓ نام و مشخصات مالک،
- ✓ نوع و مساحت زمین،
- ✓ شماره نقشه و مختصات جغرافیایی،
- ✓ نوع کاربری زمین و محصولات زراعی،
- ✓ تاریخچه تغییرات مالکیت،^۳
- ✓ اطلاعات حقوقی مرتبط.

ساختار Bhoomi بر سه رکن اصلی استوار است: یکپارچه سازی داده‌ها، احراز هویت دیجیتالی، و مکانیزم حسابرسی دیجیتالی. کلیه سوابق مالکیت سنتی تحت قالب RTC^۴ به سامانه مرکزی منتقل و برای هر قطعه زمین شناسه یکتا به همراه مختصات جغرافیایی ثبت شد. اطلاعات هر قطعه زمین، بدون محدودیت مساحت در سامانه ثبت شدند؛ چه زمین‌های کوچک کشاورزی و چه اراضی بزرگ صنعتی یا شهری، همگی در سامانه Bhoomi ثبت شده‌اند و شناسه یکتا دارند. این اطلاعات از طریق پورتال Bhoomi در دسترس مالکان قرار گرفت و برای اولین بار کشاورزان قادر شدند بدون واسطه و به صورت برخط، اسناد مالکیت خود را مشاهده، به روزرسانی و برای دریافت وام یا حمایت‌های دولتی از آن استفاده کنند.

اطلاعات Bhoomi برپایه اسناد رسمی و داده‌های ثبت شده در اداره‌های دولتی منتقل شده است، نه صرفاً خوداظهاری. فرایندهای صحت‌سنجی شامل این مراحل است:

1. Online Transparency
2. Mutation
3. Mutation Records
4. Record of Rights, Tenancy and Crops

- ✓ اتصال به پایگاه داده Aadhaar برای احراز هویت،
- ✓ حسابرسی بی‌درنگ (ثبت همه تغییرات و ردیابی آنها)،
- ✓ امکان استعلام عمومی توسط شهروندان،^۱
- ✓ نظارت مراجع اداری و قضایی.

بنابراین، سامانه ابزارهای متعددی برای جلوگیری از ورود داده‌های نادرست یا جعلی دارد. قابلیت اتصال به سامانه Aadhaar به‌عنوان زیرساخت هویتی دیجیتال هند، یکی دیگر از نوآوری‌های Bhoomi محسوب می‌شود. این اتصال باعث شد یارانه‌های کشاورزی، اعتبارات بانکی و مزایای دولتی مستقیماً به مالکان اصلی تخصیص یابد و ادعاهای جعلی کاهش پیدا کند. همچنین اتصال Bhoomi به سامانه‌های شهرداری، بانک‌ها و حتی مراجع قضایی، مسیر ادغام بین‌سازمانی را برای هند هموار و مبنای معماری داده‌ای دولت الکترونیک در این کشور را تقویت کرده است. مفهوم ردیابی حسابرسی بی‌درنگ^۲ در Bhoomi، امکانی فراهم کرده است که هرگونه تغییر در اسناد مالکیت، به‌صورت خودکار ثبت شود و قابل ردیابی توسط مراجع ذی‌صلاح باشد. این ویژگی ضمن کاهش شدید فساد در فرایند انتقال مالکیت، اعتماد شهروندان را به فرایندهای حاکمیتی افزایش داده است. در افق آینده، دولت ایالت کارناتاکا اعلام کرده است که قصد دارد Bhoomi را با فناوری زنجیره بلوک برای غیرقابل تغییرکردن سوابق مالکیت ادغام کند و آن را با سامانه‌های دادگاه، ثبت اسناد و اداره مالیات پیوند دهد.

(ب) سامانه هویت دیجیتال (Aadhaar)

Aadhaar شناسه دوازده‌رقمی بیومتریک و دیجیتال است که توسط سازمان UIDAI^۳ صادر می‌شود و به هر فرد مقیم هند، صرف‌نظر از سن یا وضعیت مالی، اختصاص می‌یابد. این شناسه بر مبنای اطلاعات بیومتریک (اثر انگشت، اسکن عنبیه چشم و تصویر چهره) و اطلاعات جمعیتی (نام، جنسیت، تاریخ تولد، آدرس و...) ایجاد می‌شود و به یک پایگاه داده عظیم و متمرکز متصل است [۴۴].

Aadhaar از فناوری‌های پیشرفته بیومتریک و رمزنگاری برای تأیید هویت افراد استفاده می‌کند. این سیستم می‌تواند در زمان واقعی^۴ هویت کاربران را از طریق اپلیکیشن‌های موبایل، درگاه‌های بانکی، دستگاه‌های POS و سامانه‌های دولتی تأیید کند. داده‌های Aadhaar به‌صورت رمزگذاری شده در چند مرکز داده ایمن ذخیره می‌شود. دسترسی به داده‌ها فقط از طریق الگوریتم‌های تأیید چندمرحله‌ای امکان‌پذیر است.

■ مزایای هویت دیجیتال در هند:

- ✓ **حذف واسطه‌ها در توزیع یارانه‌ها:** پیش از Aadhaar، بسیاری از یارانه‌ها (مانند گاز، غذا و کود) به افراد جعلی یا واسطه‌ها پرداخت می‌شد. با اتصال Aadhaar به حساب بانکی و بهره‌گیری از DBT^۵، کمک‌های دولتی مستقیماً به حساب شخص واقعی و واجد شرایط واریز می‌شود. DBT (انتقال مستقیم مزایا)، سیاست و زیرساختی کلیدی در دولت هند است که با هدف مبارزه با فساد، حذف واسطه‌ها و رساندن مزایای دولتی مستقیماً به‌دست ذی‌نفع واقعی طراحی شده است. پیش از پیاده‌سازی DBT، یارانه‌ها، کمک‌هزینه‌ها و سایر مزایای دولتی از طریق واسطه‌ها، کانال‌های محلی یا سازمان‌های واسطه پرداخت می‌شد که اغلب منجر به پرداخت به افراد جعلی یا تکراری می‌شد؛ DBT این مسیر را دیجیتالی، متمرکز و قابل ردیابی، و واسطه‌ها را حذف می‌کند.
- ✓ **شفاف‌سازی در نظام بیمه و سلامت:** با استفاده از Aadhaar، هویت بیمار هنگام دریافت خدمات درمانی یا دریافت

1. Transparency Check

2. Real-time Audit Trail

3. Unique Identification Authority of India

4. Real-Time

5. Direct Benefit Transfer

بیمه‌درمانی بی‌درنگ تأیید می‌شود.

- **نظارت دیجیتال بر تراکنش‌های مالی:** اتصال Aadhaar به PAN (شماره مالیاتی) و حساب‌های بانکی، شفافیت مالی و قابلیت ردیابی فعالیت‌های اقتصادی را افزایش می‌دهد و ابزار مهمی برای مقابله با پول‌شویی و فرار مالیاتی است.

۲-۴-۳. راهکارهای فناورانه مستقیم مقابله با فساد

الف) پلتفرم هندی «I Paid a Bribe»

I Paid a Bribe نمونه قدرتمندی از ضدفساد مبتنی بر هوش مصنوعی و جمع‌سپاری شده است. شهروندان به صورت ناشناس موارد رشوه را ارسال می‌کنند که با استفاده از یادگیری ماشین دسته‌بندی و برچسب‌گذاری جغرافیایی می‌شود. داده‌های تجمیع شده روی نقشه‌های تعاملی به نمایش درمی‌آیند و روندهای فساد سیستماتیک در بخش‌هایی مانند پلیس راهنمایی و رانندگی، ثبت زمین و بهداشت را برجسته می‌کنند. این پلتفرم با شهرداری‌ها همکاری می‌کند تا این اطلاعات را به اصلاح سیاست‌ها وارد کند و نشان دهد چگونه هوش مصنوعی در چارچوب پایین به بالا می‌تواند در نهادهای رسمی ادغام شود [۴۵].

ب) سامانه نظارت بر خریدهای دولتی (Government e-Marketplace (GeM)

Government e-Marketplace یا به اختصار GeM، یک پلتفرم خرید آنلاین مبتنی بر فناوری اطلاعات است که توسط دولت هند برای تسهیل، استانداردسازی و شفاف‌سازی در فرایند خرید کالاها و خدمات توسط نهادهای دولتی راه‌اندازی شده است. این سامانه در سال ۲۰۱۶ تحت نظارت مستقیم وزارت بازرگانی هند و با هدف حذف واسطه‌ها، کاهش هزینه‌های دولتی و مقابله با فساد ساختاری در قراردادهای عمومی توسعه یافته است. GeM به عنوان بخشی از ابتکار «India Digital» توانسته است تمام مراحل زنجیره خرید دولتی (از انتشار نیازمندی‌ها تا انتخاب تأمین‌کننده، مذاکره قیمت، امضای قرارداد و پرداخت) را در محیطی کاملاً دیجیتال، قابل پیگیری و ضدفساد یکپارچه کند. این پلتفرم نه فقط فرایند خرید را تسهیل کرده، بلکه با ثبت خودکار تمام تراکنش‌ها، امکان حسابرسی دقیق، مقایسه قیمت‌ها و نظارت نهادهای ناظر را فراهم کرده است [۴۰].

یکی از ویژگی‌های کلیدی GeM، ادغام با پایگاه‌های اطلاعاتی هویتی مانند Aadhaar و PAN^۱ است که امکان احراز هویت دقیق و جلوگیری از ثبت نام جعلی تأمین‌کنندگان را فراهم می‌کند. همچنین، اتصال مستقیم این سامانه به سیستم‌های پرداخت دولتی و بانک مرکزی هند، شفافیت کامل در پرداخت‌ها را تضمین می‌کند. در این سامانه، عرضه‌کنندگان کالا و خدمات می‌توانند با ایجاد پروفایل، محصولات یا خدمات خود را با قیمت‌های مشخص عرضه، و در رقابت آزاد شرکت کنند. از سوی دیگر، نهادهای دولتی می‌توانند بدون نیاز به فرایندهای مناقصه سنتی، کالاها و خدمات مورد نیاز خود را از طریق GeM انتخاب و خریداری نمایند؛ آن هم با اطمینان از اینکه تمام قیمت‌ها، سوابق فروشنده و شرایط قرارداد به طور عمومی ثبت شده‌اند و قابل پیگیری‌اند.

یکی از مهم‌ترین نوآوری‌های GeM، بهره‌گیری از تحلیل‌های پیش‌بینی‌کننده^۲ و هوش مصنوعی برای تشخیص رفتارهای غیرعادی در قیمت‌گذاری، تشخیص تبانی میان فروشندگان، یا شناسایی ناهنجاری‌های مربوط به حجم خرید در سازمان‌هاست. این الگوریتم‌ها به طور مستمر داده‌های ثبت شده را پایش، و هشدارهای لازم را به مقامات نظارتی ارسال می‌کنند. این قابلیت، به ویژه در کشوری با حجم عظیم خریدهای عمومی مانند هند، به طرز مؤثری در پیشگیری از سوءاستفاده‌ها مؤثر بوده است. با استفاده از الگوریتم‌های یادگیری نظارت نشده^۳، سامانه یک مدل اولیه از «رفتار عادی» کاربران و قیمت‌گذاری برای هر گروه کالا یا خدمات ایجاد می‌کند. وقتی خریدی با مشخصات غیرعادی انجام شود، به عنوان ناهنجاری برچسب‌گذاری می‌شود.

۳-۵. گرجستان

گرجستان، کشوری که در دهه‌های گذشته با چالش‌های فساد اداری مواجه بوده، طی سال‌های اخیر با بهره‌گیری از فناوری‌های

1. Permanent Account Number

2. Predictive Analytics

3. Unsupervised Learning

نوبین توانسته است به یکی از نمونه‌های اصلاحات دیجیتال در جهان بدل شود. نقطه عطف این تحولات، راهاندازی نخستین سامانه ثبت املاک مبتنی بر زنجیره بلوک در جهان در سال ۲۰۱۶ با همکاری دولت گرجستان، آژانس ملی ثبت املاک (NAPR) و شرکت Bitfury بود. این ابتکار، که در راستای تقویت شفافیت، جلوگیری از جعل اسناد و ارتقای اعتماد عمومی طراحی شد، نشان‌دهنده عزم گرجستان برای استفاده از ابزارهای فناورانه در مبارزه با فساد است [۴۳].

۱-۵-۳. راهکارهای فناورانه بستر ساز مقابله با فساد

الف) استفاده از فناوری زنجیره بلوکی در ثبت املاک

در سال ۲۰۱۶، دولت گرجستان با مشارکت شرکت Bitfury و آژانس ملی ثبت املاک (NAPR) نخستین نمونه عملی یک سامانه ثبت املاک مبتنی بر زنجیره بلوک جهان را پیاده‌سازی کرد. هدف اصلی تقویت امنیت سوابق ملکی، ایجاد اعتماد عمومی، جلوگیری از جعل و تغییر غیرقانونی اسناد، و فراهم‌سازی شفافیت کامل در تراکنش‌ها بود. Bitfury سامانه مبتنی بر Exonum را به عنوان لایه داخلی Blockchain Permissioned بر ساختار ثبت دیجیتال NAPR افزود. این لایه قابل دسترسی برای کاربران خاص (مثل دفترهای ثبت و کاربران رسمی) است و تراکنش‌های ثبت املاک را پردازش می‌کند. برای تامین امنیت بیشتر و تضمین غیرقابل تغییر بودن اطلاعات، هر «هش» بلاک داخلی بر زنجیره عمومی بیت کوین افزوده شده است. این فرایند تضمین می‌کند که هرگونه تغییر بعدی قابل پیگیری است. پس از هر ثبت، مدارک مالکیت در قالب گواهی دیجیتال همراه با «هش» و امضای دیجیتال صادر می‌شود. این گواهی می‌تواند توسط مالک یا هر شخص ثالث بررسی شود و اصالت آن با «هش» روی بیت کوین سنجیده شود.

■ دستاوردها استفاده از زنجیره بلوک در گرجستان:

- ✔ تا سال ۲۰۱۸، بیش از ۱٫۵ میلیون سند ملکی به این سامانه منتقل شد.
- ✔ زمان ثبت به چند دقیقه کاهش یافته است (پیش‌تر حدود سه روز به طول می‌انجامید).
- ✔ هزینه ثبت تا ۹۰ درصد کاهش یافته و جعل اسناد عملاً غیرممکن شده است.
- ✔ دارای قابلیت حسابرسی لحظه‌ای برای کاربران و نهادهای نظارتی است.

تحلیل یافته‌های مطالعه تطبیقی

این مطالعه با رویکرد تطبیقی، به تحلیل تجربه چهار کشور پیشرو در حکمرانی دیجیتال ضدفساد- استونی، برزیل، هند و گرجستان- پرداخته است. با نگاهی تطبیقی به کشورهای که از روش‌های فناورانه پیشرفته برای مقابله با فساد بهره برده‌اند، روشن می‌شود که این کشورها توانسته‌اند با به‌کارگیری ابزارهای فناوری، میزان فساد را در حوزه‌هایی همچون معاملات دولتی، گمرک، املاک و دارایی، نظام بیمه و سلامت، و فرایند قیمت‌گذاری کالا و خدمات به‌طور چشمگیری کاهش دهند. بر مبنای داده‌های تجربی و منابع رسمی، پژوهش نشان می‌دهد که هریک از این کشورها مسیر متفاوتی را در استفاده از فناوری‌های نوین برای مقابله با فساد طی کرده‌اند. استونی با معماری داده‌محور و زیرساخت تبادل ایمن اطلاعات (Road-X)، برزیل با بهره‌گیری از هوش مصنوعی و داده‌های باز در نظارت مالی، هند با مدل دولت پلتفرم و شناسه دیجیتال Aadhaar، و گرجستان با به‌کارگیری زنجیره بلوک در ثبت املاک، نمونه‌های متمایز، اما هم‌گرا از حکمرانی دیجیتال شفاف را شکل داده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که پیوند سه عامل «هویت دیجیتال، یکپارچگی داده، و مشارکت شهروندی دیجیتال» کلید اصلی کاهش فساد در محیط‌های دیجیتال است. در پایان، چارچوبی مفهومی برای الگوبرداری سیاستی در کشورهای در حال توسعه ارائه می‌شود.

جدول ۵. جدول مقایسه‌ای نوآوری‌ها و یکپارچگی زیرساخت‌های دیجیتال ضدفساد در کشورهای منتخب

کشور	نوع زیرساخت دیجیتال	فناوری محوری	کارکرد ضدفساد	یکپارچگی بین‌نهادهی	نوآوری متمایز
استونی	e-ID و X-Road	تبادل داده ایمن + شناسه دیجیتال	حذف تماس انسانی، ردیابی کامل تراکنش‌ها	بسیار بالا (ملی و بین‌المللی)	مدل «فقط یک بار» (Once Only Principle)
برزیل	داده‌باز و پلتفرم‌های هوشمند	هوش مصنوعی، یادگیری ماشین، داده‌های باز	کشف ناهنجاری مالی، پایش لحظه‌ای فساد	متوسط (بین وزارتخانه‌ها)	سامانه Rosie و VigIA برای کشف تقلب
هند	Aadhaar, Bhoomi, DBT	هویت دیجیتال + زنجیره بلوک (در حال توسعه)	حذف واسطه‌ها، ردیابی یارانه‌ها و مالکیت زمین	در حال گسترش (افقی بین نهادهای)	اتصال هویت دیجیتال به مالکیت و پرداخت
گرجستان	NAPR Blockchain	زنجیره بلوک (+ Exonum Bitcoin Anchor)	ثبت غیر قابل تغییر املاک و اسناد	محدود اما کارا (ثبت املاک)	اولین ثبت املاک مبتنی بر زنجیره بلوک جهان
کره جنوبی	Digital ID + Open Data + Blockchain	دولت پلتفرم + Hyperledger Fabric	اصالت داده‌ها، جلوگیری از جعل و حذف اسناد	بسیار بالا (پلتفرم ملی دولت)	ترکیب Blockchain و Open Data در دولت

مأخذ: همان.

جدول ۶. جدول مقایسه‌ای سامانه‌ها و ابزارهای دیجیتال ضدفساد در کشورها

کشور	سامانه / ابزار کلیدی	فناوری به کار رفته	هدف ضدفساد	سطح شفافیت	نتایج یا دستاورد شاخص
استونی	e-Procurement (RIHA) + AI Auditing	AI + Blockchain-lite + X-Road	شفاف‌سازی مناقصات، حذف تعامل انسانی	بسیار بالا	۹۹ درصد خدمات دولتی دیجیتال و قابل حسابرسی
برزیل	Rosie, VigIA, Fala.BR	هوش مصنوعی + NLP	کشف فساد مالی، پایش قراردادها	بالا	کشف بیش از ۲۵۰۰ مورد تقلب مالی در پروژه‌ها
هند	GeM + I Paid a Bribe	هوش مصنوعی + Crowdsourcing	شفاف‌سازی خریدهای دولتی، گزارش مردمی رشوه	بالا	بیش از دو میلیون تراکنش ثبت شده در GeM؛ کاهش هزینه‌های دولتی
گرجستان	Blockchain Land Registry	زنجیره بلوک	جلوگیری از جعل مالکیت، اطمینان از صحت اسناد	بالا	کاهش زمان ثبت از سه روز به چند دقیقه
کره جنوبی	KONEPS + Clean Portal	Blockchain + e-ID + AI Analytics	مناقضه شفاف، گزارش فساد، حفاظت از افشاگران	بسیار بالا	رتبه برتر OECD در تدارکات الکترونیک؛ رضایت مردمی ۸۱ درصد

مأخذ: همان.

۴. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

مبارزه با فساد در جمهوری اسلامی ایران طی سال‌های اخیر به یکی از موضوعات اصلی سیاست‌گذاری و قانونگذاری بدل شده است. مرور سیاست‌های کلی، قوانین موضوعی، گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس و تجارب سایر کشورها نشان می‌دهد که فساد در ایران پدیده‌ای چندلایه با ابعاد ساختاری، نهادی، قانونی و فرهنگی است. بر همین اساس، مبارزه با آن نیازمند رویکردی جامع، داده‌محور و فناورانه است؛ رویکردی که هم اصلاحات نهادی و قانونی را دربرگیرد و هم از ظرفیت‌های نوین فناوری اطلاعات برای پیشگیری، کشف و مقابله با فساد بهره‌مند شود. در گذشته، اقدامات ضدفساد عمدتاً متکی به نظارت دستی مبتنی بر افراد، افشاگری، حسابرسی و پیگیری توسط نهادهای دولتی یا سازمان‌های غیردولتی بوده است. باوجود اهمیت این اقدامات، محدودیت‌هایی مانند کمبود نیروی انسانی، محدودیت‌های زمانی، و دشواری در کشف فعالیت‌های غیرقانونی در میان انبوه داده‌ها، اثربخشی آنها را کاهش داده‌اند. امروزه فناوری‌های نوین نقش‌آفرینی ویژه و موفق‌تری در مبارزه با فساد داشته‌اند. هوش مصنوعی می‌تواند با خودکارسازی فرایندها، شناسایی الگوهای تقلب، و استفاده از مدل‌های پیش‌بینی برای تخصیص منابع، به شفافیت، پاسخ‌گویی و کارایی تصمیم‌گیری در ساختارهای دولتی کمک کند. الگوریتم‌های یادگیری ماشین و پردازش زبان طبیعی توانایی چشمگیری در کشف شبکه‌های پیچیده فساد نشان داده‌اند و این امکان را به دولت‌ها می‌دهند که جریان‌های مالی غیرقانونی را شناسایی، و در لحظه، بی‌نظمی‌های احتمالی را علامت‌گذاری کنند. مطالعات این گزارش نشان می‌دهد که استفاده از فناوری به‌تنهایی کفایت نمی‌کند؛ بلکه شرط اصلی موفقیت، تلفیق آن با اراده سیاسی پایدار، چارچوب‌های حقوقی شفاف، ارتقای سواد دیجیتال و حکمرانی داده‌محور است.

براساس یافته‌های پژوهش، می‌توان سه محور اصلی در سیاست‌های فناورانه ضدفساد را مشخص کرد:

✓ **یکپارچه‌سازی و تقاطع‌گیری داده‌ها:** اتصال سامانه‌های اطلاعاتی موجود، همچون مناقصات، گمرک، املاک و دارایی‌ها، شرط لازم برای مقابله مؤثر با فساد است. تقاطع‌گیری میان داده‌ها می‌تواند تعارض منافع، معاملات صوری و تخصیص‌های غیرقانونی منابع را آشکار سازد. همچنین، وجود شاخص‌هایی چون «کنترل اموال» جهت تقاطع‌گیری داده‌ها میان سامانه‌های موجود برای کشف ناهنجاری‌ها و جلوگیری از انباشت غیرشفاف دارایی‌ها و کشف انحراف از این شاخص را میسر می‌سازد.

✓ **ارتقای فناورانه سامانه‌های موجود:** سامانه‌های فعلی اغلب فاقد هوشمندی و کارکردهای تحلیلی پیشرفته‌اند. بهره‌گیری از هوش مصنوعی، پردازش زبان طبیعی (NLP) و تحلیل کلان‌داده‌ها می‌تواند کشف الگوهای فساد پنهان در قراردادهای مناقصات و تراکنش‌های مالی را امکان‌پذیر سازد. همچنین توسعه دولت الکترونیک و ارائه یکپارچه خدمات، از مراجعات حضوری و فرصت‌های رانت‌زا جلوگیری خواهد کرد.

✓ **ایجاد تحولات بستر ساز فناورانه:** حرکت به سمت فناوری‌های تحول‌آفرین همچون زنجیره بلوک در ثبت املاک و دارایی‌ها و تقویت چارچوب‌های امنیت سایبری برای هویت‌سنجی و ارتباطات برخط، پیش‌شرط ایجاد اعتماد عمومی و مقابله پایدار با فسادند. این اقدامات بستر بلندمدت حکمرانی دیجیتال و شفافیت را شکل می‌دهند. نتیجه کلی آن است که در کوتاه‌مدت، اجرای این راهکارها منجر به صرفه‌جویی اقتصادی، کاهش تبانی و شفافیت در تخصیص منابع خواهد شد و در بلندمدت، سرمایه اجتماعی، اعتماد عمومی و جایگاه ایران در شاخص‌های جهانی ارتقا خواهد یافت.

توصیه‌های سیاستی:

این مطالعه چند پیشنهاد سیاستی کلیدی برای تدوین نقشه راه ملی مبارزه فناورانه با فساد ارائه می‌دهد که می‌تواند به توسعه مقابله فناورانه در ایران کمک کند:

۱. یکپارچه‌سازی و تقاطع‌گیری هوشمند داده‌ها با «پلتفرم ملی تبادل داده» (بومی‌سازی X-Road)

ایجاد بستر ملی تبادل داده میان‌سازمانی با الگوبرداری از X-Road، می‌تواند ارتباط ایمن و استاندارد میان سامانه‌های دولتی را برقرار کند. این بستر با داشبوردهای نظارتی بی‌درنگ قادر است الگوهای غیرارادی را در حوزه‌های فسادخیز مانند مناقصات و مجوزها شناسایی کند. افزون بر آن، تقاطع‌گیری داده‌های مالی، مالیاتی و دارایی‌های مسئولان در این بستر، ابزاری برای کشف ناهنجاری‌ها و کنترل انباشت غیرشفاف دارایی فراهم می‌کند. باتوجه به زیرساخت موجود مرکز ملی تبادل اطلاعات (NIX) و بسترهای

نرم‌افزاری گذرگاه خدمات دولت الکترونیک (GSB) و گذرگاه عمومی خدمات دولت الکترونیک (PGSB)، پیشنهاد می‌شود فرایند یکپارچه‌سازی و تقاطع‌گیری هوشمند داده‌ها میان سامانه‌های دولتی با الگوبرداری از معماری X-Road و بومی‌سازی آن در قالب «پلتفرم ملی تبادل داده» توسعه یابد. این پلتفرم می‌تواند به‌عنوان لایه میانی استاندارد، امن و قابل اعتماد میان سامانه‌های دولتی عمل کند و تبادل داده‌ها را به‌صورت رمزنگاری شده، قابل ردیابی و مبتنی بر مجوز انجام دهد. در این مدل، هر سامانه دولتی به‌عنوان یک نود مستقل در شبکه تبادل داده عمل می‌کند و از طریق گذرگاه‌های GSB و PGSB به پلتفرم مرکزی متصل می‌شود. با استفاده از پروتکل‌های امنیتی مانند TLS، امضای دیجیتال و زیرساخت کلید عمومی ملی، تبادل داده‌ها میان نهادها به‌صورت امن و غیرقابل دست‌کاری انجام می‌شود.

۲- ثبت و مالکیت دارایی‌ها و املاک در بستر زنجیره بلوک

پیشنهاد می‌شود فناوری زنجیره بلوک به‌عنوان زیرساخت شفافیت در ثبت و رهگیری دارایی‌ها، قراردادهای و تراکنش‌های دولتی به کار گرفته شود. این سامانه با ثبت تغییرناپذیر داده‌ها در میان نهادهای مختلف، امکان جعل اسناد، معاملات صوری و حذف سوابق را از بین می‌برد. برای مقابله با جعل اسناد، زمین‌خواری و معاملات صوری، ثبت و رهگیری مالکیت املاک و دارایی‌ها در بستر زنجیره بلوک پیشنهاد می‌شود. داده‌ها می‌توانند قابل راستی‌آزمایی باشد و از تغییرناپذیری داده‌ها برای جلوگیری از جعل و انکار مالکیت بهره گیرد. همچنین ایجاد دفتر کل توزیع شده^۱ معاملات دولتی، به‌ویژه استفاده از قراردادهای هوشمند در تدارکات عمومی می‌تواند پرداخت‌ها را منوط به تحقق واقعی تعهدات کند و احتمال تبانی یا فساد را کاهش دهد. در این سامانه هر قرارداد، مناقصه، یا پرداخت در دفتر کل توزیع شده ثبت می‌شود و تمام نهادهای ذی‌نفع (دیوان محاسبات، وزارت اقتصاد، نهادهای نظارتی و...) به نسخه واحد و تغییرناپذیر آن دسترسی دارند. همچنین با ثبت همه مراحل از مناقصه تا تحویل کالا در دفتر کل توزیع شده، امکان شناسایی تبانی، رشوه و واسطه‌گری فراهم می‌شود.

۳- هوشمندسازی نظارت با «تحلیلگر فساد مبتنی بر هوش مصنوعی»

تحلیلگر فساد مبتنی بر هوش مصنوعی سامانه‌ای است که با استفاده از الگوریتم‌های یادگیری ماشین^۲ و تحلیل داده‌های بزرگ،^۳ الگوهای رفتاری و مالی غیرعادی را شناسایی و وقوع احتمالی فساد را پیش‌بینی می‌کند و هشدار می‌دهد. این سیستم در واقع همانند یک «دیده‌بان دیجیتال» عمل می‌کند که به‌صورت خودکار، داده‌های مختلف اداری و مالی را پایش می‌کند تا ناهنجاری‌ها و نشانه‌های فساد را در مراحل اولیه کشف کند. تجهیز سامانه‌های نظارتی به موتورهای تحلیل پیش‌بینی تخلف با استفاده از هوش مصنوعی و داده‌کاوی می‌تواند رفتارهای پرریسک را پیش از وقوع شناسایی کند. این سامانه‌ها با تحلیل خودکار تراکنش‌ها، قراردادهای و مکاتبات رسمی، هشدارهای هوشمند برای نهادهای بازرسی صادر می‌کنند. به‌کارگیری پردازش زبان طبیعی (NLP) برای بررسی خودکار قراردادهای و مکاتبات می‌تواند الگوهای تبانی را آشکار سازد.

۴- تحقق «دولت دیجیتال» با خدمات الکترونیک یکپارچه

گسترش کامل دولت الکترونیک به‌گونه‌ای که تمام خدمات عمومی بدون مراجعه حضوری و صرفاً دیجیتال ارائه شوند، از حضور مستقیم ارباب‌رجوع و کارمند می‌کاهد و بسترهای فساد اداری را محدود می‌کند. در این مدل، اطلاعات پایه شهروند فقط یک بار ثبت می‌شود و در تمام سامانه‌ها قابل استفاده است («اصل یک بار ثبت»). این تحول نیازمند توسعه خدمات فرابخشی و درگاه‌های یکپارچه شهروندی است.

۵- ارتقای سامانه ستاد (ستاد هوشمند: گام به‌سوی دولت شفاف و غیرقابل رانت با زنجیره بلوک)

باتوجه به وجود سامانه «ستاد» به‌عنوان زیرساخت اصلی معاملات و مناقصات دولتی در ایران، پیشنهاد می‌شود این سامانه با بهره‌گیری از فناوری زنجیره بلوک خصوصی مبتنی بر Fabric Hyperledger ارتقا یابد تا شفافیت، امنیت و قابلیت نظارت بر قراردادهای دولتی به‌طور چشمگیری افزایش یابد. در این مدل، هر نهاد دولتی دارای نود مستقل برای ثبت مستقیم اطلاعات خواهد بود و داده‌های مربوط به قراردادهای، شرکت‌های طرف قرارداد، مدیران امضاکننده و سوابق مالی و حقوقی مرتبط، به‌صورت هَش شده و با امضای دیجیتال در زنجیره بلوک ثبت می‌شوند. اطلاعات حساس مانند شناسه ملی شرکت‌ها، سوابق بدهی و اطلاعات مالی

1. Distributed Ledger

2. Machine Learning

3. Big Data Analytics

به صورت رمزنگاری شده و با استفاده از پروتکل‌های امنیتی نظیر TLS و زیرساخت کلید عمومی ملی محافظت خواهند شد. این ارتقا امکان نظارت بر خط نهادهای نظارتی مانند دیوان محاسبات، سازمان بازرسی و مجلس را فراهم می‌آورد و با ایجاد داشبوردهای تحلیلی، شناسایی الگوهای مشکوک و تضاد منافع را تسهیل می‌کند. اجرای آزمایشی این طرح در چند نهاد بزرگ مانند وزارت راه، وزارت بهداشت و شهرداری تهران طی ۶ ماه نخست، و سپس گسترش آن به سایر نهادها در مرحله دوم، می‌تواند زمینه‌ساز الزامی‌سازی قانونی ثبت تمام قراردادهای در این بستر امن و شفاف باشد. این تحول نه فقط موجب کاهش فساد و رانت خواهد شد، بلکه اعتماد عمومی به سلامت مالی دولت را نیز تقویت می‌کند.

۶ سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های آینده‌محور ضدفساد

برای پایداری و اثربخشی فناوری‌های ضدفساد، سرمایه‌گذاری راهبردی در زیرساخت‌های هوش مصنوعی، زنجیره بلوک، رایانش ابری و امنیت سایبری ضروری است. تعریف مرکز نوآوری فناوری ضدفساد به عنوان نهاد هماهنگ‌کننده پژوهش و اجرا، می‌تواند تضمین کند که فناوری نه فقط در سطح ابزار، بلکه در سطح حکمرانی داده و سیاست عمومی به کار گرفته شود. افزون بر این، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های هوش مصنوعی و پردازش زبان طبیعی نقش تعیین‌کننده‌ای در آینده خواهد داشت؛ چرا که این فناوری‌ها قادرند قراردادهای، اسناد مالی و مکاتبات اداری را در مقیاس گسترده تحلیل کرده و الگوهای فساد پنهان را شناسایی کنند. بدین ترتیب، مجموعه‌ای از فناوری‌های مکمل می‌توانند نه فقط مانع بروز فساد شوند، بلکه به پیش‌بینی و پیشگیری نظام‌مند آن نیز یاری رسانند.

۷ طراحی ربات هوشمند به منظور پیشگیری و کنترل فساد مالی کارگزاران

با الهام از پروژه Rosie در برزیل، می‌توان در ایران یک ربات هوشمند مبتنی بر هوش مصنوعی برای نظارت و مقابله با فساد مالی کارگزاران طراحی کرد. این ربات می‌تواند به طور خودکار داده‌های مالی کارگزاران را از سامانه‌های رسمی مانند حقوق، مزایا، هزینه‌های سفر، خرید و سایر هزینه‌ها جمع‌آوری کند و پس از پاک‌سازی و استانداردسازی، آنها را در پایگاه داده ساختاریافته‌ای ذخیره کند. سپس با استفاده از الگوریتم‌های یادگیری ماشین، الگوهای معمول هزینه هر نماینده و گروه‌های مشابه شناسایی، و هر تراکنش جدید با این الگوها مقایسه می‌شود؛ در صورتی که هزینه‌ای غیرمعمول یا مشکوک تشخیص داده شود، سامانه آن را علامت‌گذاری می‌کند و به نهادهای نظارتی مانند دیوان محاسبات و سازمان بازرسی کل کشور هشدار می‌دهد. علاوه بر این، جزئیات تراکنش‌های مشکوک می‌تواند از طریق پرتال شفافیت عمومی یا رسانه‌های رسمی اطلاع‌رسانی شود تا مردم، رسانه‌ها و نهادهای مدنی بتوانند نسبت به آن واکنش نشان دهند و از نماینده توضیح بخواهند. این رویکرد باعث افزایش پاسخ‌گویی کارگزاران و حساسیت آنان نسبت به هزینه‌های خود می‌شود و در عین حال امکان بررسی حجم بالای داده‌های مالی به صورت خودکار را فراهم می‌کند. برای اجرای چنین سامانه‌ای لازم است دسترسی قانونی به داده‌های هزینه‌ای کارگزاران فراهم شود، حریم خصوصی و امنیت داده‌ها تضمین گردد و چارچوبی برای پاسخ‌گویی کارگزاران در برابر هشدارهای سامانه تدوین شود. با توسعه متن‌باز الگوریتم‌ها و انتشار عمومی هشدارها، این سامانه می‌تواند به ابزاری قدرتمند برای شفافیت مالی، پیشگیری از فساد و مشارکت مدنی تبدیل شود و اعتماد عمومی به فرایندهای نظارتی و کارگزاران مجلس را تقویت کند.

۸ طراحی چت‌بات هوشمند برای ارتقای سامانه گزارشگران فساد

با الهام از تجربه Fala.BR در برزیل، می‌توان در کشور ابزار هوش مصنوعی و چت‌بات تکمیلی برای افزایش کارایی و شفافیت سامانه موجود گزارشگران فساد طراحی کرد. در سامانه فعلی، گزارش‌دهنده خود باید موضوع تخلف و نهاد مرتبط را مشخص کند که این موضوع گاهی باعث اشتباه یا بی‌دقتی در ثبت گزارش‌ها می‌شود. چت‌بات تکمیلی می‌تواند با استفاده از پردازش زبان طبیعی (NLP) متن گزارش و فایل‌های پیوست شده را تحلیل کند و به صورت خودکار موضوع تخلف و نهاد مرتبط را تشخیص دهد. این فرایند باعث کاهش خطای انسانی و افزایش دقت در ثبت گزارش‌ها می‌شود. سپس گزارش‌ها به سامانه رسمی گزارش فساد ارجاع داده می‌شود و با بهره‌گیری از الگوریتم‌های هوشمند، موارد تکراری یا فاقد اعتبار شناسایی و مدیریت می‌شوند تا حجم بررسی دستی کاهش یابد و زمان رسیدگی به تخلفات بهبود پیدا کند. استفاده از این ابزار تکمیلی باعث افزایش دقت و کیفیت گزارش‌ها، کاهش خطای انسانی، بهبود کارایی رسیدگی‌ها و تقویت شفافیت در فرایند پاسخ‌گویی نهادهای دولتی، بدون ایجاد موازی‌کاری با سامانه‌های موجود، خواهد شد.

جدول ۷. پیشنهاد توصیه های سیاستی

ردیف	نوع توصیه		توصیه سیاستی	الزامات و قیود اجرایی	دستگاه متولی	دستگاه معین	زمان بندی اجرا	ملاحظات
	تداوم	اصلاح						
۱	تداوم سیاست تعامل پذیری داده ها و توسعه پلتفرم ملی تبادل داده میان دستگاه های اجرایی	اصلاح چارچوب و معماری دسترسی به داده ها، رفع موانع محرمانگی و الزام دستگاه ها به ارائه داده استاندارد و برخط	یکپارچه سازی و تقاطع گیری هوشمند داده ها با «پلتفرم ملی تبادل داده» (X-Road)	تدوین معماری مرجع دولت الکترونیکی و الزام دستگاه ها به تهیه نقشه معماری سازمانی با تایید وزارت ارتباطات/ وجود دسترسی قانونی به داده ها، رفع موانع محرمانگی و مقاومت سازمانی	کارگروه تعامل پذیر دولت الکترونیکی کشور وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، کلیه وزارتخانه های مربوط به ثبت دارایی ها و اموال اشخاص حقیقی و حقوقی	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	کوتاه مدت	نیازمند هماهنگی میان سازمانی و تصویب مقررات مکمل
۲	تداوم ثبت رسمی دارایی ها در نظام متمرکز ثبت اسناد و املاک کشور	اصلاح ساختار ثبت مالکیت از طریق پذیرش فناوری زنجیره بلوک و بازنگری قوانین مرتبط با اعتبار اسناد دیجیتال	ثبت و مالکیت دارایی ها و املاک در بستر زنجیره بلوک	- ایجاد چارچوب حقوقی و قانونی برای به رسمیت شناختن اسناد و تراکنش های مبتنی بر زنجیره بلوک، تطبیق با قوانین ثبت اسناد و املاک کشور و جلوگیری از تعارض با مقررات فعلی، - زیرساخت فنی امن و به اثبات برای نگهداری و پردازش داده ها، - تضمین حریم خصوصی و امنیت اطلاعات مالکان، - تدوین استانداردهای فنی و تبادل داده میان نهادهای ذی ربط (ثبت اسناد، شهرداری، بانک ها و...) - پیش بینی مکانیزم بازگردانی و اصلاح خطاها در سامانه غیرمتمرکز.	سازمان ثبت اسناد و املاک، وزارت راه و شهرسازی	سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	کوتاه مدت	نیازمند نظارت مستمر
۳	تداوم نظام نظارت ستی و بازرسی های انسانی به معنای مرجع نهایی تصمیم گیری	اصلاح فرایندهای نظارتی با افزودن ابزارهای تحلیل داده و هوش مصنوعی برای کشف الگوهای فساد	هوشمندسازی نظارت با «تحلیلگر فساد مبتنی بر هوش مصنوعی»	- تدوین چارچوب حقوقی و اخلاقی استفاده از هوش مصنوعی در فرایندهای نظارتی، - دسترسی به داده های جامع، دقیق و به روز از دستگاه های اجرایی برای آموزش مدل های هوش مصنوعی، - رعایت حریم خصوصی و محرمانگی اطلاعات افراد و سازمان ها، - ایجاد زیرساخت فنی مناسب برای تحلیل داده های حجیم و ناهمگون، - تعریف نهاد ناظر انسانی برای پایش تصمیمات سیستم هوش مصنوعی (جلوگیری از خطا و سوگیری الگوریتمی)، - یکپارچگی داده ها میان دستگاه های نظارتی، مالی و اجرایی، - آموزش و ارتقای مهارت کارشناسان نظارتی در حوزه تحلیل داده و هوش مصنوعی، - پیش بینی سازوکار پاسخگویی و اصلاح خطا در تصمیمات یا خروجی های سامانه تحلیلگر فساد.	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	سازمان بازرسی کل کشور	بلند مدت	نیازمند نظارت مستمر و آموزش نیازمند تغییر رویه اداری کارکنان

ردیف	نوع توصیه		توصیه سیاستی	الزامات و قیود اجرایی	دستگاه متولی	دستگاه معین	زمان بندی اجرا	ملاحظات
	اصلاح	تداوم						
۴	اصلاح معماری سامانه‌ها به منظور یکپارچه‌سازی خدمات	تداوم توسعه خدمات الکترونیکی و غیرحضوری در دستگاه‌های اجرایی	تحقق «دولت دیجیتال» با خدمات الکترونیک یکپارچه	اتصال سامانه‌ها، تعریف خدمات، زیرساخت پهن‌بند پایدار	وزارت ارتباطات، وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های خدمات‌رسان عمومی	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	میان‌مدت	الگوبرداری از تجارب جهانی، نیازمند حمایت مجلس
۵	اصلاح فنی و نظارتی سامانه با بهره‌گیری از زنجیره بلوک و ابزارهای تحلیل هوشمند برای افزایش شفافیت	تداوم استفاده از سامانه ستاد به‌عنوان بستر رسمی معاملات و مناقصات دولتی	ارتقای سامانه ستاد (ستاد هوشمند): گام به‌سوی دولت شفاف و غیرقابل رانت با زنجیره (بلوک)	استانداردسازی داده‌ها و تبادل اطلاعات بین سامانه ستاد و سایر سامانه‌های مالی و نظارتی، تضمین امنیت سایبری و حفظ محرمانگی اطلاعات مناقصه‌گران و پیمانکاران	وزارت صمت، سازمان برنامه و بودجه	وزارت صنعت، معدن و تجارت	میان‌مدت	توجه به ملاحظات حریم خصوصی و خطای الگوریتمی
۶	اصلاح جهت‌گیری سرمایه‌گذاری به سمت زیرساخت‌های تحلیلی و پایش داری‌های دیجیتال	تداوم سرمایه‌گذاری دولت در زیرساخت‌های پایه فناوری اطلاعات و ارتباطات	سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های آینده‌محور ضدفساد	توسعه زیرساخت‌های تحلیلی برای پایش جابه‌جایی دارایی‌های دیجیتال	وزارت ارتباطات، وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های خدمات‌رسان عمومی	هیئت وزیران با محوریت وزارت ارتباطات	بلندمدت	قوانین جامع برای ثبت و شفاف‌سازی دارایی‌های رمز ارزی
۷	اصلاح قوانین و رویه‌های نظارتی با همکاری ربات‌های هوشمند و تحلیل داده‌های مالی	تداوم سازوکارهای قانونی فعلی برای نظارت بر دارایی و عملکرد مالی کارگزاران	طراحی ربات هوشمند به‌منظور پیشگیری و کنترل فساد مالی کارگزاران	چارچوب قانونی و حقوقی برای جمع‌آوری، پردازش و تحلیل داده‌های مالی کارگزاران - دسترسی امن به داده‌های مالی و تراکنش‌های مرتبط با کارگزاران، ایجاد زیرساخت فنی مناسب برای اجرای الگوریتم‌های هوش مصنوعی و تحلیل داده‌های حجیم، طراحی مدل‌های هوش مصنوعی دقیق و مبتنی بر استانداردهای اخلاقی برای شناسایی رفتارهای پرریسک.	مجلس شورای اسلامی (پشتوانه تقنینی) / سازمان بازرسی کل کشور	سازمان بازرسی کل کشور	میان‌مدت	حساسیت بالا در مالکیت خصوصی/ تضمین امنیت سایبری و حفاظت از حریم خصوصی داده
۸	اصلاح فرایند ثبت و پردازش گزارش‌ها با استفاده از چت‌بات‌های هوشمند و تحلیل خودکار	تداوم فعالیت سامانه‌های رسمی گزارش فساد و حمایت از گزارشگران	طراحی چت‌بات هوشمند برای ارتقای سامانه گزارشگران فساد	- ایجاد زیرساخت فنی مناسب برای پردازش زبان طبیعی (NLP) و تحلیل فایل‌های پیوست شده گزارش‌های مردمی، دسترسی امن و قانونی به داده‌های گزارش‌ها برای تحلیل خودکار، یکپارچه‌سازی چت‌بات با سامانه رسمی گزارش فساد بدون ایجاد موازی‌کاری، تعریف الگوریتم‌های هوشمند برای شناسایی گزارش‌های تکراری یا فاقد اعتبار - طراحی سازوکار بازبینی و نظارت انسانی بر خروجی چت‌بات، آموزش و توانمندسازی کارکنان سامانه در استفاده و مدیریت ابزار هوش مصنوعی، تدوین چارچوب قانونی و اخلاقی برای حفظ محرمانگی و امنیت داده‌ها، پایش مستمر کیفیت و دقت تحلیل‌های چت‌بات و به‌روزرسانی مدل‌ها.	شورای عالی فضای مجازی/ سازمان بازرسی کل کشور	سازمان بازرسی کل کشور	کوتاه‌مدت	توجه به ملاحظات حریم خصوصی و خطای الگوریتمی

* تداوم یا تقویت آیت‌ها یا اقدامات
** اصلاح رویه‌ها یا ایجاد سازوکارها
مأخذ: همان.

- [1] Holmes, Leslie, (2015), Corruption: a very short introduction, First edition, Oxford University Press.
- [2] <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/02/19/anticorruption-factsheet#:~:text=Corruption%E2%80%94the%20abuse%20of%20public,affected%20by%20fragility%20and%20conflict>
- [۳] خردمندنیسا، سهیلا (۱۴۰۴)، «اظهار نظر کارشناسی درباره: «طرح ملی توسعه هوش مصنوعی»»، ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دوره ۳۳، شماره ۴، صص. ۱۰۵۹۶-۱۰۵۹۷. doi: 10.22034/report.mrc.2025.1404.33.4.20596-1.20596-1
- [4] <https://www.fiu.gov.ir/portal/home/?news/235223/235637/242519/%D9%88%D8%B6%D8%B9%DB%8C%D8%AA-%D8%A7%D8%AF%D8%B1%D8%A7%DA%A9-%D9%81%D8%B3%D8%A7%D8%AF-%D8%AF%D8%B1-%D8%A7%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D9%87-%D8%B1%D9%88%D8%A7%DB%8C%D8%AA-%D8%A2%D9%85%D8%A7%D8%B1>
- [۵] مقیمی، سیدمحمد و نورالله نامداری (۱۳۸۴)، «بررسی ارتباط بین فناوری اطلاعات و بازآفرینی دولت»، مدیریت فرهنگ سازمانی، سال سوم، شماره ۹، صص. ۱۱۵-۱۱۰.
- [۶] مقدسی، علیرضا (۱۳۸۴)، «رأیه یک مدل چهاربعدی برای پیاده‌سازی دولت الکترونیک در ایران»، سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، <https://civilica.com/doc/65898>
- [7] <https://www.transparency.org/en/cpi/2023/index/irn/> Ubaldi, B. et al. (2019), "State of the art in the use of emerging technologies in the public sector", OECD Working Papers on Public Governance, No. 31, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/932780bc-en>
- [۸] عبدالهی، علی و نازنین توکلی جوشقانی (۱۳۹۳)، «بررسی نقش فناوری اطلاعات در شفاف‌سازی و کاهش فساد سازمان‌های دولتی»، <https://civilica.com/doc/1288670>
- [9] Omotoye, Marumo. and Holtzhausen, Natasja, (2025), "Integration of digital technologies in anti-corruption initiatives in Botswana: lessons from Georgia, Ukraine and South Africa", Transforming Government: People, Process and Policy, Vol. 19 No. 1, pp. 22-36.
- [10] Patrick Abi Nahed & Hady El Samra, (2025), "AI's Role in Fighting Corruption" Springer Books, in: Nehme Azoury & Georges Yahchouchi (ed.), AI in the Middle East for Growth and Business, chapter 0, pp. 347-362.
- [11] Odilla, Fernanda, (2024), The Digitalisation of Anti-Corruption in Brazil: Scandals, Reforms, and Innovation (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003326618>.
- [12] Zeng, Yanzhao., Guan, Xin., Jingjing, Chen Yanrui., Wang, Zeyu., & Nie, P., (2025), "Enhancing smart healthcare networks: Integrating attribute-based encryption for optimization and anti-corruption mechanisms". Heliyon, Vol.11, No.1, e39462.
- [۱۳] خسروی، فرشید، فربرز قربان‌پور و سینا پیردیر (۱۴۰۱)، «بررسی نقش مثبت و منفی فناوری‌های نوین در مقابله با فساد اداری»، اولین همایش ملی ارتقای شفافیت و نقش آن در سلامت اداری و مبارزه با فساد، تهران، <https://civilica.com/doc/1854699>
- [۱۴] ناطقی، علی‌اکبر (۱۴۰۱)، «بررسی تأثیر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی بر شفافیت و فساد سازمانی»، همایش ملی ارتقای شفافیت، <https://sid.ir/paper/1032354/fa>

- [۱۵] نیک پور، مهدی و محمد ربیعی (۱۴۰۱)، «کاربرد روش های نو ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در مبارزه با فساد»، اولین همایش ملی ارتقای شفافیت و نقش آن در سلامت اداری و مبارزه با فساد، تهران، <https://civilica.com/doc/1854735>
- [16] Rabert, Francis Harper, (1998), *The Code of Hammurabi: A New Translation*, Oxford University Press.
- [17] Machiavelli, Niccolò, (2003), *The Prince*, Translated by George Bull. Penguin Classics.
- [18] <http://irdiplomacy.ir/fa/news/1960036/%DA%AF%D9%81%D8%AA%D9%85%D8%A7%D9%86-%D9%81%D8%B3%D8%A7%D8%AF>
- [19] <https://iran-bssc.ir/activities/publications/study-reports/5235/>
- [20] <https://x-road.global>
- [21] <https://x-road.global/architecture>
- [22] <https://x-road.global/data-exchange>
- [23] <https://e-estonia.com/>
- [24] <https://www.ria.ee/en/state-information-system/data-based-governance-and-reuse-data/estonian-open-data-portal?utm>
- [25] <https://e-estonia.com/solutions/cyber-security/ksi-blockchain/?utm>
- [26] <https://cointelegraph.com/news/estonian-government-adopts-blockchain-to-secure-1-mln-health-records?utm>
- [27] https://guardtime.com/timestamping?utm_source=chatgpt.com
- [28] <https://e-estonia.com/data-tracker-build-citizen-trust/?utm>
- [29] <https://mindtitan.com/>
- [30] <https://e-estonia.com/solutions/security-and-safety/riha/>
- [31] <https://www.ria.ee/en/state-information-system/data-based-governance-and-reuse-data/administration-system-riha-and-rihake>
- [32] <https://www.data.go.kr/en/index.do?utm>
- [33] <https://www.mdpi.com/2073-431X/10/8/90>
- [34] Public Procurement Service, Koneps, https://www.pps.go.kr/eng/content.do;jsessionid=-Iygnoj5tjnjkdegm-Otjyy1qa0r_Axw0d_Tkllzq_Opak311bmh!1031016471?Key=00774
- [35] Public Procurement Service, KONEPS, https://www.pps.go.kr/eng/content.do;jsessionid=-iygnoj5tjnjkdegm-Otjyy1qa0r_Axw0d_Tkllzq_Opak311bmh!1031016471?Key=00774
- [36] <https://www.undp.org/policy-centre/seoul/publications/introduction-koreas-clean-portal-digital-corruption-and-public-interest-violation-reporting-mechanism?utm>
- [37] <https://bcadastrors.serpro.gov.br/documentacao/>
- [38] <https://oecd-opsi.org/innovations/brazilian-transparency-policy-and-the-transparency-portal/?utm>
- [39] <https://oecd-opsi.org/innovations/brazilian-transparency-policy-and-the-transparency-portal/?utm>
- [40] <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/99307/9781040133323.pdf?isAllowed=y&sequence=1&utm>
- [41] <https://oecd-opsi.org/innovations/robot-alice-bid-contract-and-notice-analyser/?utm>
- [42] <https://www.cambridge.org/core/journals/data-and-policy/article/vigia-prioritizing-public->

[procurement-oversight-with-machine-learning-models-and-risk-indices/34D04747A94A7099E3CD8B91221338ED?utm](https://www.example-journal.com/article/procurement-oversight-with-machine-learning-models-and-risk-indices/34D04747A94A7099E3CD8B91221338ED?utm)

[43] <https://www.forbes.com/sites/laurashin/2016/04/21/republic-of-georgia-to-pilot-land-titling-on-blockchain-with-economist-hernando-de-soto-bitfury/?utm>

[44] <https://uidai.gov.in/en/>

[45] Johnson, B. (2025). Artificial intelligence as an anti-corruption tool (AI-ACT): Potentials and pitfalls for top-down and bottom-up approaches. Retrieved May 15, 2025, from <https://www.example-journal.com/article/ai-anti-corruption-tool>

نقش شرکتهای تعاونی در توسعه و بهره‌وری اقتصاد مقاومتی (اقتصاد ملی)

بهزاد غفاری بنام - دانشجوی دکتری علوم سیاسی
پریسا رشیدی - کارشناس ارشد جامعه‌شناسی
کمال واحدی - کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی

چکیده:

در سالهای اخیر در پی تشدید تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی علیه ایران و وابستگی ساختاری اقتصاد کشور به درآمدهای حاصل از صادرات نفت به عنوان عاملی تعیین‌کننده در نوسانات اقتصادی ظاهر شده است. این شرایط بحرانی، زمینه‌ساز ورود و تکامل مفهوم «اقتصاد مقاومتی» Resistance economy به ادبیات اقتصادی ایران شده است. مفهومی که شاخص‌های کلیدی آن را می‌توان (تاب‌آوری) در برابر فشارها و «کاهش آسیب‌پذیری» در برابر شوک‌های خارجی دانست. اقتصاد مقاومتی به عنوان راهبرد اصلی اقتصادی الزاماتی دارد که مردمی کردن اقتصاد و کاهش وابستگی به نفت از مهم‌ترین آنها در بلندمدت می‌باشد. ماهیت اقتصاد تعاونی به گونه‌ای است که با تکیه بر سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی و تأمین سرمایه مالی از پس اندازه‌های خرد، به تحقق الزامات اقتصاد مقاومتی از طریق اهرم‌های مقاوم ساز خود یعنی فعالیت

اقتصادی و ارزش آفرینی در بعد خرد و کلان، کارآفرینی و توزیع عادلانه درآمد و ثروت کمک شایانی می کند. اگرچه براساس سیاست های کلی اصل ۴۴، بخش تعاون می بایست به سهمی ۲۵ درصدی از اقتصاد ملی دست می یافت، اما متأسفانه شواهد نشان می دهد که سهم این بخش اختلاف قابل توجهی با هدف تعیین شده دارد. علت این مسئله ریشه در ضعف های ساختاری و نیز محقق نشدن مزایا و مشوق های قانونی مندرج در اجرای قوانین می باشد. بر این اساس، سعی گردیده است به عنوان هدف پژوهش ابتدا به مفهوم اقتصاد مقاومتی پرداخته شود و سپس با مطالعه ابعاد اقتصاد بخش تعاون، انطباق کارکردهای این بخش با الزامات اقتصاد مقاومتی بررسی و در قالب یک مدل مفهومی نشان داده می شود.

واژگان کلیدی: شرک تعاونی - اقتصاد مقاومتی - مشارکت مردمی

شرکت تعاونی:

شرکتی است از مجموع اشخاص حقیقی و حقوقی که به منظور رفع نیازمندی های مشترک و بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی اعضا از طریق خودیاری و کمک متقابل و همکاری آنان موافق اصولی که در قانون مطرح است تشکیل می شود تعداد اعضای شرکت تعاونی نباید از ۷ نفر کمتر باشد. به موجب ماده ۱۷ قانون تجارت جمهوری اسلامی ایران، شرکتی می باشد که تمام یا حداقل ۵۱٪ سرمایه آن به وسیله اعضا در اختیار شرکت تعاونی قرار گیرد و وزارتخانه ها، سازمان ها، شرکت های دولتی و وابسته به دولت و تحت پوشش دولت، بانک ها، شهرداری ها، شوراهای اسلامی کشوری، بنیاد مستضعفان و سایر نهادهای عمومی می توانند جهت اجرای بند ۲ اصل ۴۳ از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر از قبیل مشارکت، مضاربه، مزارعه،

مساقات، اجاره، اجاره به شرط تملیک، بیع شرط، فروش اقساطی و صلح، اقدام به کمک در تأمین یا افزایش سرمایه شرکت های تعاونی نمایند و مطابق ماده ۲۹ قانون بخش تعاون، شرکت های تعاونی دارای مجمع عمومی، هیئت مدیره و هیئت بازرسی می باشند در شرکت های تعاونی هر فرد فارغ از میزان سرمایه، تنها یک حق رای دارد.

هفت اصل تعاونی راچدیل، آن گونه که توسط اتحادیه بین المللی تعاون (ICA) در سال ۱۹۹۵ اتخاذ شد نشان می دهد که یک تعاونی واقعی دارای مشخصات ذیل می باشد

- ۱- فراهم کردن امکان عضویت آزاد
- ۲- حاکمیت (تعاونی) بر مبنای مشارکت دموکراتیک اعضا
- ۳- فعالیت بر مبنای سرمایه گذاری مساوی و عادلانه اعضا

۴- دورماندن از دخالت دولت ها یا هر قدرت بیرونی دیگر (نظیر شرکتهای خصوصی)

۵- آموزش دادن اعضا و جامعه خود درباره ماهیت اصول، ارزش ها، و منافع تعاونی ها

۶- تشویق همکاری میان تعاونی ها

۷- حفاظت از محیط زیست و مشارکت در توسعه پایدار جامعه

شش اصل اول در اصل همان اصول اولیه راچدیل هستند. اصل هفتم صرفاً مسئولیت تعاونی در قبال جامعه را بسط می دهد و اتحادیه بین المللی تعاون (ICA) این هفت اصل را قویاً برای کلیه تعاونی ها سرتاسر جهان توصیه می نماید. (۷)

اقتصاد مقاومتی: (Resistance economy)

بنا به تعریف برخی از اقتصاد دانان از اقتصاد مقاومتی، این نوع اقتصاد معمولاً در رویارویی و تقابل با اقتصاد وابسته و مصرف کننده یک کشور قرار می گیرد که منفعل نیست و در مقابل اهداف اقتصادی سلطه، ایستادگی نموده و سعی

-مدیریت منابع ارزی

-مدیریت مصرف

تحقق اقتصاد مقاومتی مستلزم فراهم شدن مجموعه‌ای از الزامات و پیش‌شرط‌های اساسی است. این الزامات، بسترهای ضروری برای اجرای موفق این الگو و تضمین پایداری آن را تشکیل می‌دهند.

مشارکت مردمی : People's participation

در بنگاه‌های اقتصادی مشارکت به مفهوم کوشش دسته جمعی و همکاری تمام افراد برای دستیابی به اهداف و منافع مشترک است. به این معنی که در مدیریت مشارکتی در تصمیم‌گیری‌ها و روند برنامه‌ریزی دخالت داده می‌شوند و به همان نسبت از فواید و دستاوردهای ناشی از مشارکت برخوردار خواهند بود. (۳)

مشارکت مردم در همه عرصه‌ها به ویژه اقتصاد آنها در شرایط فشارها و تحریم اقتصادی یکی از اصول اقتصاد موفق کشور می‌باشد بنابراین مردمی کردن اقتصاد پایه و ستون اصلی در رسیدن به اهداف عالی اقتصاد در جامعه می‌باشد. (۴)

نکته : مردمی سازی اقتصاد، ارتقاء مقاومت اقتصادی در برابر تحریم و فشارهای اقتصادی می‌باشد. اقتصاد زمانی واجد توان پایداری و مقاومت فوق‌العاده می‌گردد که محوریت آن مردم باشند.

تعاریف و برداشتهای متعددی از مفهوم مشارکت مردمی مطرح شده است که در همه آنها اصول و مبانی مشترکی یافت می‌شود. در این پژوهش چون بیشتر بر نقش شرکتیهای تعاونی تاکید شده است سعی داریم مفهوم مشارکت مردمی

در تغییر ساختارهای اقتصادی موجود و بومی سازی آن بر اساس جهان بینی و اهداف دارد. برای تداوم این نوع اقتصاد، باید هرچه بیشتر به سمت محدود کردن استفاده از منابع نفتی و رهایی از اتکای اقتصاد کشور به این منابع حرکت کرد، اقتصادی بر پایه رویکردی انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا می‌باشد که در شرایط بحرانی و خاص جامعه (تحریم و فشار اقتصادی) هدف آن کاهش آسیب‌پذیری و حفظ روند رشد در شرایط دشوار یا بحرانی می‌باشد. اقتصاد مقاومتی بر تاب‌آوری، پایداری و تخصیص بهینه منابع تمرکز دارد و به دنبال مقاوم‌سازی، آسیب‌زدایی و اصلاح ساختارها و نهادهای ناکارآمد اقتصادی است. و بر پنج رکن اساسی استوار است که مجموعاً چارچوبی جامع برای تحقق اهداف اقتصادی کشور را مشخص می‌کنند.

یکی از کارکردهای اقتصاد مقاومتی، مقابله با شوک‌های وارد شده بر اقتصاد است. انعطاف‌پذیری اقتصادی این طرح باعث می‌شود در شرایط بحرانی، توانایی عبور از بحران را داشته باشد و به عنوان یک برنامه بلندمدت اقتصادی، می‌تواند زیرساخت‌های اقتصادی کشور را متحول سازد این نظام اقتصادی به معنی نیرومند کردن اقتصاد مقاومتی یک نظام اقتصادی است که هماهنگ با سیاستهای کلان کشور برای مقاومت در برابر اقدامات تحریمی و فشارهای اقتصادی بین‌المللی شکل می‌گیرد تا بتواند در برابر ضربات اقتصادی مقاومت کرده و مسیر توسعه و پیشرفت را طی نماید و روند رو به رشد و همه جانبه خود را در ابعاد ملی، منطقه‌ای و جهانی حفظ کند این نظام اقتصادی نظامی فعال و پویا هست نه منفعل و بسته (۱)

ارکان جامع اقتصاد مقاومتی :

-مقاوم بودن اقتصاد

-استفاده از همه ظرفیتهای دولتی و مردمی

-حمایت از تولید ملی

با در نظر گرفتن این مهم، بنیان های خود را بر اقتصاد مردم نهاد استوار نموده و توجه خویش را به اقتصاد مشارکتی معطوف کرده است. گسترش تعاون در جهت تحقق اصل مردم محوری نیازمند وجود یک عزم راسخ ملی و ایجاد تمهیدات حقوقی و قانونی لازم برای هموار کردن راه و رفع موانع این مسیر است.

در این میان نقش برجسته تعاونی ها از طریق ایجاد فرصت برای حضور مردم و در سایه رونق و توسعه تعاونی ها می توان خلاقیت ها و استعدادها را در ارایه اقتصاد پویا شکوفا کرد و نیروهای فعال و کارآمد فاقد ابزار کار و سرمایه را در مسیر سالم و سازنده قرار داد (۶)

نقش شرکت های تعاونی در سرمایه گذاری:

یکی از اشکال مشارکت مردم در حوزه اقتصاد، نقش آفرینی در عرصه تعاونی ها است. تعاونی ها در اقتصاد نقش های مهمی ایفا می کنند. خروجی این نقش پذیری نیز بهبود اشتغال، کارآفرینی و رشد در تولید اقتصادی است، از همین رو می توان به مشارکت پذیری تعاونی ها اشاره داشت. میزان سرمایه گذاری در کشورهای در حال توسعه و به خصوص ایران بسیار کم است، از این رو سرمایه گذاری هم اگر صورت گیرد، اغلب صرف فعالیت های غیراقتصادی می شود. شرکت های تعاونی با ایجاد زمینه ای مناسب به کشور در راستای دستیابی به درآمدها و سرمایه گذاری های افراد در جهت ذخیره درآمدهای مازاد بر مصرف تشویق و ترغیب می کنند. شرکت های تعاونی با استفاده از وجوه اندک جهت پس انداز در یک صندوق، با انجام عملیات بانکی و دریافت اعتبار و تسهیلات از بانک ها به تولید و رشد اقتصادی کمک می کنند.

بنا به پژوهش های صورت گرفته، یکی از مهم ترین مشکلات تولیدکنندگان، تأمین مالی است، از این رو نهادهای مالی ایجاد شده است تا جمع آوری منابع خرد از

را از دیدگاه تعاونی بیان نماییم. شاید بتوان گفت مشارکت به عنوان بخشی از وجوه تمایز تعاونیها با سایر شرکتها می باشد. همچنین مشارکت به عنوان وسیله ای برای دفاع از ارزشهای اعضا و رفع نیازهای آنان تلقی می گردد منظور از مشارکت مردمی در اینجا دخالت دادن افراد در تصمیم گیری است و به منظور تحقق کامل مشارکت مردمی در فعالیتهای تعاونی ضروری است اعضای تعاونیها برای مشارکت آمادگی داشته باشند و متقابلاً تعاونیها برای پذیرش مسئولیتهای ناشی از مشارکت آماده باشند. (۳) بدون شک توسعه اقتصادی در جامعه مستلزم مشارکت مردم می باشد از دیگر سو، تحقق اقتصاد مقاومتی صرفاً با مشارکت مردمی امکانپذیر است و لاغیر.

نکته : ساختارهای مشارکتی تعاونی ها برای اعضا جنبه حیاتی دارد. زیرا به یاری آن می توان سازمانهایی مسئول و موفق برای برآورده ساختن نیازها و تحقق بخشیدن به اهداف تعاونی ایجاد گردید.

بیان / شرح مساله :

یکی از مفاهیم اصلی اقتصاد مقاومتی از دیدگاه اساتید بزرگ اقتصاد این است که دارای اقتصادی باشیم که بتوانیم روند حرکت کشور را با حفظ اصول مبنایی در سیاست خارجی تسریع و تسهیل کنیم. اقتصاد مقاومتی ساختاری مردم محور دارد افزون بر این مطابق قانون اساسی، بهره گیری از مشارکت اقتصادی مردم و ایجاد زمینه های آن، از جمله وظایف دولت است. قانون اساسی در این راستا با بیان «مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش» بر این موضوع تاکید نموده است. سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی نیز

نقش تعاون در بهبود بهره وری اقتصاد مقاومتی:

در این پژوهش ما سعی داریم بر مقوله نقش آفرینی شرکتهای تعاونی و ظرفیتهای دولتی و مردمی این بخش بر اقتصاد مقاومتی بپردازیم. یکی از مهم‌ترین الزامات اقتصاد مقاومتی، مردمی کردن ساختار اقتصادی و واگذاری نقش فعال به مردم در اداره اقتصاد کشوری باشد اجرای دقیق سیاست‌های اصل چهل و چهار قانون اساسی می‌تواند نقطه عطفی در این مسیر باشد. فعال‌سازی بخش خصوصی، اصلاح نظام بانکی، تسهیل قوانین و ایجاد مشوق‌های اقتصادی از مهم‌ترین گام‌ها برای توانمندسازی مردم به شمار می‌رود اقتصاد مقاومتی در ایران به عنوان یک الگوی بومی و علمی برای تقویت اقتصاد و کاهش وابستگی به نفت شکل گرفت. هدف آن ایجاد سیستمی مستحکم، مقاوم در برابر فشارها و تهدیدهای خارجی و تضمین رشد و شکوفایی کشور حتی در شرایط تحریم است. اصول تاب‌آوری و پایداری اقتصادی در تخصیص منابع محدود، در این میان نقش شرکتهای تعاونی در توانمندسازی و استفاده از پتانسیل‌های نامحدود اقتصادی در زمینه کشاورزی، صنعت، خدمات و تجارت نمی‌توان نادیده گرفت. ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش تولید و توزیع عادلانه درآمد و توجه به این‌که کاهش وابستگی به نفت از الزامات اساسی اقتصاد مقاومتی هستند. حمایت از شرکتهای تعاونی در تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نقشه راهبردی جامع برای توانمندسازی تولید داخلی، مدیریت مصرف و اصلاح نظام مالی ارائه می‌دهند.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی:

دولت موظف است برای تحقق اهداف مندرج در اصول ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی و افزایش سهم بخش تعاون در اقتصاد ملی، با رعایت ضرورت‌ها و در قالب برنامه رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور، شرایط و امکانات لازم را برای گسترش کمی و کیفی تعاونی‌ها، به گونه‌ای که این

مردم و استفاده از آن‌ها در راستای فعالیت‌های تولیدی را اجرایی کند. در همین جهت، صندوق‌های اعتباری تعاونی نقش مؤثری در هدایت تولیدکنندگان و مردم در راستای حرکت به سمت فعالیت‌های تولیدی دارد. برای مثال، تأمین انرژی بنگاه‌های تولیدی به یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های بخش تولید در کشور تبدیل شد. در همین راستا، تلاش‌هایی جهت سرمایه‌گذاری آحاد مردم در قالب تعاونی برای ایجاد نیروگاه‌های کوچک و متوسط صورت گرفته است.

شاید بتوان گفت یکی از دلایل عدم رغبت افراد به مشارکت در شرکتهای تعاونی، فردگرایی و عدم باور موفقیت آمیز فعالیت‌های اجتماعی (در حوزه تعاون) در کشور می‌باشد اما موضوعی که بسیار در این مسئله حائز اهمیت است، این است که تعاون و ایجاد شرکتهای تعاونی موجب رشد اقتصادی می‌شود، این در حالی است که این باورها باعث شده است مردم برای سرمایه‌گذاری به سمت تعاونی‌ها میل نکنند و در جاهای دیگری سرمایه‌گذاری داشته باشند. این امر موجب می‌شود تعاونی‌ها از دور و چرخه اقتصادی کشور خارج شوند. یکی از این تأثیرات نبود اعتقاد به فعالیت در این حوزه، بی‌تمایلی سرمایه‌گذار به مشارکت جدی در این زمینه است. این موضوع حداقل به دو عامل فردگرایی در فرهنگ و ناآشنایی با مزایای تعاونی برمی‌گردد. در نهایت، تغییر در باورها و افزایش آگاهی درباره مزایای فعالیت‌های تعاونی و نقش آن‌ها در توسعه اقتصادی، می‌تواند به جذب بیشتر سرمایه‌گذاران و ارتقای وضعیت شرکتهای تعاونی در ایران در شرایط بحرانی ناشی از فشار و تحریم‌های اقتصادی کمک کند. همچنین یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های کشور در شرایط اقتصاد مقاومتی و فشارهای بین‌المللی، بیکاری‌های آشکار و پنهان بالای موجود می‌باشد خوشبختانه شرکتهای تعاونی در این زمینه با برنامه ریزی و حمایت دولت می‌توانند تاثیر مثبتی در کاهش نرخ بیکار در جامعه داشته باشند.

قانون دولت نسبت به بخش تعاون مکلف شده است تخفیف سهم بیمه کارفرمادر تعاونی هاست که می‌تواند در اشتغال بخش تعاون نقش مثبت داشته باشد. این بخش از قانون نیز عملکردی نزدیک به صفر داشته چرا که دولت منابع لازم برای این تخفیف را برای سازمان تامین اجتماعی فراهم نکرده است سایر حمایت های این قانون از بخش تعاون نیز به دلیل عدم تحقق منابع مالی فاصله زیادی با وضع مطلوب دارد. پیشنهادهایی که قابلیت اجرایی در این مینه بتواند داشته باشند به شرح ذیل می باشد. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت جهاد کشاورزی، سازمان برنامه و بودجه کشور و وزارت اقتصاد و دارایی موظفند سیاستگذاری‌ها و تخصیص بودجه بصورت سالیانه مرتبط با بخش تعاون را منطبق بر سند توسعه بخش تعاون انجام دهند. همچنین افزایش سالیانه سرمایه بانک توسعه تعاون و صندوق ضمانت سرمایه گذاری تعاون در جهت ارتقای سهم آنها در رشد بخش تعاون از محل یک سوم از سهم بخش تعاون از منابع اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی در قالب بودجه های سنواتی به منظور اعطای تسهیلات بانکی تخصیص یابد.

همچنین پیشنهاد می گردد در جهت بهبود وضعیت اقتصادی دولت نسبت به افزایش آگاهی و آموزش (آموزش و ترویج فرهنگ تعاون)، حمایت‌های مالی (بهبود قوانین و تسهیلات) و تشویق به مشارکت عمومی (تشویق به سرمایه‌گذاری) اشاره نمود. در نهایت برای بهره‌برداری کامل از ظرفیت تعاونی‌ها در ایران، تغییر باورها، بهبود حمایت‌های قانونی و افزایش آگاهی اقتصادی از محل مزایای این امر ضروری می باشد این اقدامات می‌توانند به تقویت نقش تعاونی‌ها در بهبود وضعیت اقتصادی کشور کمک کنند. بررسی تاثیر بهبود اقتصاد در بخش شرکتهای تعاونی و شاخص تاب‌آوری و آسیب‌پذیری این بخش بر اقتصاد مقاومتی نسبت به سایر بخشهای اقتصادی کشور بسیار حائز اهمیت می باشد. شرکت‌های تعاونی در ایران با چالش‌ها و

بخش نقش موثری در رشد و توسعه اقتصادی ایفا نماید، فراهم آورد. بدین منظور دولت می‌تواند با استفاده از منافع بودجه ای در اختیار شرکت تعاونی قرار دهد؛ اموال منقول و غیر منقول و وسایل و امکانات لازم را به قیمت عادلانه به طور نقد و اقساط به شرکت های تعاونی بفروشد یا اجاره دهد یا به عقد اجاره به شرط تملیک اقدام کند؛ سهام شرکت ها و موسسات دولتی و وابسته به دولت و بانک ها و شرکت ها و موسسات مصادره و ملی شده را به تعاونی ها منتقل کند. بانک ها موظف اند برای سرمایه گذاری یا افزایش سرمایه شرکت های تعاونی یا تقویت آن ها تسهیلاتی به آنان اعطا کنند. بانک می‌تواند در قرارداد قید کند که سرمایه‌هایی که از محل وام و سایر تسهیلات اعطایی تامین می‌شود به عنوان ضمانت یا وثیقه و یا رهن در نزد بانک باشد یا در صورتی که شرکت تعاونی قادر به بازپرداخت وام نباشد، بانک مطالبات خود را از طریق فروش اموال شرکت تسویه کند؛ در خرید این گونه اموال، تعاونی‌های دیگر اولویت دارند. شرکت‌ها و موسسات دولتی و وابسته به دولت موظف‌اند در معاملات خود به تعاونی‌ها اولویت بدهند.

نقش دولت در حمایت از شرکت های تعاونی جهت دستیابی به توسعه اقتصاد مقاومتی در کشور :

کلان ترین قانون در بخش تعاون قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) ست که در سال ۱۳۸۶ تصویب شد و آخرین اصلاحات در سال ۱۳۹۷ اعمال گردید در این قانون چند بستر مهم برای نیل به اهداف تعاون در قانون اساسی عنوان شده است که مهمترین آنها در ماده ۲۹ اختصاص ۳۰ درصد از درآمد واگذاری به تعاونی‌های فراگیر ملی هست تعاونی‌هایی که ۷۰ درصد از آنها را سه دهک پایین جامعه تشکیل می‌دهند که در صورت اجرای درست و نظارت دقیق بر این بخش موجبات رشد اقتصادی کشور در شرایط فشارهای اقتصادی بین‌المللی و توانمند سازی تعاونی‌ها را فراهم می‌آورد. مورد دیگری که در ماده (۹) این

فرصت‌های متعددی روبه‌رو هستند که بر نقش آن‌ها در بهبود وضعیت اقتصادی تأثیر می‌گذارد. تعاونی‌ها نقاط قوت و ضعف زیادی دارند، حمایت دولت از این بخش نقش بسیار مؤثری در بهبود وضعیت تعاونی‌ها و در نهایت بهبود وضعیت اقتصادی کشور در شرایط بحرانی ناشی از فشار اقتصادی بین‌المللی می‌تواند داشته باشد.

نتیجه‌گیری:

تعاونی‌ها با افزایش اشتغال، تولید و رشد اقتصادی را با کمک تسهیلات و جمع‌آوری سرمایه شتاب داده‌اند. به منظور نیل به این هدف در بین اقشار مختلف جامعه و تقویت روحیه تعاون راه‌های متفاوتی وجود دارد. در این باره می‌توان به جذب سرمایه‌های راکد و سرگردان برای استفاده از طرح‌های عمرانی و اقتصادی و نیز پرداخت وام و تسهیلات با وصول آسان و با امتیازات ویژه به صاحبان مشاغل تولیدی، توزیع و خدماتی که باعث ایجاد اشتغال در جامعه و بالارفتن سطح تولید داخلی و افزایش درآمد ملی می‌شود، به عنوان راهکارهایی از این حوزه اشاره داشت.

تعاونی‌ها یکی از بخش‌های اقتصادی به شمار می‌روند که نسبت به سایر الگوهای اقتصادی دارای تاب‌آوری، انعطاف‌پذیری و قابلیت رقابت‌پذیری بالایی هستند. این بخش با استفاده از ابزارهای مشارکت و توسعه فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی، نقش مؤثری در تولید و اشتغال، افزایش سطح درآمد و رفاه مردم و بهبود شرایط کسب‌وکار ایفا می‌نمایند براساس آخرین آمار از مرکز آمار ایران نرخ مشارکت اقتصادی ۷ در زمستان ۱۴۰۴، ۳۹/۷ درصد می‌باشد همچنین نرخ رشد اقتصادی در ۹ ماهه سال ۱۴۰۴ به ۱/۰ درصد می‌باشد و نرخ بیکاری نیز در زمستان ۱۴۰۴ به ۷/۶ درصد رسیده است

(مرکز آمار ایران)

نرخ مشارکت اقتصادی	عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۵ ساله و بیش‌تر به جمعیت در سن کار، ۱۵ ساله و بیش‌تر، ضرب در ۱۰۰.	زمستان ۱۴۰۴	۳۹/۷ درصد
نرخ رشد اقتصادی	تغییر ارزش حقیقی تولید ناخالص داخلی در یک دوره زمانی مشخص نسبت به دوره زمانی قبل است	۹ ماهه ۱۴۰۴	۱/۰ درصد
نرخ بیکاری	نسبت جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش‌تر به جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیش‌تر، ضرب در ۱۰۰ است.	زمستان ۱۴۰۴	۷/۶ درصد

با توجه به مطالعه صورت پذیرفته به نظر می‌رسد اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم سازی، بحران زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح می‌شود، که قطعا باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه، پیش شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تاکید روی مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خود اتکایی است. همچنین محدود سازی اقتصاد دولتی و آزاد سازی اقتصاد از پیامدهای

مهم اصل ۴۴ قانون اساسی است. اقتصاد مقاومتی فعال و پویا نیازمند برنامه ریزی استراتژیک و راهبردی، مبتنی بر مردمی کردن اقتصاد از طریق میدان دادن بیشتر به فعالان بخش خصوصی و رفع موانع و مشکلات این بخش می باشد. در این میان نقش شرکت های تعاونی به عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی و کاهش تصدی دولت با حضور کارآمد آن در قلمرو حاکمیتی و ارتقاء ظرفیت و توانمندیها و پتانسیل بالای این بخش و امکان مشارکت مردم در فعالیتهای اقتصادی کشور و تجمیع سرمایه های خرد نقش بسیار سازنده ای در ارتقای شرایط بحرانی و فشارهای ناشی از تحریم های اقتصادی دارد که چارچوب اقتصاد مقاومتی را در کشور در بر می گیرد (۱۰). بنابراین توانمندسازی اعضای ارتقای بهره وری و توسعه و بهبود مدیریت تعاونیها ترویج فرهنگ تعاون و توسعه حیطه بخش تعاون به تمام عرصه های اقتصادی و تسهیل فرایند دستیابی تعاونیها به منابع و بازارها و تسهیل ارتباطات و توسعه پیوندهای مالی و فنی بین انواع تعاونیها در صورت نظارت دولت و حمایت از این بخش از نظام اقتصادی می تواند روشی مناسب در توسعه اقتصاد ملی کشور باشد.

منابع تحقیق:

- [۱] بابک دهقانپور، آزاده شفیعی، مهران محمدی (اقتصاد مقاومتی مطالعه مروری ابعاد و ویژگیها)-مجله کار و جامعه شماره ۱۸۶ آبان ۹۴
- [۲] نرگس شریفی، علی حسنوند (بررسی تاثیر شاخصهای اقتصاد مقاومتی بر رشد اقتصادی تاکید بر شاخصهای آسیب پذیری و تاب آوری مجله اقتصاد اسلامی زمستان ۱۴۰۴ شماره ۱۰۰)
- [۳] شیرین سیفی . (مشارکت محوری و نقش آن در فعالیت بنگاههای اقتصادی تعاونی) مجله ویکی روستا، بهمن ۹۶
- [۴] احمد یوسفی، مجتبی غفاری، (نقش مردم در اقتصاد مقاومتی با تاکید بر بیانات رهبر معظم انقلاب) مجله پژوهش های اقتصاد مقاومتی بهار ۹۵ شماره ۱
- [۵] معین قرابی تهرانی (تعاونیها چه نقشی در بهبود وضعیت اقتصادی دارند روزنامه جوان تاریخ انتشار ۲۶ شهریور ۱۴۰۳)
- [۶] دکتر حسین خنیفر (کتاب مدیریت تعاونی ها) دفتر آموزش و ترویج تحقیقات تعاونی انتشارات توسعه سبز
- [۷] ریچارد سی، ویلیام . جرج چنی (کتاب نهضت تعاون) ترجمه بابک لعل فام انتشارات تعاون گران ص ۵۵
- [۸] قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ با اقتباس از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- [۹] مرکز آمار ایران
- [۱۰] کتاب تعاون و توسعه بر مبنای اقتصادی دانایی محور انتشارات بینش آزادگان

روندهای اشتغال و اجتماعی ۲۰۲۶: خطرات فزاینده بازار کار ناشی از بحران خاورمیانه

- ساعات کار ممکن است در سال ۲۰۲۶ معادل ۵/۰ درصد و در سال ۲۰۲۷ معادل ۱/۱ درصد کاهش یابد، که معادل از دست رفتن ۱۴ میلیون و ۳۸ میلیون شغل تمام وقت است.

- درآمد واقعی نیروی کار ممکن است به ترتیب ۱/۱ درصد و ۳ درصد کاهش یابد، که معادل زیان‌هایی در حدود ۱/۱ تریلیون دلار و ۳ تریلیون دلار آمریکا است.

بحران خاورمیانه به سرعت به یک شوک جهانی برای دنیای کار تبدیل شده است. اثرات آن از طریق افزایش قیمت انرژی و اختلال در مسیرهای حمل و نقل، زنجیره‌های تأمین، گردشگری، اعتماد سرمایه‌گذاری، جریان‌های مهاجرتی و حواله‌ها در حال گسترش است.

تأثیرات جهانی بازار کار به زمان نیاز دارند تا ظاهر شوند، اما در صورت ادامه قیمت‌های بالای نفت، خطرات از هم‌اکنون قابل توجه هستند. در سناریویی که قیمت نفت حدود ۵۰ درصد بالاتر از میانگین ژانویه فوریه ۲۰۲۶ باقی بماند، برآوردها نشان می‌دهند:

آسیا و اقیانوسیه

اثرات سرریز به آسیا و اقیانوسیه از هم‌اکنون قابل مشاهده است و ممکن است با گذشت زمان بدتر شود. در سناریوی شوک نفتی، برآوردها نشان می‌دهند ساعات کار در این منطقه ممکن است در سال ۲۰۲۶ به میزان ۰/۷ درصد و در سال ۲۰۲۷ به میزان ۱/۵ درصد کاهش یابد، در حالی که درآمد واقعی نیروی کار ممکن است به ترتیب ۱/۵ درصد و ۴/۳ درصد کاهش یابد.

حدود ۲۲ درصد از کارگران در بخش‌های پرمواجهه هستند. کشاورزی، حمل‌ونقل، تولید و ساخت‌وساز با خطر مواجه‌اند، در حالی که اقتصادهای وابسته به گردشگری زیر فشار فزاینده‌ای قرار دارند.

مهاجرت و حواله‌ها

کارگران مهاجر احتمالاً سهم نامتناسبی از تعدیل را تحمل خواهند کرد. در کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس (GCC)، سازمان بین‌المللی کار برآورد می‌کند که به ازای هر ۱ درصد کاهش اشتغال در میان اتباع در دوران بحران، اشتغال در میان اتباع خارجی ۴ درصد کاهش می‌یابد.

مهاجرت نیروی کار یک کانال انتقال اصلی در آسیا و اقیانوسیه است. شواهد اولیه نشان‌دهنده کاهش چشمگیر در خروجی کارگران مهاجر به کشورهای GCC و افزایش بازگشت‌ها است، در حالی که حواله‌ها نیز نشانه‌هایی از فشار نزولی از خود نشان می‌دهند.

- نرخ بیکاری ممکن است در سال ۲۰۲۶ به اندازه ۱/۰ واحد درصد و در سال ۲۰۲۷ به اندازه ۵/۰ واحد درصد افزایش یابد، معادل ۵ میلیون بیکار اضافی در سال ۲۰۲۶ و ۲۰ میلیون در سال ۲۰۲۷ است.

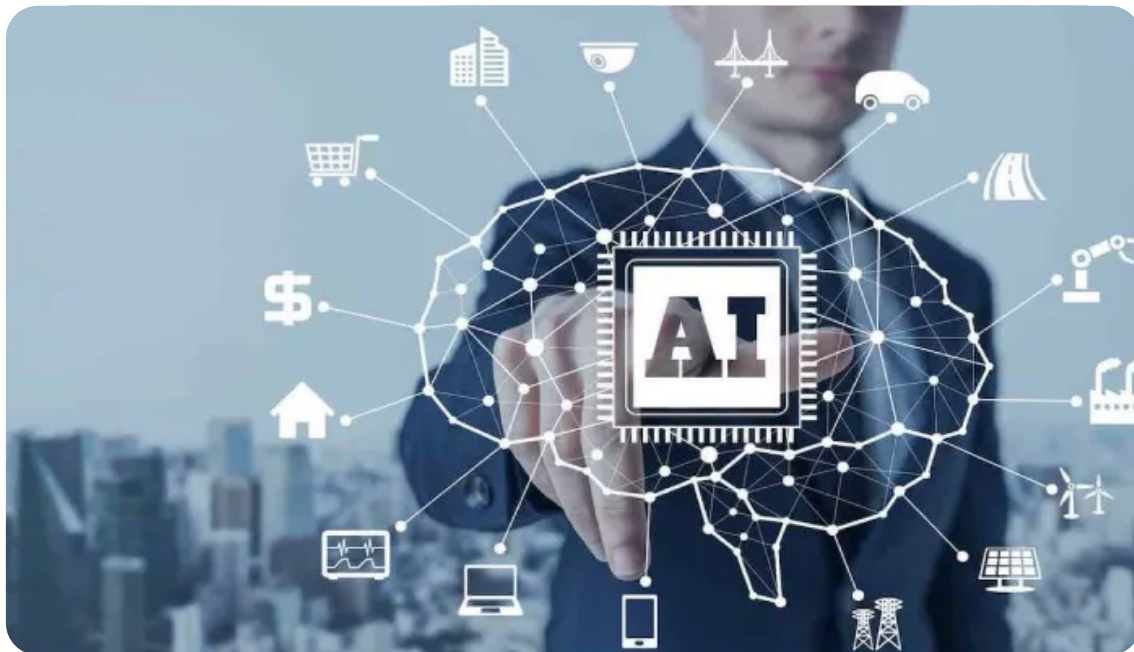
آسیب‌پذیری در جایی بیشتر است که اقتصادها، بخش‌ها و کارگران بیشترین پیوند را با جریان‌های انرژی خلیج فارس و زنجیره‌های تأمین انرژی‌بر دارند. کشورهای عربی و منطقه آسیا و اقیانوسیه به عنوان آسیب‌پذیرترین مناطق شناخته می‌شوند.

واکنش‌های سیاستی آغاز شده‌اند، اما نامتوازن و محدود به فضای مالی اندک هستند. تمرکز قوی‌تری بر مشاغل، درآمدها و تاب‌آوری کسب‌وکارها لازم است تا از تبدیل یک شوک انرژی موقت به یک عقب‌گرد ماندگار در زمینه کار شایسته جلوگیری شود.

کشورهای عربی

خطرات بازار کار در کشورهای عربی فوری و قابل توجه هستند. بر اساس مدلی طراحی شده برای برآورد تأثیر سریع‌تر و گسترده‌تر جنگ در منطقه، شبیه‌سازی‌ها نشان می‌دهند که ساعات کار در سناریوی کاهش سریع تنش ۱/۲ درصد، در سناریوی بحران طولانی ۳/۷ درصد، و در سناریوی تشدید شدید ۱۰/۲ درصد کاهش می‌یابد.

سناریوی تشدید شدید به معنای شوکی بیش از دو برابر مقیاس تأثیر دوران همه‌گیری کووید-۱۹ است. در دوران همه‌گیری، ساعات کار در کشورهای عربی در سال ۲۰۲۰ به میزان ۴/۴ درصد کاهش یافت. حدود ۴۰ درصد از اشتغال در کشورهای عربی در بخش‌های پرمواجهه قرار دارد. این بخش‌ها شامل تجارت، ساخت‌وساز، تولید، کشاورزی، حمل‌ونقل، و خدمات اقامت و غذا هستند.

لحظه‌ای برای انتخاب؛ بهره‌گیری از هوش مصنوعی برای کار شایسته

شناختی، ارتباطی و تصمیم‌گیری را هم تحت تأثیر قرار می‌دهد. این یعنی طیف بسیار گسترده‌تری از مشاغل - از جمله مشاغل تخصصی و خلاقانه - در معرض تغییر هستند. با این حال، تجربه تاریخی نشان می‌دهد که فناوری به‌تنهایی سرنوشت بازار کار را رقم نمی‌زند. در انقلاب صنعتی و موج فناوری اطلاعات هم، دستاوردهای اجتماعی تنها زمانی محقق شدند که نهادهای کار، حمایت اجتماعی، اتحادیه‌ها و مذاکره دسته‌جمعی در کنار فناوری بودند.

مدیرکل سازمان بین‌المللی کار (ILO)، ژیلبر هونگبو، در این گزارش تأکید می‌کند که آینده کار در عصر هوش مصنوعی از پیش تعیین‌شده نیست. آنچه اهمیت دارد انتخاب‌های سیاستی است - نه خود فناوری. هوش مصنوعی می‌تواند هم فرصت باشد و هم تهدید؛ بستگی دارد چگونه طراحی، استقرار و حکمرانی شود.

فصل ۱: چرا هوش مصنوعی متفاوت است؟

هوش مصنوعی با موج‌های قبلی فناوری یک تفاوت بنیادین دارد. نه فقط وظایف تکراری و دستی، بلکه وظایف

فصل ۲: تأثیر هوش مصنوعی بر کمیت و کیفیت

مشاغل

کمیت مشاغل

سازمان بین المللی کار، یک شاخص قرارگیری در معرض هوش مصنوعی برای مشاغل مختلف تهیه کرده است: در سطح جهانی، حدود ۲۵ درصد از کل اشتغال در معرض تأثیر هوش مصنوعی مولد است. زنان بیشتر از مردان در معرض این تغییرات هستند؛ به ویژه در کشورهای پردرآمد که ۴۱ درصد اشتغال زنان در برابر ۲۸ درصد اشتغال مردان در معرض قرار دارد. نتیجه احتمالی در بیشتر موارد تحول شغل است، نه حذف کامل آن.

کیفیت مشاغل

هوش مصنوعی کیفیت کار را از چند مسیر تغییر می دهد.

شدت کار

پردازش سریع تر اطلاعات لزوماً به کاهش بار کاری منجر نمی شود؛ در عوض ممکن است انتظارات بیشتر و ضرب الاجل های فشرده تری ایجاد کند.

استقلال کاری: در برخی موارد هوش مصنوعی قضاوت حرفه ای را تقویت می کند، در موارد دیگر آن را محدود می سازد. نظارت دیجیتال: جمع آوری داده از رفتار و عملکرد کارگران در لحظه، نگرانی های حریم خصوصی جدی ایجاد می کند.

مسیر شغلی: هوش مصنوعی ممکن است مشاغل سطح ابتدایی - که نقطه ورود و یادگیری کارگران جوان هستند - را کاهش دهد.

مدیریت منابع انسانی با هوش مصنوعی: ابزارهای هوش مصنوعی در استخدام، ارزیابی عملکرد و تعیین دستمزد در حال گسترش است. اما خطراتی جدی وجود دارد: تکرار تبعیض های تاریخی، کاهش شفافیت تصمیم گیری، و تضعیف شکاف دستمزدی جنسیتی که طی سال ها بهبود یافته بود.

فصل ۳: خطر تعمیق نابرابری ها

این فصل یکی از مهم ترین بخش های گزارش است. شکاف دیجیتال کشورهای پردرآمد موقعیت بهتری برای بهره مندی از هوش مصنوعی دارند. کشورهای کم درآمد با کمتر بودن مشاغل متکی به هوش مصنوعی، ظاهراً ایمن تر به نظر می رسند، اما این یک آسیب پذیری پنهان است و بدون دسترسی به فناوری، قدرت رقابت جهانی را از دست می دهند. گروه های آسیب پذیر زنان: در مشاغل اداری و کارمندی که آسیب پذیرترند، بیش نمایی دارند؛ در عین حال در توسعه هوش مصنوعی دارای کم نمایی هستند.

جوانان: کاهش مشاغل سطح ابتدایی، نردبان ترقی شغلی را تضعیف می کند.

کارگران مسن تر: شکاف مهارت دیجیتال بازآموزی را دشوارتر می کند.

کارگران کم تحصیل: ظرفیت محدودتر برای انطباق با تغییرات. تمرکز بازار توسعه هوش مصنوعی در دست تعداد کمی از شرکت ها و کشورهاست. این تمرکز، سود بهره وری را برای قوی ترین بازیگران حفظ می کند و کشورهای در حال توسعه را در موقعیت انجام کارهای دستی کم ارزش (مانند برچسب گذاری داده) نگه می دارد.

فصل ۴: حمایت از گذار انسان محور: مهارت آموزی

و یادگیری مادام العمر

تقاضا برای مهارت های دیجیتال و مرتبط با هوش مصنوعی در حال افزایش است. ما تمرکز صرف بر مهارت های پیشرفته کافی نیست؛ مهارت های پایه دیجیتال، شناختی و اجتماعی - عاطفی برای اکثر کارگران مهم تر است. سواد هوش مصنوعی - یعنی توانایی شناخت محدودیت ها، تبعیض های احتمالی و ریسک های سوءاستفاده - به مهارت ضروری تبدیل شده است. سیستم های آموزش فنی و حرفه ای، گواهینامه های مدولار، و شناسایی دانش قبلی باید تقویت شوند.

حمایت اجتماعی

سیستم‌های حمایت اجتماعی باید خود را با شکل‌های جدید اشتغال منطبق کنند. مزایا باید به فرد وابسته باشند، نه به کارفرما یا نوع قرارداد. با کاهش مشارکت‌های بیمه‌ای ناشی از تغییر ماهیت اشتغال، روش‌های جدید تأمین مالی - از جمله مالیات بر سود دیجیتال یا «مالیات ربات» - در حال بررسی هستند.

نقش گفتگوی اجتماعی: گفتگوی سه‌جانبه (دولت، کارفرما، کارگر) موثرترین راه برای حکمرانی هوش مصنوعی است.

جایی که کارگران در طراحی و استقرار هوش مصنوعی دخیل بوده‌اند، نتایج هم برای بهره‌وری و هم برای حقوق کارگران بهتر بوده است. این گفتگو در سطح ملی و بخشی هنوز نادر است و عمدتاً در اروپا دیده می‌شود.

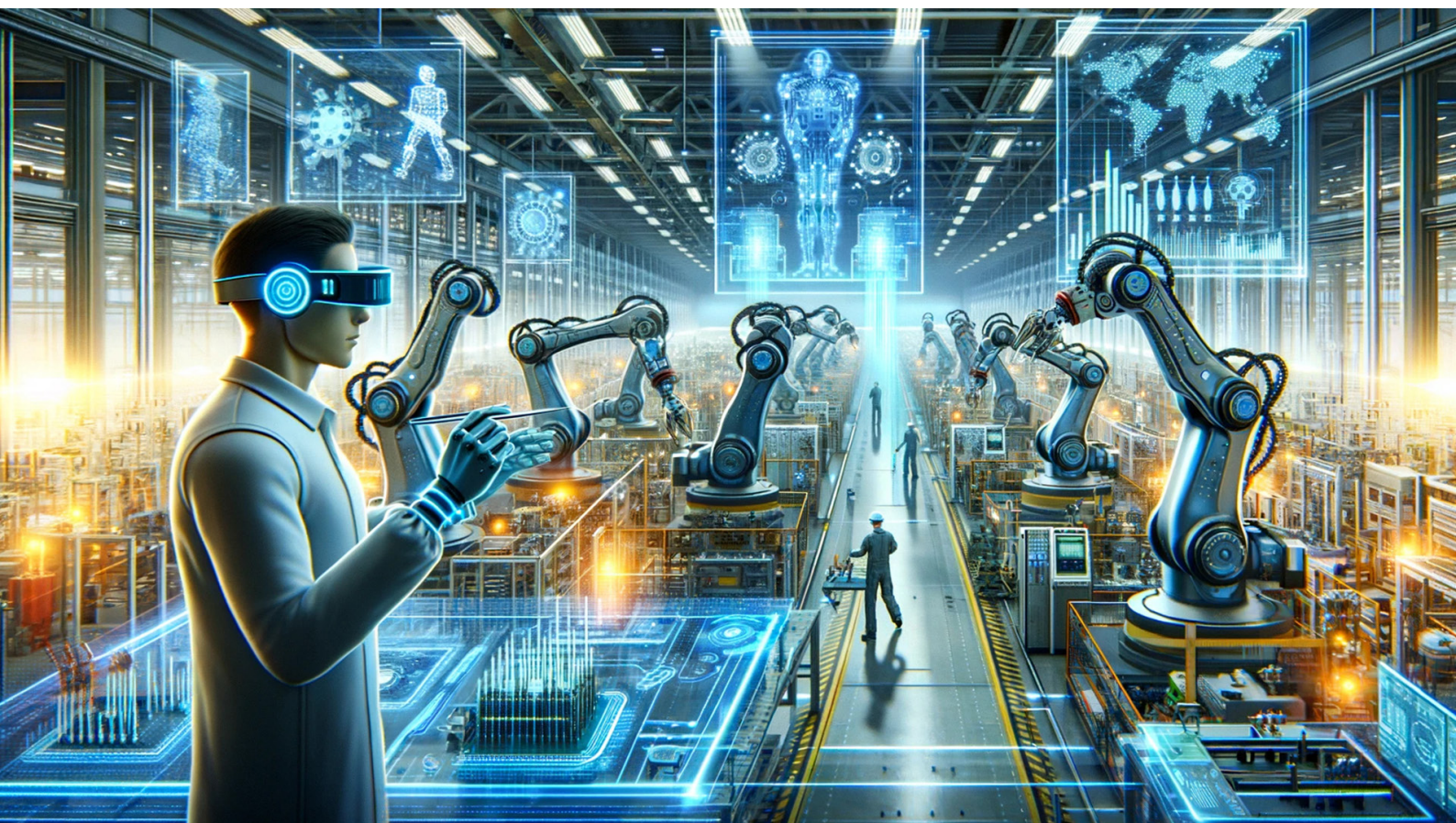
حریم خصوصی و شفافیت

کارگران باید بدانند چه داده‌ای درباره‌شان جمع‌آوری می‌شود و چگونه استفاده می‌شود. سیستم‌های مدیریت الگوریتمی باید شفاف، پاسخ‌گو و قابل اعتراض باشند. هم کارگران و هم کارفرمایان اغلب از ساز و کار دقیق سیستم‌های خریداری شده از بیرون اطلاع کافی ندارند.

فصل ۵: حکمرانی، گفتگوی اجتماعی و نهادها:

ضعف فعلی مقررات

چارچوب‌های نظارتی موجود برای هوش مصنوعی در دنیای کار پراکنده و ناکافی هستند. دستورالعمل‌های اخلاقی رایج اغلب به استانداردهای بین‌المللی کار ارجاع نمی‌دهند.

اقتصاد غیر رسمی همه جا هست؛ بیش از نیمی از کارگران جهان شغل غیر رسمی دارند

هر فعالیتی گفته می‌شود که در آن فرد کالا تولید یا خدمات ارائه می‌دهد، اما این فعالیت تحت پوشش ترتیبات رسمی مانند قانون کار، قانون تجارت، مالیات بر درآمد یا مقررات تأمین اجتماعی نیست نه در قانون و نه در عمل.

هیچ نوع شغلی از خطر غیررسمی بودن در امان نیست.

داده‌های ۲۰ کشور نشان می‌دهد که غیررسمی بودن در تمامی انواع روابط کاری وجود دارد.

کارگران خانوادگی کمک‌کننده: بیشترین آسیب‌پذیری را دارند؛ در تمام کشورهای مورد بررسی به جز یک مورد (کیریباتی)، صد درصد آن‌ها شغل غیررسمی دارند.

سازمان بین‌المللی کار (ILO) در گزارش جدیدی اعلام کرد که در حال حاضر ۵۸ درصد از کارگران جهان در مشاغل غیررسمی فعالیت می‌کنند. این گزارش که بر پایه داده‌های دقیق و استانداردهای آماری جدید تدوین شده، نشان می‌دهد اشتغال غیررسمی دیگر محدود به گروه‌ها یا بخش‌های خاصی نیست، بلکه یک ویژگی ساختاری در بازارهای کار سراسر جهان است.

غیررسمی بودن چه معنایی دارد؟

بر اساس تعریف بیست‌ویکمین کنفرانس بین‌المللی آمارگران کار (ICLS) در سال ۲۰۲۳، اشتغال غیررسمی به

پیمانکاران وابسته: در تمام کشورها به جز سه مورد (فیجی، کیریباتی و تانزانیا)، نرخ غیررسمی بودن به ۱۰۰ درصد می‌رسد.

کارگران مستقل بدون کارمند: در سه چهارم کشورها، بیش از ۹۵ درصد آن‌ها شغل غیررسمی دارند.

کارمندان: نسبت به سایرین محافظت بیشتری دارند، اما در بسیاری از کشورها همچنان در معرض خطر قابل توجه هستند.

غیررسمی بودن حتی به بخش رسمی هم نفوذ کرده است

یکی از یافته‌های مهم این گزارش آن است که اشتغال غیررسمی تنها محدود به «بخش غیررسمی اقتصاد» نیست. داده‌های ۲۰ کشور نشان می‌دهد که در برخی موارد بخش بزرگی از مشاغل غیررسمی درون بنگاه‌های رسمی یافت می‌شود؛ مثلاً ۸۶ درصد در «ناتورو» و ۷۶ درصد در «برونئی دارالسلام». حتی کار در بخش دولتی نیز تضمین‌کننده رسمی بودن رابطه کاری نیست؛ نرخ اشتغال غیررسمی در بخش دولتی از کمتر از ۵ درصد در کاستاریکا و مصر تا بیش از ۵۰ درصد در تیمور شرقی و کامبوج متفاوت است.

توزیع جغرافیایی و بخشی

گزارش سازمان بین‌المللی کار نشان می‌دهد که یک‌سوم از مشاغل غیررسمی جهان در بخش کشاورزی متمرکز است این سهم در کشورهای کم‌درآمد به ۶۲ درصد می‌رسد و در کشورهای پردرآمد به ۹ درصد کاهش می‌یابد. علاوه بر این، ۱۴ درصد از مشاغل غیررسمی در تجارت عمده و خرده‌فروشی، ۱۲ درصد در تولید و صنعت، و ۱۱ درصد در ساخت‌وساز هستند.

سطح تحصیلات حافظ نیست، اما اهمیت دارد

این گزارش رابطه معناداری را میان سطح تحصیلات و غیررسمی بودن نشان می‌دهد:

در بسیاری از کشورها، بین ۹۰ تا ۱۰۰ درصد افرادی که پایین‌ترین سطح تحصیلات را دارند، در مشاغل غیررسمی

هستند. نرخ غیررسمی بودن در میان افراد با تحصیلات عالی معمولاً بین ۱۰ تا ۴۰ درصد است. با این حال، داشتن تحصیلات عالی نیز تضمینی برای اشتغال رسمی نیست و ۲۵ درصد از کارگران غیررسمی در برونئی و ۱۴ درصد در زیمبابوه، دارای تحصیلات عالی دارند.

پیوند غیررسمی بودن با کسری کار شایسته

یکی از نکات کلیدی این گزارش آن است که غیررسمی بودن شغل اغلب با دیگر کمبودهای «کار شایسته» همراه است:

کارگران با اشتغال ناقص زمانی (کسانی که می‌خواهند بیشتر کار کنند اما نمی‌توانند) در اغلب کشورها با احتمال بیشتری در مشاغل غیررسمی هستند و در کامبوج، لاوس، مالاوی و نیجریه، این نرخ به بالای ۹۰ درصد نیز می‌رسد. نرخ غیررسمی بودن در میان کارگران پاره‌وقت (میان: ۸۵ درصد) به‌طور قابل توجهی بالاتر از کارگران تمام‌وقت (میان: ۶۳ درصد) است. قراردادهای موقت نیز با احتمال بالاتری با اشتغال غیررسمی همراه هستند، هرچند حتی کارگران دارای قرارداد دائم نیز از این خطر مصون نیستند.

نتیجه‌گیری

سیاست‌گذاری هدفمند ضروری است. سازمان بین‌المللی کار تأکید می‌کند که اشتغال غیررسمی یک ویژگی سیستماتیک بازارهای کار است و نه یک پدیده حاشیه‌ای. هیچ کارگری به‌طور کامل از خطر غیررسمی بودن در امان نیست و این پدیده با کسری‌های گسترده‌تر در حوزه کار شایسته فراتر از فقدان حمایت قانونی و تأمین اجتماعی گره خورده است.

این سازمان خواستار بهره‌گیری از داده‌های دقیق آماری برای طراحی سیاست‌های هدفمندی شده که بتواند همه اشکال غیررسمی بودن را در تمام بخش‌ها و گروه‌های شغلی پوشش دهد.

حقوق کار با ایمنی خبرنگاران و آزادی مطبوعات مرتبط است

اصول و حقوق اساسی در محیط کار و سایر استانداردهای بین‌المللی کار چگونه می‌توانند ایمنی خبرنگاران را افزایش داده و به دولت‌ها، کارفرمایان رسانه، کارکنان و سازمان‌هایشان کمک کنند تا راهکارهای حفاظتی در این بخش توسعه دهند.

فرانک هاگمان، مدیر دپارتمان سیاست‌های بخشی سازمان بین‌المللی کار در این زمینه گفته است: «خبرنگاران مدافعان کلیدی حقوق بشر و حقوق کار هستند. آنها همچنین کارگر هستند و حقوق کار ابزار مهمی برای حفاظت از آنها در محیط کار ارائه می‌دهد.»

سازمان بین‌المللی کار بخشی از فرایند مربوط به اجرای «طرح اقدام سازمان ملل متحد در مورد ایمنی خبرنگاران و مسئله امنیت فردی آنها» است که در سال ۲۰۱۲ توسط هیئت اجرایی رؤسای نظام سازمان ملل متحد مورد تصویب قرار گرفته است.

این مطالعه نشان می‌دهد استانداردهای بین‌المللی کار چگونه می‌توانند ایمنی را تقویت کرده، آزار و اذیت را کاهش دهند و از آزادی مطبوعات نیز حمایت کنند.

سازمان بین‌المللی کار به مناسبت روز جهانی آزادی مطبوعات (۳ مه)، گزارشی منتشر کرده است که ابعاد حقوق کار در حفاظت از خبرنگاران و کارکنان رسانه را بررسی می‌کند. کار خبرنگاران روز به روز پرخطرتر می‌شود. از سال ۱۹۹۳ تاکنون بیش از ۱۸۵۰ خبرنگار کشته شده‌اند و صدها نفر دیگر نیز هم‌اکنون به صورت خودسرانه بازداشت، ناپدید یا با تهدید مواجه هستند. اکثر این قتل‌ها همچنان بدون مجازات مانده‌اند. تهدیدهای دیگر شامل آزار حقوقی، خشونت، آزار آنلاین و تهدیدهای جنسیتی علیه خبرنگاران زن است.

این گزارش تأکید می‌کند که ایمنی خبرنگاران نه تنها به آزادی بیان، بلکه به بهره‌مندی از حقوق اساسی کار نیز وابسته است. این گزارش به بررسی این موضوع می‌پردازد که

بخشنامه مزد سال ۱۴۰۵ ابلاغ شد

در اجرای ماده (۴۱) قانون کار، شورای عالی کار با حضور نمایندگان سه گروه (دولت، کارفرمایان و کارگران) در جلسه مورخ ۱۴۰۴/۱۲/۲۴ راجع به تعیین حداقل مزد سال ۱۴۰۵، پس از بحث و بررسی موارد زیر را به اتفاق آرا مورد تصویب قرار داد:

۱- از اول سال ۱۴۰۵ «حداقل مزد روزانه» با نرخ یکسان برای کلیه کارگران مشمول قانون کار (اعم از قرارداد کار دائم یا موقت) مبلغ روزانه ۵,۵۴۱,۸۵۰ ریال (پنج میلیون و پانصد و چهل و یک هزار و هشتصد و پنجاه ریال) تعیین می‌گردد. همچنین از اول سال ۱۴۰۵ «سایر سطوح مزدی» به میزان ۴۵ درصد مزد ثابت یا مزد مینا (موضوع ماده ۳۶ قانون کار) به اضافه روزانه مبلغ ۵۱۹۵۴۹ ریال (پانصد و نوزده هزار و پانصد و چهل و نه ریال) به نسبت آخرین مزد در سال ۱۴۰۴ افزایش می‌یابد.

تبصره: با اعمال افزایش این بند مزد شغل کارگران مشمول طرح‌های طبقه بندی مشاغل مصوب وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و نیز مزد ثابت سایر کارگران نباید از مبلغ روزانه ۵,۵۴۱,۸۵۰ ریال (پنج میلیون و پانصد و چهل و یک هزار و هشتصد و پنجاه ریال) بند (۱) کمتر شود.

۲- به کارگرانی که در سال ۱۴۰۵ دارای یک سال سابقه کار باشند یا یک سال از دریافت آخرین پایه سنواتی آنان گذشته باشد، روزانه مبلغ ۱۶۶,۶۶۷ ریال (یکصد و شصت و شش هزار و ششصد و هفت ریال) نیز به عنوان «پایه سنوات» پرداخت خواهد شد.

تبصره ۱: پرداخت مبلغ مربوط به پایه سنواتی کارگران مشمول طرحهای طبقه‌بندی مشاغل مصوب وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با در نظر گرفتن رقم فوق‌الذکر برای گروه (۱) با توجه به دستورالعمل و جدول اعلامی توسط «اداره کل روابط کار، جبران خدمت و بیمه بیکاری» صورت می‌گیرد.

تبصره ۲: به کارگران فصلی به نسبت مدت کارکردشان در سال ۱۴۰۴، میزان مقرر در این بند یا تبصره (۱) آن حسب مورد تعلق خواهد گرفت.

تبصره ۳: از ابتدای سال ۱۴۰۵ همه کارگران دارای قرارداد کار دائم و موقت مشمول قانون کار که دارای یک سال سابقه کار باشند و یا یک سال از دریافت آخرین «پایه سنوات» آنان در همان کارگاه گذشته باشد، اعم از اینکه حق سنوات یا مزایای پایان کار خود را تسویه حساب کرده باشند یا خیر، مشمول دریافت «پایه سنوات» خواهند بود.

۳- بر اساس مصوبه مورخ ۱۳۸۷/۷/۲۱ شورای عالی کار مقرر شد از ابتدای سال ۱۴۰۵ «کمک هزینه اقلام مصرفی خانوار» به عنوان «مزایای رفاهی و انگیزهای» موضوع تبصره (۳) ماده (۳۶) قانون کار برای کارگران (اعم از متأهل یا مجرد) ماهانه مبلغ ۲۲,۰۰۰,۰۰۰ ریال پرداخت گردد.

۴- مبلغ حق تأهل کارگران متأهل (اعم از مرد یا زن) از فروردین ماه سال ۱۴۰۵ مبلغ ۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال (پنج میلیون ریال) از سوی کارفرمایان پرداخت شود.

۵- ضوابط مربوط به چگونگی نحوه اعمال افزایش مقرر در بند (۱) و تبصره (۱) بند (۲) در کارگاههایی که دارای

طرح طبقه‌بندی مشاغل می‌باشند و نیز در مورد کارگران کارمزدی و همچنین چگونگی ارتقاء طبقه شغلی به موجب دستورالعمل‌های «اداره کل روابط کار، جبران خدمت و بیمه بیکاری» خواهد بود.

۶- مقررات این مصوبه شامل دانش آموزان و دانشجویانی که در ایام تعطیلات تابستانی در سال ۱۴۰۵ به طور موقت و به منظور آشنایی با فضای کسب و کار و محیط‌های کارگاهی در کارگاه‌ها اشتغال می‌یابند نخواهد شد.

۷- به منظور ایجاد انگیزه در کارکنان و تقویت رابطه مزد و مزایا با افزایش تولید و بهره‌وری، واحدهای مشمول قانون کار می‌توانند در قالب موافقت‌نامه‌های کارگاهی و پیمان‌های دسته‌جمعی نسبت به برقراری و افزایش‌های مزد و مزایا با تایید وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی اقدام کنند.

۸- بر اساس مصوبه جلسه شماره ۳۴۲ مورخ ۱۴۰۵/۱/۲۴ شورای عالی کار، اختیار تعیین افزایش مزد برای سایر سطوح مزدی در واحدهای آسیب دیده در جنگ رمضان را در قالب پیمان‌های دسته جمعی به رؤسای تشکلهای عالی کارگری و کارفرمایی محول می‌کند.

۹- «سقف خالص پرداختی متوسط ماهانه» به کارکنان شاغل در موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی و شرکت‌های غیر دولتی وابسته به نهادها و مؤسسات مذکور و شرکت‌های غیر دولتی وابسته به صندوق‌های بیمه‌ای و بازنشستگی که مدیران آنها به هر طریق توسط دولت و یا موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی و یا صندوق‌های بازنشستگی منصوب می‌شوند، با رعایت قوانین و مقررات عمومی کشور به ترتیب مقرر در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ مصوب مجلس شورای اسلامی خواهد بود.

احمد میدری

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی

پرهیز از تجمل‌گرایی و اسراف کلید تحقق اقتصاد مقاومتی

وی ادامه داد: ۱۱ اردیبهشت روز جهانی کار و کارگر است. این روز را به همه کارگران و مردم جهان تبریک عرض می‌کنم؛ روزی که جهان درک کرد حیات جامعه بشری در گرو حقوق کارگران است و باید از بهره‌کشی و استثمار آنها دست کشید و حقوق کارگران را به رسمیت شناخت.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی گفت: رهبر شهید انقلاب از سال ۱۳۶۲ تا سال ۱۴۰۴ هر ساله در این ایام با کارگران دیدار می‌کردند و تا آنجا که می‌دانیم تنها دو سال پیام کتبی دادند و طی ۴۰ سال در این ایام دیدار حضوری داشتند. اهتمام ویژه به کارگران برای همه ما الگو و سرمشق است و بهروزی جامعه ما در تداوم این نگاه است.

«احمد میدری» چهارم اردیبهشت در سخنرانی پیش از خطبه‌های نماز جمعه تهران، به مناسبت گرامیداشت هفته کار و کارگر با بیان اینکه کار کارگر زمینه‌ساز استقلال ملت ایران است، گفت: درود خدا بر شما نمازگزاران، بر بندگان خوب خدا، درود بر ملت بزرگ ایران که آزادی را به جهانیان آموخت، درود خدا بر همه رزمندگان ایران و اسلام که در صحنه رزم حماسه می‌آفرینند، درود خدا بر همه شهدای جنگ تحمیلی، درود خدا بر رهبر شهید انقلاب که راهی متفاوت برای ما به جهانیان ترسیم کرد و درود خدا بر رهبر معظم انقلاب که در برهه‌ای خطیر سکان کشور را به دست گرفته است. توفیق ایشان دعای یکایک مردم ایران و مسلمانان است.

وی افزود: اگر حال کارگران خوب باشد حال همه جامعه خوب است. از جملات رهبر شهید که ریشه در واقعیت و صمیمیت دارد این است که از پیام‌های ایشان در چهار دهه گذشته می‌توان اصول حاکم بر روابط جامعه کار و تولید و منشور حمایت از کارگران را استخراج کرد.

میدری گفت: جامعه کار و تولید چند رکن و ضلع مهم دارد؛ کارگران، کارفرمایان، مسئولین و مردم. بهروزی ما در گرو حل مسائل پیش‌روی جامعه و تحقق وظایف مشترک میان مسئولین، مردم، کارفرمایان و کارگران است.

وزیر کار تاکید کرد: در این میان بیشترین وظیفه و مسئولیت بر دوش مسئولینی مانند من است، اما مسئولین بدون باور عمومی نمی‌توانند سیاست‌ها را به پیش ببرند. همان‌طور که مردم باورمندانه در خیابان‌ها هر شب از رزمندگان حمایت می‌کنند، در حمایت از تولید نیز نیاز به باور عمومی داریم.

وی افزود: وظایف مشترک همه ما که در فرامین رهبر شهید انقلاب به روشنی بیان شده را در سه محور عرض می‌کنم.

تکریم کارگر نه یک امر تشریفاتی بلکه وظیفه عمومی است

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی گفت: نخست تغییر نگاه به کارگر است. ابتدا خود کارگران عزیز و سپس سایرین باید بدانند کارگر یک سرمایه بزرگ است. کارگر یک شریک تولید است و یک عابد و مؤمن به خداست؛ بنده خوب خداست که از دستان او به مردم خیر می‌رسد.

وزیر کار ادامه داد: بنده‌ای است که آتش جهنم به دست او نمی‌رسد. بنده‌ای است که وقتی خسته شب سر به بالین می‌گذارد تا صبح گناه او آمرزیده می‌شود. بنده‌ای است که عرق او با خون شهید مقایسه شده است و بنده‌ای است که اگر حق او ادا نشود بوی بهشت به مشام نخواهد رسید.

وی اضافه کرد: اینها احادیثی است که رهبر شهید در دیدارهای مختلف برخی از آنها را شرح داده‌اند. این نگاه به کارگر جهان را عوض می‌کند. نگاه خانواده به کارگر، نگاه کارفرما و نگاه همه ما با این نگاه تغییر می‌کند و خودباوری زاییده می‌شود و تکریم کارگر نه امری تشریفاتی بلکه یک وظیفه می‌شود.

میدری با اشاره به بیانات رهبر شهید درباره تکریم کارگران گفت: ایشان می‌فرمایند در عرف مفاهیم دینی و اجتماعی خودمان برای کلمه کارگر باید قداست قائل شویم. کارگر یک قداست دارد؛ کارگر آن کسی است که کار می‌کند تا ملت و کشورش به عزت و استقلال دست پیدا کند. کارگری افتخار است. افتخار است که کسی کارگر باشد، چه رسد به آن بازوها و پنجه‌های توانا و قدرتمندی که چرخ‌های کارخانه را به کار می‌اندازد.

وی افزود: ایشان سال گذشته نیز فرمودند موضوع ارزش کارگر است. کارگر نه به حیث کارش بلکه به حیث انسانیتش ارزش دارد.

کارگران شریک تولید و عابد مؤمن به خدا هستند وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی با بیان اینکه مسائل کارگری با سرنوشت کشور سروکار دارد، گفت: این دیدار برای بنده جلسه مهمی است و مسائل مربوط به کار و کارگری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

توسعه و انباشت ثروت از اصلاح الگوی مصرف آغاز می‌شود

خط مشی اصلی دولت چهاردهم ترویج الگوی مصرف جویی است

میدری در ادامه با اشاره به نامگذاری سال از سوی رهبر معظم انقلاب با محور اقتصاد مقاومتی، وحدت ملی و امنیت ملی گفت: کلید اقتصاد مقاومتی در صورتی تحقق پیدا می‌کند، که همه ما از تجمل‌گرایی پرهیز کنیم و اسراف را کنار بگذاریم.

وی افزود: رهبر شهید انقلاب بارها بر این موضوع تأکید کرده‌اند. در آخرین دیدار با کارگران فرمودند اسراف همان کاری را با کشور می‌کند که دشمن می‌خواهد. اسراف در نان، اسراف در آب، اسراف در برق، اسراف در مصالح ساختمانی، اسراف در انواع و اقسام کالاهای گوناگون و وسایل تجملی. وی ادامه داد: دشمن از آن طرف با تحریم اقتصادی و فشارهای مختلف به ملت ایران ضربه وارد می‌کند و از این طرف نیز اگر ما اسراف کنیم، همان ضربه را تکمیل می‌کنیم.

وزیر کار تأکید کرد: مردم را به ریاضت اقتصادی دعوت نمی‌کنم، بلکه به قناعت، صرفه‌جویی و اسراف نکردن دعوت می‌کنند و اسراف حرام است.

وزیر تعاون گفت: توسعه و انباشت ثروت در همه کشورها از اصلاح الگوی مصرف شروع می‌شود و بدون اصلاح الگوی مصرف نمی‌توان بر مشکلات اقتصادی فائق آمد.

وی افزود: خوشبختانه خط مشی دولت چهاردهم و اعتقاد قلبی و عملی دکتر پزشکیان رئیس‌جمهور جلوگیری از اسراف و تجمل‌گرایی در کلیه ادارات است. دفتر وی و شخص رئیس‌جمهور الگوی صرفه‌جویی و پرهیز از اسراف هستند و این موضوع در رفتار و سبک زندگی و مدیریت ایشان قابل مشاهده است.

میدری افزود: تأکید رئیس‌جمهور بر پرهیز از مدیران پروازی نیز نمونه‌ای از تأکید بر جلوگیری از اسراف و تجمل‌گرایی و صرفه‌جویی در نظام اداری ایران است و امیدواریم در شرایط جنگی نیز نظام اداری ما بیش از پیش جلوگیری از اسراف را سرمشق قرار دهد.

رهبر شهید سال گذشته همه را به نهضت مسکن کارگری دعوت کرد

آغاز ساخت ۹۶ هزار مسکن کارگری با مشارکت کارفرمایان در دولت چهاردهم

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در ادامه سخنان خود با اشاره به موضوع مسکن کارگری گفت: رهبر شهید انقلاب بارها بر مسکن کارگری تأکید کرده‌اند.

وی افزود: ایشان از سال ۱۳۶۹ تا آخرین سالی که با کارگران دیدار داشتند بر موضوع مسکن کارگری تأکید کردند. در سال ۱۳۶۹ فرمودند باید برای مسکن کارگری، برای بهداشت کارگری، برای سواد کارگری و برای ورزش کارگری با برنامه‌های درست و دقیق سیاست‌گذاری شود.

میدری ادامه داد: در سال ۱۳۸۹ نیز فرمودند مسئله معیشت کارگر، مسئله مسکن کارگر و مسئله بیمه کارگری از مسائل درجه یک است که مسئولین باید به آنها رسیدگی کنند.

وی افزود: در سال گذشته نیز همه را به نهضت مسکن کارگری دعوت کردند و فرمودند باید برای مسکن کارگری فکر کرد و کارفرمایان و کارآفرینان بزرگ با دولت تلاش کنند تا برای مسکن کارگری گام‌های بزرگی بردارند.

وزیر تعاون گفت: ما در سال گذشته اقدامات مختلفی برای مسکن کارگری انجام دادیم و ساخت ۹۶ هزار مسکن کارگری آغاز شده است.

متقاضیان بیمه بیکاری در کارگاه‌های زیر ۲۰ نفر به سامانه جامع روابط کار مراجعه کنند

میدری در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به موضوع بیمه بیکاری گفت: امروز در اثر جنگ و آسیب‌هایی که به خطوط مختلف تولید وارد شده است، وزارت کار اقدامات مختلفی را در نظر گرفته است.

وی توضیح داد: کارگاه‌هایی که کمتر از ۲۰ نفر کارگر دارند کارگران به طور شخصی بدون مراجعه حضوری و از طریق سامانه جامع روابط کار می‌توانند نسبت به برقراری بیمه بیکاری خود اقدام کنند و کارفرمایان دارای بیش از ۲۰ کارگر فهرست گروهی خود را به صورت کتبی به ادارات کار تحویل دهند.

وزیر تعاون افزود: البته خوشبختانه کارفرمایان ما در زمان جنگ نیروی کار خود را تعدیل نکردند و تاکنون با حداقل تعدیل نیروی کار روبه‌رو بوده‌ایم. کارفرمایان ما وضعیت کشور را می‌دانند و کارگران را بخشی از سرمایه خود محسوب می‌کنند.

وی از کارفرمایانی که در شرایط جنگی کارگران خود را حفظ کرده‌اند قدردانی کرد.

میدری ادامه داد: در وزارت کار و سازمان تأمین اجتماعی پرداخت بیمه بیکاری تسویه شده و کسانی که مشمول بیمه بیکاری می‌شوند، کمتر از یک هفته می‌توانند مقرری خود را دریافت کنند.

وی افزود: در کارگاه‌هایی که کمتر از ۲۰ نفر کارگر دارند، کارگران با مراجعه به سامانه وزارت کار می‌توانند ثبت‌نام کنند و این کار زمان زیادی از آنها نمی‌گیرد.

وزیر تعاون همچنین از راه‌اندازی مرکز تماس تلفنی از اوایل هفته آینده خبر داد که روزانه ۱۸ ساعت در زمینه بیمه بیکاری پاسخگوی کارگران خواهد بود و به سؤالات آنان پاسخ می‌دهد.

میدری در پایان سخنان خود با درود مجدد به نمازگزاران از آنان خواست برای توفیق خدمتگزاران کشور دعا کنند تا بتوانند پاسدار خون شهدا و خدمتگزار ملت ایران باشند.

همراهی مردم یکی از کلیدهای اصلی حل مشکلات اقتصادی

زمان، خدمات مردم در یک پلتفرم ثبت می شود و در میان اعضای مردم یک محله، تهاتر می شود.

وی گفت: وزارت تعاون، در راه اندازی بانک زمان چند وظیفه مهم دارد؛ اول صدور مجوز برای شرکت های خصوصی؛ دوم ارائه خدمات پشتیبانی مانند احراز هویت ثبت نام کنندگان در بانک زمان؛ سوم تضمین کسانی که خدمت ارائه می دهند اما در اجتماع محله خود نمی توانند خدمت دریافت کنند؛ سازمان بهزیستی کشور و سازمان آموزش فنی و حرفه ای به آن ها خدمت متقابل ارائه می دهند. مدیریت ادامه داد: این بانک ابزار مهمی برای تقویت روابط

اجتماعی و انسانی در سطح محله است. وزیر رفاه یادآور شد: این امر اعتماد میان مردم محله را افزایش می دهد و محله را به یک نهاد خودبسند تبدیل می کند. در جهان بیش از ۳ هزار بانک زمان تاکنون ثبت شده است.

احمد میدری، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی تاکید کرد: محله محوری از برنامه های مهم و مورد تاکید رئیس جمهور پزشکیان است. جنگ رمضان نیز نشان داد که محله ها چه نقش بزرگی حتی در تعاملات جهانی می تواند داشته باشد و اهمیت محله به اندازه سلاح های دوربرد ایران، همچنان که فرماندهان نظامی ما بیان کردند، موثر بوده است.

به گزارش مرکز روابط عمومی و امور بین الملل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزیر کار با حضور در برنامه تلویزیونی گفت و گوی ویژه خبری در تشریح بانک زمان افزود:

در ماده (۳۱) برنامه هفتم، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف شده است که با استفاده از شرکت های مردمی، بانک زمان را راه اندازی کند. اولین نمونه آن، از ۱۵ اردیبهشت در منطقه ۴ تهران شروع به کار می کند. در بانک

میدری «بانک زمان» را یکی از مباحث مهم در برنامه هفتم توسعه دانست.

وی توضیح داد: این مفهوم که از دهه ۱۹۷۰ در دنیا شکل گرفته، به این معناست که افراد در یک محله یا جامعه محلی، خدمات مورد نیاز یا قابل ارائه خود را ثبت می‌کنند و بدون مبادله پول، بر اساس زمان و خدمت، با یکدیگر تبادل انجام می‌دهند. به‌طور مثال، فردی که به معلم خط یا تعمیرکار نیاز دارد، می‌تواند از خدمات فردی در همان محله استفاده کند و در ازای آن، ساعت خدمت در حساب او ثبت می‌شود. سپس او موظف است در آینده، به همان میزان به دیگران خدمت ارائه دهد.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی افزود: در این طرح، شرکت‌هایی که متقاضی تأسیس «بانک زمان» باشند، با دریافت مجوز فعالیت خواهند کرد؛ همان‌گونه که بانک مرکزی به بانک‌های معمولی مجوز می‌دهد. این شرکت‌ها داده‌های مربوط به افراد و مهارت‌های آنها را ثبت می‌کنند و احراز هویت و صلاحیت افراد نیز از طریق اتصال به کد ملی و مراجع انتظامی انجام می‌شود.

به گفته وی این مجوزها می‌تواند به شرکت‌های فعال در حوزه فناوری اطلاعات، گروه‌های دانشجویی و حتی خیریه‌ها اعطا شود.

میدری ادامه داد: مرحله آزمایشی این طرح در منطقه ۴ تهران به پایان رسیده و از همین هفته اجرای آن آغاز می‌شود.

وزیر تعاون توضیح داد: اگر فردی خدمت ارائه دهد اما در مقابل، خدمتی دریافت نکند، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای و سازمان بهزیستی به اندازه ۲۰ ساعت کار او، خدمات رایگان در اختیارش قرار خواهند داد. به عبارت دیگر، دولت در این طرح نقش ضامن را ایفا می‌کند؛ همان‌طور که در نظام بانکی، سپرده‌های مردم از سوی بانک مرکزی تضمین می‌شود.

وی با اشاره به اینکه ماده ۳۱ برنامه هفتم توسعه ناظر بر همین موضوع است، گفت: این خدمت به‌صورت رایگان طراحی شده و هدف آن تقویت روابط محلی و حمایت اجتماعی در جامعه است؛ چرا که در بسیاری از کشورها، با تضعیف روابط محلی، حمایت اجتماعی نیز آسیب دیده است. این طرح می‌تواند به‌ویژه برای تازه‌واردان به بازار کار یا افرادی که با کمبود منابع مالی مواجه‌اند، کارکرد مؤثری داشته باشد.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی درباره وضعیت هزینه سبد کالا نیز گفت: برآوردها نشان می‌دهد با قیمت‌های جدید، هزینه ۱۱ قلم کالای موجود در سبد مصرفی افزایش محسوسی داشته است.

وی اظهار کرد: اگر حداقل قیمت‌ها را مبنا قرار دهیم، این افزایش نزدیک به یک میلیون تومان خواهد بود. البته اگر قیمت‌های میادین میوه و تره‌بار تهران را ملاک قرار دهیم، رقم متفاوت خواهد بود، اما واقعیت این است که تفاوت قیمت‌ها در نقاط مختلف جغرافیایی کشور بسیار زیاد است.

افزایش پوشش بیمه ای بازنشستگان

میدری از افزایش پوشش‌های بیمه‌ای برای بازنشستگان خبر داد و گفت: بازنشستگان صندوق کشوری از بیمه فوق حادثه برخوردارند و سقف این پوشش که در گذشته ۲۸ میلیون تومان بود، تا اسفند سال گذشته و اکنون به ۶۰ میلیون تومان افزایش یافته است.

وی افزود: این موضوع برای کارکنان دولت و بازنشستگان صندوق کشوری تصویب شده است.

میدری به حمایت از کشاورزان اشاره کرد و افزود: کشاورزانی که عضو شرکت‌های تعاونی روستایی هستند، می‌توانند با مراجعه به بانک‌ها از این ظرفیت‌ها استفاده کنند. نامه‌های مربوطه به بانک‌ها ارسال شده و این سازوکار می‌تواند در حکم ضمانت برای این گروه عمل کند.

به گفته وی این مبلغ از سال ۱۳۹۴ ثابت مانده بود و اکنون اصلاح شده است.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی درباره حوادث ناشی از کار گفت: روند این حوادث همچنان کاهشی است. آمارهای مربوط به این موضوع از طریق سازمان تأمین اجتماعی در حال جمع‌آوری و بررسی است و به‌زودی آمار تفکیکی استان‌ها نیز اعلام خواهد شد.

وی از همکاری وزارت بهداشت در این زمینه قدردانی کرد و گفت: سامانه ارزیابی ایمنی معادن نیز به‌صورت سراسری در حال اجراست. بر این اساس، فرم‌های ارزیابی معادن که پیش از این به‌صورت دستی نگهداری می‌شد، اکنون در سامانه ثبت می‌شود و این طرح به‌زودی برای همه معادن زغال‌سنگ کشور به‌طور کامل اجرایی خواهد شد.

میدری تأکید کرد: نهادهای فرهنگی ایمنی نقش مهمی در کاهش حوادث دارد و امیدواریم با اجرای این برنامه‌ها، شاهد کاهش بیشتر حوادث کار در کشور باشیم.

وی با اشاره به آمار ثبت‌نام بیمه بیکاری گفت: تا امروز ۲۰۵ هزار نفر برای دریافت بیمه بیکاری ثبت‌نام کرده‌اند و پرداخت‌ها به این افراد انجام می‌شود.

وزیر تعاون ابراز امیدواری کرد که دولت بتواند در عمل نیز حمایت بیشتری از کارگران و اقشار مختلف جامعه به عمل آورد.

وی با اشاره به پیام رهبر معظم انقلاب به مناسبت روز کارگر، اظهار کرد: جمهوری اسلامی ایران پس از ۴۷ سال، در جهاد اقتصادی بیش از هر زمان دیگری نیازمند توجه جدی به جایگاه کارگران است؛ چرا که کارگران ستون فقرات فرهنگ و اقتصاد کشور به شمار می‌روند و تکریم آنان نباید فقط در کلام و بیان، بلکه باید در عمل نیز نمود پیدا کند.

وی با بیان اینکه پیام رهبر انقلاب بر ناامید کردن دشمنان در جبهه اقتصادی تأکید داشت، یادآور شد: تکریم کارگران باید از شیوه‌های ملموس و عینی دنبال شود. باید تا حد امکان از تعدیل نیروی انسانی جلوگیری کنیم و از طریق حمایت از صنایع داخلی، در عمل از کارگران نیز حمایت شود. خوشبختانه این پیام در اتاق‌های بازرگانی و انجمن‌های صنعتی بازتاب مثبتی داشته و بسیاری از کارآفرینان در جهت حمایت از کارگران و تحقق این سیاست‌ها اعلام آمادگی کرده‌اند.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی افزود: حمایت از تولید داخلی فقط وظیفه دولت نیست، بلکه مردم نیز می‌توانند نقش مؤثری در این زمینه ایفا کنند.

وی با بیان اینکه همراهی مردم یکی از کلیدی‌های اصلی حل مشکلات اقتصادی است و با اشاره به تبلیغات گسترده در حوزه خرید طلا ادامه داد: وقتی رشد قیمت طلا را با برخی کالاهای داخلی مانند زعفران مقایسه می‌کنیم، می‌بینیم اگر مردم به سمت کالاهایی بروند که امکان تولید داخلی آنها وجود دارد، هم ارزش دارایی‌شان حفظ می‌شود و هم از تولید ملی حمایت خواهد شد.

میدری تصریح کرد: در حال حاضر بسترهایی برای این کار وجود دارد؛ برای مثال زعفران در بورس کالای ایران عرضه می‌شود و بیمه روستاییان و عشایر نیز از این بخش حمایت می‌کند. با این حال، به دلیل آنکه در طول تاریخ، طلا در ذهن مردم به‌عنوان ابزار ذخیره ارزش جا افتاده، بسیاری از افراد به سمت آن سوق پیدا می‌کنند.

وی تأکید کرد: این روند در کوتاه‌مدت شاید به نفع برخی باشد، اما در بلندمدت حتی برای همان افرادی که دارایی خود را در این بخش ذخیره کرده‌اند نیز می‌تواند زیان‌بار باشد؛ چرا که افزایش مداوم سودآوری در این کانال‌ها در نهایت به کاهش قدرت خرید و تشدید فقر اقتصادی در کشور منجر می‌شود.

وی خاطرنشان کرد: ما باید اطلاع‌رسانی بیشتری برای مردم داشته باشیم و ابزارهای لازم را نیز فراهم کنیم تا امکان هدایت پس‌اندازها به سمت تولید داخلی فراهم شود. در همین راستا، دولت تلاش کرده است شرکت‌های سرمایه‌گذاری را به این سمت هدایت کند، اما همکاری بیشتر بخش خصوصی، به‌ویژه پلتفرم‌ها، در این زمینه ضروری است.

طرحی برای ساماندهی نرخ کالاها

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی از اجرای طرحی برای ساماندهی قیمت کالاها خبر داد و گفت: همه فروشگاه‌ها تا یک ماه آینده باید پرسشنامه‌ای را که از سوی وزارت تعاون تهیه شده، تکمیل کنند. این پرسشنامه در جهت حمایت از صنایع داخلی و مصرف‌کنندگان بسیار ضروری است.

وی افزود: اکنون اختلاف قیمت برخی کالاها در مناطق مختلف کشور قابل توجه است؛ برای مثال قیمت تخم‌مرغ یا روغن در نقاط مختلف تفاوت محسوسی دارد. این تفاوت قیمت‌ها تا حدی ناشی از آن است که در شهری مانند تهران، به دلیل اقداماتی که در سال‌های گذشته از سوی شهرداری انجام شده، قیمت برخی کالاها تا حداقل ممکن کنترل شده، اما در شهرهای دیگر، به‌ویژه شهرهای کوچک، چنین امکانی کمتر وجود دارد.

میدری گفت: دعوت ما از فروشگاه‌ها این است که از طریق این شبکه، تجربه‌های موفق تهران به کل کشور منتقل شود تا کاهش قیمت‌ها با ابزارهای موجود محقق شود.

وی تاکید کرد: تکمیل این پرسشنامه زمان زیادی از فروشگاه‌ها نمی‌گیرد، اما برای وزارتخانه بسیار اساسی است.

کارت امید مادر

میدری از آغاز اجرای طرح «کارت امید مادر» خبر داد و اعلام کرد: واریز وجه به حساب مادرانی که فرزند متولد سال ۱۴۰۵ دارند، آغاز شده و این پرداخت‌ها از ۱۵ اردیبهشت‌ماه انجام خواهد شد.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی درباره احتمال افزایش کالابری نیز اظهار کرد: اراده دولت و رئیس‌جمهور بر حمایت از مردم است و این موضوع در دست بررسی قرار دارد و تصمیم نهایی در این باره اطلاع‌رسانی خواهد شد.

تقدیر از پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی به مناسبت روز کارگر و معلم

بسم الله الرحمن الرحيم

حضرت آیت الله سیدمجتبی خامنه‌ای

رهبر معظم انقلاب اسلامی

با اهدای سلام و تحیات

اینجانب به عنوان عضوی از جامعه بزرگ و زحمتکش کار و تولید اعم از کارگران، کارفرمایان، بازنشستگان و فعالان عرصه اشتغال کشور، پس از استماع و قرائت پیام سرشار از محبت و جهت‌بخش حضرت‌عالی به مناسبت یازدهم و دوازدهم اردیبهشت ماه (روز کارگر و معلم)، مراتب سپاس و قدردانی خود را به پیشگاه مقام رهبری انقلاب اسلامی تقدیم می‌دارم.

«احمد میدری» وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در

نامه‌ای به حضرت آیت الله «سیدمجتبی خامنه‌ای» رهبر معظم انقلاب اسلامی ضمن قدردانی از پیام ارزشمند ایشان به مناسبت یازدهم و دوازدهم اردیبهشت‌ماه، روز کارگر و معلم، تأکید کرد که این پیام مرهمی بر دغدغه‌ها و چالش‌های جامعه کارگری و کارفرمایان بوده است.

به گزارش مرکز روابط عمومی و امور بین‌الملل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی متن کامل نامه به این شرح است:

بی‌گمان برای کارگران شریف و زحمتکش که شاهد بیان دغدغه‌های شغلی، معیشتی و منزلتی خود از لسان حکیمانه رهبر شهید انقلاب بودند و همواره در هفته بزرگداشت کار و کارگر در محضر ایشان حاضر و از عنایات و الطاف آن رهبر شهید بهره‌مند می‌شدند و معظم‌له با گوشه شنوا و نگاهی پدرانه، دردهای ایشان را می‌شنیدند و دولت را به پیگیری جدی مسائل کارگران موظف می‌کردند، فقدان جانسوز آن رهبر فقید و شهید انقلاب، ضایعه‌ای دردناک بود که درد و غم هجران آن هنوز بر دل‌های کارگران سنگینی می‌کند. در چنین شرایطی، پیام سرشار از مهربانی و امید جنابعالی، مرهمی بر این دردها و تسکینی بر این حسرت بود. تأکید هوشمندانه حضرتعالی بر اینکه کارگران ستون فقرات عرصه اقتصاد هستند و باید با اولویت مصرف کالای ایرانی، مسیر قله‌های پیشرفت را بپیمایند، بازنمایی همان منظومه فکری رهبر شهید انقلاب را در حوزه کار و تولید زنده کرد و نشان داد که خط مشی و مرام آن بزرگوار، همچنان چراغ راه این مسیر پر فراز و نشیب است.

دعوت حضرتعالی از صاحبان کسب‌وکارهای آسیب‌دیده برای پرهیز از تعدیل نیروی کار و نگاه ثروت و سرمایه‌ای داشتن به کارگران و مطالبه از دولت برای حمایت از این عمل خیرخواهانه علاوه بر اینکه دل‌های کارگران را از نگرانی فردای شغلی آسوده ساخت، به کارفرمایان متعهد نیز این نوید را داد که در مسیر انسانی و اخلاقی خود تنها نیستند.

جامعه کار و تولید، امروز بیش از هر زمان دیگر، خود را مدافع سنگر اقتصاد و سربازان جبهه اقتصادی می‌داند و در کنار مردم شریف ایران، پشتیبان نظام و ولایت بوده و از هیچ کوششی برای پایداری تولید، شکوفایی اشتغال و حفظ عزت ملی فروگذار نخواهند کرد.

حضرتعالی در پیام مذکور به چهار موضوع اشاره داهیانه و دوراندیشانه داشتید: (۱) جهاد اقتصادی در جهت ناامید ساختن و شکست دشمنان؛ (۲) پشتیبانی از کارگران با اولویت دادن به مصرف کالاهای ساخت داخل کشور؛ (۳) پرهیز صاحبان کسب‌وکار از تعدیل نیرو و جداسازی نیروی کار تا حد امکان؛ (۴) تعمیق تکریم کارگران، فراتر از تجلیل‌های زبانی مناسبی.

اینجانب و همکارانم در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به عنوان خادمین جامعه کار و تولید مصمم هستیم با اقتدا به سیره عملی و نظری رهبر شهید انقلاب و منویات حضرتعالی، تمام توان خود را در جهت تحقق فرامین چهارگانه فوق و ثمربخشی مطالبات به حق جامعه کارگری از جمله امنیت و ثبات شغلی، مسکن کارگری، بهداشت و ایمنی محیط کار و دستمزد عادلانه به کار بندیم و با همکاری سایر نهادهای مسئول، گام‌های مؤثری در جهت کاهش دغدغه‌های معیشتی و ارتقای منزلت اجتماعی کارگران برداریم.

از خداوند متعال، تداوم توفیقات حضرتعالی را در هدایت نظام اسلامی و سربلندی روزافزون ایران عزیز خواستارم.

آغاز نخستین دوره تربیت مربی کارآفرینی ویژه طلاب حوزه‌های علمیه در قم

تربیت مربی کارآفرینی را فرا می‌گیرند و پس از پایان دوره، آموزش‌های مرتبط را به ۵۱۰ نفر از طلاب ارائه خواهند کرد. برگزارکنندگان این دوره معتقدند با بهره‌گیری از نقش طلاب در کنار فعالیت‌های تبلیغی و دینی، می‌توان فرهنگ کارآفرینی و کسب درآمد مستقل را ابتدا در میان طلاب و سپس در سطح عموم جامعه توسعه داد و زمینه راهاندازی کسب‌وکارهای متناسب را فراهم کرد.

در این مراسم، آیت‌الله فقیهی با اشاره به روایات مرتبط با کسب روزی حلال، تلاش برای معیشت و اهمیت کار و فعالیت اقتصادی، فضلا و طلاب را به اشتغال و فعالیت در کنار تحصیل و تدریس توصیه کرد.

همچنین دکتر رضا شریعت، معاون آموزشی مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، با اشاره به تفاهم‌نامه این مؤسسه با استانداری قم و اهمیت توسعه آموزش‌های کسب‌وکار و کارآفرینی، از مدرسان این دوره خواست با ارائه آموزش‌های کاربردی، زمینه ارتقای دانش و مهارت‌های کارآفرینی را در میان طلاب و عموم مردم فراهم کنند.

نخستین دوره تربیت مربی کارآفرینی ویژه طلاب حوزه‌های علمیه به ابتکار مؤسسه کار و تأمین اجتماعی و با اجرای جهاد دانشگاهی قم، با حضور فضلا، طلاب و مسئولان استانی در دفتر آیت‌الله فقیهی افتتاح شد؛ دوره‌ای که با هدف توسعه فرهنگ کارآفرینی و توانمندسازی طلاب در حوزه کسب‌وکار برگزار می‌شود.

به گزارش روابط عمومی مؤسسه کار و تأمین اجتماعی نخستین دوره تربیت مربی کارآفرینی ویژه طلاب حوزه‌های علمیه به ابتکار و همت مؤسسه کار و تأمین اجتماعی و با اجرای جهاد دانشگاهی قم، روز سه‌شنبه ۲۲ اردیبهشت ۱۴۰۵ در دفتر آیت‌الله فقیهی از مدرسین حوزه علمیه افتتاح شد.

این مراسم با حضور فضلا و طلاب حوزه‌های علمیه، مدیرکل تعاون، کار و رفاه اجتماعی، رئیس و مدیران جهاد دانشگاهی قم و با سخنرانی دکتر رضا شریعت، معاون آموزشی مؤسسه کار و تأمین اجتماعی برگزار شد.

در این دوره آموزشی، ۱۲۰ نفر از فضایی دارای صلاحیت و سوابق آموزشی، مهارت‌های لازم در زمینه

توسعه بازار مشاغل خانگی و تولید خانواده محور

استمرار تولید، تحقق عدالت و حفظ منافع عمومی را هموار کرد. میدری افزود: امروز هر کالایی، از فرش تا نرم افزار، نیازمند برخورداری از استانداردهای مشخص است و این استانداردها باید با مشارکت نهادهای تخصصی و بخش خصوصی ارتقا یابد تا اعتماد مصرف کنندگان تقویت شود. وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی با اشاره به اهمیت استانداردها در حوزه مواد غذایی افزود: هر چه استانداردها دقیق تر و نظارتها مؤثرتر باشد، اعتماد عمومی نسبت به سلامت کالاها افزایش می یابد و بازار نیز پویاتر عمل خواهد کرد. میدری با بیان این که مشکل اصلی در مسیر تولید، کمبود منابع مالی نیست، تصریح کرد: آنچه روند فعالیت تولید کنندگان را دشوار می کند، ضعف ارتباطات بین بخشی و نبود هماهنگی مؤثر میان دستگاههاست.

به گزارش مرکز روابط عمومی و امور بین الملل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، «احمد میدری» در آیین گرامیداشت روز ملی مشاغل خانگی و تولید خانواده محور و رونمایی از طرح ملی «هزار میدان - هزار بازار» در قالب پروژه هزار و یک شهر که با حضور «زهره بهروز آذر» معاون امور زنان و خانواده رئیس جمهور، «سید مالک حسینی» معاون توسعه کار آفرینی و اشتغال وزارت کار و «غلامحسین محمدی» رئیس سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور و جمعی از مسئولان ارشد کشوری برگزار شد، بر ضرورت استاندارد سازی محصولات تولیدی تأکید کرد.

وی تقویت دسترسی تولید کنندگان به بازار را ضروری دانست و گفت: با توسعه همکاری میان دستگاههای مؤثر و ایجاد بسترهای مناسب عرضه محصولات، می توان مسیر

وی توسعه تعامل میان دستگاه‌های اجرایی را ضرورتی جدی دانست و گفت: در دولت چهاردهم و در چارچوب سیاست‌های رئیس‌جمهور پزشکیان، همکاری‌های مناسبی با وزارت آموزش و پرورش و هنرستان‌ها برای بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود شکل گرفته است.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی خاطرنشان کرد: محدودیت جدی در حوزه فضا و زیرساخت وجود ندارد، بلکه مسئله اصلی ایجاد ساز و کارهای هماهنگ و ارتباط مؤثر میان بخش‌های مختلف برای حمایت از تولید و اشتغال خانگی است. وی با اشاره به پروژه هزار و یک شهر اظهار کرد: پروژه هزار و یک شهر زمینه توانمندسازی مشاغل خانگی را فراهم می‌کند.

وی تاکید کرد: در راستای طرح هزار و یک شهر پلتفرم‌ها می‌توانند در این میدان‌ها آموزش بدهند. ما مشاغل و کسب و کارهای خانگی را دعوت می‌کنیم و پلتفرم‌ها می‌توانند از این فضا در شهرهای مختلف استفاده کنند.

سازماندهی ظرفیت‌های مردمی دفاع رمضان در قالب شبکه‌ای منسجم

ملی نفتکش که از شرکت‌های تابعه وزارت کار و صندوق بازنشستگی نفت است، به خارج رفت تا با کارکنان همدلی کنند.

به گفته وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان فنی و حرفه‌ای هم در زمینه مشارکت اجتماعی امداد محور گام برداشته است.

میدری افزود: سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور طرح «امداد ایران ماهر» را راه اندازی کرده است، که کار بازسازی منازل را انجام دهند. این تجربه را از سیل استان گلستان داشتند. بر همین اساس، با بنیاد مسکن قرارداد بسته شده است تا مصالح را تأمین کنند.

به گفته وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، محله محوری یکی از مهمترین عوامل انگیزش اجتماعی است.

نشست اعضای ستاد پشتیبانی مردمی دفاع رمضان با حضور، «احمد میدری» وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی برگزار شد.

به گزارش مرکز روابط عمومی و امور بین الملل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، «احمد میدری»، در این نشست با بیان اینکه انرژی خودجوشی در جامعه به واسطه روحیه ملی ایرانیان هست، گفت: این انرژی موجب حل بسیاری از مسائل، مشکلات و همدلی شده است.

وی اشاره کرد: این روحیه ملی منجر به ایستادن مردم در کنار هم حتی در شرایط بحرانی و جنگ شده است. وزیر رفاه تصریح کرد: در وزارت کار هم یک چنین برنامه‌ای برای ایجاد همدلی میان کارکنان وجود دارد. برای نمونه در روزهای جنگ رمضان، هیئت مدیره شرکت

وی افزود: در همین راستا و با تاکید رئیس جمهور بر محله محوری، اجرای بانک زمان بر اساس الزامات قانونی برنامه هفتم توسعه در دستور کار وزارتخانه قرار گرفت. میدری تاکید کرد که بانک زمان امکان مبادله خدمات در قالب رفع نیازهای فردی را میان آحاد جامعه فراهم می کند.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی یادآور شد: در دنیا ۳ هزار بانک خدمات محور وجود دارد که هر فردی می تواند، در آن خدمات عرضه کند و در ازای خدماتش، خدمات دریافت کند.

میدری با اشاره به گسترش ورزش در سطح محلات، تصریح کرد: ما به دنبال گسترش ورزش کارگری و ورزش محلات هستیم که شما می توانید به اجرای آن کمک کنید. در این نشست رضایی از اعضای ستاد پشتیبانی مردمی دفاع رمضان، از کوشش «احمد میدری» وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی برای برگزاری این نشست تشکر کرد و از آمادگی این ستاد برای حمایت از برنامه های وزارت کار به ویژه در زمینه ورزش محله محور و بانک زمان خبر داد. وی افزود: در هر زمینه ای که وزارت کار از ما بخواهد، آماده همکاری هستیم.

حمله به میناب زنده نگه داشته شود

"محمدرضا واعظ مهدوی"، مدیرعامل بنیاد همدلان آینده نگر ایران (هاسب) نیز در نشست اعضای ستاد پشتیبانی مردمی دفاع رمضان با اشاره به شکل گیری این ستاد پس از جنگ رمضان، اظهار کرد: ستاد پشتیبانی مردمی دفاع رمضان با هدف سازماندهی ظرفیت های مردمی راه اندازی شد و در این چارچوب، ساختاری شش ضلعی برای سازماندهی همکاری ها طراحی کردیم.

وی افزود: در این ساختار، افراد و مجموعه های مختلف، امکانات و قابلیت های خود را برای همکاری های مردم نهاد معرفی کردند و ما نیز ظرفیت ها، امکانات و موجودی ها را بر اساس این قابلیت ها فهرست بندی کردیم. در ضلع چهارم این ساختار، فرآیند ظرفیت یابی فعال را آغاز کردیم تا نیازهای خدماتی به صورت هدفمند تأمین شود که از جمله آن می توان به پیگیری تأمین مصالح ساختمانی اشاره کرد. واعظ مهدوی همچنین از راه اندازی کمیته پیشنهادت خبر داد و گفت: در این کمیته، تنها در حوزه وزارت بهداشت ۲۲ پیشنهاد تدوین و به وزیر بهداشت ارائه شد.

مدیرعامل هاسب به برنامه های اجتماعی این ستاد اشاره کرد.

وی ادامه داد: تلاش ما این است که حمله به میناب زنده نگه داشته شود. در همین راستا، تجمعی نیز با هدف اعلام اتحاد ادیان در پی حمله به کنیسه یهودیان برنامه ریزی شده است.

واعظ مهدوی هدف اصلی این اقدامات را گسترش اجتماعات و مشارکت های مردمی عنوان کرد و گفت: این گردهمایی ها به تقویت سرمایه روان شناختی جامعه کمک می کند و موجب افزایش انسجام، مشارکت عمومی نهادهای مردم نهاد در پشتیبانی از نظام و حاکمیت و ارتقای تاب آوری اجتماعی خواهد شد.

روایت‌گری، زمینه‌ساز موفقیت مدیران در تحول و تغییر

داشته شود این حرفه. در قرآن به قلم قسم خورده شده و شما هم با نشریه‌ها و رسانه‌هایتان می‌توانید چنین اثری بگذارید که زندگی ما را متحول کند.

میدری با بیان اینکه کشور از ابتدا تنها درگیر جنگ نظامی نبوده، بلکه سال‌هاست در یک جنگ رسانه‌ای و ترکیبی قرار دارد، افزود: ما درگیر جنگ رسانه، اقتصاد و نظامی هستیم. رسانه‌هایی که جنایت را توجیه می‌کنند و زمینه‌ساز جنایت و نسل‌کشی هستند، جنایتکارتر و وحشی‌تر از کسانی هستند که به مدرسه حمله کرده‌اند. این رسانه‌ها و نشریه‌ها با دروغ، تصویر متفاوت می‌سازند و در خشونت فراگیر در جهان نقشی عمیق دارند.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی با تأکید بر اینکه قدرت روایت‌گری در جهان بسیار تعیین‌کننده است، اظهار کرد:

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی با بیان این‌که روایت‌گری، دنیا را به سمت صلح حرکت می‌دهد، گفت: روایت‌گری می‌تواند زمینه‌ساز موفقیت مدیران در تحول و تغییر باشد. به گزارش مرکز روابط عمومی و امور بین‌الملل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، «احمد میدری» وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، در گردهمایی مدیران روابط عمومی دولت چهاردهم با عنوان «راویان ایران» و با حضور مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور، با گرامیداشت یاد و خاطره شهدا، به‌ویژه رهبر شهید انقلاب اسلامی، فرماندهان و همکاران خود در دولت چهاردهم، بر نقش اثرگذار روایت‌گری در تحولات اجتماعی، مدیریتی و رسانه‌ای تأکید کرد.

وی با تبریک این روز به حاضران و قدردانی از تلاش فعالان روابط عمومی، گفت: فکر می‌کردم چقدر باید پاس

آن‌ها یاد گرفته‌اند که با روایت بتوانند بر دنیا سلطه داشته باشند و ما هم با روایت‌گری می‌توانیم از خودمان دفاع کنیم و دنیا را تغییر دهیم. تغییر دنیا با ایجاد یأس و ناامیدی امکان‌پذیر نیست.

وی با اشاره به سخنان رئیس‌جمهور پزشکیان گفت: این‌ها روایت‌هایی هستند که بر روح ما تأثیر می‌گذارند. من بیشتر می‌خواهم یک طرح مسئله کنم تا درباره‌اش فکر کنیم؛ مسئله این است که ما در تاریخ یک شیوه روایت‌گری داشتیم و نوعی روابط عمومی دولت‌ها وجود داشت که از بین رفته است. امروز باید ببینیم چگونه می‌توانیم به سنت خودمان برگردیم.

میدری در ادامه با اشاره به ادبیات فارسی و نمونه‌هایی از روایت‌گری در آثار سعدی و فردوسی گفت: «شاید برای شما سخت باشد که بگویید سعدی در یک شعر، اسم پادشاه را می‌آورد و با افتخار از او یاد می‌کند، اما او می‌داند که با این کار می‌تواند دنیا را تغییر دهد. سعدی هم تذکر می‌دهد، هم واقعیت‌های پادشاه را می‌گوید و هم از او دفاع می‌کند. وی با انتقاد از وضعیتی که به گفته او پس از مشروطه در رسانه‌ها شکل گرفت، تصریح کرد: بعد از مشروطه، حمایت از دولت تبدیل شد به یک کار بد. تصویر ساختند که کار رسانه فقط نقادی است و باید از حقوق ملت دفاع کرد؛ ملت را یک طرف گذاشتند و دولت را طرف دیگر. در حالی که رسانه فقط فشار آوردن به دولت نیست، بلکه باید زمینه تغییر را هم فراهم کند.

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی با بیان اینکه این نگاه در رسانه‌ها، دانشگاه‌ها، سینما و حتی موسیقی نیز منتقل شده است، افزود: این سنت، سنت ما نبود و در غرب، در فیلم‌ها و آثارشان، پادشاه، فرمانده یا مدیر را قهرمان می‌کنند. نمونه‌هایی مانند فیلم‌های غربی نشان می‌دهد که چگونه روایت می‌سازند تا شخصیت‌ها را به قهرمان تبدیل کنند. وی با تأکید بر اینکه رسانه نباید از قهرمان ساختن

از مدیران بترسد، گفت: «ما می‌ترسیم از مدیران قهرمان بسازیم، در حالی که این ترس باعث شده نتوانیم تحول در جامعه ایجاد کنیم. مدیری که صدایش به جامعه نمی‌رسد و دستاوردهایش دیده نمی‌شود، نمی‌تواند تغییر ایجاد کند. این مسئله بزرگ ماست که چگونه می‌توانیم سنت روزنامه‌نگاری و روایت‌گری را اصلاح کنیم.

میدری با اشاره به مفهوم «حمایت طلبی» و نقش روایت در ایجاد نیرو برای تغییر، افزود: در غرب می‌گویند کار ما حمایت طلبی است؛ یعنی هدف داریم و نیرویی ایجاد می‌کنیم تا تغییر به وجود بیاوریم. اما در ایران می‌گوییم باید اندیشه و تفکر انتقادی ایجاد کنیم. تفکر انتقادی وقتی مفید است که راه برون‌رفت هم نشان دهد، نه اینکه فقط خشونت و ویرانی را ترویج کند.

وی در پایان تأکید کرد: ما باید از سنتی که بر افکار عمومی و رسانه‌ها حاکم شده عبور کنیم. رسانه کارش این است که دنیا را تغییر دهد و این تغییر با امید، با روایت‌گری و با معرفی قهرمانان به مردم محقق می‌شود. ما در این کشور سوژه‌های زیادی داریم؛ از قهرمانان جنگ گرفته تا مدیران و افراد اثرگذار. باید از همه آن‌ها روایت ساخت و این سنت را احیا کرد.

حمایت‌های معیشتی، هدفمند و مبتنی بر افزایش قدرت خرید دهک‌های پایین

اجتماعی، در نشست تخصصی با وزیر، معاونان و مدیران ارشد این وزارتخانه، آخرین وضعیت شاخص‌های حوزه رفاه اجتماعی، بازار کار، حمایت‌های معیشتی و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی ناشی از شرایط جنگی اخیر را مورد بررسی دقیق قرار داد.

در این نشست، گزارشی جامع از وضعیت حقوق و درآمد کارکنان، شرایط معیشتی بازنشستگان، روند اجرای سیاست‌های حمایتی، وضعیت بازار کار، آمار اشتغال و بیکاری، آثار اجتماعی و اقتصادی جنگ، روند پرداخت بیمه بیکاری به افراد آسیب‌دیده و همچنین نحوه اجرای طرح کالابریگ الکترونیکی ارائه شد.

مسئولان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در این

رئیس جمهور در نشست تخصصی با مدیران وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ضمن بررسی آخرین وضعیت معیشت خانوارها، بازار کار، بیمه بیکاری و اجرای طرح کالابریگ الکترونیکی، بر ضرورت مدیریت هدفمند تبعات اقتصادی جنگ، ایجاد اشتغال پایدار برای آسیب‌دیدگان، تقویت سیاست‌های حمایتی و اصلاح الگوی مصرف در دستگاه‌های اجرایی تأکید کرد.

به گزارش مرکز روابط عمومی و امور بین‌الملل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به نقل از سایت دولت، دکتر مسعود پزشکیان در ادامه روند پایش‌های میدانی، ارزیابی‌های تخصصی و نظارت مستمر دولت بر عملکرد دستگاه‌های اجرایی، با حضور در وزارت تعاون، کار و رفاه

جلسه با تشریح آخرین وضعیت اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی، گزارشی از میزان آسیب‌دیدگی برخی مشاغل و واحدهای تولیدی و خدماتی در پی شرایط جنگی و اختلالات اقتصادی ناشی از آن ارائه کردند و اقدامات انجام‌شده برای حمایت از کارگران، کارمندان، اقشار کم‌درآمد و خانوارهای آسیب‌پذیر را تشریح کردند.

رئیس‌جمهور پس از استماع گزارش‌ها، ضمن بررسی دقیق مسائل مطرح‌شده، دستورات لازم را برای تسریع در اجرای برنامه‌های حمایتی، ارتقای کارآمدی نظام رفاهی و کاهش فشارهای اقتصادی بر اقشار مختلف جامعه صادر کرد. دکتر پزشکیان در این نشست با تأکید بر ضرورت مدیریت علمی و هدفمند تبعات اقتصادی و اجتماعی جنگ، اظهار کرد: برای غلبه بر آثار و پیامدهای ناشی از جنگ باید با تدبیر، برنامه‌ریزی و نگاه بلندمدت عمل کرد. برخی اقدامات فعلی اگرچه برای کنترل شرایط ضروری است، اما در عمل به‌مثابه مُسکن و درمان موقت محسوب می‌شود و لازم است برای حل ریشه‌ای مشکلات اقتصادی و اجتماعی، برنامه‌ریزی ساختاری و پایدار صورت گیرد.

رئیس‌جمهور با اشاره به اهمیت سیاست‌های فعال بازار کار و ضرورت بازگشت نیروهای آسیب‌دیده به چرخه تولید و اشتغال افزود: باید به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که به جای اتکا صرف به پرداخت بیمه بیکاری، زمینه ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار برای افرادی که در جریان جنگ شغل خود را از دست داده‌اند، فراهم شود؛ چرا که اشتغال پایدار مهم‌ترین ابزار تأمین امنیت اجتماعی، حفظ کرامت انسانی و تقویت اقتصاد خانوارهاست.

دکتر پزشکیان همچنین بر ضرورت هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی برای فعال‌سازی ظرفیت‌های تولیدی، حمایت از بنگاه‌های اقتصادی آسیب‌دیده و تسهیل بازگشت واحدهای نیمه‌فعال به چرخه فعالیت تأکید کرد و خواستار تدوین بسته‌های حمایتی هدفمند برای حفظ اشتغال

موجود شد.

رئیس‌جمهور در بخش دیگری از سخنان خود با تأکید موکد بر اصلاح الگوی مصرف در دستگاه‌های اجرایی و میان خانواده کارکنان دولت، گفت: در شرایط فعلی، مدیریت مصرف و پرهیز از اسراف یک ضرورت ملی است و همه دستگاه‌ها باید در این زمینه پیشگام باشند.

دکتر پزشکیان با اشاره به لزوم صرفه‌جویی در مصرف آب، برق، گاز و سوخت، بر کاهش هزینه‌های غیرضرور اداری، استفاده بهینه از منابع انرژی و توسعه فرهنگ استفاده از حمل‌ونقل عمومی برای تردد کارکنان تأکید کرد و افزود: رعایت الگوی صحیح مصرف علاوه بر کاهش فشار بر زیرساخت‌های کشور، نقش مهمی در افزایش تاب‌آوری اقتصادی و پایداری خدمات عمومی خواهد داشت.

رئیس‌جمهور همچنین با اشاره به اهمیت استمرار سیاست‌های حمایتی دولت در حوزه معیشت خانوارها، بر تداوم اجرای طرح کالابرگ الکترونیکی تأکید کرد و گفت: در اجرای این طرح باید اولویت به دهک‌های پایین درآمدی و اقشار آسیب‌پذیر داده شود و سیاست‌های حمایتی به‌گونه‌ای طراحی شود که منجر به افزایش قدرت خرید خانوارها و کاهش فشار معیشتی بر طبقات کم‌درآمد شود. دکتر پزشکیان با تأکید بر ضرورت عدالت در توزیع منابع حمایتی افزود: هدف دولت آن است که حمایت‌ها به شکل دقیق، هدفمند و اثربخش به دست جامعه هدف برسد و از هرگونه اتلاف منابع جلوگیری شود.

در این نشست همچنین، رئیس‌جمهور بر تداوم رصد میدانی وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشور، تقویت هماهنگی میان دستگاه‌های مسئول و تسریع در اجرای سیاست‌های حمایتی و اشتغال‌محور تأکید کرد و خواستار ارائه گزارش‌های مستمر و دقیق از روند اجرای مصوبات و برنامه‌های حمایتی دولت شد.

مأموریت موسسه، گسترش دانش تخصصی به ویژه در حوزه کارآفرینی

وی با بیان اینکه همواره به کلیدواژه «کارآفرینی» توجه ویژه داشته است، افزود: تلاش کرده‌ایم تولید محتوای مرتبط با کارآفرینی را گسترش دهیم تا این مفهوم بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد.

به گفته وی، توسعه بخش‌های مختلف کارآفرینی باید همزمان دنبال شود. موسسه کار و تأمین اجتماعی با همکاری سازمان بهزیستی، دوره‌ای برای دختران دبیرستانی دارای پتانسیل کارآفرینی برگزار کرد و همچنین دوره‌های تخصصی در حوزه‌هایی مانند صنعت و شیلات راه‌اندازی شد تا سطح دانش کارآفرینی در میان نیروهای متخصص افزایش یابد.

رئیس موسسه کار و تأمین اجتماعی در نشست آسیب‌شناسی باشگاه کارآفرینان نوجوان با اشاره به نگاه ویژه موسسه کار نسبت به موضوع کارآفرینی از مأموریت موسسه در راستای اشاعه فرهنگ کارآفرینی به صورت تخصصی و عمومی در کشور گفت.

به گزارش روابط عمومی موسسه کار و تأمین اجتماعی، دکتر ابراهیم صادقی‌فر، رئیس موسسه کار و تأمین اجتماعی، در نشست آسیب‌شناسی باشگاه کارآفرینان نوجوان گفت: باشگاه کارآفرینی اقدامی مثبت است که با توجه به پایه‌های شکل‌گرفته در سال‌های گذشته می‌تواند در آینده به بلوغ و تکامل برسد.

رئیس موسسه کار و تأمین اجتماعی خاطرنشان کرد: این موسسه از سال‌های گذشته نگاه ویژه‌ای به کارآفرینی داشته و این رویکرد همچنان ادامه دارد. همچنین با همکاری کمیته امداد نیز دوره‌هایی ویژه دختران برنامه‌ریزی شده است. صادقی‌فر با اشاره به لزوم تغییر نگاه به مسیرهای تحصیلی و شغلی جوانان گفت: نباید نوجوانان را تنها با یک آزمون به سوی مسیر مشخصی هدایت کرد؛ در کنار مهارت‌های تخصصی، مهارت کارآفرینی نیز باید آموزش داده شود. در گذشته تصور می‌شد کارآفرینی موضوعی ذاتی است، اما امروز ثابت شده که این مهارت اکتسابی است و متأسفانه هنوز چنین نگرشی در همه بخش‌های کشور به طور کامل نهادینه نشده است.

وی تأکید کرد: مأموریت موسسه، گسترش دانش تخصصی در حوزه کارآفرینی و افزایش سطح آگاهی عمومی است. کارآفرینی باید به عنوان یک درس اختیاری وارد برنامه درسی دانشگاه‌ها شود و موسسه با چند دانشگاه مطرح کشور مذاکراتی را در این زمینه پیش برده است؛ هرچند برخی شرایط اخیر کشور سرعت اجرای این طرح را کاهش داده است.

رئیس موسسه کار و تأمین اجتماعی با اشاره به همکاری‌های برون‌استانی افزود: همکاری با جهاد دانشگاهی استان قم نیز آغاز شده و امید است از ظرفیت این مجموعه برای توسعه فرهنگ کارآفرینی، به‌ویژه در مناطق روستایی و کم‌برخوردار، استفاده شود.

وی همچنین با تأکید بر اهمیت باشگاه کارآفرینان جوان گفت: موسسه در این زمینه برنامه‌های ویژه‌ای طراحی کرده است. آموزش و پرورش باید از این فرصت برای آموزش کارآفرینی به نوجوانان و حتی کودکان بهره‌بردار و وزارت علوم نیز با توجه به منابع گسترده خود می‌تواند نقش جدی‌تری ایفا کند.

وی در پایان گفت: اساتید و مربیان نیز باید در مسیر ارتقای دانش کارآفرینی قرار گیرند. اقدامات فرهنگی در این حوزه بسیار اثرگذار است و می‌تواند در تمام گروه‌های سنی نقش مهمی داشته باشد. موسسه نیز آمادگی کامل خود را برای همکاری با تولیدکنندگان محتوای فرهنگی در این زمینه اعلام می‌کند.

راهنمای تدوین مقالات برای مجله کار و جامعه

- مجله کار و جامعه از مقالات مرتبط با حوزه دانش اقتصادی و اجتماعی کار استقبال می‌نماید. نویسندگان محترم می‌توانند مقالات خود را از طریق سامانه مجله به نشانی <https://karojamehe.lssi.ir> ارسال نمایند.
- توجه به برخی نکات و رعایت اصول کلی زیر در زمان ارسال مقاله به مجله کار و جامعه ضروری است:
- در نگارش مقاله به طور کامل از شاخص‌های اخلاق علم (از جمله عدم سرقت ادبی، عدم سوءرفتار علمی، عدم جعل یا تغییر عمدی داده‌ها، عدم انتشار دوگانه) تبعیت شود؛
 - رسم‌الخط مقاله بر اساس دستور خط فرهنگستان زبان و ادب فارسی تنظیم شود؛
 - نویسندگان (گان) می‌بایست چکیده‌ای از معرفی خود به طور جداگانه در حداکثر ۵ خط به همراه مقاله عرضه کنند؛
 - مقالات در قالب نرم‌افزار WORD ارائه شوند.
 - برای بالا بردن کیفیت انتشار مقاله لازم است اصل تصاویر (اعم از شکل‌ها، نمودارها، نقشه‌ها) در قالب tiff با وضوح حداقل ۳۰۰ DPI ضمیمه شود؛
 - حداکثر حجم مقاله، ۸۰۰۰ کلمه یا ۱۵ صفحه با اندازه خط ۱۲ و فاصله بین خطوط ۱ باشد؛
 - در خصوص مقالات ترجمه‌ای، مترجمان باید متن اصلی مورد استفاده را برای تطبیق با متن ترجمه شده در اختیار واحد انتشارات مؤسسه قرار دهند؛
 - در تمام متن مقاله، باید از اصطلاحات و معادل‌های فارسی یکسانی استفاده شود؛ و شیوه نگارش در تمام متن باید یکسان باشد؛
 - ضروری است نویسندگان قبل از ارسال مقاله برای صفحه‌آرایی نهایی نسبت به ویرایش مفهومی، ادبی و فنی اقدامات لازم را انجام داده باشند؛
 - لازم است نویسنده حتی‌الامکان از درج متون تکراری در متن مقاله خودداری نمایند؛ همچنین از ذکر عین عبارات استخراج شده از سایر مقالات و کتب خودداری شود مگر آن که شیوه نگارش (ذیل پاراگراف، به صورت تورفته داخل گیومه) رعایت گردد.
 - در صورت اعلام اصلاحات لازم توسط واحد انتشارات، نویسنده می‌بایست کلیه اصلاحات درخواست شده را انجام داده (متون جدید با رنگ قابل تشخیص از متن قبلی درج شوند) و در صورت نیاز به صورت جداگانه توضیحات لازم را ارسال نمایند؛ لازم به ذکر است چنانچه اصلاحات بدون دلیل موجه صورت نگیرد، مقاله از روند بررسی خارج خواهد شد.

نکات فنی و ویرایشی

رعایت نکات فنی و ویرایشی زیر در تولید، چاپ و انتشار مقالات الزامی است:

- مقالات باید شامل عنوان، چکیده، کلمات کلیدی، مقدمه، متن اصلی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها و همچنین منابع باشند؛
- رعایت نیم‌فاصله‌ها و سایر اصول اولیه نگارش در تایپ متن الزامی است (فرهنگ املائی و دستور خط فارسی در وبگاه فرهنگستان زبان فارسی ارائه شده‌اند)؛
- اگر جداول و نمودارها و نظایر آن برگرفته از متون خارجی باشند، باید تمامی کلمات داخل آنها به فارسی ترجمه و درج شده باشند؛
- عنوان جدول به‌صورت وسط‌چین در بالای جدول و عنوان سایر موارد نظیر شکل، نقشه و... در پایین آن قرار گیرد؛
- تمامی روابط و معادلات داخل متن باید به‌صورت قابل‌ویرایش درج شوند و از تصویر استفاده نشود.

نحوه تنظیم ارجاعات

برای استناد به منابع (اعم از درون متن یا انتهای متن) باید از شیوه ارجاعات و نکوور (شماره‌گذاری) استفاده شود:

- منابع به ترتیب ظهور در متن شماره‌گذاری شوند مثل [۱]؛
 - شماره منابع در متن باید قبل از نقطه (.) و یا ویرگول (،) بیاید؛
 - بین شماره منابع مختلف، باید از ویرگول (،) استفاده شود، مثل [۲، ۳]؛
 - بین شماره منابع متوالی، باید از خط‌فاصله (-) استفاده شود، مثل [۱-۴].
- مشخصات تمامی منابعی که در متن مورد ارجاع قرار می‌گیرند باید در انتهای متن نیز در فهرست منابع با رعایت استاندارد و نکوور درج شده باشند:

ارجاع به مقاله:

1. Masten AS. Resilience theory and research on children and families: Past, present, and promise. J Fam Theory Rev. 2018 Sep 13;10(1):12-31. doi:10.1111/jftr.12255

ارجاع به کتاب:

2. Jishi RA, Huff, AS. Feynman diagram techniques in condensed matter physics. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press; 2013.

ارجاع به پایان‌نامه:

3. Holling CS. Resilience and stability of ecological systems [dissertation]. Oxford: University of Oxford; 2022.

ارجاع به وبگاه:

4. Ananya Mandal MD. Cancer glossary [Internet]. 2023 [cited 2023 Nov 22]. Available from: <https://www.news-medical.net/health/Cancer-Glossary.aspx>